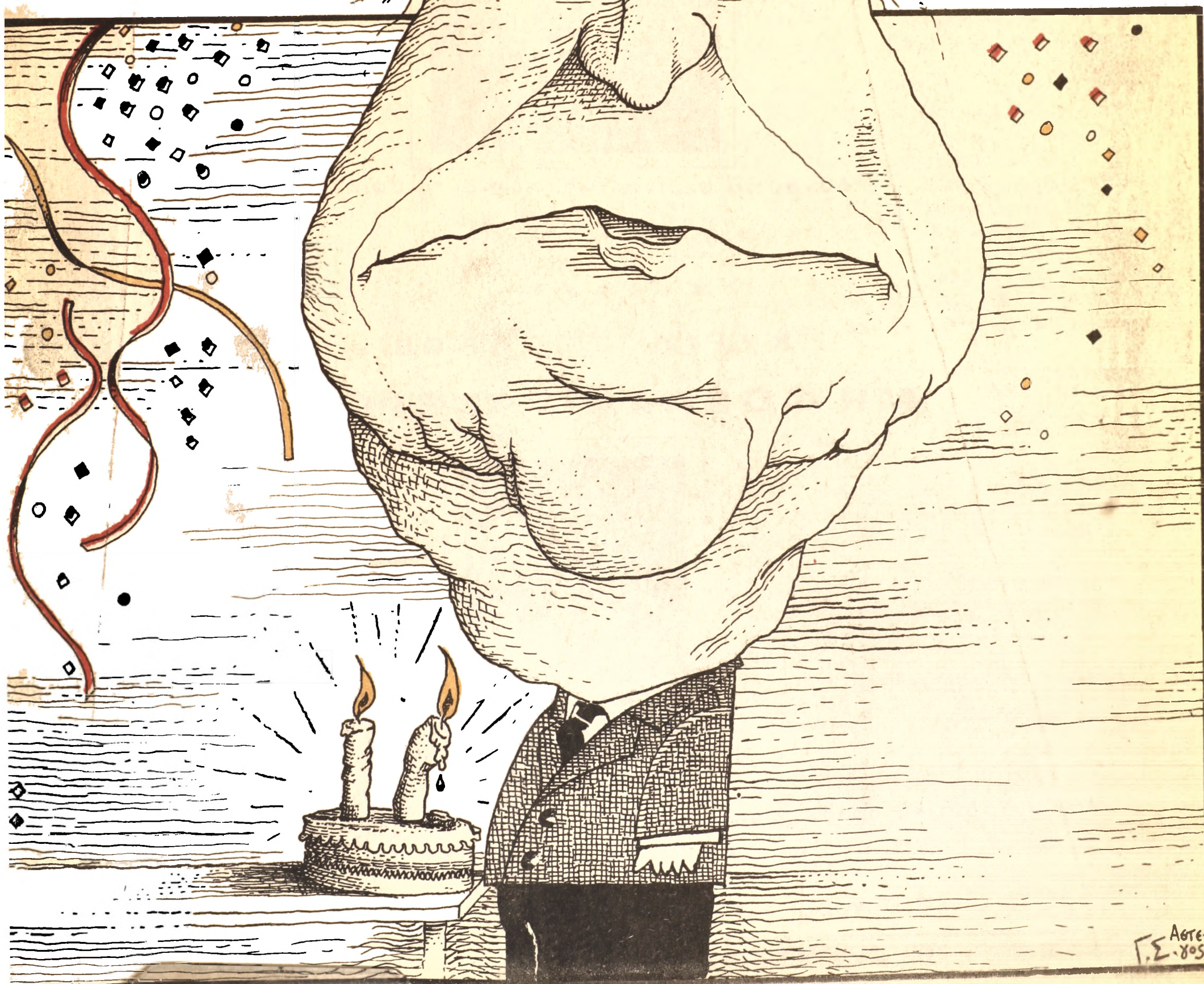

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

ΑΝΤΙ

- Η ΕΚΘΕΣΗ ΤΟΥ ΟΟΣΑ
- ΕΚΛΟΓΙΚΑ ΣΕΝΑΡΙΑ
- Σ. ΜΠΕΤΕΛΕΜ:
ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»
- ΣΑΜΙΡ ΑΜΙΝ:
ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ, ΚΡΙΣΗ
ΚΑΙ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ

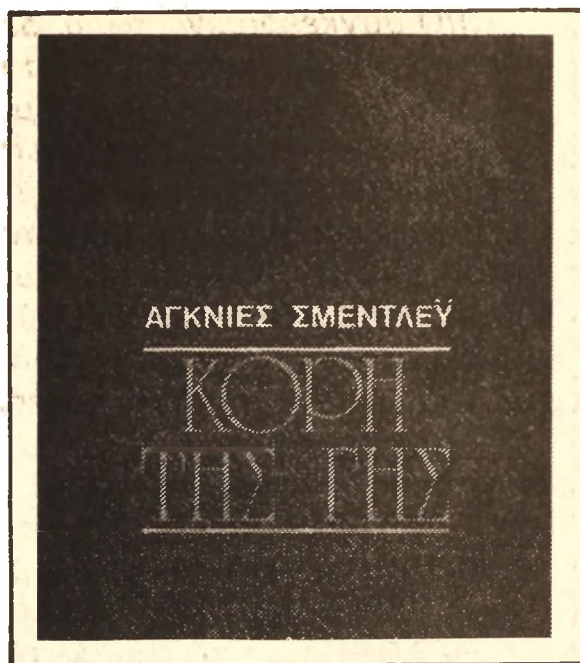
ΔΥΟ ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ
στη σειρά, ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

απο τις εκδοσεις "ΝΕΑ ΣΥΝΟΡΑ", Α.Α.ΛΙΒΑΝΗ

ΑΓΚΝΙΕΣ ΣΜΕΝΤΛΕΥ
ΚΟΡΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

Δυναμικό φεμινιστικό αυτοβιογραφικό
μυθιστόρημα

ΚΥΡΙΑ ΤΟΠΑΛΟΒ
ΜΗ ΦΟΒΑΣΑΙ ΑΝΘΡΩΠΑΚΙ

Μιά διεισδυτική προσέγγιση στα προβλήματα της ανύπαντρης μητέρας

έκδόσεις "νεα συνορα", α.α. λιβανη, σολωνος 94, τηλ: 3610589 ~ 3600398

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60 Αθήνα
τηλ: 72.32.713 - 72.32.819

Περίοδος Β' • Χρόνος 10ος • Τεύχος 243

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Π. Λυνάρδος-Ρυλμόν Το ενοχλητικό προσχέδιο της έκθεσης του ΟΟΣΑ	12
Π. Εκλογικός Εκλογικά σενάρια και λογικές προβλέ- ψεις	15
Στ. Κούλογλου Το μυστήριο του πρώτου Συνεδρίου — Ρεπόρτερ	19
Ο στρατιωτικός κανονισμός αλλάζει — Φλωρέσκα Καρανάσου	24
Λίβανος: η κατάρρευση της «εθνικής συμφωνίας»	26
Σ. Αμίν Κομμουνιστική ορθοδοξία και επανα- στατική πραγματικότητα	31
Σ. Μπετελέμ Η καπιταλιστική κοινωνία της σοσιαλι- στικής επανάστασης	35
Λήδα Μόσχου Εικόνες μιας κοινωνίας πριν από την ά- λωση	39

ΜΟΝΙΜΕΣ ΣΤΗΛΕΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Αντίλογος	
Σύννεφα ανησυχιών σκεπάζουν τη φιέ- στα	4
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ	6
ΕΠΙ ΤΟΥ ΔΑΚΤΥΛΙΟΥ	9
ΑΝΤΙΣΤΡΟΦΕΣ	
Ν.Σ. Μάργαρης Φασιανοί στην εξορία	10
Ράνια Κλουτσινιώτη Το δηλώσεις, δεν το δηλώσεις μπορείς να το σώσεις	10
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ	
Γ. Ιωάννου	14
Γ. Καλαϊτζής	23
ΑΝΤΙΘΕΣΕΙΣ ΣΤΟΝ ΚΟΣΜΟ	28
ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ	42
ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ	
Γιάννης Βαρβέρης Η λυρική συμφωνία με τον μεγάλο όντα	44
ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ	
Μάνος Στεφανίδης Η αρχιτεκτονική του σήμερα και η αξιο- ποίηση της κοινωνιολογικής εμπειρίας	46
ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ	
Γ. Ζιαμπάκας, «Ουράνιο Μέλλον» του Ν. Λεβέντη	48
ΒΙΒΛΙΟΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ	49
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	50

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: του Γ.Σ. Αστεγού

ΜΠΑΛΚΟΝΙ ΚΑΙ ΛΑΪΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

ΔΕΝ ανήκουμε σε εκείνους που θα κατατάξουν και μάλιστα προκαταβολικά τη συγκέντρωση του ΠΑΣΟΚ στο Σύνταγμα στην κατηγορία μιας θεαματικής «φιέστας» χωρίς πολιτικό περιεχόμενο. Ούτε πάλι θα συμεριστούμε το συλλογισμό ότι τυχόν μεγάλο πλήθος εξισώνεται αυτόματα με μηδενικό πολιτικό αντίκρουσμα ουσίας. Ούτε νομίζουμε πως οι μεγάλες λαϊκές εκδηλώσεις καταγράφονται μόνο ως θέαμα και ως πράξεις εκτόνωσης, χωρίς αντίκρουσμα και βάθος στη λαϊκή συνείδηση.

ΑΝΤΙΘΕΤΑ, θεωρούμε ότι και στις πιο κορυφαίες, συνειδητές και φωτεινές στιγμές ενός λαϊκού κινήματος, οι μεγάλες συγκεντρώσεις έχουν τη νομιμότητά τους και τη λειτουργία τους, καθώς η δύναμη και η ενότητα του πλήθους δρα καταλυτικά και επικυρωτικά στις ατομικές στρατεύσεις και στις συλλογικές επεξεργασίες.

ΠΙΟ συγκεκριμένα τώρα, δεν βλέπουμε κανένα ατόπημα στην πρωτοβουλία του ΠΑΣΟΚ να γιορτάσει τα δυο χρόνια από την ανάληψη των κυβερνητικών ευθυνών με μια λαϊκή συγκέντρωση στο Σύνταγμα. Αν αυτό μάλιστα είναι «πρωτοφανές» στα πολιτικά χρονικά ορθώς καινοτομεί το ΠΑΣΟΚ ως προς μια συμβατική συνήθεια, που θέλει την κυβέρνηση σαν μια απρόσωπη κρατική μηχανή η οποία επικοινωνεί με το λαό μέσω νόμων, διαταγμάτων, και υπουργικών ρυθμίσεων.

ΑΛΛΩΣΤΕ είναι και πολύ θετικό δείγμα αν ο πρωθυπουργός της χώρας θέλει να πραγματοποιήσει τον απολογισμό της κυβερνητικής πολιτικής όχι με ένα μήνυμα από την τηλεόραση αλλά σε μια ευθεία σχέση μ' αυτό που δείχνει να αναγνωρίζει ως πηγή της κυβερνητικής εξουσίας του, δηλαδή τον λαό.

ΩΣΤΟΣΟ, όλα αυτά δεν μπορούν να συγκαλύψουν την προβληματική σχέση του μπαλκονιού με την πλατεία, την μοναξιά του ρήτορα και το κενό μιας επικοινωνίας, όπου ο λόγος επιστρέφεται μόνο ως σύνθημα.

ΘΕΛΟΥΜΕ να πούμε, με άλλα λόγια, πως οι μεγάλες λαϊκές συγκεντρώσεις στην πολιτική πραγματικότητα, όπως διαμορφώθηκε στη χώρα μας, δεν αποτελούν την κορύφωση μιας στέρεα δομημένης πολιτικής σχέσης, αλλά εξαντλούν και ολοκληρώνουν τη συνάφεια πομπού και δέκτη στην περιορισμένη διάρκειά τους.

ΑΝ δηλαδή υποθέσουμε πως το ζητούμενο τέτοιων προκλήσεων είναι —σε τελευταία ανάλυση— μια ενεργοποίηση ή έμπρακτη πιστοποίηση της λαϊκής συμμετοχής τότε, αυτή η συμμετοχή, αντιμετωπίζεται στη χαμηλότερη βαθμίδα απαιτήσεών της.

ΔΙΟΤΙ πράγματι, τα δύο χρόνια διακυβέρνησης της χώρας από το ΠΑΣΟΚ δεν κατάφεραν ιδιαίτερα να μεταλλάξουν τις βασικές σχέσεις εξουσίας, την παγερή μονολιθικότητα του κράτους την αδύναμη και μοναχική σχέση του πολίτη με τους θεσμούς.

ΑΚΟΜΑ και μέτρα καταρχήν «συμμετοχικά» όπως οι κοινωνικοποιήσεις, συνοδεύτηκαν με επιμέλεια από τα αντίβαρα τους, του τύπου «άρθρο 4». Οι Δήμοι υπόκεινται μεν σε νομικές αναδιαρθρώσεις, αλλά δεν αποτέλεσαν στην πράξη ενδιάμεσες βαθμίδες εξουσίας με κύριο γνώρισμα τη λαϊκή συμμετοχή.

ΚΑΙ αν η ευθύνη για ορισμένα, επιμερίζεται σε περισσότερους από έναν παράγοντες, είναι αποκλειστικά ευθύνη του ΠΑΣΟΚ, η αποστέρηση από το λαό ενός βασικού διαύλου για τη συμμετοχή, που είναι τα ελεύθερα και πλουραλιστικά μέσα μαζικής ενημέρωσης.

ΚΑΙ βέβαια, είναι δύσκολο να μιλάμε πειστικά για λαϊκή συμμετοχή όταν αυτή η συμμετοχή είναι ζητούμενο μέσα στο κόμμα από το οποίο όμως εκπορεύεται σαν κατεύθυνση και ευχή στην κοινωνία και την πολιτική.

ΘΑ ήταν λοιπόν πολύ χρήσιμο και σημαντικό τα προβλήματα να τοποθετηθούν στο πραγματικό τους μέτρο και οι συγκεντρώσεις στις πλατείες περισσότερο να θυμίζουν τα κενά της συμμετοχής, παρά να γεφυρώνουν στιγμιαία το αίσθημα της επικοινωνίας...

ΑΝΤΙ

Σύννεφα ανησυχιών σκεπάζουν τη φιέστα

«ΔΕΝ πρόκειται περί τυχαίου λάθους» σημείωνε με έμφαση ο κ. Καψής στον Αμερικανό επιτετραμμένο κ. Μπερλίντ το βράδυ της Τρίτης όταν του επέδιδε την «εντονότατη διαμαρτυρία» του για τις παραβιάσεις του ελληνικού εναέριου χώρου από τα αμερικανικά αεροπλάνα. Και πράγματι δεν φαίνεται να πρόκειται «περί λάθους» διότι από το βράδυ της Παρασκευής ο κυβερνητικός εκπρόσωπος κ. Μαρούδας με δήλωσή του είχε επιστήσει την προσοχή των Αμερικάνων για τις πρώτες παραβιάσεις και είχε προειδοποιήσει ότι θα επακολουθήσουν «οι προβλεπόμενες διπλωματικές ενέργειες». Ακολούθησαν νέες παραβιάσεις και αναχαιτήσεις. Όλα πλέον βεβαιώνουν ότι οι Αμερικανοί αεροπόροι ακολούθησαν τις εντολές των ανωτέρων τους.

Εν αρχή η Λήμνος

ΕΝΩ λοιπόν όλα δείχνουν πως οι αμερικανικές προκλήσεις ήταν μια δυναμική απάντηση στην αποχώρηση της Ελλάδας από την άσκηση, κανείς δεν είναι απόλυτα βέβαιος για το πραγματικό παρασκήνιο που οδήγησε την ελληνική κυβέρνηση σ' αυτή την απόφαση. Ο πρωθυπουργός μιλώντας στο υπουργικό συμβούλιο της Παρασκευής 30 Σεπτεμβρίου αναφέρθηκε στο λεγόμενο «free-play». Ένα διήμερο ελεύθερης άσκησης κατά την οποία κάθε χώρα θα είχε το δικαίωμα να επιλέξει μόνη τους στόχους της «Είχε σαφώς συμφωνηθεί ότι η Λήμνος θα ήταν στους δικούς μας στόχους», είπε ο κ. Παπανδρέου. Η ελληνική πλευρά δεν αρκέστηκε όμως σ' αυτή την σιωπηλή αναγνώριση και το υπουργείο εξωτερικών («πολύ ορθώς», θα τονίσει ο κ. Παπανδρέου) έθεσε ανοικτά το πρόβλημα, με τα γνωστά επακόλουθα.

Ο ΤΥΠΟΣ της Δεξιάς κατηγορήσε τον πρωθυπουργό για «αδέξιο χειρισμό» που εμπόδισε μια de facto συμμετοχή της Λήμνου στην άσκηση. Υπάρχουν όμως και πληροφορίες που συγκροτούν δυο διαφορετικές εκδοχές για την κυβερνητική στάση.

ΣΥΜΦΩΝΑ με την πρώτη εκδοχή, η διεξαγωγή του free-play είχε αποτεθεί στην διακριτική ευχέρεια του ανώτατου διοικητή της άσκησης. Και η ελληνική πλευρά είχε λόγους να πιστεύει πως στην διάρκεια της άσκησης θα ματαιωνόταν το διήμερο

του free-play. Όπου πλέον με δεδομένη την ελληνική συμμετοχή —χωρίς τη Λήμνο— αυτό που θα νομιμοποιούνταν de facto θα ήταν η τουρκική άποψη. Γι' αυτό η κυβέρνηση προτίμησε να θέσει εξ αρχής ανοικτά το ζήτημα.

ΣΥΜΦΩΝΑ με μια δεύτερη εκδοχή, το πραγματικό πρόβλημα, δεν ήταν η Λήμνος αυτή καθ' αυτή αλλά η —σχετιζόμενη βέβαια και με τη Λήμνο— διαφωνία για τον επιχειρησιακό έλεγχο του χώρου που για τις ελληνικές δυνάμεις είχε ανατεθεί στο στρατηγείο της Λάρισσας. Πράγμα που, κατά τις εκτιμήσεις κυβερνητικών παραγόντων, θα σήμαινε την ενεργοποίηση της συμφωνίας Ρότζερς προς κατεύθυνση που συμφωνεί με την αμερικανική ερμηνεία της.

ΕΙΤΕ στην μια, είτε στην άλλη περίπτωση, η υπόθεση της άσκησης καλύφθηκε πολιτικά με την δήλωση του Έλληνα πρωθυπουργού ότι «έχει ουσιαστικά ατονίσει η συμμετοχή της Ελλάδας στο στρατιωτικό σκέλος του ΝΑΤΟ».

«Αρνητική» η ελληνική κυβέρνηση

ΜΙΑ δήλωση τέτοιου είδους, όσο κι αν έμεινε ασχολίαστη στην Ελλάδα, δεν πέρασε απαρατήρητη στην Ουάσιγκτον. Πολύ περισσότερο όταν οι «σύμμαχοί» μας φαίνεται να ανακαλύπτουν κάποια συνέχεια ανάμεσα σε παρόμοιες δηλώσεις και στην γενική πλευση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

ΕΤΣΙ, σύμφωνα με κάποιες πληροφορίες, κατέταξαν την ελληνική κυβέρνηση στις «αρνητικές» ως προς τα αμερικανικά συμφέροντα. Πράγμα που σημαίνει πως τερματίστηκε η περίοδος που οι Αμερικανοί είχαν αντιμετωπίσει το ΠΑΣΟΚ με σχετική ανεκτικότητα και πως οι παραβιάσεις του εναέριου χώρου είναι το λιγότερο που πρέπει να περιμένουμε από αυτούς.

ΙΣΩΣ αυτές τις ανησυχίες να προσπάθησε να διασκεδάσει ο κ. Δροσογιάννης, δηλώνοντας το Σάββατο 8 Οκτωβρίου, ότι «οι Αμερικανοί δεν αρνήθηκαν ποτέ ότι η Λήμνος μπορεί στο εξής να χρησιμοποιείται στις διάφορες ασκήσεις του ΝΑΤΟ. Η υπαναχώρηση του ΝΑΤΟ, οφείλεται σε πιέσεις των Τούρκων και δεν αφορά στον επιχειρησιακό έλεγχο της Λήμνου, αλλά στο free-play».

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ πληροφορίες συνέδεαν τη νέα αυτή όξυνση στις σχέσεις Ελλάδας—ΝΑΤΟ, με κάποια ένταση της «ανησυχίας» σε στρατιωτικούς κύκλους. Αυτό που είναι βέβαιο είναι ότι απευθυνόμενη προφανώς σε ανάλογες «ανησυχίες», η «Απογευματινή» δημοσίευσε έρευνα με τίτλο «Μειώθηκε η δύναμη του στρατού μας», ενώ το «Βήμα της Κυριακής» απαντούσε προκαταβολικά με ένα καθησυχαστικό ρεπορτάζ

MARTYRIΕΣ

40-41

ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΧΑΤΖΗΠΑΤΕΡΑΣ - ΜΑΡΙΑ Σ. ΦΑΦΑΛΙΟΥ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΠΟΥ ΖΩΝΤΑΝΕΥΕΙ
ΤΟ ΘΡΥΛΟ ΤΟΥ 40

ΕΝΑ ΒΙΒΛΙΟ ΠΑΝΤΑ ΕΠΙΚΑΙΡΟ

ΚΕΔΡΟΣ Γ. Γενναδίου 6 - Τηλ.: 36.45.783

για την ενίσχυση της γραμμής του Έβρου με «τα πρώτα 25 από τα εκατό συνολικά υπερσύγχρονα άρματα μάχης τύπου Λέοπαρντ». Παρεμβαίνοντας στον ίδιο ευαίσθητο χώρο, ο κ. Θ. Κανελλόπουλος έθεσε «θέμα παραιτήσεως» του αρχηγού του ΓΕΑ πτέραρχου κ. Κουρή, επειδή «επί αρχηγίας του αυξήθηκαν τα αεροπορικά ατυχήματα κατά 300%». Είναι βέβαια γνωστό πως η Αεροπορία είναι το σώμα στο οποίο έχει προχωρήσει περισσότερο από τα άλλα δυο ο εκδημοκρατισμός στον χώρο των αξιωματικών και αυτό είναι βέβαια που πονά τον Θανάσκη Κανελλόπουλο.

Εκρηκτικές διεργασίες στα κόμματα

ΣΕ ΣΥΝΑΡΤΗΣΗ με αυτές τις... διεθνείς, αλλά και τις εγχώριες ανησυχίες, ένα τμήμα της Δεξιάς ξαναβάζει με πολύ έντονο και αγωνιώδη τρόπο το πρόβλημα «της πορείας αυτού του τόπου». Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι τα βέλη δεν στρέφονται μόνο προς το ΠΑΣΟΚ, αλλά θίγουν άμεσα και ένα πρόβλημα κατευθύνσεων και προσώπων στην ίδια την Δεξιά. Βασικό σχυρό αυτών των αναζητήσεων η «Ακρόπολις» του Γ. Λεβίδη, που την Κυριακή 9 Οκτωβρίου με κύριο άρθρο του εκδότη της ξαναδημιούργησε πολιτικό θέμα, προκαλώντας τον κ. Καραμανλή να ηγηθεί μιας αντιμαρξιστικής «σταυροφορίας».

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΗ του προέδρου της Δημοκρατίας ήταν άμεση. «Λόγω της θέσεώς μου —δήλωσε— ευρίσκομαι έξω από την μαχόμενη πολιτική». Πολλοί είναι όμως αυτοί που πιστεύουν πως ο πραγματικός στόχος του Γ. Λεβίδη ήταν ακριβώς η απόσπαση μιας τέτοιας δήλωσης. Με απώτερο σκοπό την αποκάλυψη της αφλογιστίας του κ. Καραμανλή και των ανθρώπων που επηρεάζει, έτσι ώστε οι αγωνιούντες Δεξιοί να αναγκαστούν να αναζητήσουν αλλού τον ηγέτη τους.

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη μεριά, τα σημερινά ηγετικά κυκλώματα της Δεξιάς κάνουν ό,τι μπορούν για να επιβεβαιώσουν την ανεπάρκειά τους.

ΠΡΙΝ δυο Κυριακές, η ιέρεια της «εγκυρότητας» κ. Ελένη Βλάχου, αναγορεύοντας το σαλόνι της σε εθνική σκηνή, αναζητούσε μια νέα εθνική ηγεσία, κεντρώας κατευθύνσεως, ανάμεσα στον κ. Γιάγκο Πεσματζόγλου, τον κ. Λεωνίδα Κύρκο, και την... κ. Γλύκατζη-Αρβελέρ. Την ίδια στιγμή, ο χώρος της «Νέας Δημοκρατίας» βρισκόταν, σύμφωνα με αποκαλύψεις του φιλοκυβερνητικού Τύπου, σε κατάσταση «αλληλοσπαραγμής». Γεγονός είναι πως στη «Ν. Δημοκρατία» εμφανίστηκε ένας νέος παράγοντας: οι οπαδοί της λεγόμενης «τρίτης λύσης» που αρνούνται να αποθέσουν την διαχείριση του θέματος της ηγεσίας «σε ένα κύκλο δύο τριών ατόμων», κυρίως όμως η προσπάθειά τους αποσκοπεί στο να «πολιτικοποιήσει» τις διαμάχες γύρω απ' αυτό το θέμα τονίζοντας ότι «αν αλλάξουμε στο μέλλον μόνο το όνομα του αρχηγού σε έξη μήνες θα έχουμε πάλι τα ίδια προβλήματα». Η διαμάχη στη «Ν. Δημοκρατία» σημείωσε νέα όξυνση μετά την αναβολή της συνεδρίασης του πολιτικού της Επιτελείου την Τρίτη, στις 11 Οκτωβρίου.

ΟΣΟ όμως κι αν είναι αλήθεια ότι οι διαμάχες στη «Νέα Δημοκρατία» πηγάζουν από ένα έδαφος αδιέξοδων αντιφάσεων που αργά ή γρήγορα θα οδηγήσουν σε ανοιχτές αναμετρήσεις, η δραματική έμφαση με την οποία προβλήθηκαν αυτές οι διαμάχες το περασμένο Σαββατοκύριακο από τον φιλοκυβερνητικό Τύπο αποτελεί έναν κυβερνητικό «αντιπερισπασμό» προς την ίδρυση της Νέας Κίνησης στελεχών του ΠΑΣΟΚ γύρω από τον Ν. Καργόπουλο.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ 8 Οκτωβρίου, 150 στελέχη (ενεργά ή διαγραφμένα) του ΠΑΣΟΚ απ' όλη την Ελλάδα συμφώνησαν πως «η μόνη λύση στο πολιτικό πρόβλημα της Ελλάδας, είναι δημιουργία ενός νέου πολιτικού φορέα που θα εκφράσει γνήσια το λαϊκό κίνημα», διαπιστώνοντας ότι «το ΠΑΣΟΚ διαψεύδει τις

ελπίδες του λαού μας για Αλλαγή και σοσιαλιστικό μετασχηματισμό και αντίθετα διαχειρίζεται την κρίση του συστήματος». Κατέληξαν σ' αυτή την απόφαση, αφού διαπίστωσαν με τις ανάλυσεις τους ότι «η μάχη μέσα στο ΠΑΣΟΚ για αλλαγή γραμμής αποδείχτηκε μάταιη». Αρκετοί είναι αυτοί (μέσα και έξω από το ΠΑΣΟΚ) που προβληματίζονται για τις προοπτικές και τις μελλοντικές ενέργειες αυτής της κίνησης. Τα στελέχη της τονίζουν ότι «είναι νωρίς ακόμα» για να προδιαγράψουν το μέλλον, διευκρινίζουν όμως ότι δεν επιθυμούν «πολώσεις με τα άλλα κόμματα της Αριστεράς, ούτε και με το ΠΑΣΟΚ».

Νέα εμπλοκή στο Κυπριακό

ΤΗΝ ΣΤΙΓΜΗ όμως που στην Ελλάδα η πολιτική επικαιρότητα χρωματιζόταν από τις εσωτερικές εξελίξεις στα κόμματα, η πρωτοβουλία Κουεγιάρ προσέκρουε σε μια —μη αναμενόμενη— έκρηξη αγανάκτησης του Ντενκτάς.

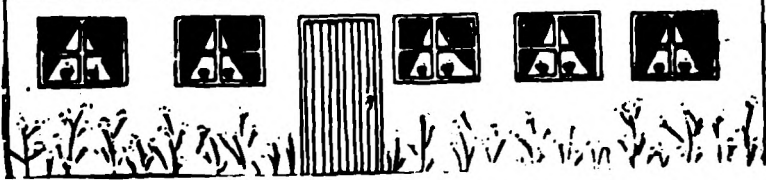
Η ΠΡΩΤΗ δήλωση του Ντενκτάς για «συμπαιγνία Κουεγιάρ-Κυπριανού πίσω από τις πλάτες των Τουρκοκυπρίων» δημιούργησε απορίες, που ήρθε να τις λύσει ο ίδιος την Τρίτη 11 Οκτωβρίου δηλώνοντας ότι αν ο Κυπριανού δεν δεχθεί μια συνάντηση μαζί του «μέσα σε τρεις εβδομάδες» για την επανέναρξη των διακοινοτικών, τότε θα προχωρήσει σε ουσιαστικές αποφάσεις, υπονοώντας προφανώς την ίδρυση τουρκοκυπριακού κράτους.

ΤΟ ΑΝΗΣΥΧΗΤΙΚΟ στην περίπτωση είναι ότι οι δηλώσεις Ντενκτάς έρχονται σε πλήρη αρμονία με δηλώσεις του υπουργού εξωτερικών της Τουρκίας Τουρκμέν ότι «αν η ελληνοκυπριακή κοινότητα απορρίψει τον συνεταιρισμό, η τουρκοκυπριακή κοινότητα θα εξαναγκαστεί να χρησιμοποιήσει μόνη το δικαίωμα αυτοδιαθέσεως».

ΕΙΝΑΙ η εποχή που η ελληνική πλευρά θα πρέπει να προχωρήσει σε ενέργειες αφού πρώτα συνυπολογήσει όλα τα δεδομένα και τις δυσχέρειες. Οι σχέσεις με τους υπερατλαντικούς αλλά και τους ευρωπαίους συμμάχους δεν είναι αυτή τη στιγμή οι καλύτερες δυνατές. Η Δεξιά, στο εσωτερικό προσπαθεί να ανασυνταχθεί. Είναι πολλές οι ενδείξεις ότι το δεκαπενθήμερο της φιέστας δεν θα είναι και τόσο γιορτινό.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

νηπιαγωγείο
το άστεράκι

- Κοντά στο σπίτι σας και δίπλα στο Λυκαβηττό λειτουργεί τό νηπιαγωγείο. «Τό άστεράκι».
- Μιά μικρή δαση μέσα στο τσιμέντο.
- Πρόγραμμα μελετημένο – Διδασκαλία και επίδραση από έμπειρο προσωπικό.
- Παιχνίδι και μάθηση σ' ένα περιβάλλον φροντίδας και αγάπης για τό παιδί.
- Έλάτε νά γνωριστούμε και νά συζητήσουμε για τό παιδί σας.

Γκόλφω Π. Εύθυμίου
Βαλαμάνος 4 και Άσκληπιού τηλ. 6447830 – 3635419.

ΕΝΑ ΚΑΙ ΕΝΑ ΠΟΣΟ ΚΑΝΟΥΝ;

Κάτι παράξενο «σέρνεται» στην άλλοτε «πυριτιδαποθήκη της Ευρώπης», τα Βαλκάνια. Μια σειρά από θέματα που ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος φαινόταν να έχει δώσει την οριστική τους λύση, όπως τα πολυποίκιλα «μειονοτικά» επανέρχονται στην επιφάνεια.

Τη μουσουλμανική μειονότητα της Δυτ. Θράκης την καλλιεργεί ως «πρόβλημα» επί διεθνούς επιπέδου και για ευνόητους λόγους η Τουρκία. Άλλα όμως μειονοτικά θέματα δεν έχουν τέτοια διαύγεια στις αφετηρίες τους. Για παράδειγμα το «Μακεδονικό», θέμα αντικειμενικά κλειστό για την Ελλάδα —έξω από κάθε σωβινισμό και προκατάληψη— το έχουν αναλάβει «εργολαβικά» πέρα από τα Σκόπια πολυποίκιλες «Μακεδονικές» οργανώσεις στις ΗΠΑ και τον Καναδά.

Με τεράστιους και αφανείς πόρους, με ηγεσίες που προέρχονται κυρίως από τον χώρο των γιουγκοσλάβων ταγματασφαλιτών, τους «ουστάσι», με στενές και σαφείς σχέσεις με τη CIA, οι οργανώσεις αυτές διεισδύουν με έντυπη προπαγάνδα σε όλα τα Βαλκάνια —και την Ελλάδα— και ενισχύουν τους κυβερνητικούς σωβινισμούς για προφανείς δικούς τους σκοπούς.

Είναι άλλωστε τόσο τυχαίο που η άσκηση του NATO WINDEX CIMEX που αποκάλυψε το ΑΝΤΙ την άνοιξη του '81, πρόβλεπε ως εστία του Γ' Παγκοσμίου Πολέμου το γειτονικό μας Κοσσυφοπέδιο;

Είναι λοιπόν σαφές ότι το μειονοτικό στα Βαλκάνια, ως «Μακεδονικό» αποσκοπεί στην ένταση μεταξύ Γιουγκοσλαβίας και Βουλγαρίας, Γιουγκοσλαβίας και Ελλάδας και σε όποια τρίγωνα και συνδυασμούς μπορούν αυτές οι εντάσεις να συνεπιφέρουν.

Καμιά κυβέρνηση λοιπόν και καμιά πολιτική δύναμη που θέλει σταθερότητα και ειρηνικές σχέσεις στα Βαλκάνια, δεν μπορεί να παίζει το «χαρτί» των μειονοτικών προβλημάτων.

Απ' αυτή τη σκοπιά η ομιλία του κ. Τσολάκη στα Γιάννενα ήταν πολλαπλά άτυχη και ανεξήγητη, μια και είναι παγκοίνως γνωστό, ότι η Σοβιετική Ένωση αποτρέπει σθεναρά κάθε ανακίνηση τέτοιων θεμάτων είτε από πεποίθηση, είτε από συμπαράταξη στη Βουλγαρία, είτε —και πιθανότερο— γιατί καλά γνωρίζει ποιος караδοκεί πίσω από τα «μειονοτικά».

Επιπλέον καμιά «διεθνιστική υποχρέωση» δεν θα έκανε το ΚΚΕ να αναλάβει το πολιτικό κόστος που συνεπάγεται η ανακίνηση ενός ζητήματος που έχει πάψει να υφίσταται από το τέλος του πρώτου παγκοσμίου πολέμου.

Δεν είναι ανάμεσα στους ...νεκρούς

Η «Μαρξιστική Επιθεώρηση» «Θεωρητικό πολιτικό όργανο της ΚΕ της ΕΔΕ» τα έβαλε στο τελευταίο της τεύχος με τον Μ. Ράπτη, εξαιτίας της συνέντευξής του στην ΕΡΤ. Θα είχε βέβαια εξαιρετική ...πλάκα η αναδημοσίευ-

Μια ομάδα φυλακισμένων τροτσκιστών στην Ακροναυπλία το 1937. Ανάμεσά τους δεν υπάρχει ο Μ. Ράπτης

ση όλων των «κατηγοριών» που αραδιάζονται σε ένδεκα!!! συναπτές σελίδες εναντίον ενός ανθρώπου, που ανεξάρτητα από τις πολιτικοϊδεολογικές του επιλογές, έχει να επιδείξει ήθος δυσεύρετο για την εποχή μας, μια πλούσια αγωνιστική ιστορία, ενώ σε δημοσιογραφικό επίπεδο, αποτελεί μια σπάνια εξαίρεση μεταξύ των μετριοτήτων. Αρκεί όμως να δει κανείς τη λεζάντα της φωτογραφίας που αναδημοσιεύουμε από την «Μαρξιστική Επιθεώρηση». «Μια ομάδα φυλακισμένων τροτσκιστών στην Ακροναυπλία το 1937. Ανάμεσά τους δεν υπάρχει ο Μ. Ράπτης»!

Το επόμενο βήμα της παράνοιας θα ήταν μια φωτογραφία ...νεκρών τροτσκιστών με αντίστοιχα ερωτηματικά. Τι λιποταξία Τρότσκι μου!!

ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟΙ

Έχει και κάποιο «γούστο» μια διαρκής επαναλαμβανόμενη αρχή σε δεσποτικά συστήματα ιεραρχίας: η αρχή αυτή περιλαμβάνει την πλήρη απαγόρευση πρωτοβουλιών στους υφισταμένους ως προς ουσιαστικά θέματα και το «λάσκο» επιλογών σε όσα θεωρούνται δευτερεύοντα.

Έτσι, για παράδειγμα, οι συντάκτες ειδήσεων της κρατικής τηλεόρασης γνωρίζουν πολύ καλά ότι είναι εντεταλμένοι ρεπόρτερς όσον αφορά τις πολιτικές ειδήσεις. Ποιο συνεργείο ή ομοχειρία όπως λέγεται δημοσιογράφων της τηλεόρασης έμαθε ότι

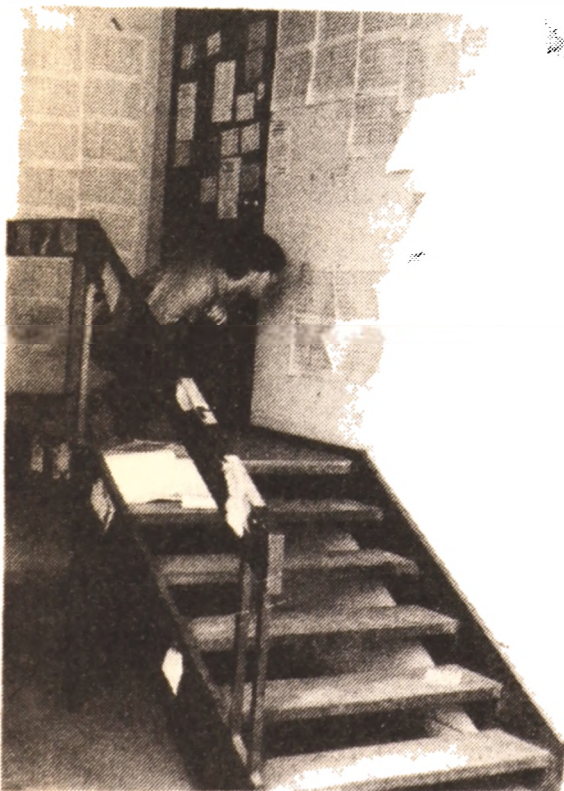
ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠΟΣΥΝΘΕΣΗΣ

Ένα από τα πιο δημοφιλή άρματα των παλιών Αθηναϊκών Καρναβαλιών ήταν αυτό που σατίριζε το νέο ιδρυμένο τότε «Καποδιστρείον Πανεπιστήμιον» αναπαριστώντας ένα φρούριο όπου ευσυνειδητοί εργάτες έβαζαν για ψήσιμο τούβλα και έβγαιναν μετασχηματισμένα σε... κούτσουρα. Φαίνεται ότι το χιούμορ των παρωχημένων αυτών εποχών, βρίσκεται και σήμερα πολύ κοντά στην πραγματικότητα. Αν η πολύπαθη Μέση Παιδεία μας, εφοδιάζει τις Ανώτατες Σχολές με «τούβλα», εκείνες προσφέρουν στο αδηφάγο θηρίο της ανεργίας «Κούτσουρα».

Αισιοδοξία όμως. Ας απαλλαγούμε από τον «στείρο» τεχνοκρατισμό: Ο απόφοιτος μιας ελληνικής πανεπιστημιακής σχολής (διάβαζε ΕΠΟΧΙΑΚΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ) μπορεί να μην έχει μάθει ακριβώς ότι αναφέρεται στον πάπυρο του πτυχίου του ΑΛΛΑ κατέχει γνώσεις εξίσου σημαντι-

κές, ιδιαίτερα υπολογίσιμες. Ας πάρουμε π.χ. ένα πτυχιούχο της Νομικής Σχολής και μάλιστα του Οικονομικού Τμήματος. Δεν χρειάζεται καμιά εξονυχιστική έρευνα, ούτε αναλύσεις σε «βάθος». Μια απλή ματιά σε μερικά από τα εξωτερικά συμπτώματα αρκεί, για να διαπιστώσει κανείς ότι ο «Επιστήμων» αυτός διαθέτει:

- Αλάθητη διαίσθηση (οξυμένη από το συχνό σαφάρι για ανακάλυψη ανακοινώσεων, προγραμμάτων, αποτελεσμάτων από όροφο σε όροφο).
- Ατσάλινο νευρικό σύστημα (εγγυημένο από το θετικό ξεπέραςμα της εμπειρίας «Στήσιμο στην ουρά μπροστά από τη θυρίδα της Γραμματείας και προσπάθεια συνεννόησης με τον υπάλληλο»).
- Υπομονή, ανάμικτη με δόσεις μαζοχισμού και άκρατη... αισιοδοξία. Η ιστορία είναι αληθινή: Φοιτητής αναζητά για νιοστή φορά καυτά αποτελέσματα Β' περιόδου 1983, και

έκανε μια δήλωση ο κ. Φλωράκης ως πούμε, και πήγε να του ζητήσει διευκρινίσεις και μετά να ζητήσει την απάντηση της κυβέρνησης κτλ.;

Τέτοια ως γνωστόν γίνονται μόνο στο BBC και θα τα δούμε στην Ελλάδα όταν γίνουμε αντάξιοι των Άγγλων... Πώς λοιπόν αντιδρά η κρατική τηλεόραση σ' αυτή την ασφυκτική αίσθηση περιορισμού και ανελευθερίας; Αντιδρά σπασμωδικά, χωρίς κριτήρια και αρχές, προσπαθώντας να διασώσει την αμεσότητα της εικόνας και τη δύναμη της κάμερας.

Δεν μπορεί λοιπόν να «παίξει» η τηλεόραση με τον πρωθυπουργό και να ζωντανέψει το πρόγραμμά της; Υπάρχει έτοιμη η λύση: τότε οι ληστείες, τότε ο «δράκος» φορτίζουν την οθόνη με τη δύναμη του γεγονότος.

Ο δράκος σε αναπαράσταση, ο δράκος κοιτώντας προφίλ, ο δράκος καθιστός, ο δράκος τσουβαλιαστός εν μέσω αστυνομικών, ο δράκος - θέαμα, ο δράκος πρότυπο τελικά για όσους τραγικούς συνδέουν την δημοτικότητα με τον εξαγιασμό των πράξεων που την προκάλεσαν.

Έτσι, με τον πρόσφατο δράκο με το σχοινάκι, ζήσαμε το παράξενο, εφημερίδες όπως τα «ΝΕΑ», να επιδείξουν μια αξιοπρόσεκτα ευπρεπή και κοινωνικά υπεύθυνη στάση, ενώ η τηλεόραση ξεπέρασε την ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ και τον ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΤΥΠΟ στις καλύτερες στιγμές τους.

Να είμαστε σαφείς. Δεν μεμφόμαστε τόσο τους δημοσιογράφους της ΕΡΤ, που κάπου θέλουν να νιώσουν και αυτοί ότι βρίσκονται «μέσα στα γεγονότα». Μεμφόμαστε την μίζερη λειτουργία των καναλιών όπου η έλλειψη ελευθερίας γίνεται πράγματι πηγή κάθε κακίας —τουλάχιστον...

ΠΕΡΙ ΣΚΟΠΙΜΟΤΗΤΩΝ...

Κανείς δεν αμφέβαλε ποτέ για την σκοπιμότητα που υποκρύπτουν στις περισσότερες περιπτώσεις τα «διεθνή» βραβεία τύπου Νόμπελ ή Λένιν. Όσον αφορά το Ανατολικό μπλοκ, οι επιλογές είναι αυστηρές και προσεγμένες, ώστε τα βραβεία να απευθύνονται πάντοτε σε άτομα που έχουν εναρμονιστεί κατάλληλα με τις σκοπιμότητες της σοβιετικής πολιτικής.

Τα βραβεία τύπου Νόμπελ, είτε της Σουηδικής Ακαδημίας είτε το Νορβηγικό της Ειρήνης έχουν συνήθως μια πιο φιλελεύθερη συμπεριφορά, αν και καταλήγουν συχνά στην εξυπηρέτηση αντίστοιχων σκοπιμοτήτων.

Έτσι, το βραβείο Νόμπελ Ειρήνης έφτασε να απονεμηθεί στον χασάπη Μπέγκιν και τον θλιβερό Σαντάτ ακόμα και στον κ. Κίσιγκερ τον θεωρητικό και πρακτικό λειτουργό του ιμπεριαλιστικού πολέμου. Αν όμως υποθέσουμε ότι τα βραβεία αυτά είναι αφερέγγυα, δεν σημαίνει καθόλου κατ' επέκταση ότι είναι ή γίνονται αφερέγγυα τα πρόσωπα ή οι υποθέσεις οι οποίες βραβεύονται.

Τη διάκριση αυτή, που θα την έκανε ο στοιχειώδης μέσος νους ενός καλοπροαίρετου ανθρώπου δεν μπόρεσαν να την κάνουν παρ' όλα αυτά, διάφοροι επώνυμοι σχολιαστές των παγκόσμιων εξελίξεων.

μετά από περιπλανήσεις τα βρίσκει, με μια διαφορά: Η σελίδα με το όνομά του λείπει. Στη θέση της ανεμίζουν υπολείμματα μηχανογραφημένου χαρτιού και διαφήμιση γνωστού φροντιστηρίου. (Προφανώς ο υπεύθυνος της Γραμματείας βαρέθηκε να ξεκλειδώσει τις ειδικές γυάλινες προθήκες και προτίμησε να τα κολλήσει με λίγο σελοτέιπ στον τοίχο). Ο φοιτητής δεν οργίζεται, δεν παραφέρεται. Συνεχίζει απτόητος να ψάχνει με μεγαλύτερο ακόμα ζήλο κάτω από τη σκάλα. Εύγε του!

- Μια εντελώς ιδιαίτερη αισθητική αντίληψη (Μια ματιά στο ερείπιο της οδού Σόλωνος πείθει χωρίς δεύτερη κουβέντα)

- Γνώσεις Ανώτερων Μαθηματικών (Θεώρημα: Το να σου δίνουν τα συγγράμματα στην αρχή ή στο τέλος της ακαδημαϊκής χρονιάς, είναι ένα και το αυτό, δηλ. 4 1/2 μήνες = 9 μήνες. Αποδείξτε το!)

- Ικανότητες Μαντικής και Παραψυχολογίας και να κόψει το βήχα στους επίδοξους μνη-

γίας (Έτσι όσοι φέτος πρόβλεψαν ότι η Γ' Εξεταστική Περίοδος θα οριστεί το Νοέμβρη παίρνουν το πτυχίο τους χωρίς εξετάσεις).

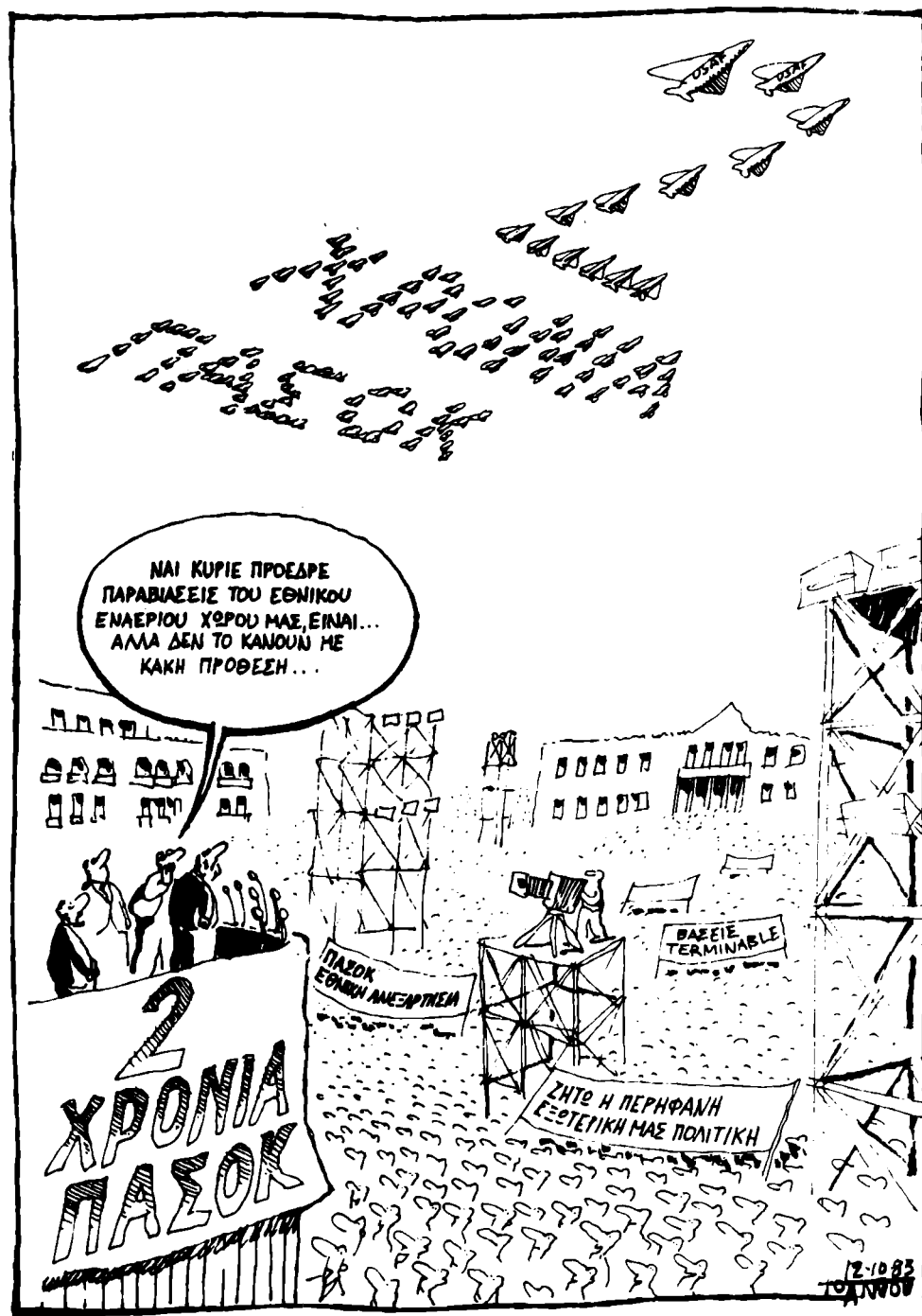
- Ο σύντομος αυτός κατάλογος θα μπορούσε να συμπληρωθεί με αφθονία παρεμφερών εξειδικευμένων και πρωτότυπων γνώσεων. Οι «ιεροί Ναοί της ΓΝΩΣΗΣ» θυμίζουν έντονα, εγκατελειμμένες φάμπρικες. Μακαριότητα έχει επικρατήσει σ' όλους τους χώρους. Η μεγάλη οικογένεια των καθηγητών —στην κυριολεξία «οικογένεια»— εμφανίζεται όλο και λιγότερο στις Σχολές. Ορισμένοι μάλιστα προτιμούν την επικοινωνία με τους φοιτητές τους μέσω τηλεόρασης. Τελευταία μάλιστα παρατηρείται το φαινόμενο να μην πατούν το πόδι τους ούτε ακόμη και για να δώσουν τα θέματα. Τα στέλνουν μέσω... δορυφόρων.

Το περίφημο «επιστημονικό διδακτικό Προσωπικό» συντεχνιάζεται στην προσπάθειά του να κατοχυρώσει μια θέση στον ήλιο

ο γήρες της Πανεπιστημιακής καριέρας. Όσο για τους φοιτητές έχουν οριστικά εγκαταλείψει τις σχολές μετά το αδιέξοδο και αυτής της «μαζικής πάλης», που, τουλάχιστον, τους έφερνε στα αμφιθέατρα τότε τότε.

Βρισκόμαστε άραγε πολύ μπροστά ή πίσω; Πώς να εξηγήσουμε με όλη την καλοπροαίρετη διάθεση που μας «διακρίνει» το φαινόμενο, με «τέτοιο» φοιτητικό «κίνημα» καθοδηγούμενο από «σοβαρές» παρατάξεις και με «τέτοιο» ανήσυχο, δυναμικό, και προπάντων «προοδευτικό» διδακτικό προσωπικό να μην μπορεί να δοθεί λύση και στο πιο ασήμαντο πρόβλημα;

Όσο για την κυβέρνηση της Αλλαγής είναι γνωστό πλέον το χόμπι της να θεραπεύει καταστάσεις κατασκευάζοντας Νόμους που αλλάζουν όνομα στα κακώς κείμενα, προσφέροντας έτσι στους οπαδούς της ακόμα μια «Σπέσιαλ» ευκαιρία πανηγυρισμών για τα βαφτίσια.

Έτσι, μια θλιβερά φτωχή, κακόπιστη, και ορισμένες φορές εντεταλμένα εμπαθής αρθρογραφία πλημμύρισε τον ελληνικό Τύπο απ' αφορμή το Βραβείο Ειρήνης που απονεμήθηκε στον Λεχ Βαλέσα.

Κατά έναν απρόσμενο τρόπο, όλες σχεδόν οι «δημοκρατικές» εφημερίδες χάρισαν την υπόθεση της δημοκρατίας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Δεξιά, λες και οι αγώνες του Βαλέσα, της «Αλληλεγγύης» και του πολωνικού λαού δεν έχουν τη σφραγίδα εκείνων των γνωρισμάτων που χαρακτηρίζουν και τους ευγενέστερους δικούς μας αγώνες.

Γελιοίτητες του τύπου ότι «ο Βαλέσα θα μπορούσε να πάρει και το Νόμπελ χημείας γιατί όσο συνεισέφερε στη χημεία τόσο

συνεισέφερε και στην Ειρήνη» είδαν ανερυθρίαστα —και ασχολίαστα— το φως της δημοσιότητας από εμβριθείς σχολιαστές —ακριβώς γιατί ο κυβερνητικός —και άλλος— σφουγκροκολαρισμός διεκδικεί πια ένα Νόμπελ σχετικών επιδόσεων.

Όσο για το Νόμπελ Ειρήνης, που δεν το 'χε φυσικά ανάγκη ούτε ο Βαλέσα ούτε οι αγωνιζόμενοι Πολωνοί, βρήκε στα λόγια του βραβευμένου ένα μέτρο πέρα από τις προφανείς σκοπιμότητες: «ο αγώνας για ανθρώπινα δικαιώματα είναι αγώνας για την Ειρήνη».

Και είναι αυτό βέβαια, που κυρίως ενόχλησε...

Η Σύγχυση για τα ΤΕΙ

Κατατέθηκε ήδη στη Βουλή το νομοσχέδιο που καταργεί τα ΚΑΤΕΕ και ιδρύει στη θέση τους τα Τεχνολογικά Ιδρύματα τα ΤΕΙ, μέσα σ' ένα καταιγισμό από αντεγκλήσεις με τον Υπουργό Παιδείας κ. Κακλαμάνη σταθερό και αμετακίνητο υποστηρικτή του νομοσχεδίου του υποστηριζόμενο κύρια από τους υπομηχανικούς και τους αποφοίτους των ΚΑΤΕΕ από τη μια και το Τεχνικό Επιμελητήριο και τους συλλόγους των μηχανικών από την άλλη. Στη διαμάχη αυτή συσκοτίστηκαν τα πραγματικά ζητήματα με υπονοούμενα περί επηρεασμού του Υπουργού Παιδείας από τον συνδικαλιστή υπομηχανικό αδελφό του από τη μια και με κατηγορίες συντεχνιασμού του ΤΕΕ από την άλλη έτσι ώστε στο πλατύ κοινό η ουσία της διαμάχης να παραμένει άγνωστη. Για παράδειγμα δεν διευκρινίστηκε αν η «αναβάθμιση» των ΚΑΤΕΕ σημαίνει «ανωτατοποίηση» πράγμα που είναι η ελπίδα των μεν και ο φόβος των δε. Ο όρος τριτοβάθμια εκπαίδευση χωρίς τη διάκριση σε ανώτερη και ανώτατη αναρριπίζει ελπίδες των μεν και φοβίες των δε εφόσον δεν διευκρινίζεται ρητά η πρόθεση του νομοθέτη. Το ίδιο και η πιθανότητα (;) τετραετούς φοίτησης στα ΤΕΙ καθώς και η ανάθε-

ση στους αποφοίτους τους του σχεδιασμού και της εφαρμογής της επιστήμης στην πράξη, που ορθά υποστηρίζει το ΤΕΕ ότι είναι ακριβώς η δουλειά του μηχανικού.

Το περίεργο είναι ότι στη διαμάχη αυτή η υπόλοιπη κυβέρνηση μοιάζει να παίζει ρόλο διαιτητή με τον υπουργό Δημοσίων Έργων να φέρεται ότι «αντιμετωπίζει θετικά» τις προτάσεις του ΤΕΕ και με τον πρωθυπουργό να διασκεδάει τους φόβους των ΤΕΕ, ενώ παράλληλα κυκλοφορούν φήμες για έντονους διαξιφισμούς του υπουργού Παιδείας με τον υπουργό Ενέργειας (και πρώην πρόεδρο του ΤΕΕ).

Ένα παρεπόμενο αυτής της σύγχυσης ήταν και η αμηχανία της ΠΑΣΚ μηχανικών της οποίας οι μοναδικοί δύο παρόντες (από τους πέντε εκπροσώπους της) στη συνεδρίαση της διοίκησης του ΤΕΕ διαφοροποιήθηκαν από την τοποθέτηση του ΤΕΕ αλλά ανέθεσαν σε «κομματικό» —και όχι συνδικαλιστικό— στέλεχος την έκφραση της διαφοροποίησης της ΠΑΣΚ στη συγκέντρωση διαμαρτυρίας του ΤΕΕ. Η έλλειψη σαφούς τοποθέτησης και η προφανής πολιτική αδεξιότητα, βοηθώντας και του κειμένου που διαβάστηκε που ήταν γραμμένο σαν να επρόκειτο για επιθεωρησιακή καρικατούρα θέσεων του ΠΑΣΟΚ, το μόνο που απέφερε ήταν την απογοήτευση των μηχανικών φίλων της ΠΑΣΚ και την αγανάκτηση ή το γέλιο των υπόλοιπων παρισταμένων.

Παραμένει λοιπόν ζητούμενο να εξηγήσει το ΠΑΣΟΚ μέσα σε ποια συνολική εκπαιδευτική σύλληψη εντάσσει και το νομοσχέδιο για τα ΤΕΙ. Πώς συνδέεται τελικά ο νόμος για την Ανωτάτη Εκπαίδευση και τα ΤΕΙ με την Γενική Εκπαίδευση και όλα αυτά μαζί με μια προοπτική αυτοδύναμης ανάπτυξης της ελληνικής κοινωνίας;

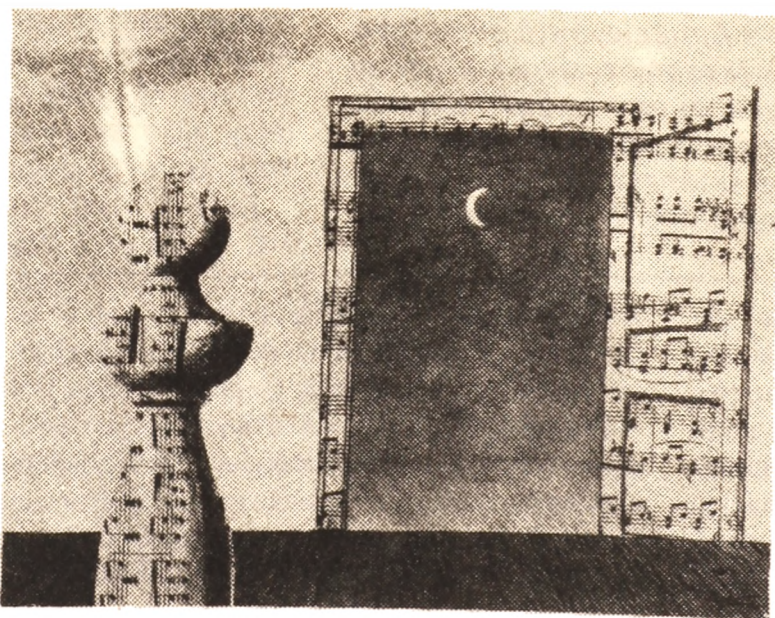
Να κάποια ερωτήματα που περιμένουν οπωσδήποτε την απάντησή τους —και είναι αυτά που έχουν σημασία...

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

ΝΙΚΟΣ ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Άντεια Φραντζή

Μεταποίηση ύλικων

Μπαρμπουνάκης

Εξόρμηση
ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

ΚΙ' ΕΣΥ
ΚΑΘΕ ΑΥΓΗ
ΜΕ ΤΗΝ

ΑΥΓΗ
ΕΦΤΑΝΟ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΚΠΕΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΝΑ
ΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ
ΤΗΝΕΛΛΑ

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ
ΕΦΤΑΝΟ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΕΚΠΕΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ
ΕΡΩΤΗΣΗ ΤΟΝΑ
ΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ
ΤΗΝΕΛΛΑ

ΦΕΣΤΙΒΑΛ πολιτικών νεολαιών και εντύπων. Φεστιβάλ ΚΝΕ-Οδηγητή —φέτος— στο Βόλο. Η κεντρική ομιλήτρια Λούλα Λογαρά —γράφει στην «Ελευθεροτυπία» ο Γιώργος Βότσης— τα μούσκεψε με τους ποιητές της ελευθερίας του γένους των Ελλήνων. Με τον Ρήγα Φερραίο και τον Διονύσιο Σολωμό. Τους στίχους —λέει— του πρώτου: «Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή» τους απέδωσε —η Λούλα— στον δεύτερο.

Χαράς το πράμα. Είναι κριτήριο αυτό για τη Λούλα; Μπορεί η συντρόφισσα να υπολείπεται κομμάτι στην ποίηση είναι όμως μανούλα στα οργανωτικά. Ίσως δεν έχει υπόψη της την «Σχολήν του περιωνύμου φιλοσόφου» ή τον «Μπαταριά». Μπορεί όμως να προτείνει στην προσυνεδριακή παναθηναϊκή συνδιάσκεψη όλους —από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο— τους ενδεδειγμένους αντιπροσώπους για το συνέδριο του κόμματος. Και στο κάτω κάτω της γραφής ο στρατηγός Γεώργιος Κονδύλης —αυτός όχι βέβαια μέλος του Π.Γ. της Κ.Ε. του ΚΚΕ αλλά κοτζάμ αντιβασιλεύς— μπέρδευε, επί μονίμου βάσεως, το σεξ απήλ με το γουϊκ-εντ...

ΜΑΘΗΜΑΤΑ. Αιφνίδιο αλλά υπέροχο μάθημα ηθικού πατριωτισμού έδωσε η τηλεόραση της ΕΡΤ-1 το περασμένο Σαββατόβραδο. Μέσα σε λίγα λεπτά της ώρας πρόβαλε και ανέδειξε σε Ηρακλή της εντιμότητας και του καθήκοντος ένα άγνωστο μέχρι τότε συνέλληνα. Τον Αντώνη Λεβέντη.

Πεντακόσιες —ολόκληρες— χιλιάδες δραχμές είχε προσφέρει νωρίτερα στον υπέροχο Αντώνη —σύμβουλο του υπουργείου Εθνικής Οικονομίας— ένας εκμαυλιστής επιχειρηματίας για να παρανομήσει ευνοϊκά —ο Αντώνης— ώστε να περιέλθουν στα χέρια του —του εκμαυλιστή— κάποιες χιλιάδες τόνοι χάλυβα δεσμευμένοι, με προηγούμενη απόφαση του υπουργείου. Στο σημείο αυτό είναι σκόπιμο ν' αναφερθεί ότι οι απόψεις περί ηθικής αντοχής των δημοσίων υπαλλήλων είναι πολωμένες. Άλλοι μὲν —μεταξύ των οποίων είναι η μητέρα μου, η θεία μου η Αναστασία, άλλοτε υπάλληλος της ΑΤΕ και η φίλη μου η Βαγγελίτσα, δικηγόρος— φρονούν ότι εξυπακούεται πως οι δημόσιοι υπάλληλοι δεν χρηματίζονται. Άλλοι όμως είναι βαθύτατα —φαίνεται— πεπεισμένοι πως σ' αυτό τον τόπο γενικά —και στους δημοσίους υπαλλήλους επομένως— όλα και η συνείδηση ακόμη αγοράζονται και

πουλιούνται, με τον παρά, συνήθως τοις μετρητοίς. Στις θεωρίες όμως θα επανέλθουμε.

Για την ώρα ας ξαναγυρίσουμε στον Αντώνη. Ο Αντώνης λοιπόν βρέθηκε στα δυο στενά. Από τη μια οι πεντακόσιες χιλιάδες. Από την άλλη το χρέος. Αμφιβουλησία που λένε και «τρικυμία εν κρανίω». Κάποια στιγμή όμως ο Αντώνης πήρε τη μεγάλη απόφαση. Χωρίς να διακόψει την επαφή με τον εκμαυλιστή, ενημέρωσε σχετικά τον προϊστάμενό του Μπενετάτο. Από τη στιγμή αυτή άρχισε ο δεύτερος γύρος της έξοχης δοκιμασίας του Αντώνη. Όπως θα δηλώσει αργότερα —δηλαδή το Σαββατόβραδο που λέγαμε— στην τηλεόραση ο κ. Μπενετάτος, ο Αντώνης Λεβέντης «μας ενημέρωνε συνεχώς και μεις του δίνουμε οδηγίες και κουράγιο». Χάρη στην καλή πάστα του Αντώνη λοιπόν, αλλά —πρέπει να το αναγνωρίσουμε— και χάρη στις εμπνευσμένες οδηγίες και στην σταθερή ενθάρρυνση του κ. Μπενετάτου, ο ήρωάς μας στάθηκε στα πόδια του και η συνείδησή του στο ύψος του καθήκοντος. Η επιχείρηση τέλειωσε με την σύλληψη του άθλιου εκμαυλιστή και την τηλεοπτική αποθέωση του Αντώνη, με την συμμετοχή του κ. Μπενετάτου και την έκτατη εμφάνιση του υφυπουργού τους κ. Δημοσθένη Δημοσθενόπουλου που θριαμβικός και κατάπληκτος εμένα τουλάχιστον με έπεισε πως μάλλον δεν συντάσσεται με τις απόψεις της μητέρας μου. Εσχατόγραφον. Εκπληκτικόν και διδακτικόν. Το αυτόφορον τριμελές πλημμελειοδικείο αθώωσε τον εκμαυλιστή. Σύμφωνα με νομολογία του Αρείου Πάγου για να υπάρξει το αδίκημα της δωροδοκίας, ο δωροδοκούμενος θα πρέπει να είναι δημόσιος υπάλληλος. Ο υπέροχος Αντώνης όμως, είναι ακόμη έκτακτος. Έκτακτα!

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΑ. Ραδιοφωνικές συνεντεύξεις. Συνέντευξη του συγγραφέα και αγωνιστή Ασημάκη Πανσέληνου στη Μαρία Ρεζάν. Απόσπασμα από τη συνέντευξη:

Ρεζάν: Πόσων ετών είσθε;

Πανσέληνος: Είμαι ογδόντα. Λέω να σταματήσω εκεί για πέντε χρόνια και μετά να συνεχίσω.

Ρεζάν: Ποιο είναι το μεγάλο σας παράπονο από τη ζωή;

Πανσέληνος: Κανένα παράπονο. Της είμαι ευγνώμων γιατί γεννήθηκα και υπήρξα.

ΣΥΝΟΙΚΕΣΙΑ. Συνοικέσια από τις «Μικρές Αγγελίες». Έντυπα βοηθήματα προσέγγισης ανθρώπινων χαρακτήρων. Προθήκες ανθρώπινης ερημιάς. Περιβόλια ανθρώπινης πανουργίας. Πινακοθήκες ανθρώπινης θρασύτητας. Συνοικέσια. Τέσσερις «τύποι» από τα αλιεύματα ενός μηνός, από την ίδια εφημερίδα:

Τύπος 1: «Εσείς που είστε 45-50 χρονων περίπου, μορφωμένος πνευματικά και ψυχικά καλλιεργημένος και θέλετε την γυναίκα φίλη, συνεργάτιδα, νοικοκυρά, για ένα σωστό σπιτικό, γράψτε μου...».

Τύπος 2: «Δεσποινίς εμφανίσημη, μορφωμένη, εργαζόμενη, ετών 37, έχων μία ελαφρά βαρυκοΐα ζητεί γνωριμία με σκοπό το γάμο. Γράψατε στην ...»

Τύπος 3: «Συνταξιούχος 50, πολύ ευκατάστατος ζητά σύζυγο υψηλή ωραία έως 30. Όταν βαρεθεί θα αποκατασταθεί να ξαναπαντρευτεί όποιον θέλει.

Γραμματοθυρίς...».

Τύπος 4: «Είμαι 37 ετών. Έχω ταβέρνα ψησταριά στην ανατολική Αττική, στρωμένη δουλειά και άριστες προοπτικές. Ζητώ γυναίκα συνεταίρο με προπτική γάμου. Απαραίτητο συν τα άλλα κεφάλαιο 800.000. Γράψατε...».

ΨΕΥΤΑΝ. Όταν γράφουν οι εφημερίδες ότι η Φρειδερίκη ετών 33, που φαίνεται να μεγάλωσε σε «παιδούπολη της Βασιλίσσης» θυγατέρα ίσως οπλίτη των «Μονάδων Αυτοαμύνης Υπαιθρου», ο Αποστόλης ετών 33 κι ο Θόδωρος ετών 27 που μεγάλωσαν στην Τασκένδη, γιοί ανταρτών του «Δημοκρατικού Στρατού Ελλάδας» συλλαμβάνονται μαζί —το καλοκαίρι του 1983— σαν συνεταίροι σε κύκλωμα εμπορίας ναρκωτικών, εγώ, εσείς, οι άλλοι μπορούμε να λέμε ό,τι θέλουμε. Ο εμφύλιος όμως, εθνικό «πτώμα οδωδός και τυμπανιαίων» επί 34 συναπτά έτη έχει ενταφιαστεί οριστικά. Άλλο ζήτημα τώρα αν μερικοί από μας θα προτιμούσαμε άλλο τύπο ταφόπλακας.

ΔΑΚΤΥΛΙΔΟΣΤΟΜΙΕΣ

• Βολιδοσκοπήσεις έγιναν —σύμφωνα με τις πληροφορίες μας— (...) και στον καθηγητή κ. Σάκη Καράγιωργα (παρ' όλο που οι σχέσεις του τελευταίου με το ΠΑΣΟΚ διέρχονταν τελευταία περίοδο ψυχρότητας).

Ό,τι από το πολιτικό ρεπορτάζ της «Μεσημβρινής» —ύστερα από την παραίτηση του Υπουργού Οικονομικών Δ. Κουλουριάνου —αφορά το Σάκη Καράγιωργα που εξώστηκε από το ΠΑΣΟΚ το... 1975 σαν ομαδιστής.

Φασιανοί στην εξορία

Όταν οι ξεπεσμένοι Άγγλοι ευγενείς στην Αυστραλία σκέφτηκαν ν' αρχίσουν το κυνήγι της Αλεπούς τους έλειπαν και οι αλεπούδες και τα κουνέλια, που είναι η τροφή τους. Έτσι, έκαναν εισαγωγή κουνελιών στην Αυστραλία που εξαπλώθηκαν τρομερά, υπερβόσκησης το περιβάλλον αλλά, ευτυχώς, τους ήρθε μια αρρώστια, η μυξομάτωση κι έτσι τα πράγματα κάπως ξανα-ισορρόπησαν. Αυτά, βέβαια, έγιναν τον περασμένο αιώνα.

Οι Έλληνες κυνηγοί και το αρμόδιο Υπουργείο (... δεν γράφω ποιο είναι για να μη θυμώσουν!) προχώρησαν περισσότερο. Έχοντας υπόψη τις λουκούλιες συνήθειες των Ευρωπαίων και ιδιαίτερα όσα συνέβαιναν στην αυλή των Λουδοβίκων, αποφάσισαν ν' αρχίσουν κυνήγι... φασιανού. Μια και τίποτε άλλο δεν τους κρατούσε, αποφάσισαν το ριζισμό των φασιανών σε πολλές περιοχές της χώρας. Σκέφτηκαν ότι, αντί να πηγαίνουν στο super-market και ν' αγοράζουν κατεψυγμένους φασιανούς, θα ήταν προτιμότερο να τους αμολούσαν στη φύση (... το Υπουργείο χρησιμοποιεί, φυσικά, χρήματα φορολογουμένων) απ' όπου θα μπορούσαν να τους παίρνουν φρέσκους φρέσκους!

Πρέπει, πριν συνεχίσω, να διευκρινίσω ότι οι φασιανοί είναι πουλιά που αναπτύσσονται σε ανοικτές εκτάσεις και θαμνώνες. Εδώ, συχνά τους βάζουν σε πυκνά δάση. Βέβαια, όταν ο φασιανός ανοίξει τα φτερά του δεν μπορεί να πετάξει προς τα πάνω γιατί, απλούστατα, δεν χωρά. Ή πρέπει να... σκαρφαλώσει στην κορφή του δένδρου (... πώς όμως να γυρίσει πίσω;) ή είναι καταδικασμένοι να κυκλοφορούν, στον υπόροφο. Ίσως είναι σκόπιμο ν' ανοίξουμε... διαδρόμους απογείωσης στα δάση, που τους βάλαμε. Όπως ήταν φυσικό οι φασιανοί, μη έχοντας άλλη διέξοδο, κυκλοφορούσαν ανήμποροι μέσα στα δάση (... τα οποία εμπλουτίσαμε!) και είναι άριστη τροφή στις αλεπούδες καθώς και στα πιτσιρίκια των διπλανών χωριών, που τους ταραίζουν με τις σφενδόνες. Κατά τη γνώμη μου το κυνήγι τους μπορεί να γίνει πανεύκολα, ακόμη και με... κλωτσιές, μια και δεν έχουν καμιά διαφορά από τις κότες. Αν σας τύχει, όπως σ' ένα γνωστό μου, θέλά σας να... πατήσετε φασιανό σε δάσος κι αρχίσει τις φωνές μην τρομάξετε. Είναι τελείως ακίνδυνος.

Το παράδειγμα των φασιανών δεν εί-

ναι το μοναδικό στην πατρίδα μας. Παρόλο που δεν υπάρχει ούτε μία περίπτωση οικολογικής ή έστω οικονομικής επιτυχίας συνεχώς ξοδεύουμε χρήματα για εμπλουτισμούς, τόσο στα χερσαία όσο και στα υδατικά οικοσυστήματα. Κάθε χρόνο με δοξολογίες και τηλεοπτική κάλυψη ρίχνουμε γόνους ψαριών στις λίμνες και στα ποτάμια καθώς και ζώα όπως οι φασιανοί και οι πέρδικες στη χέρσο. Δεν υπάρχει περίπτωση που τ' αποτελέσματα να μην είναι κωμικοτραγικά. Όταν σ' όλες τις λίμνες μειώνονται τ' αλιεύματα για λόγους ρύπανσης και ευτροφισμού πώς θ' αναπτυχθούν τα νέα ψάρια που βάζουμε; Τι θα τρώνε εκεί;

Ας εξετάσουμε με λεπτομέρειες μερικά παραδείγματα. Στη λίμνη των Ιωαννίνων έριξαν ένα είδος ψαριού που, όπως αποδείχθηκε στη συνέχεια, έτρωγε το γόνιο του γριβαδιού που το ελάττωσε σοβαρά. Σ' άλλη λίμνη έριξαν ένα σαρκοφάγο ψάρι που έφαγε όλα τα φυτοφάγα, που στη συνέχεια μειώθηκαν, οπότε αυξήθηκαν τα φυτά και την κατακυριεύσαν. Στην Πρέσπα διαπιστώθηκε μια ασθένεια στα γριβάδια οπότε, αντί να δουν τι πραγματικά φταίει, έριξαν νέο γόνιο με απογοητευτικά αποτελέσματα. Είναι σαν να έχουμε επιδημία χολέρας στην Αθήνα και επειδή οι κάτοικοι πεθαίνουν και ο πληθυσμός λιγοστεύει να εισάγουμε παιδιά σα λύση.

Η τραγελαφική κατάσταση που ισχύει είναι πέρα από κάθε περιγραφή. Σ' ένα νησί έριξαν πέρδικες οι οποίες επειδή λιγόστεψαν, μια και τις έτρωγαν αλεπούδες και κουνάβια, σκέφτηκαν να τα δηλητηριάσουν βάζοντας δολώματα με στρυχνίνη. Παρόλα αυτά κάθε χρόνο αμολάμε πουλιά και ψάρια στο γάμο του Καραγκιόζη, μια και αγνοούμε πεισματικά το ρόλο που κάθε οργανισμός παίζει στο οικοσύστημα. Δεν μπορούμε να βάζουμε ζώα που τρώνε κούμαρα σε πευκοδάση! Είναι βλακώδες να ρίχνουμε... τσιντσιλά στην Πρέσπα που είναι και Εθνικός Δρυμός! Ευτυχώς ένα χειμώνα που η λίμνη πάγωσε το... έσκασαν, τρέχοντας, προς Γιουγκοσλαβία.

Έχω ξαναγράψει για τη γελοία υπερχρησιμοποίηση ευκαλύπτων, φερμένων από την Αυστραλία, που σαν αποτέλεσμα είχε την εξαφάνιση της ντόπιας χλωρίδας και πανίδας. Απορώ πως οι αρμόδιοι δεν έκαναν ακόμη εισαγωγή... καγκουρό και κοάλα, μια και είναι ζώα προσαρμοσμένα στο περιβάλλον, που οι ευκάλυπτοι δημιουργούν. Ίσως ν' αποτελέσουν και... πόλο τουριστικής έλξης για οικονομική ανάπτυξη. Ιδίως στον αρχαιολογικό χώρο της Ολυμπίας!

Στους κυνηγετικούς συλλόγους προτείνω ν' αγοράσουν εκτοξευτήρες, όπως

αυτοί που χρησιμοποιούνται στη σκοποβολή με πηλίνους δίσκους. Είναι δυνατό να εκτοξεύουν στον αέρα... κοτόπουλα. Αν μάλιστα είναι ήδη... ψημένα, σε ταψί με πατάτες, ακόμη καλύτερα. Άλλωστε οι κυνηγοί θα μπορούν εύκολα να διαπιστώνουν την επιτυχία τους, από τα σημάδια που θα κάνουν τα σκάγια στο ταψί. Είναι περισσότερο διασκεδαστικό από το να βάζουν στο σημάδι τις ταμπέλες της τροχαίας ή τους μονωτήρες της ΔΕΗ και του ΟΤΕ. Μπορούν επίσης να νοικιάσουν μερικά... πτηνοτροφεία και να κυνηγούν μέσα σ' αυτά. Έτσι θα λιγοστεύουν και οι χωματερές με τα κοτόπουλα.

Ο Αίσωπος περιγράφει την αλεπού που κάλεσε σε γεύμα με σούπα τον Πελαργό και του πρόσφερε την τροφή σε πιάτο. Ο Πελαργός, για εκδίκηση, κάλεσε στη συνέχεια την αλεπού και της πρόσφερε τη σούπα σε μπουκάλι. Η ιστορία αυτή είναι γραμμένη και εικονογραφημένη στο βιβλίο της πρώτης Δημοτικού. Μήπως πρέπει να μοιράσουμε, μια και έχουμε δωρεάν παιδεία, το αναγνωστικό και στους αρμόδιους που κάνουν τους εμπλουτισμούς;

Ν. Σ. Μάργαρης

«Το δηλώσεις, δεν το δηλώσεις μπορείς να το σώσεις»

• Τώρα που τα πρωτοσέλιδα κόπασαν, τώρα που οι πιθανότατα δανεικές νομαρχιακές μπουλντόζες αποσύρθηκαν από τις κατεδαφίσεις και έχουν επιστραφεί στους εργολάβους-ιδιοκτήτες τους —που επιδίδονται στο επικερδές όργιο της θεμελιώσεως αυθαιρέτων— τώρα που οι προβολείς στράφηκαν σε συναρπαστικότερα θέματα, τώρα πια μπορεί να γίνει ο απολογισμός του δράματος, που ήδη συντελέστηκε σε τρεις πράξεις και που μια τέταρτη —παράλληλη και συμπληρωματική— τελεί εν διαδικασία.

• Το τρίπραχτο έργο παίχτηκε με δύο κέντρα. Το ένα στην περιοχή των Αμπελοκήπων, εκεί όπου στεγάζεται «προσωρινά» το Υπουργείο ΧΟΠ και το άλλο στο σταθμό της Αγίας Παρασκευής (το έχουμε ακούσει πολλάκις από το ράδιο και την τηλεόραση: «και τώρα σας συνδέουμε με την... Αγία Παρασκευή»).

• Πράξη πρώτη: Έλληνες «άστεγοι» σε όποια εισοδηματική κατηγορία κι αν ανήκετε, ό,τι είδους στέγη κι αν στερείστε —μόνιμη ή παραθεριστική— συνεχίστε να πλουτίζετε τη μαφία των εργολά-

βων, για να αποκτήσετε το αγαθό κατοικία. Εμείς —η κυβέρνηση— θα σας χτίσουμε αδριάντα. Εννοείται ότι βρισκόμαστε σε οικονομική στενωπό, αλλιώς θα σας χτίσαμε σπίτι.

• **Πράξη δεύτερη:** Έλληνες «άστεγοι» σπεύσατε να παρανομείσετε εγκαίρως, ώστε να αεροφωτογραφηθείται — το αυθαίρετό σας, όχι εσείς οι ίδιοι, δεν χρειάζεται. Αδιάφορο, σε δικό σας ή σε καταπατημένο —κατά προτίμηση του Δημοσίου— οικόπεδο. Μετά δηλώστε το και θα το σώσουμε. Προσοχή όμως στις αυστηρά καθορισμένες και εξίσου αυστηρά μετατιθέμενες ημερομηνίες.

• **Πράξη τρίτη:** Έλληνες πρώην «άστεγοι» μπορεί και να χάσατε. Η αποτελεσματικότερη χωροφυλακή, πραστειών, με... συνοδεία τα συνεργεία πολεοδομίας, από δω και εμπρός δεν σηκώνει αστεία. Θα κατεδαφίζει ό,τι βρει μπροστά της.

Τα σκηνικά στήθηκαν. Στο φόντο των δύο πρώτων πράξεων τα νέα αυθαίρετα —ίσως διπλάσια απ' αυτά που υπήρχαν— κυριαρχούσαν, ενώ, εδώ κι εκεί, στο έδαφος, στρώθηκαν κυματιστές πλάκες ελλενίτ, που, από τους ψηλούς εξώστες και τα αεροπλάνα, φαίνονται ως σπίτια.

Στην παράσταση, στο τέλος της δεύτερης πράξης, αιτήσεις για νομιμοποίηση πετάχτηκαν —από τους θεατές στο πάλκο, για δεύτερη φορά, οι άλλες είχαν πεταχτεί το 1977, επί θεάματος Δεξιάς— όχι βέβαια όσες περιμέναμε, πάντως όχι και λίγες. Οι δυο θεατές στους πέντε συμμορφώθηκαν με το παιχνίδι της συμμετοχής.

Όμως εκεί που φούντωσε πραγματικά η συμμετοχή και η λαϊκή αγανάκτηση δεν είχε τέλος, εκεί όπου οι θεατές μεταβλήθηκαν σε δράστες ηθοποιούς —όχι χωρίς αιτία— ήταν στην τρίτη πράξη, που κράτησε ολόκληρη εβδομάδα. Γυναίκες προέβαλαν τα στήθη τους μπρος στις μπουλντόζες, παιδιά κάθε ηλικίας χρησιμοποιήθηκαν ως προπέτασμα, πουλήθηκαν χιλιάδες γουόκι-τόκι για τις συνεννοήσεις εργολάβων και ιδιοκτητών, τέλος πάντων, οργίασε η «αυτοδικία». Βοήθησαν και οι εφημερίδες, ενώ η επιτέλους πανταχού παρούσα κρατική τηλεόραση κάλυπτε τα συνεργεία με συνεχή ρεπορτάζ.

Και βέβαια, μετά την εξουθένωση εκείνης της εβδομάδας, το ξεφούσκωμα. Όλοι αποκαμωμένοι επέστρεψαν στην ταπεινή τους εργασία και τον ελεύθερο χρόνο του διαθέτουν αυθαίρετα, όπως και πρώτα. Τι χρειάζονται τα θέατρα; Σε θέαμα μεταβλήθηκε ο χώρος της πόλης «εκτός των τειχών».

Σε προηγούμενη όμως φάση και πα-

ράλληλα με το τρίπρακτο —πολύ πριν το θέαμα κατέβει και κατακλύσει τον περιαστικό χώρο— σε άλλο σημείο της πόλης, εκεί κοντά στο Σύνταγμα, στο κτίριο της Βουλής, παιζόταν κι άλλο δράμα.

Δράμα ορατό από το 1979, αφού για δεύτερη φορά από τότε, με τον νέο οικιστικό νόμο, νομολογήθηκε —δίχως ποτέ να εφαρμοστεί— η υποχρέωση των κατεχόντων γη να συνεισφέρουν τμήμα της για το κοινό καλό, προκειμένου να «ενταχθούν —όπως λέγεται— στο σχέδιο πόλεως».

Με καινοτομίες όμως. Βουβά πρόσωπα και αυτή τη φορά ήταν οι μη έχοντες που την κεφαλήν κλίνει, αφού οι μικροοικοπεδοῦχοι —σε «εντός» είτε «εκτός σχεδίου» περιοχές— θεωρήθηκαν λιγότερο προνομιακό στρώμα από τους πρώτους. Έτσι στους «εντός» παραχωρήθηκε το δικαίωμα αν έχουν λίγη γη και παιδιά, να αυξήσουν την παραγωγή των τελευταίων, ώστε νομίμως να διεκδικούν πανωσηκώματα. Οι «εκτός», με τη σειρά τους, εξαιρέθηκαν από την υποχρέωση της εισφοράς σε γη, στο βαθμό που, τα οικόπεδά τους ή τα σπίτια τους ή και τα δυο, βρίσκονται στις πυκνοδομημένες περιοχές αυθαιρέτων, τις πλέον προβληματικές δηλαδή.

Το λαϊκό εργολαβικό σύνθημα έπεσε. Πυκνώστε σε αυθαίρετα τις αραιοδομημένες περιοχές και θα εξαιρεθείτε από το βραχνά της εισφοράς. Η αξιοπιστία του κράτους αποδείχτηκε περίτρανα, ακόμη μια φορά, με τη βοήθεια των δήθεν αμετάθετων ημερομηνιών και παρατάσεων.

Κι όπως καθυστερούν επικίνδυνα οι μελέτες της Επιχείρησης «Πολεοδομική Ανασυγκρότηση» και οι εκλογές επέρχονται με τη δική τους λογική, δεν θ' αργήσει —φοβούμαστε— να παιχτεί και η τελευταία πράξη του δράματος.

Όλα τα έχουμε προβλέψει. Θα ενεργοποιηθεί το άρθρο 43 του νόμου, που προβλέπει συνοπτικές διαδικασίες μόνον για την «ένταξη» των πυκνοδομημένων περιοχών. Και θα είναι καιρός. Οι μεταδικτατορικές κυβερνήσεις της Δεξιάς το προσπάθησαν δύο φορές —με παρεμφερείς όρους: μια φορά επί υπουργίας Κ. Μπίρη και άλλη μια επί Γ. Πλυτά. Αυτή η κυβέρνηση «πρέπει και μπορεί» να πετύχει. Δεν αρκεί μόνον η προσπάθεια...

Και θα πάνε περίπατο οι λεκτικές αναφορές στις γειτονίες, στις λειτουργικές ενότητες της πόλης, στα κοινωφελή και τα κοινόχρηστα και όλα τα σχετικά. Αυτά θα μείνουν για την επόμενη τετραετία. Για να επανεκλεγούμε και να είμαστε ισχυροί. Προς το παρόν όλοι ευχαριστημένοι: οι μικροϊδιοκτήτες γιατί δεν συνεισέφεραν και βρίσκονται «εντός», οι μεγαλοϊδιοκτήτες με την ελπίδα ότι ποτέ δεν θα συνεισφέρουν, κι ας βρίσκονται «εκτός». Ούτε η γάτα, ούτε η ζημιά της.

Ράνια Κλουτσινιώτη

του Γιωργου Σεργάκη

Το ενοχλητικό προσχέδιο της έκθεσης του ΟΟΣΑ

του Πέτρου Λυνάρδου - Ρυλμόν

Το προσχέδιο της έκθεσης για την Ελλάδα του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Αναπτύξεως (ΟΟΣΑ) που δόθηκε στον Τύπο από τον κοινοβουλευτικό εκπρόσωπο της «Νέας Δημοκρατίας» Κωνσταντίνο Μητσοτάκη, αποτελεί μία αποκαλυπτική ανάλυση: δείχνει ότι η ελληνική οικονομία συνεχίζει να βυθίζεται στην κρίση ενώ η διακριτικότητα με την οποία έγινε η παρουσίαση και η κριτική της έδειξαν ότι για όλες τις πολιτικές παρατάξεις η αναζήτηση εναλλακτικών προσανατολισμών δεν αποτελεί ιδιαίτερα προσφιλές θέμα.

Οι εκτιμήσεις του ΟΟΣΑ καταρρίπτουν αφενός τις αστήρικτες θριαμβολογίες της κυβέρνησης σε σχέση με την επερχόμενη ανάκαμψη της οικονομίας και τη βελτίωση άρα των βασικών οικονομικών μεγεθών: όχι μόνο επειδή αμφισβητούν την ελαφρά αύξηση του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος κατά 0,5% το 1983 που έδωσε ο

υπουργός Εθνικής Οικονομίας Γεράσιμος Αρσένης, και προβλέπουν στην καλύτερη περίπτωση στασιμότητα του εγχώριου προϊόντος και πτώση του Ακαθάριστου Εθνικού Προϊόντος (δηλαδή μετά την πρόσθεση του καθαρού εισοδήματος από το εξωτερικό), αλλά και επειδή γίνεται μία συστηματική παρουσίαση της δυσμενούς

εξέλιξης βασικών παραγόντων (ανεργία επενδύσεις, εξαγωγές, αποταμίευση), τι οποία είναι αδύνατο να βρει κανείς στ μονόπλευρες, κουτσουρεμένες και καλ ζυγισμένες επίσημες ανακοινώσεις.

Από την άλλη μεριά οι δρακόντιες περιοριστικές προτάσεις που κάνει το προσχέδιο σ' ό,τι αφορά τους μισθούς, την κατανάλωση και τις δημόσιες δαπάνες, συνιστώντας τη μετακίνηση ενός 8-10% το ΑΕΠ από την κατανάλωση (ιδιωτική και δημόσια) στις επενδύσεις μέσω της μείωσης των μισθών, προσφέρουν την αποκρουστική εικόνα μιας δυναμικής καπιταλιστικής διαχείρισης της κρίσης που κανείς —ούτε και η Δεξιά ή ο δεξιός Τύπος— δεν επιθυμεί να επωμιστεί. Παρόλα που γνωρίζουν ότι ο σεβασμός των «νόμων της αγοράς» και των καπιταλιστικών παραγωγικών σχέσεων δεν μπορεί παρά να υιοθετήσει τη λογική αυτών των προτάσεων, ανεξάρτητα από τον τρόπο ή το χρόνο επιβολής τους.

Η κρίση σε νούμερα

Η ανάλυση των εξελίξεων της ελληνικής οικονομίας από τους μελετητές του ΟΟΣΑ, επαληθεύει στην πραγματικότητα τις εκτιμήσεις που ήταν δυνατό να γίνουν με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία, σχετικά με τον απατηλό χαρακτήρα της πολυδιαφημισμένης «σταθεροποίησης» της οικονομίας και σχετικά με την επιδείνωση βασικών «διαρθρωτικών» μεγεθών όπως κυρίως η ανεργία και οι επενδύσεις. Δεν είναι πράγματι δύσκολο να διαπιστωθεί ότι η ελαφρά αύξηση του ΑΕΠ το 1983 ή η στασιμότητά του, αποτελεί αμφισβητήσιμη επιτυχία όταν η ανεργία εκτιμάται στο 7,8% από τον κ. Αρσένη και προβλέπεται κατά τον ΟΟΣΑ να φτάσει το 10% στις αστικές περιοχές ως το τέλος του έτους. Και όταν επίσης αναμένεται από το ίδιο το υπουργείο Εθνικής Οικονομίας μία πτώση των ιδιωτικών επενδύσεων (-5,7%) και μία πτώση επίσης των επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό (-5,5%).

Από τη στιγμή που προβλέπεται και από τον ΟΟΣΑ η συνέχιση κατά το 1983 της πτώσης των εξαγωγών, η «σταθεροποίηση» σημαίνει απλώς ότι η αύξηση της δημόσιας κατανάλωσης (+ 2,5%) και των δημοσίων επενδύσεων (+ 16% —κυρίως σε κατασκευές) απέφυγαν προσωρινά μία νέα μείωση του εγχώριου προϊόντος.

Πρόκειται βέβαια για κάποια αλλαγή του αναπτυξιακού σχήματος που είχε προβληθεί με την συγκράτηση των μισθών και την υποτίμηση της δραχμής, και που στηριζόταν στην ανάπτυξη μέσω της τόνωσης των εξαγωγών.

Αυτή η πολιτική δεν απέτυχε μόνο επειδή καθυστέρησε η ανάκαμψη στις δυτικές χώρες και ιδιαίτερα στην ΕΟΚ, αλλά και για δύο πρόσθετους λόγους: Πρώτο γιατί οποιαδήποτε πολιτική υποτίμησης είναι καταδικασμένη να «ξεφουσκώσει» όταν ο πληθωρισμός είναι 20% στην Ελλάδα και 5-6% στις άλλες χώρες του ΟΟΣΑ. Και δεύτερο γιατί τα βασικά εμπόδια που συναντούν οι ελληνικές εξαγωγές αφορούν τα είδη και την ποιότητα των προϊόντων

και όχι τόσο τις τιμές τους.

Η κυβερνητική πολιτική επιδιώκει την τόνωση των εξαγωγών που θα οδηγήσει στην αύξηση της παραγωγής και των επενδύσεων, ενώ με τη λογική της διεθνούς ανταγωνιστικότητας που έχει επιλέξει θα έπρεπε να έχει πρώτα μια πολιτική επενδύσεων, η οποία θα μπορούσε —θεωρητικά— να βελτιώσει τη θέση των εξαγωγών.

Η πραγματικότητα όμως είναι ότι η μείωση των παραγωγικών επενδύσεων συνεχίζεται, και κινδυνεύει —σύμφωνα με την εκτίμηση του ΟΟΣΑ— να οδηγήσει σε μερικά χρόνια στη «μείωση του καθαρού αποθέματος κεφαλαίου στους παραγωγικούς τομείς» πράγμα που σημαίνει ότι η διαδικασία αποβιομηχάνισης έχει στην ουσία αρχίσει. Και όταν το παραγωγικό δυναμικό μιας χώρας μειώνεται δεν έχει να διαλέξει παρά ανάμεσα στην αύξηση του εισοδήματος με το δανεισμό, ή τη μείωση του εισοδήματος. Μία από τις πιο ανησυχητικές ενδείξεις απ' αυτή την άποψη είναι το γεγονός ότι το 1983 —όπως επίσης εκτιμά ο ΟΟΣΑ— η ιδιωτική κατανάλωση δε θα μειωθεί σχεδόν καθόλου, χάρη στη μείωση των καταθέσεων: πράγμα που σημαίνει ότι το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα θα γνωρίσει μία πτώση, και επιπλέον ότι η πτώση αυτή δεν αφορά μόνο τα χαμηλά εισοδήματα αλλά και τα μεσαία που προσφέρουν το μεγαλύτερο ποσοστό των αποταμιεύσεων. Πρέπει να προστεθεί ότι η μείωση της αποταμίευσης έχει αρχίσει να ασκεί περιοριστικές πιέσεις και στη χρηματοδότηση, μειώνοντας δηλαδή τους πόρους που έχει στη διάθεσή του το τραπεζικό σύστημα για να στηρίζει τις όποιες προσπάθειες γίνονται για την αύξηση του παραγωγικού δυναμικού.

Σκληρές προτάσεις

Οι προτάσεις οικονομικής πολιτικής που κάνει το προσχέδιο της έκθεσης του ΟΟΣΑ στρέφονται γύρω από τη ριζική μεταφορά πόρων από τους μισθούς στα κέρ-

δη και από την κατανάλωση στις επενδύσεις. Προτείνεται «η μείωση των πραγματικών μισθών, για τη διατήρηση της απασχόλησης, για τη βελτίωση της εξωτερικής ανταγωνιστικότητας και για να γίνει δυνατή η μεταφορά πόρων από την κατανάλωση στις επενδύσεις και τις εξαγωγές», και διευκρινίζεται ότι «η συνολική μεταφορά πόρων από την κατανάλωση (ιδιωτική και δημόσια) μπορεί να είναι της τάξεως του 8 ή 10% του ΑΕΠ». Θα πρέπει βέβαια να υπογραμμισθεί ότι τέτοια μέτρα δεν θα είχαν ευνοϊκότερα συνολικά αποτελέσματα από το σημερινό προοδευτικό γλύστρημα με μικρές προσαρμογές: πρώτο, μία δραστική μείωση της κατανάλωσης θα επιδρούσε άμεσα σαν μείωση της ζήτησης και άρα θα προκαλούσε μία εντονότερη κρίση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, επιτρέποντας την τόνωση κερδών και επενδύσεων για ένα μέρος μόνο των επιχειρήσεων, και δεύτερο τα χαμηλότερα επίπεδα μισθών θα επέτρεπαν και στους εξαγωγικούς κλάδους ακόμα τη διατήρηση βιομηχανιών ελαφράς τεχνολογίας, και επιπλέον τη διατήρηση μη παραγωγικών τομέων. Τα αποτελέσματα θα ήταν επομένως τα αντίθετα απ' αυτά που υπόσχεται η συνταγή.

Η λογική της πρότασης του ΟΟΣΑ δεν είναι στην πραγματικότητα η μετάθεση πόρων από την κατανάλωση σε επενδύσεις, αλλά η αύξηση των κερδών σε βάρος των άμεσων και έμμεσων μισθών: η πρώτη διαπίστωση φαντάζει ορθολογική και αναπτυξιακή, αλλά η ουσία της πρότασης δεν είναι παρά η διατήρηση και αναπαραγωγή των καπιταλιστικών σχέσεων, σε βάρος των μισθών, του παραγωγικού δυναμικού και των επενδύσεων ακόμα. Αλλά αυτή η «λογική της κρίσης» δεν υπάρχει μόνο στις απόψεις του ΟΟΣΑ: η σημερινή διαχείριση στηρίζεται στη συγκράτηση των μισθών για τη διατήρηση των κερδών στις μεγάλες βιομηχανίες αλλά και στις μικρομεσαίες, και δεν αποφεύγει τη στασιμότητα του παραγωγικού δυναμικού και των ε-

πενδύσεων, όπως και την αύξηση της ανεργίας, ενώ, με πιο αργούς ρυθμούς ίσως, διαμορφώνεται και κάποια μερίδα της βιομηχανίας που επιζεί αν δεν ευημερεί.

Στις σημερινές συνθήκες η υποταγή στην ιδιωτική πρωτοβουλία, δηλαδή στο κέρδος, έχει πάρει διαστάσεις ιδιαίτερα χαρακτηριστικές: ενώ πολλές βιομηχανίες είναι υπερχρεωμένες και τα κέρδη συνολικά έχουν μειωθεί σε σημαντικό βαθμό, ενώ δηλαδή τα ίδια κεφάλαια που έχει στα χέρια της η βιομηχανία για να πάρει επενδυτικές πρωτοβουλίες είναι ελάχιστα, το (δημόσιο) τραπεζικό σύστημα που κατέχει τη συντριπτική πλειοψηφία των κεφαλαίων, περιμένει από αυτή τη βιομηχανία να αποτελέσει την κινητήρια δύναμη των μεταβολών στην παραγωγική δομή. Είναι σωστό ότι οι τράπεζες είναι «όμηροι των επιχειρήσεων», αλλά αυτό συμβαίνει επειδή η κυβέρνηση έχει αποφασίσει να είναι «όμηρος της ιδιωτικής πρωτοβουλίας». Και το σκάνδαλο δεν βρίσκεται στο ότι έχουν «δημοσιοποιηθεί» ορισμένες επιχειρήσεις με τη μετοχοποίηση των υποχρεώσεών τους προς τις τράπεζες, αλλά στο ότι το τεράστιο δυναμικό σε κεφάλαια του τραπεζικού συστήματος διοχετεύεται προς την προβληματική βιομηχανία, ή προς τις δήθεν αναπτυξιακές μικρο-μεσαίες επιχειρήσεις, και δεν χρησιμοποιείται για παραγωγικές πρωτοβουλίες με βάση τις υπάρχουσες κοινωνικές ανάγκες.

Αυτή η αντίθεση και αυτή η αδράνεια βρίσκονται στη βάση της κωμικής διαλεκτικής αγάπης - μίσους που χαρακτηρίζει τις σχέσεις κυβέρνησης - βιομηχανιών, τόσο στις επίσημες ανακοινώσεις, όσο και στα σχόλια του φιλοκυβερνητικού Τύπου.

Λιγότερο αστείο, όμως, είναι το γεγονός ότι η οικονομική κρίση συνεχίζει ανενόχλητη την πορεία της μαζί με τις εντεινόμενες δυσμενείς επιπτώσεις στο κοινωνικό επίπεδο.

□

ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ....

ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ ΕΛΙΑΔΑ

ΣΤΗΝ ΚΕΜΟΠΟΛΗ ΑΔΙΝΑ

ΕΞΑΡΧΕΙΑ
ΑΛΛΗΝΙΑ
ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΣ
ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ
ΦΕΑΡ

ΣΤΗΝ ΟΔΟ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΥΠΑΡΧΕΙ ΕΝΑ ΜΑΓΑΖΙ
ΠΟΥ ΠΟΥΛΑ ΣΤΕΡΕΟ-
ΦΩΝΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ

Ι ΔΑΥ
ΑΝΙΧΤΕ
ΤΗΝ ΠΟΡΤΑ

ΚΑΙ ΠΟΥ ΠΑΡ' ΕΝΟ ΠΟΥ ΠΟΛΙΟΡΧΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΕΥΡΩΠΑΙΟΥΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΠΡΩΤΗ ΜΕΡΑ
ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΑΣΗΣ ΚΡΑΤΗΣΕ ΚΛΕΙΣΤΗ ΤΗΝ
ΠΟΡΤΑ.....

...ώστε να
εφαρμοχθούν
να εξυπηρετή
τους ιδιοκτήτες
με την ίδια
δουλειά και
φιλική διάθεση
όπως και παλιά

Ενας Φυσικός - Ηλεκτρονικός και
Ενας Ηλεκτρολόγος - Ηλεκτρονικός
εάν περιμένουν για να διαλέξετε
μαζί το καλύτερο Stereo και τα
λεφτά σας να πιάνουν τόπο

STUDIO HI FI ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ 76
ΑΘΗΝΑ 706
ΤΗΛ 3602697 - 3627858

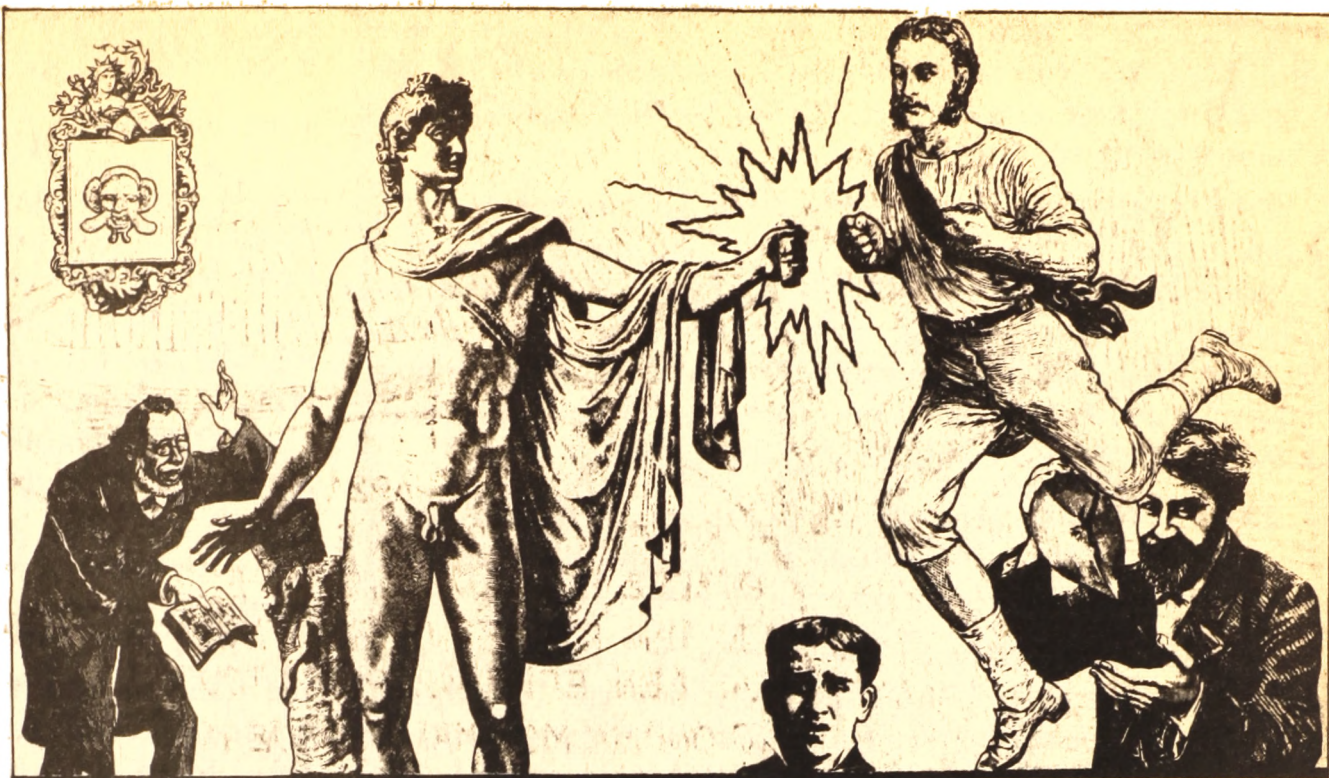
ΟΛΑ ΟΣΑ ΘΕΛΑΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΓΙΑ ΤΑ STEREO ΚΑΙ ΚΑΝΕΙΣ ΔΕΝ ΣΑΣ ΤΑ ΕΛΕΓΕ -

ΟΠΩΣ ΕΔΗΛΩΣΑ
ΚΑΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ, ΛΟΓΩ ΤΗΣ
ΘΕΣΕΩΣ ΜΟΥ, ΕΥΡΙΣΚΟΜΑΙ ΕΞΩ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΜΑΧΟΜΕΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ.
ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΠΙΘΥΜΩ ΩΣ ΕΚ ΤΟΥΤΟΥ,
ΤΟ ΟΝΟΜΑ ΜΟΥ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΜΟΥ
ΝΑ ΕΜΠΛΕΚΟΝΤΑΙ ΣΤΟΥΣ ΚΟΜ-
ΜΑΤΙΚΟΥΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΥΣ

Εκλογικά σενάρια και λογικές προβλέψεις

του Πέτρου Εκλογικού

ΜΙΑ ΕΝΤΟΝΗ «εκλογολογία» κυριαρχεί και πάλι στο προσκήνιο της πολιτικής μας ζωής. Πρωτοσέλιδα με «έγκυρες πληροφορίες», νύξεις και ακριτομύθιες παραγόντων της δημόσιας ζωής, οι συγκεντρώσεις του ΠΑΣΟΚ και της «ΝΔ», συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας ορισμένης εκλογικής «ατμόσφαιρας».

ΠΑΡΟΛ' ΑΥΤΑ, η Ελλάδα δεν βρίσκεται σε καθεστώς εκλογικού κλίματος. Τίποτα στις «μικρές βουλές» του καφενείου, του χώρου δουλειάς ή των κοινωνικών συναθροίσεων όπου ασκούν οι νεοέλληνες την πολιτική δεν φανερώνει μια λαϊκή απήχηση ή προέλευση της εκλογολογίας.

ΤΑ ΠΕΡΙ εκλογών προέρχονται σαφέστατα από επιτελικούς μηχανισμούς των κομμάτων και άλλων κέντρων εξουσίας και αποτελούν ένα τμήμα των συνολικών μέσων και τακτικών που επιστρατεύουν για την επιτυχία των σκοπών τους.

ΠΟΙΟΙ μπορεί να είναι αυτοί οι σκοποί και τι μπορεί να αντιπροσωπεύει σήμερα η εκλογική προοπτική για τα κόμματα και άλλους παράγοντες της πολιτικής ζωής; Να ένα ερώτημα που πρέπει να αντιμετωπιστεί σαν βάση για κάθε συζήτηση περί εκλογών.

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

ΤΟ ΠΑΣΟΚ κατηγορηματικά δηλώνει πως οι εκλογές θα γίνουν με την εκπνοή της τετραετίας, τον Οκτώβριο του 1985. Ταυτόχρονα όμως, είτε σε σχετικές προκλήσεις της «ΝΔ» είτε με την εν γένει τακτική του, το ΠΑΣΟΚ μοιάζει να είναι έτοιμο να προχωρήσει σε εκλογές ανά πάσα στιγμή. Αυτή η δισημαντή στάση του αποτελεί αντικειμενικά έναν από τους κύριους λόγους που ευημερεί η «εκλογολογία» μια και το κυβερνητικό κόμμα έχει διαρκώς ανοιχτή την «πόρτα» των εκλογών.

ΕΙΝΑΙ έτσι όμως; Δηλαδή το ΠΑΣΟΚ δεν έχει διαμορφωμένες προτεραιότητες πολιτικής, που να καταλήγουν και σε ιεραρχήσεις στο θέμα των εκλογών; Νομίζουμε πως δεν είναι ιδιαίτερα δύσκολη μια διερεύνηση των πραγματικών προθέσεων του ΠΑΣΟΚ.

ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕ δηλαδή καταρχήν πως το συμφέρον του ΠΑΣΟΚ βρίσκεται πράγματι στη διεξαγωγή των εκλογών τον Οκτώβρη του '85. Κι αυτό γιατί έχει μια σειρά στόχους που πρέπει ενδιάμεσα να εκπληρωθούν, και μια σειρά από κενά που πρέπει οπωσδήποτε να καλυφθούν.

ΑΠ' Ο,ΤΙ ήδη αποδείχτηκε, το ΠΑΣΟΚ δεν είναι μια απλή μεταβολή πολιτικού προσωπικού στη διακυβέρνηση της χώρας. Είναι ένα κόμμα που επιχειρεί μέσω της Κυβέρνησης να αλλάξει τους συσχετισμούς εξουσίας προς όφελος των κοινωνικών δυνάμεων που εκπροσωπεί και του πολιτικού προσωπικού που επιστρατεύει.

ΑΚΟΜΑ κι αν δεχτούμε πως στην άκρη του κυβερνητικού έργου του ΠΑΣΟΚ δεν θα προκύψει ποτέ κανένας σοσιαλισμός πρέπει να παραδεχτούμε πως το ΠΑΣΟΚ δεν είναι το «ρεβανσιστικό κέντρο» του '61-'67, αλλά ένας ιδιότυπος πολιτικός οργανισμός, που η κοινωνική και πολιτική δυναμική του βρίσκονται πολύ πιο πέρα από τα όρια ανοχής του καπιταλιστικού συστήματος και του θεσμικού του πλαισίου, όπως αυτό καθιερώθηκε κυρίως στη μετεμφυλιακή του διάρθρωση, ακόμα και με τις «βελτιώσεις» του της περιόδου '74-'81.

ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ αντικείμενο αυτού του άρθρου η ανάλυση εκείνων των στοιχείων και των σχέσεων του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού που γέννησαν και ενδυναμώνουν το φαινόμενο του ΠΑΣΟΚ. Ούτε η ανάλυση του ίδιου του ΠΑΣΟΚ μπορεί να επιχειρηθεί με σχηματικό τρόπο στο πλαίσιο της εξέτασης μιας ορισμένης πλευράς της συγκυρίας.

ΑΥΤΟ που θα υποστηρίξουμε με το μειονέκτημα μιας αφαίρεσης είναι πως ανεξάρτητα από τις όποιες αναλύσεις ότι «εντέλει» το ΠΑΣΟΚ θα εκσυγχρονίσει τον καπιταλισμό κτλ. το σίγουρο είναι ότι αυτό δεν το έχουν πληροφορηθεί οι καπιταλιστές —ούτε το ίδιο το ΠΑΣΟΚ.

ΕΤΣΙ, έστω και ως μεταρρυθμιστική δύναμη, έστω και σαν λυσσασμένη για εξουσία νομενκλατούρα, έστω και σαν αναδιάταξη εξουσίας μεταξύ μερίδων της άρχουσας τάξης, το ΠΑΣΟΚ βρίσκεται σε τροχιά ρήξης, τόσο με το πλέγμα της ιμπεριαλιστικής εξάρτησης, όσο και με τις ντόπιες εκπροσωπήσεις του, την παραδοσιακή ηγεμονική μερίδα του ελληνικού αστισμού τόσο σε πολιτικό όσο σε κοινωνικό επίπεδο.

ΑΠΟ ΜΙΑ άλλη σκοπιά μάλιστα, αυτή η ρήξη έχει επιπτώσεις συνέπειας στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ. Κατά κάποιο τρόπο το ΠΑΣΟΚ για να διατηρήσει την εξουσία είναι υποχρεωμένο να εφαρμόσει το πρόγραμμά του, γιατί σταδιακά ανακαλύπτει πως το μόνο πραγματικό του έρεισμα είναι η λαϊκή συναίνεση, η οποία αποτελεί και τη δύναμη που του επιτρέπει να διεισδύει αποτελεσματικά στους κρατικούς μοχλούς και να τους «εκπασοκίζει».

ΟΤΙ ΤΟ ΠΑΣΟΚ βρίσκεται σε τροχιά ρήξης με το πλέγμα της εξάρτησης δεν αναιρείται από γεγονότα όπως η υπογραφή της συμφωνίας για τις βάσεις ή η πορεία των σχέσεων με την ΕΟΚ.

ΓΙΑΤΙ στη λογική του ΠΑΣΟΚ αλλά και στη λογική των ίδιων των πραγμάτων, αυτό που προέχει είναι η σταθεροποίηση των νέων σχέσεων εξουσίας. Ο έλεγχος ή η αδρανοποίηση των δυναμικών ερεισμάτων της εξουσίας, όπως ο στρατός ή τα σώματα ασφαλείας, ο έλεγχος των Τραπεζών και των μεγάλων δημόσιων επιχειρήσεων, ο έλεγχος της κρατικής μηχανής γενικότερα είναι προϋποθέσεις επιβίωσης του ΠΑΣΟΚ στην κυβερ-

νηση και εδραίωσης του στην εξουσία. Υπάρχει λοιπόν μια «μάχη με το χρόνο» που δίνει το ΠΑΣΟΚ ώστε να μην μπορεί να βρεθεί προ εκπλήξεων τύπου '65-'67 και που εξηγεί τη συμφωνία ή παρόμοιες σχέσεις.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ, αφού έχασε επί δυό χρόνια τη δυνατότητα του να χαράζει και να υπηρετεί ένα πρόγραμμα κυβερνητικό, είναι τώρα μόλις που το ΠΑΣΟΚ αρχίζει να υλοποιεί κάποιες από τις βασικές του υποσχέσεις στο κοινωνικό πεδίο όπως στην Υγεία, και προσπαθεί να ολοκληρώσει μια μεταρρύθμιση στην εκπαίδευση ή την διοικητική μεταρρύθμιση με την αποκέντρωση κτλ.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ το ΠΑΣΟΚ αποβλέπει σε μια ακόμα διετία κυβερνητικού έργου γιατί τώρα βρίσκεται στην κυριολεξία στο «μέσον» της πορείας εδραίωσής του στην εξουσία.

ΑΛΛΩΣΤΕ οι εκλογές το '85 ευνοούν το ΠΑΣΟΚ και από άλλη σκοπιά, εκείνη δηλαδή του «χαρτιού» της Προεδρίας, καθώς οι 166 βουλευτές που διαθέτει αυτή τη στιγμή μαζί με τους δύο συνεργαζόμενους και τους βουλευτές του ΚΚΕ διαμορφώνουν ένα απαγορευτικό μέτρο για μια αυτοδύναμη επανεκλογή του κ. Καραμανλή. Αντίθετα, τυχόν περιορισμός του ποσοστού του και της κοινοβουλευτικής του δύναμης, ακόμα και εάν του επέτρεπε να σχηματίσει κυβέρνηση θα εξασθενούσε σημαντικά τη θέση του έναντι του σημερινού Προέδρου της Δημοκρατίας.

ΓΙΑΤΙ όμως, αν και όλες οι λογικές προβλέψεις και εκτιμήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα πως το ΠΑΣΟΚ εξυπηρετείται από τη συμπλήρωση της τετραετίας, το ίδιο το ΠΑΣΟΚ συντηρεί από μεριάς του την εκλογική δυνατότητα ως άμεση και πιθανή; Νομίζουμε πως η απάντηση είναι απλή: Το ΠΑΣΟΚ δεν θέλει ούτε προς στιγμήν να χάσει την άνεση και το πλεονέκτημα του «ετοιμοπόλεμου». Δεν θέλει να φανεί ότι σύρεται ή εξαναγκάζεται σε μια εκλογική μάχη που την αποφεύγει γιατί την φοβάται.

ΕΚΤΙΜΗΣΗ μας είναι πως αυτή η «ψυχολογία μάχης» επικρατεί στο ΠΑΣΟΚ όχι τόσο γιατί εκτιμά ότι η ΝΔ ή το ΚΚΕ θέλουν άμεσα εκλογές ή ότι μπορούν να τις προκαλέσουν με κάποιες ενέργειες τους αλλά διότι πιστεύει η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ ότι «χαρτί» πρόωρων εκλογών μπορεί να παίξει εναντίον του ΠΑΣΟΚ ο ίδιος ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

ΕΤΣΙ, με τη συγκέντρωση στο Σύνταγμα και την κομματική ανασυγκρότηση ενόψει Συνεδρίου, τη διαρκή κινητοποίηση των κυβερνητικών στελεχών σε περιοδείες «διαφώτισης» του λαού και με το γενικότερο κλίμα έντασης που συντηρεί το ΠΑΣΟΚ, διατηρεί πάντα μια ετοιμότητα, αποτροπής απ' τη μια μεριά, επίθεσης από την άλλη. Διατηρεί δηλαδή τη θέση ισχύος.

ΑΛΛΩΣΤΕ, όλοι οι δείκτες φανερώνουν πως το ΠΑΣΟΚ δεν έχει να φοβηθεί αυτή τη στιγμή από κάποιες εκλογές, ως προς τη δυνατότητα σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης τουλάχιστον. Οι εκθέσεις ξένων υπηρεσιών και ερευνητικών ινστιτούτων, οι δημοσκοπήσεις αλλά και κλαδικές εκλογές δείχνουν πως το ΠΑΣΟΚ κρατά σταθερά την πρώτη θέση προτίμησης και διακινδυνεύει ενδεχομένως κάποια ποσοστά της πλειοψηφίας του '81.

ΠΡΟΣΘΕΤΙΚΑ ως προς τα πλεονεκτήματα του ΠΑΣΟΚ, πρέπει να συνυπολογιστούν η ευχέρεια κατάρτισης ενός «συμφέροντος» εκλογικού νόμου, το πλεονέκτημα ενός σχετικού αιφνιδιασμού με την κατάθεσή του, αλλά και η κρίση αξιοπιστίας του κυριότερου εκλογικού αντιπάλου του, της «ΝΔ», δηλαδή. Κρίση αξιοπιστίας που θα οξυνθεί πρακτικά τους τελευταίους μήνες πριν την εκλογική αναμέτρηση με το πρόβλημα της κατάργησης του σταυρού. Σε ένα κόμμα δηλαδή σαν τη «Νέα Δημοκρατία» όσοι δεν μουν στις πρώτες θέσεις της λί-

στας είναι πιο πιθανό να κατέβουν σαν ανεξάρτητοι υποψήφιοι παρά να υποκύψουν στο «γενικό συμφέρον» της παράταξης...

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΚΑΙ Η «ΝΔ»

Η «ΝΔ» είναι εξαιρετικά αμήχανη προ των εκλογών, όπως σε τελευταία ανάλυση απορεί για την όλη της παρουσία. Είναι κοινή πεποίθηση όλων των πτερύγων και μερίδων της πως ούτε το ΠΑΣΟΚ έχει ακόμα φθαρεί αισθητά, ούτε κυρίως η «ΝΔ» έχει την ακτινοβολία εκείνη που θα την μεταβάλλει εκ νέου σε κόμμα πλειοψηφίας.

ΚΟΙΝΗ πεποίθηση, συνειδητή ή υποσυνειδητή αποτελεί επίσης πως η παρούσα μορφή του κόμματος και ειδικότερα η ηγετική παρουσία του κ. Αβέρωφ είναι άκρως απωθητικά για την «συσπείρωση νίκης» που διαλαλούν στις «λαϊκές» εκδηλώσεις οι ρήτορες.

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ της «ΝΔ» είναι λοιπόν πολλά: εκλογές τώρα με τον Αβέρωφ αρχηγό σημαίνουν βέβαιη ήττα και συνεπακόλουθη πολυδιάσπαση. Εκλογές αργότερα ώστε ενδιάμεσα να λυθεί το πρόβλημα φυσιολογίας και το θέμα της αρχηγίας σημαίνει παραχώρηση χρόνου και πρωτοβουλίας κινήσεων στο ΠΑΣΟΚ. Αν πάλι, παρά την αλλαγή ηγεσίας η ΝΔ ηττηθεί στις εκλογές, και τότε δεν θα αποφευχθεί η διάσπαση, που ήδη κυφορείται στις γραμμές της.

ΠΡΟΣ τι λοιπόν ο θόρυβος για εκλογές από τη «ΝΔ»; Καταρχήν, μια προσεκτική παρατήρηση θα δείξει ότι τα περί εκλογών της «ΝΔ» είναι οι τυπικοί λεονταρισμοί που ακολουθούν τις προτάσεις και προκλήσεις του κ. Παπανδρέου. Οι εγκυρότεροι ιδεολογικοί και πολιτικοί εκφραστές της παράταξης έχουν προειδοποιήσει σε άρθρα τους για το λάθος που είναι η επιδίωξη πρόωρων εκλογών, όπου το «πρόωρες» βέβαια δεν αναφέρεται σε κάποια θεσμική ευλάβεια της τετραετίας, αλλά στο «ανέτοιμο» της παράταξης.

Η «ΝΔ» λοιπόν δεν θέλει τις εκλογές και αντιμετωπίζει με τρόπο το ενδεχόμενό τους.

ΤΟΤΕ που παίζεται το παιχνίδι των εκλογών;

ΚΑΤΑ τη γνώμη μας, τα περί εκλογών τείνουν σιγά σιγά να αφορούν δυο μόνον πόλους εξουσίας, τον κ. Παπανδρέου και τον κ. Καραμανλή.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

ΚΑΝΕΙΣ ποτέ δεν βρέθηκε σε πιο άχαρη και δύσκολη θέση απ' ό,τι ο κ. Καραμανλής στη σημερινή συγκυρία. Το προεδρικό αξίωμα όσα πλεονεκτήματα φαίνεται να παρέχει, με τόσα μειονεκτήματα εφοδιάζει τον κάτοχό του.

ΟΙ ΠΡΟΒΛΕΨΕΙΣ του Συντάγματος του '75 δεν έχουν ακόμα δοκιμαστεί ως προς το εύρος των εξουσιών και την ευχέρεια χειρισμών του Ανωτάτου Άρχοντος. Το σίγουρο είναι πως ο Ανώτατος Άρχων έχει πολιτειακό αλλά όχι πολιτικό ρόλο. Είναι ο τηρητής των θεσμών, αλλά τήρηση των θεσμών σημαίνει κατεξοχήν αποχή και ουδετερότητα ως προς τις πολιτικές συγκρούσεις.

Ο ΑΝΩΤΑΤΟΣ άρχων κατά τις συνταγματικές προβλέψεις και κατά την πρόσφατη ιστορική εμπειρία δεν μπορεί να κυβερνά ούτε καν επιτρέπεται να προσπαθεί να επηρεάσει την κυβέρνηση στην άσκηση της εξουσίας της.

ΚΑΙ ΑΥΤΗ τη στιγμή, γίνεται όλο και σαφέστερο πως το ΠΑΣΟΚ, θα επιχειρήσει, με τον ένα ή άλλο τρόπο να εφαρμόσει το πρόγραμμά του, δηλαδή να διαρρήξει τα όρια ανοχής της μεταπολιτευτικής πραγματικότητας. Με λίγα λόγια το ΠΑΣΟΚ και ο κ. Καραμανλής αναδεικνύονται σε δυο διαφορετικές εκδοχές της κοινωνικής οργάνωσης, των πολιτικών θεσμών και των εξωτερικών προσανατολισμών της χώρας, με μια βασική διαφορά: ότι το ΠΑΣΟΚ έχει την ψήφο και την εντολή του ελληνικού λαού για να εφαρμόσει το πρόγραμμά του, ενώ ο κ. Καραμανλής εντέλλεται συνταγματικά να διευκολύνει

το ΠΑΣΟΚ στην επιτέλεση του έργου του, διαφυλάσσοντας την πολιτική σταθερότητα και την πολιτειακή τάξη.

Ο κ. ΚΑΡΑΜΑΝΛΗΣ δηλαδή οφείλει για να είναι συνεπής στον προεδρικό του ρόλο να υψωθεί πραγματικά σε εθνική φυσιογνωμία, εγκαταλείποντας τις απόψεις και τις αντιλήψεις που διέθετε πριν αναλάβει τον υπερκομματικό ρόλο του ρυθμιστή του πολιτεύματος.

ΕΔΩ ΟΜΩΣ βρίσκονται και οι μεγάλες δυσκολίες. Δυσκολίες υποθέτουμε καταρχήν προσωπικές. Διότι μια ισχυρή προσωπικότητα σαν τον κ. Καραμανλή, ένας πολιτικός που αποδείχτηκε η στρατηγικότερη σκέψη του ελληνικού αστισμού, δεν μπορεί εύκολα να θυσιαστεί σ' αυτό που αντιλαμβάνεται ως τον τύπο του θεσμικού του αξιώματος, παραιτούμενος από τον πολιτικό του ρόλο.

ΑΠΟ ΤΗΝ άλλη μεριά όμως, είναι δύσκολο να παίξει έναν πολιτικό ρόλο χωρίς να ενταχθεί σε κάποιες από τις αντιμαχόμενες πτέρυγες. Γιατί η παράταξη από τους κόλπους της οποίας προέρχεται ζει ήδη στα πρόθυρα ενός πανικού μπροστά στον «ολοκληρωτισμό». Όλο το φάσμα του δεξιού Τύπου, προσπαθεί να μετατρέψει την κρίση της παράταξης σε κρίση των ιδιών των θεσμών.

ΚΑΙ Η απελπισία ή ο ψυχρός πολιτικός σχεδιασμός των εμφανών αλλά και αφανών επιτελείων της Δεξιάς συγκλίνουν στην προσπάθεια να μετατρέψουν τον κ. Καραμανλή εκ νέου στον *μαχόμενο ηγέτη του αστικού μετώπου ενάντια στον «σοσιαλκομμουνισμό» του ΠΑΣΟΚ—ΚΚΕ.*

ΤΑ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ σενάρια είναι πολλά και ποικίλα. Οι πιο πρωτόγονοι από τους κεκράκτες ζητάνε από τον κ. Καραμανλή να κάνει χρήση των προνομίων του αξιώματός του και να έλθει σε ευθεία σύγκρουση «από το μπαλκόνι» με τον κ. Παπανδρέου. Οι πιο μετριοπαθείς συζητούν το ενδεχόμενο να παραιτηθεί ο κ. Καραμανλής της Προεδρίας και να επανέλθει στη μάχιμη πολιτική επικεφαλής ενός πολιτικού σχηματισμού που θα ενώσει τις δυνάμεις της Δεξιάς και του κέντρου (ποιου κέντρου άραγε;) σε μια σύγκρουση με το ΠΑΣΟΚ.

ΘΑ ΗΤΑΝ μεγάλο λάθος αν πίσω απ' όλες αυτές τις προτάσεις, τις μεθοδεύσεις και τα ενδεχόμενα βλέπαμε μόνο έναν πολιτικό σχεδιασμό που περνάει εν τέλει μέσα από τα πλαίσια της νομιμότητας.

ΕΙΝΑΙ αρκετά πια φανερό ότι ξαναστήνονται μηχανισμοί γνωστοί από το παρελθόν και επιβεβαιωμένοι ήδη στη Χιλή. Μια από τις εφημερίδες της Δεξιάς έχει ζηλώσει ρόλο αντίστοιχο με την EL MERCURIO της Χιλής και φιλοδοξεί να αναπληρώσει το κενό του «Ελεύθερου Κόσμου». Ταυτόχρονα τα δημοσιεύματα στον δεξιό Τύπο αρχίζουν να έχουν μια παράξενη ομοιότητα, ενώ υπάρχει ένα αρχόμενο κλίμα πανικού. Αν διάβαζε κανείς μόνο αυτές τις εφημερίδες θα πίστευε ότι η Ελλάδα έχει ήδη ένα δικτατορικό καθεστώς της Αριστεράς, από το οποίο πρέπει να απαλλαγούμε με κάθε μέσο. Και ο νούν νοείται...

ΔΕΝ ΒΛΕΠΕΙ όμως πως η «ρεαλιστική προσαρμογή» που απαιτεί από τον κ. Παπανδρέου είναι ο όρος ακύρωσης του κ. Παπανδρέου. Είναι αμφίβολο λοιπόν ότι ο πρόεδρος του ΠΑΣΟΚ θα δεχτεί να αυτοκτονήσει πολιτικά εν ονόματι ενός ρεαλισμού τον οποίο αρνήθηκε σαν αντιπολίτευση και δεν υπάρχουν στην πραγματικότητα πολλοί λόγοι για να τον ενστερνιστεί σαν κυβέρνηση.

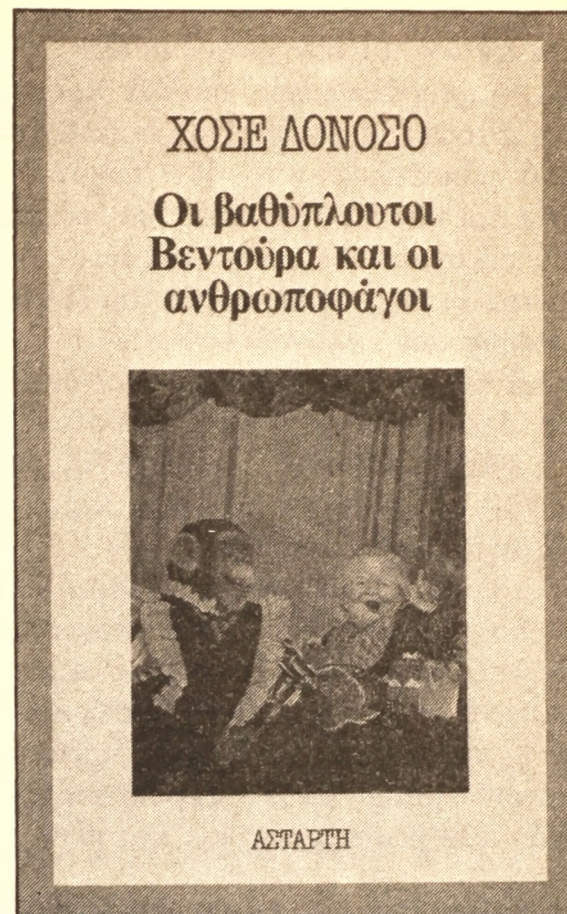
ΕΤΣΙ ΛΟΙΠΟΝ, ο κ. Καραμανλής προσανατολίζεται στη λογική όχι της σύγκρουσης αλλά της φθοράς του ΠΑΣΟΚ. Πιο απλά: δεν θέλει να ρίξει το ΠΑΣΟΚ αλλά να το αφήσει να πέσει μόνο του.

ΕΠΟΜΕΝΩΣ, η καλύτερη μέθοδος είναι εκείνη της περιστολής της κοινοβουλευτικής αυτοδυναμίας του ΠΑΣΟΚ, με εκλογές που θα κηρυχτούν την «κατάλληλη» στιγμή.

Ενα εκδοτικό γεγονός...

ΧΟΣΕ ΔΟΝΟΣΟ

Οι βαθύπλουτοι Βεντούρα και οι ανθρωποφάγοι

Ο ΧΟΣΕ ΔΟΝΟΣΟ, ο κορυφαίος χιλιανός συγγραφέας, ο γνωστός σ' όλον τον κόσμο από τις απειράριθμες μεταφράσεις των έργων του, παρουσιάζεται τώρα και στο ελληνικό κοινό με το βραβευμένο βιβλίο του: ΟΙ ΒΑΘΥΠΛΟΥΤΟΙ ΒΕΝΤΟΥΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΦΑΓΟΙ. Βιβλίο που είναι πρώτ' απ' όλα ένα μυθιστόρημα-μύθος, μια ιστορία τέλεια δοσμένη που συναρπάζει τον αναγνώστη κι όταν απλώς τη διαβάσει δίχως ν' αποκρυπτογραφεί τους συμβολισμούς της.

Πέρα όμως από την την καθαρά λογοτεχνική ομορφιά του έργου όλο το ηθελημένα μη - ρεαλιστικό σύμπαν του και τα πλάσματα που το κατοικούν αυτοί οι αφέντες που αποφεύγουν να δουν μια ανυπόφορη πραγματικότητα· αυτοί οι υπηρέτες που είναι εντεταλμένοι να καταπνίγουν, μ' επικεφαλής έναν αμείλικτο Αρχιθαλαμηπόλο, δίδυμο αδελφό του Πινοςέτ, κάθε εξέγερση· αυτός ο τρελός κι ιδεαλιστής γιατρός που μιλάει σαν τον Σαλθαδόρ Αγιέντε· αυτά τα παιδιά τα τόσα λόγια που εκπροσωπούν όλη την γκάμα των διανοούμενων κι αυτοί οι ιθαγενείς που με τις ευλογίες των κυρίων εξοντώνονται αλύπητα από τους υπηρέτες - μας φέρνουν στο νου τη Χιλή της τελευταίας δεκαετίας.

ΑΣΤΑΡΤΗ

πρώην «ΑΣΤΕΡΙ»

ΣΟΛΩΝΟΣ 121 • ΤΗΛ. 36.19.802 – 36.06.597

ΣΑΝ ΤΕΤΟΙΑ στιγμή κρίνεται ότι θα μπορούσαν να είναι οι βουλευτικές εκλογές ταυτόχρονα με τις ευρωεκλογές τον Ιούνιο του '84 όπου το ΠΑΣΟΚ θα κερδίσει μεν την πλειοψηφία αλλά, «τραυματισμένο» καθώς θα είναι από τη μείωση του ποσοστού του, και μετά από ένα χειμώνα φθοράς το '84-'85, θα γίνει πιο «προσαρμοστικό» σε κανόνες παιχνιδιού που δεν θα τους ορίζει μόνο του. Και οπωσδήποτε βέβαια, θα είναι υποχρεωμένο, με την μειωμένη του κοινοβουλευτική δύναμη, να ψηφίσει τον κ. Καραμανλή στις προεδρικές εκλογές του Μαΐου του '85, καθώς δεν θα διαθέτει καμιά πειστική εναλλακτική πρόταση.

ΑΛΛΑ και αν ακόμα δεν γίνουν οι βουλευτικές εκλογές ταυτόχρονα με τις ευρωεκλογές, πολλά προσδοκούνται από μια ενδεχόμενη παραπέρα μείωση του ποσοστού του ΠΑΣΟΚ από το 40% των ευρωεκλογών του '81. Τυχόν υποχώρηση του ποσοστού, έστω και κατά 2-3 μονάδες, θα θεωρηθεί ως ένδειξη δυσπιστίας του εκλογικού σώματος και θα αξιοποιηθεί σε ένα διαρκές «πριόνισμα» της νομιμότητας του ΠΑΣΟΚ να κυβερνά με βάση το 48% των εκλογών του '81.

ΟΛΑ ΑΥΤΑ τα σενάρια βέβαια φανερώνουν ότι μέριμνά τους δεν είναι τόσο η ανάδειξη ενός διάδοχου σχήματος του ΠΑΣΟΚ όσο η φθορά του ίδιου του ΠΑΣΟΚ, ανεξάρτητα αν αυτό μεταφραστεί σε κλασική πολιτική κρίση, με αδυναμία σχηματισμού αμιγών κυβερνήσεων.

ΟΛΕΣ δηλαδή οι εκδοχές αυτές κρύβουν τον κίνδυνο της αποσταθεροποίησης, όπου είναι άδηλο ποιος ακριβώς θα επισπράξει τα αποτελέσματά της. Γι' αυτό όλα αυτά τα σενάρια πρέπει καταρχήν να αποκλειστούν από όσες δυνάμεις συνειδητοποιούν ότι η εμπέδωση της πολιτικής δημοκρατίας και της σταθερότητας των θεσμών είναι η προϋπόθεση για να συζητηθούν τα οποιαδήποτε θέματα από κει και πέρα.

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ

ΠΟΙΑ ακριβώς Αριστερά; Όσον αφορά το ΚΚΕ οδηγείται σταθερά σε ένα είδος πολιτικής σχιζοφρένειας μια και η «Αλλαγή» του ΠΑΣΟΚ το υποχρεώνει σε αντιφατικές πολιτικές επιλογές.

ΕΤΣΙ οι θέσεις του ΠΑΣΟΚ στα θέματα εξωτερικής πολιτικής που είναι σταθερά και θαρραλέα εναντίον κάθε ψυχροπολεμικής κλιμάκωσης, συμπίπτουν με βασικά καθήκοντα της πολιτικής του ΚΚΕ στη λογική στήριξης των θέσεων της ΕΣΣΔ ως προς τα διεθνή προβλήματα.

ΤΑΥΤΟΧΡΟΝΑ, στο εσωτερικό μέτωπο, μέτρα όπως οι κοινωνικοποιήσεις ή ο νόμος περί Εθνικού Συστήματος Υγείας υποχρεώνουν το ΚΚΕ σε μια επιμεριστική κριτική που δεν μπορεί να γενικευτεί σε συνολικό αντιπολιτευτικό λόγο.

ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ εκλογές σε εργατικά κέντρα όπως της Θεσσαλονίκης ή στα γνωμοδοτικά έδειξαν πως το ΠΑΣΟΚ διατηρεί παντού τις δυνάμεις του χωρίς να αυξάνουν ιδιαίτερα αυτές του ΚΚΕ.

ΒΕΒΑΙΑ, είναι πολύ δύσκολο ένας έμπειρος πολιτικός όπως ο κ. Καραμανλής να δεχτεί να παίξει κατ' αναλογία έναν ρόλο αντίστοιχο με εκείνον του Κωνσταντίνου το '65. Να έλθει δηλαδή σε ευθεία σύγκρουση με την λαοπρόβλητη κυβέρνηση επειδή δεν του αρέσει η πολιτική της, δηλαδή επειδή δεν του αρέσει ο λαός και η αρχή της λαϊκής κυριαρχίας. Ο κ. Καραμανλής άλλωστε, από την όλη μέχρι τώρα τακτική του, εμφανίζεται να επιχειρεί μια προσπάθεια ενσωμάτωσης του ΠΑΣΟΚ, στο δικό του ανεκπλήρωτο όραμα του «εκσυγχρονισμού» του αστικού συστήματος στη χώρα μας. Έχει δώσει πίστωση χρόνου στον κ. Παπανδρέου, πιστεύοντας ότι θα διδαχτεί από τα πράγματα, και θα προσγειωθεί στις «ρεαλιστικές επιλογές» στις οποίες και ο ίδιος, κάτω από τις ίδιες συνθήκες, είχε οδηγηθεί.

ΕΤΣΙ το ΚΚΕ δεν έχει λόγους να θέλει πρόωρες εκλογές μια και αυτό ποντάρει στο «χρόνο φθοράς» του ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα, έχει κάθε λόγο να φοβάται ότι πρόωρες εκλογές σε κλίμα έντασης και πόλωσης θα κρατήσουν καθηλωμένα τα ποσοστά του μια και ο κόσμος θα προσανατολιστεί και πάλι σε ψήφο δημοκρατικής σταθερότητας και όχι ψήφο καταγραφής κομματικών δυνάμεων.

ΑΛΛΩΣΤΕ το ΚΚΕ δείχνει να αντιλαμβάνεται πού τελικά παίζεται το παιχνίδι, γι' αυτό ήταν και το μόνο κόμμα που αποδοκίμασε την «πολιτική ανάμειξη» του κ. Καραμανλή σε θέματα αποκλειστικά κυβερνητικής αρμοδιότητας με τον λόγο του στο Στρασβούργο.

ΜΕ ΛΙΓΑ λόγια το ΚΚΕ πορεύεται χωρίς γραμμή ή πρωτοβουλία με βάση τη γνωστή λενινιστική τακτική του «βλέποντας και κάνοντας» που αποτελεί και τη μόνη αυτόχθονη κληρονομιά του από τη ζαχαριαδική περίοδο.

ΣΕ ΠΟΛΥ πιο σύνθετα διλήμματα φαίνεται εμπεπλεγμένο το ΚΚΕ εσ. που βρίσκεται «όμηρο» των κυβερνητικών επιλογών, ιδιαίτερα στο θέμα του εκλογικού νόμου.

ΕΤΣΙ, παρά την επίκληση αρχών, το ΚΚΕ εσ. αντιμετωπίζει την πρόκληση είτε να στηριχθεί στις δικές του δυνάμεις αναπτύσσοντας έναν κοινωνικό και πολιτικό λόγο που θα χαράζει μια ιδεολογική και πολιτική προοπτική «τρίτου δρόμου» προς τον σοσιαλισμό ή να υποταχθεί στα γενικά δημοκρατικά του καθήκοντα και σε τρέχουσες εκλογικές σκοπιμότητες ώστε από τα πράγματα να βρεθεί σε ρόλο αντίστοιχο της ΕΔΑ το '81.

ΤΟΥΛΑΧΙΣΤΟΝ στο ΚΚΕ εσ. αυτά τα θέματα ισχύουν ως «πάλη γραμμών» και «πόλεμος πατήρ πάντων» όπως είπε και ο Ηράκλειτος. Ίσως και εκπλήξεων...

ΚΑΤΑ τα άλλα το ΚΚΕ εσ., ταλαιπωρείται εσωτερικά με την αιώνια αγωνία του για πολιτική σταθερότητα (που μεταφράζεται σε εκτίμηση του «θετικού ρόλου» του κ. Καραμανλή), αλλά και την συμπερίληψή του στις «δυνάμεις της Αλλαγής» (που «δεν πρέπει να πισωγυρίσει») πράγμα που συνεπάγεται τη στήριξη της κυβέρνησης ακόμα και σε εκείνα τα σημεία που μοιάζει να απειλούν αυτή την «σταθερότητα».

ΜΙΚΡΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

ΟΛΑ ΑΥΤΑ τα περί εκλογών σενάρια δεν πρέπει να καταγραφούν παρά σαν μια μικρή ένδειξη της διαρκούς κοινωνικής και πολιτικής κρίσης της χώρας αποτέλεσμα είτε της έλλειψης σταθερότητας του αστικού συστήματος είτε της έλλειψης συνοχής των προτάσεων «Αλλαγής» του.

ΠΟΙΑ έκβαση θα έχουν τα όποια σενάρια δεν μπορεί να προεξοφλήσει κανείς. Αλλά βέβαια δεν είναι τα εκλογικά σενάρια που θα καθορίσουν την μορφή των πολιτικών εξελίξεων, που φαίνεται ότι ήδη παίζονται αλλού, χωρίς όμως να υπάρχει συνειδηση της σοβαρότητάς τους από το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων που ωστόσο φέρονται ότι τις προσδιορίζουν.

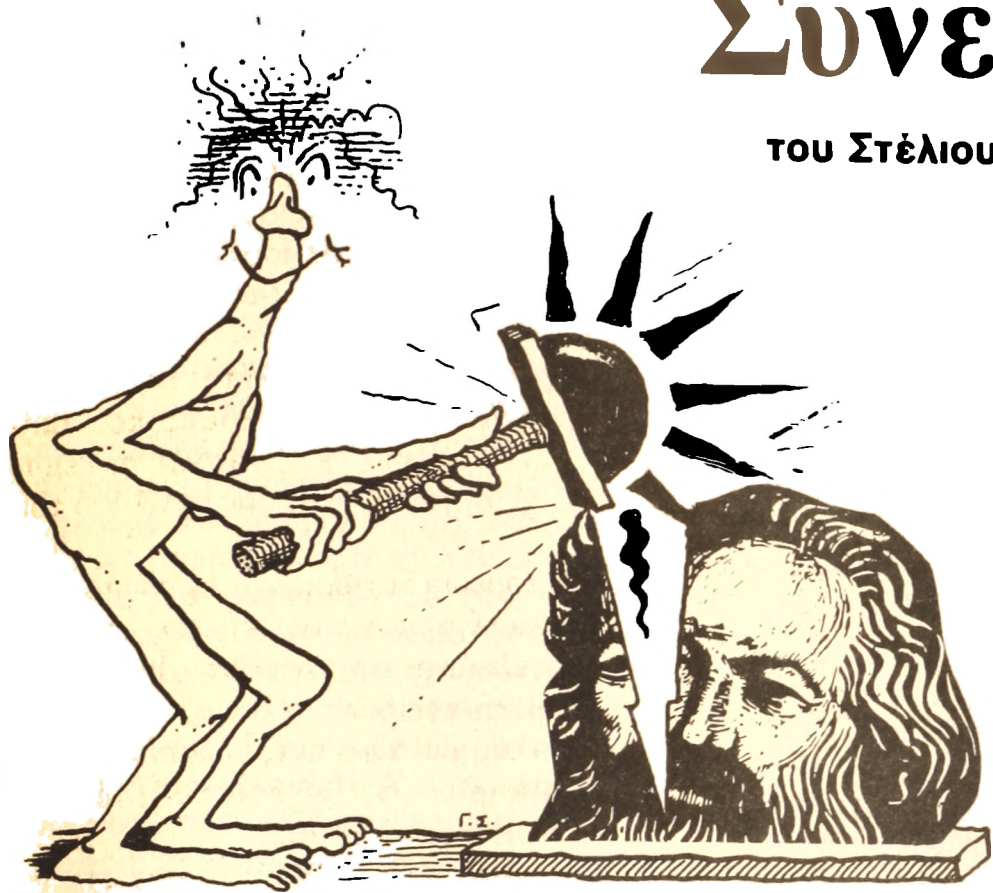
Και αυτό είναι το αδιέξοδο.

ΜΕΘΟΔΕΥΣΕΙΣ ΓΙΑ ΕΝΑ ΑΝΩΔΥΝΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΣΤΟ ΠΑΣΟΚ

Στο βαθμό που η ασάφεια γύρω από τα πολιτικά πράγματα συνεχιστεί, το συνέδριο του ΠΑΣΟΚ θα παραμείνει ένα ερωτηματικό. Το πρόβλημα είναι ότι πριν διαφανεί η πορεία της οικονομίας και αποκρυσταλωθεί η κατάσταση στη «Ν.Δ.», πολιτικές αποφάσεις είναι δύσκολο να ληφθούν.

Το μυστήριο του πρώτου Συνεδρίου

του Στέλιου Κούλογλου

«Το Συνέδριο;», μας έλεγε απορημένα βασικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ που συνήθως γνωρίζει καλά πρόσωπα και πράγματα. «Δεν ξέρω ούτε πώς, ούτε αν θα γίνει τον Μάρτιο του 1984. Μήπως εσείς έχετε καμία πληροφορία;»

Πράγματι, αρκετούς μήνες μετά την επίσημη εξαγγελία του και λίγους μήνες πριν από τον καθορισμένο (;) χρόνο της πραγματοποίησής του, το πρώτο Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ, εξακολουθεί να αποτελεί ένα από τα «μυστήρια» της πολιτικής μας ζωής.

Φαίνεται ότι τη σφυγμομέτρηση αυτή, την ζήτησε ο ίδιος ο πρωθυπουργός. Σύμφωνα με εξακριβωμένες πληροφορίες, μετά την Πανελλαδική σύσκεψη του INTERCONTINENTAL, στη διάρκεια της οποίας «οι 48 από τις 50 Νομαρχιακές Επιτροπές έκφρασαν κριτικές απόψεις», ο κ. Παπανδρέου ζήτησε, από τα μέλη του Εκτελεστικού Γραφείου και της Εκτελεστικής Γραμματείας, εξηγήσεις επειδή δεν τον είχαν ενημερώσει για την κατάσταση της οργάνωσης και τόνισε ότι πρέπει, πριν από οτιδήποτε άλλο, να υπάρξει μια ακριβής «χαρτογράφηση» του κόμματος.

Αυτή η τακτική, ακολουθήθηκε στις Περιφερειακές Οργανωτικές Συνδιασκέψεις και στις άλλες παρόμοιες διαδικασίες που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα στο εσωτερικό του κινήματος. Από κει και πέρα, εξειδικεύθηκε ανάλογα με τους συσχετισμούς σε τοπικό επίπεδο: στις περιοχές όπου υπήρξε έντονη κριτική διάθεση, όπως στην Καβάλλα, την Κατερίνη ή τα Ιωάννινα, οι απεσταλμένοι της Εκτελεστικής Γραμματείας, δεν έκαναν καν εισηγήσεις, αλλά ζήτησαν από τους συμμετέχοντες

να εκφράσουν τις απόψεις τους. Όπου υπήρξε ισχυρότατη αντίδραση, χρησιμοποιήθηκαν αμιγώς κατασταλτικά μέτρα. Και τέλος σε άλλες περιοχές και κλαδικές οργανώσεις, με «λιγότερα προβλήματα» διακηρύχθηκε ότι η προσυνεδριακή δουλειά αρχίζει, με τη συζήτηση πάνω στις αποφάσεις της 10ης Συνόδου.

Φυσικά, και στις τρεις περιπτώσεις δεν έχουμε να κάνουμε με προσυνεδριακή διαδικασία. Η έννοια της καθοδήγησης, όταν δεν σχετίζεται με επιβολές γραμμών ή Πειθαρχικά Συμβούλια, συνίσταται ακριβώς στη μεθοδική συζήτηση πάνω σε μια ή περισσότερες συγκεκριμένες εισηγήσεις για το Συνέδριο κι όχι φυσικά σε μια ανώδυνη «παραπονολογία». Όσο για την 10η Σύνοδο, αυτή δεν αποτελεί έτσι κι αλλιώς προσυνεδριακό υλικό. Μετά τις κριτικές δεκάδων στελεχών στο INTERCONTINENTAL, που τόνιζαν ότι η 10η Σύνοδος «δεν έλεγε τίποτα», ένα μέλος της τριμελούς Γραμματείας, αναγκάστηκε να πει στο κλείσιμό του: «Μα γιατί τα βάζετε με την 10η Σύνοδο; Πρέπει δηλαδή όλες οι Σύνοδοι της Κεντρικής Επιτροπής να εκ-

χωρίς αμφιβολία, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ δικαιούται να προπαγανδίζει ότι τέτοιο Συνέδριο γίνεται «για πρώτη φορά» στην ιστορία του τόπου, αν δεν διεκδικεί κιόλας μία παγκόσμια μοναδικότητα: σε όλα τα Συνέδρια, δεξιών, αριστερών, κεντρώων κομμάτων, συνδικάτων, ομίλων ή φιλοπρόοδων σωματείων εΐθισται αμέσως μετά την ανακοίνωση της διεξαγωγής τους, να αποφασίζεται εκτός από την ημερομηνία διεξαγωγής, η ημερήσια διάταξη, ο τρόπος εκλογής των αντιπροσώπων, να κυκλοφορούν εισηγήσεις πάνω στα προηγούμενα θέματα και να εκλέγεται μία οργανωτική επιτροπή η οποία να διασφαλίζει τις δημοκρατικές διαδικασίες και την ομαλή πορεία προς το Συνέδριο. Στην περίπτωση μας, κι ενώ τίποτα από τα παραπάνω δεν έχει διατυπωθεί ούτε καν σαν σκέψη, από ηγετικά στελέχη του ΠΑΣΟΚ υποστηρίζεται ότι η προσυνεδριακή δουλειά έχει ήδη αρχίσει!!!

Για το μοναδικό αυτό φαινόμενο δύο εκδοχές μπορούν να διατυπωθούν: είτε η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ —και για να γίνουμε σαφέστεροι ο Πρόεδρός του— δεν έχει αποφασίσει τι είδους Συνέδριο θέλει, ποιοι συσχετισμοί θα προκύψουν απ' αυτό και ποιες θα είναι οι πολιτικές συνθήκες τη στιγμή της πραγματοποίησής του ή τα πράγματα βαδίζουν προς ένα ανώδυνο Συνέδριο, που από κει και μετά θα μπορεί να τελειώνει στα γρήγορα ή να αναβληθεί ανά πάσα στιγμή, «μπροστά στα κρίσιμα πολιτικά καθήκοντα και την επίθεση της αντίδρασης». Σε κάθε περίπτωση, αυτό που γίνεται σήμερα είναι το ξεκαθάρισμα των εστίων διαφωνίας, ώστε η όποια πορεία προς το Συνέδριο να είναι σπαρμένη μόνο με άνθη, και παράλληλα μια «σφυγμομέτρηση» των αντιδράσεων της οργάνωσης, ένα γκάλοπ των εσωκομματικών συσχετισμών...

πονούν και κάτι καινούργιο;».

ΔΗΜΟΣΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΚΛΑΔΙΚΕΣ

Υπάρχουν όμως και οργανώσεις, όπου δεν πέπτει λόγος (έστω και επί της 10ης), αλλά... ράβδος. Έτσι πριν από δέκα μέρες, στην κλαδική Δημοσιογράφων του ΠΑΣΟΚ, η οποία αριθμεί περί τα 110 περίπου μέλη (πριν τις εκλογές του 1981 είχε γύρω στα 40), ανακοινώθηκε η απόφαση του Εκτελεστικού Γραφείου για την... αποψίλωσή της.

Όπως εξήγησαν ο γραμματέας της κλαδικής Μάκης Γιομπαζολιάς και μια τριμελής επιτροπή (ένα απ' αυτά είναι μέλος της ΚΕ) από την κλαδική των ηθοποιών (δημοσιογράφοι και ηθοποιοί έχουν κοινή καθοδήγηση), από τα 110 μέλη έπρεπε να παραμείνουν στην κλαδική γύρω στα 50 με 60. Χαρακτηριστικό της δημοκρατικότητας της απόφασης, είναι το γεγονός ότι για «αυτούς που μένουν και αυτούς που φεύγουν» δεν θα αποφασίζε η ίδια η κλαδική, αλλά το Εκτελεστικό Γραφείο, χωρίς μάλιστα να ανακοινωθούν τα κριτήρια για

μια τέτοια επιλογή. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό στοιχείο (αυτή τη φορά για τη σαφήνεια της απόφασης) είναι ότι το μέλλον των 50 περίπου που πρέπει να αποχωρήσουν, κυμαίνεται από την προσχώρησή τους σε τοπικές οργανώσεις της γειτονιάς μέχρι σε λίστες «φίλων του ΠΑΣΟΚ», πράγμα που ισοδυναμεί με τη διαγραφή τους από την οργάνωση. Πρέπει εδώ να σημειωθεί, ότι σε μια άλλη Συνεδρίαση της Κλαδικής δέκα μέρες πριν από αυτήν που περιγράψαμε (και η οποία υπήρξε «τρικυμιώδης»), είχε παρευρεθεί γνωστό μέλος της Εκτελεστικής Γραμματείας, που προέτρεπε τα μέλη να προχωρήσουν στη μαζικοποίηση της κλαδικής μέσα από τη στρατολογία νέων μελών!

Είναι λοιπόν ύστερα κι απ' αυτό φανερό, ότι τα κίνητρα της «αποψίλωσης» δεν είναι τόσο η «λειτουργικότητα» της κλαδικής, όσο η απομάκρυνση των «ενοχλητικών». Μεταξύ των τελευταίων περιλαμβάνεται ο δημοσιογράφος της «Ελευθεροτυπίας» Γ. Μασσαβέτας, ο οποίος στην αρθρογραφία του, ενώ υποστηρίζει την κυβερνητική πολιτική υποπίπτει στο αμάρτημα της... διατύπωσης και κριτικής. (Γι' αυτόν μάλιστα το λόγο, η κυβέρνηση, με παρέμβασή της στον εκδότη του ανανήψαντος «Ελεύθερου Τύπου», απέτρεψε την πρόσληψή του στην εφημερίδα. Αλλά αυτό είναι μία άλλη ιστορία).

Όπως, πάντως, είναι φυσικό η ανακοίνωση της απόφασης συνάντησε (για πρώτη φορά) την αντίδραση όλης της κλαδικής, ενώ παρόμοια φαινόμενα παρουσιάστηκαν και στις κλαδικές των Δικηγόρων και των Επιστημόνων οι οποίες μάλιστα αριθμούν γύρω στα 350 και τα 500 μέλη αντίστοιχα.

Η ΕΚΠΡΟΣΩΠΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Αν όμως τόσο πολυπληθείς (400-500 μέλη) κλαδικές συνιστούν ένα πραγματικό πρόβλημα, που πρέπει φυσικά να επιλυθεί με δημοκρατικό τρόπο, τα πραγματικά κίνητρα των αποφάσεων για τις κλαδικές, διαφαίνονται καλύτερα στην περίπτωση των επαρχιών.

Έτσι στη Λακωνία, μετά από συνάντηση της Νομαρχιακής Επιτροπής με απεσταλμένο της ΚΕ αποφασίστηκε —χωρίς φυσικά να ρωτηθούν οι ενδιαφερόμενοι— η διάλυση της Κλαδικής Δασκάλων - Καθηγητών - Γιατρών - Μηχανικών και η δημιουργία δύο νέων, ενώ συγχρόνως διορίστηκαν —χωρίς πάλι να γνωμοδοτήσει κανείς— τέσσερα νέα μέλη στην Νομαρχιακή Επιτροπή. Άραγε δεν έχει πει κανείς στους υπεύθυνους του κυβερνώντος κόμματος, ότι σε προσυνεδριακή περίοδο, είναι σχεδόν κανόνας, η αποφυγή των οποιονδήποτε οργανωτικών αλλαγών που θα μπορούσαν να επηρεάσουν —ή να θεωρηθεί ότι επηρεάζουν— τους συσχετισμούς των δυνάμεων και την εκπροσώπηση, στο Συνέδριο;

Η τέλος πάντων, αν η ανάγκη της «αναδόμησης» των κλαδικών είναι τόσο μεγάλη, γιατί δεν καθορίζονται πρώτα οι διαδικασίες αντιπροσώπευσης στο Συνέδριο, έτσι ώστε οι αλλαγές που ακολουθούν να

μην θεωρούνται προσπάθειες αλλοίωσης της σύνθεσης των αντιπροσώπων;

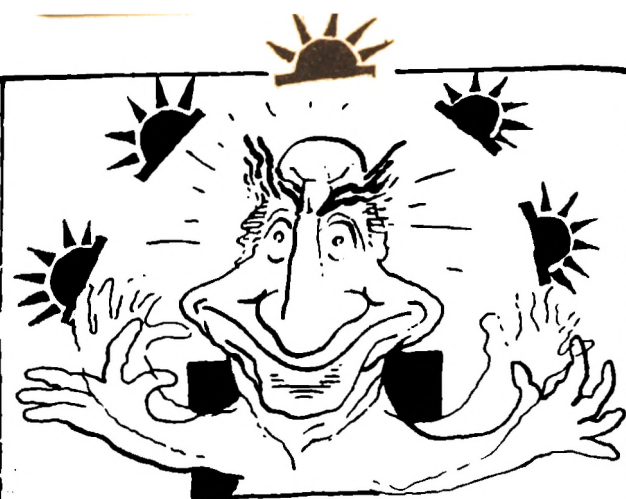
Στη σύσκεψη του INTERCONTINENTAL στέλεχος της Νομαρχιακής Επιτροπής Ηλείας, είχε προτείνει εκλογές και στο επίπεδο των Νομαρχιακών Επιτροπών και σ' αυτό των επιτροπών που λειτουργούν παρά την ΚΕ (Συνδικαλιστικού, Αγροτικού, ΚΕΜΕΔΙΑ κτλ.). Αυτή η πρόταση είχε —στην ίδια σύσκεψη— απορριφθεί από μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου, που έδωσε την εντύπωση ότι οι —διορισμένες— Επιτροπές θα συμμετείχαν αυτοδίκαια στο Συνέδριο! Τώρα λέγεται ότι θα γίνουν εκλογές για αντιπροσώπους και στις Νομαρχιακές Επιτροπές και σ' αυτές παρά την ΚΕ. Μήπως λοιπόν γι' αυτό το λόγο διορίζονται νέα μέλη στις ΝΕ, όπως έγινε εκτός από τη Λακωνία και στη Μεσσηνία (όπου επαναλαμβάνεται το σενάριο Μυτιλήνης), και με τον τρόπο αυτόν ανατρέπονται οι συσχετισμοί των δυνάμεων; Ή μήπως η —κατά τα άλλα ορθή— απόφαση για τις εκλογές στις Επιτροπές της ΚΕ, ελήφθη για την «απομόνωση» κάποιων στελεχών, των οποίων οι εισηγήσεις (που απορρίφθηκαν από το Εκτελεστικό Γραφείο όπως ορισμένες του ΚΕΜΕΔΙΑ) θα μπορούσαν να αποτελέσουν αντικείμενο σοβαρού προβληματισμού στη πορεία προς το Συνέδριο;

Η ΑΝΑΤΑΡΑΧΗ ΣΤΗ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΑ

Όλες οι προηγούμενες μεθοδεύσεις, αλλά και μια σειρά πολιτικές διαφωνίες, έχουν δημιουργήσει σοβαρότατο πρόβλημα στη νεολαία ΠΑΣΟΚ και ιδιαίτερα στη σπουδάζουσα. Είναι ίσως χαρακτηριστικό της πρόσφατης τροπής των εσωκομματικών πραγμάτων στο ΠΑΣΟΚ, ότι η σπουδάζουσα, που μετά τις διαγραφές του 1980 εθεωρείτο από τις πλέον «συντηρητικές» οργανώσεις, αντιτάσσεται μαζικά σε πολλές από τις επιλογές της ηγεσίας.

Είναι αλήθεια, ότι μετά από μία σύσκεψη στελεχών, στην οποία παρευρέθηκε μέλος της Εκτελεστικής Γραμματείας, αποφασίστηκε σε κεντρικό επίπεδο, να μην

Α. ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ:

«Τα μάτια μου δεν φτάνουν σε όλο το κόμμα»

«Μελέτησα με μεγάλη προσοχή το γράμμα σας και είμαι απόλυτα σύμφωνος με τη διαπίστωσή σας για την ανάγκη ανάπτυξης της δημοκρατίας μέσα στο κόμμα μου. Βεβαίως δεν μπορώ να επιβλέψω την εφαρμογή των δημοκρατικών αρχών σε όλο το κόμμα, γιατί τα μάτια μου δεν φτάνουν παντού. Θα φροντίσω όμως για το πέρασμα αυτής της αντίληψης στα στελέχη μου».

Αυτές οι εντυπωσιακές ομολογίες περιέχονται μεταξύ των άλλων σε ένα γράμμα του κ. Α. Παπανδρέου, απάντηση σε μια έκθεση Ελληνοαμερικάνου καθηγητή και άτυπου «ειδικού συμβούλου» του πρωθυπουργού. Στην έκθεση διατυπώνονταν η ανάγκη καθιέρωσης δημοκρατικών διαδικασιών μέσα στο κυβερνών κόμμα, ως απαραίτητη προϋπόθεση για την κομματική ανάπτυξη αλλά και την εκπλήρωση του κυβερνητικού έργου.

«Τυπική» απάντηση του κ. Παπανδρέου, ο οποίος δείχνει συνήθως να συμφωνεί με τους συνομιλητές του, εφαρμόζοντας στην πράξη τις δικές του επιλογές ή απαρχή κάποιων διαδικασιών εσωκομματικού εκδημοκρατισμού.

Ο καιρός ή μάλλον το Συνέδριο θα αποφανθούν...

παρθούν μέτρα εναντίον των διαφωνούντων, αφού κάτι τέτοιο θα προκαλούσε μια ανοιχτή ρήξη, και μάλιστα στον ευαίσθητο φοιτητικό χώρο.

Αυτή όμως η υποχώρηση, δεν στάθηκε ικανή να ανακόψει τις διαδικασίες προβληματισμού. Κεντρικό σημείο διαφωνίας είναι και εδώ η ανυπαρξία δημοκρατικών διαδικασιών στο ΠΑΣΟΚ. Πέρα όμως απ' αυτό, διατυπώνονται στο φοιτητικό χώρο αντιρρήσεις για το περιεχόμενο και την διαδικασία εφαρμογής του Νόμου - Πλαισίου (στα ΚΑΤΕΕ για την κυβερνητική πολιτική σ' αυτήν την εκπαιδευτική βαθμίδα), ενώ συγχρόνως καταλογίζονται στην προηγούμενη ηγεσία της φοιτητικής παράταξης ΠΑΣΠ, ευθύνες για την αδρανοποίηση του φοιτητικού κινήματος και

την απροκάλυπτη χειραγώγησή του από τα κόμματα. Σ' αυτά τα πλαίσια, παραιτήθηκαν πρόσφατα από τα καθήκοντά τους δύο μέλη του ΚΕ της ΕΦΕΕ, ενώ κανένα από τα υπόλοιπα στελέχη της σπουδάζουσας δεν φαίνεται διατεθειμένο να καλύψει τις κενές θέσεις.

Παράλληλα, σε μία πρόσφατη σύσκεψη των γραφείων των οργανώσεων της Αθήνας, η οποία λέγεται ότι ήταν «θυελλώδης», παραιτήθηκαν 4 στελέχη, ενώ ελάχιστοι φιλοδοξούν να αναλάβουν το πόστο του γραμματέα της Νεολαίας ΠΑΣΟΚ, από το οποίο θέλει να αποχωρήσει (για να δουλέψει σε άλλες κομματικές θέσεις) ο σημερινός γραμματέας Στ. Μανίκας.

Το στοιχείο όμως που θα έπρεπε κυρίως να προβληματίσει την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ, είναι ότι πολλά μέλη και στελέχη έχουν ήδη αδρανοποιηθεί, άλλα ετοιμάζονται να αποχωρήσουν τρέφοντας ελάχιστες ελπίδες για τη Συνδιάσκεψη που θα πραγματοποιηθεί σύντομα και σύμφωνα με πολλές πηγές, η σπουδάζουσα «εμφανίζει εικόνα διάλυσης». Και δυστυχώς δεν είναι η μόνη...

ΑΛΛΑΓΗ ΜΕ ΚΟΜΜΑ Ή ΧΩΡΙΣ ΚΟΜΜΑ;

Το ΠΑΣΟΚ δεν βαδίζει φυσικά προς την διάλυσή του. Τείνει όμως να αποστερηθεί από τα πιο μαχητικά και ριζοσπαστικά μέλη του, να περάσει σε μία φάση οργανωτικής χαλαρότητας και να μετεξελιχθεί σε έναν μηχανισμό που δεν θα είναι ούτε «σοσιαλδημοκρατικός», ούτε «λενινιστικός», στο βαθμό που για την πρώτη περίπτωση λείπουν οι δημοκρατικές διαδικασίες και για τη δεύτερη απαιτείται η εθελοντική συμμετοχή των μελών, η οποία στηρίζεται σε κάποια κοινή πολιτικο-ιδεολογική συμφωνία.

Αν δεν ανατραπεί η σημερινή εξέλιξη των πραγμάτων και στην πορεία προς το Συνέδριο απομακρυνθούν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο οι «ανησυχούντες», το ΠΑΣΟΚ θα μετεξελιχθεί σε ένα κόμμα «υπαλλήλων», με μοναδική αποστολή την προεκλογική αφισκοκόλληση. Και ίσως δεν χρειάζεται να υπογραμμισθεί τι σημασία θα έχει κάτι τέτοιο, για την πορεία της Αλλαγής. Η Δεξιά για πρώτη φορά στην ιστορία της και παρά τον εσωτερικό της σπαραγμό, αρχίζει να δουλεύει οργανωμένα στις μαζικές οργανώσεις και ιδιαίτερα στους χώρους των Δημοσίων Υπαλλήλων. Και μόνο μία κοντόθωρη αλαζονεία της εξουσίας μπορεί να οδηγήσει ηγετικά στελέχη σε υπερφιαλές διατυπώσεις του τύπου: «Τώρα δεν χρειαζόμαστε την οργάνωση, έχουμε την τηλεόραση».

Ίσως το πιο ενδιαφέρον στοιχείο από την ομιλία του πρωθυπουργού στην πρόσφατη συνεδρίαση της Κοινοβουλευτικής Ομάδας, είναι η διαπίστωση ότι η κυβέρνηση —και το ΠΑΣΟΚ— δεν κινδυνεύουν τόσο από τη Δεξιά, «η οποία είναι διαλυμένη, όσο από τις εσωτερικές συγκρούσεις του κινήματος».

Ορισμένα στελέχη του ΠΑΣΟΚ, πιστεύουν ότι ο κ. Παπανδρέου έχει συνείδηση της κακής κατάστασης του κόμματος και

Ένας, αλλά... Πελέκος

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΠΟΥ ΑΞΙΖΕ ΓΙΑ 910...

Οι αναγνώστες μας θυμούνται ασφαλώς την υπόθεση του ΠΑΣΟΚ Μυτιλήνης και την αποπομπή 910 μελών και στελεχών της Τοπικής Οργάνωσης. Παρουσιάζουμε σήμερα «το πορτραίτο» ενός από τους βασικούς «παράγοντες» του ΠΑΣΟΚ στο νησί, για χάρη του οποίου θυσιάστηκαν τα 910 μέλη. Πρόκειται για τον κ. Κ. Πελέκο, πολίτευτή του ΠΑΣΟΚ, ο οποίος μετά την αλλαγή διορίστηκε και Πρόεδρος του ΤΣΑΥ (Ταμείο Συντάξεως και Ασφαλίσεως Υγειονομικών). Θαυμάστε βίο και πολιτεία:

• Το 1961, ο Κ. Πελέκος, τότε δήμαρχος Πολυχνίτου, συμμετέχει ενεργητικά στο σχέδιο «Περικλής», δηλαδή στην βία και νοθεία των εκλογών. Η «μαύρη βίβλος» της ΕΔΑ, θα γράψει γι' αυτόν: — «Ο Δήμαρχος Πολυχνίτου Λέσβου Πέλεκος, επεσκέφθη την παραμονή των εκλογών, τα σπίτια των απόρων που παίρνουν δωρεάν τρόφιμα και των εργατών του Δήμου και τους εμοίρασε εκβιαστικώς και με την απειλή της μη παροχής και απολύσεως, χειρόγραφα ψηφοδέλτια του υποψηφίου της ΕΡΕ Ξενοδοχειάρχη. Εις τα εκλογικά τμήματα Πολιχνίτου ευρέθησαν 300 τέτοια ψηφοδέλτια».

• Το 1964, ο Κ. Πελέκος καταδικάζεται από το Τριμελές Πρωτοδικείο Μυτιλήνης και στη συνέχεια από το Εφετείο Αιγαίου σε φυλάκιση 7 μηνών, για «υπεξαίρεση εν τη υπηρεσία, απάτες, εκμετάλλευση διαπεπιστευμένων, υπεξαγωγή εγγράφων». Η υπόθεση είναι γνωστή στη Μυτιλήνη. Ο Κ. Πελέκος, ως δήμαρχος Πολυχνίτου, πουλάει διάφορα υλικά του Δήμου σε εργοστασιάρχη και κατακρατεί τα χρήματα για λογαριασμό του.

• Το 1967, ο διορισμένος από τη χούντα Νομάρχης επισκέπτεται το νησί. Ο Κ. Πελέκος είναι ο μόνος δήμαρχος που τον υποδέχεται στο αεροδρόμιο μαζί με τις άλλες... αρχές Ασφαλείας, στρατιωτικούς κτλ. Στέλνει δε και το ακόλουθο τηλεγράφημα:

Νομάρχην Λέσβου κ. Κ. Δορκοφύκην Μυτιλήνην. Λαός Πολιχνύτου δι' ημών σας απευθύνει το καλώς ορίσατε στο νησί μας. Εις πρόσωπόν σας ως εκπρόσωπον Κράτους χαιρετίζει Επανάστασιν και Εθνικὴν Κυβέρνησιν. Με ενθουσιασμόν, πίστιν και αφοσίωσιν· αγκαλιάζει επανάστασιν και Εθνικὴν Κυβέρνησιν το εθνικὸν ἔργον της οποίας θέλει συμπαρασταθῇ με ὅλας του τας δυνάμεις. Εὐχεται και πιστεύει ὅτι διέλευσις και παραμονὴ σας εις νήσον μας θέλει αποτελέσῃ ιστορικὸν σταθμόν εις την εθνικὴν αποκατάστασιν ωραίας νήσου μας.

Μετά τιμῆς Δήμαρχος Πολιχνίτου
Κ. ΠΕΛΕΚΟΣ
(Εφημερίδα «ΠΟΛΙΤΙΚΑ» αρ. φυλ. 243, Μυτιλήνη 12 Ιουνίου 1967).

• Το 1977 ο Κ. Πελέκος αρχίζει απρόοπτα (;) να πρασινίζει. Το 1978 εκλέγεται δήμαρχος Πολυχνίτου με την υποστήριξη των χουντοδεξιών και στις εκλογές του 1981 κατεβαίνει σαν υποψήφιος του ΠΑΣΟΚ.

Δεν εκλέγεται βουλευτής, αλλά διορίζεται Πρόεδρος του ΤΣΑΥ, (ένα από τα ισχυρότερα Ασφαλιστικά Ταμεία) στο οποίο είναι ασφαλισμένοι οι γιατροί, οι οδοντίατροι και οι φαρμακοποιοί. Προοδευτικές συνδικαλιστικές παρατάξεις και έντυπα από τους παραπάνω κλάδους, καταγγέλλουν «τον τρόπο Διοικήσεως του Οργανισμού από τον Κ. Πελέκο που οδηγεί στην κατάρρευση, τον τρόπο εκδόσεως του Δελτίου του ΤΣΑΥ που έγινε χωρίς διαγωνισμό, τον τρόπο που δόθηκαν τα καταστήματα του Μεγάρου του ΤΣΑΥ για να γίνουν εκλογικό κέντρο του κ. Μπέη, τον τρόπο της σαλαμοποίησης των γραφείων του Μεγάρου για να ικανοποιηθούν ο προϊστάμενος (κι ο διορίζων τον Πρόεδρο του ΤΣΑΥ) υπουργός με αφάνταστες οικονομικές συνέπειες, και πολλά άλλα, που ακούγονταν αλλά δεν γράφονταν».

Τον ίδιο όμως καιρό, ο Κ. Πελέκος συνεχίζει και την κομματική του δράση στη Μυτιλήνη. Στρέφεται εναντίον της εκλεγμένης Νομαρχιακής Επιτροπής, τα βρίσκει με τους αγροτοπατέρες και το κατεστημένο του νησιού και κερδίζει την εύνοια μελών του Εκτελεστικού Γραφείου (οι οποίοι —ειρήσθω εν παρόδω— παραπονιούνται ότι κάνουμε σκληρή κριτική στην κυβέρνηση) και τελικά καταφέρνει να ηγεμονεύσει στο ΠΑΣΟΚ Μυτιλήνης.

Μετά απ' όλα αυτά θέλουμε να ρωτήσουμε τον προϊστάμενό του Υπουργό Κ. Βερυβάκη (με τον οποίο ο Πελέκος «συνεργάζεται αρμονικά», σε ποιον τομέα άραγε;) και την ηγεσία του ΠΑΣΟΚ που προτίμησε τον Πελέκο από 910 μέλη: «Ρε παιδιά, ξέρετε που θα πάει ο Πελέκος αν ξαναέρθει η Δεξιά ή κάποια στρατιωτική δικτατορία στην εξουσία;»

Υ.Γ. Τα στοιχεία για τους... αγώνες του Κ. Πελέκου, δημοσιεύθηκαν στις εφημερίδες «Οδοντιατρικό Βήμα» και «Οδοντιατρική Πρόοδος» και στην εφημερίδα της Μυτιλήνης «ΑΛΛΑΓΗ». Στο μεταξύ, παρά τα δημοσιεύματα και τις ποικίλες αντιδράσεις, η ηγεσία του ΠΑΣΟΚ... εκλέγει νέα οργάνωση στη Μυτιλήνη, στρατολογώντας μεταξύ των... νομιμοφρόνων Δημοσίων Υπαλλήλων και απειλώντας μέλη της διαγραφμένης Νομαρχιακής Επιτροπής με απολύσεις από τις δουλειές τους. Αυτά προς το παρόν. Και μην μας «κολλήσει» ο Πελέκος γιατί θα επανέλθουμε με την υπόθεση «Θερμοπηγές Πολυχνίτου».

εναποθέτουν σ' αυτόν τις ύστατες ελπίδες για μια αλλαγή πορείας. Είναι αλήθεια ότι με την προσωπική παρέμβαση του πρωθυπουργού απετράπη (προς το παρόν;) η διαγραφή μέλους της ΚΕ, που εκφράζει κριτικές απόψεις γύρω από θέματα στρατηγικής και φυσιογνωμίας του κόμματος. Είναι όμως ο πρωθυπουργός διατεθειμένος να αφήσει περιθώρια για κριτική του σημερινού κυβερνητικού έργου, επιδιώκοντας μία σύνθεση των διαφορετικών απόψεων και αποτρέποντας την παραπέρα κομματική συρρίκνωση.

ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ

Άλλωστε στους υπολογισμούς του κ. Παπανδρέου (στον οποίο έχουν παραπεμφθεί όλες οι κρίσιμες αποφάσεις για το Συνέδριο), το πρόβλημα της βάσης δεν είναι το μοναδικό. Πώς για παράδειγμα θα αντιμετωπιστεί το αίτημα υψηλά ιστάμενων κυβερνητικών στελεχών, αν στα πλαίσια του Συνεδρίου θελήσουν να καταλάβουν θέσεις στην ηγεσία του κόμματος; Και σε μια τέτοια περίπτωση, πως θα υπάρξει ισορροπία με αυτούς που σήμερα ελέγχουν τον κομματικό μηχανισμό και αντλούν τη δύναμή τους από αυτόν;

Αν τα αποτελέσματα του εσωκομματικού γκάλοπ θα είναι το ένα κριτήριο των τελικών επιλογών, το άλλο είναι η πορεία του κυβερνητικού έργου και οι πολιτικές εξελίξεις.

Στην περίπτωση που προκηρυχθούν βουλευτικές εκλογές για τον ερχόμενο Ιούνιο, το Συνέδριο θα μπορούσε άνετα

να μετεξελιχθεί από σώμα προβληματισμού σε εκστρατευτικό σώμα μάχης για την εκλογική νίκη με την ταυτόχρονη παραπομπή όλων των διλημάτων στις μετεκλογικές καλένδες. Αν όμως, το Συνέδριο γίνει τελικά την άνοιξη του σωτήριου έτους 1984 —και δεν αναβληθεί για τον Σεπτέμβριο λόγω ελλειπών προετοιμασίας— τότε οι αποφάσεις πρέπει να ληφθούν σύντομα. Και σ' αυτή την τελευταία εκδοχή, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, θα έχουμε ένα ανώδυνο Συνέδριο, με οδυνηρή εγκυμοσύνη και μπόλικά Πειθαρχικά.

Στο βαθμό που η ασάφεια γύρω από τα πολιτικά πράγματα συνεχισθεί, το Συνέδριο του ΠΑΣΟΚ θα παραμείνει ένα ερωτηματικό. Το πρόβλημα είναι ότι πριν, μπορούμε για τα καλά στο φετινό χειμώνα, διαφανεί η πορεία της οικονομίας και αποκρυσταλλωθεί η κατάσταση στη «Νέα Δημοκρατία», πολιτικές αποφάσεις είναι δύσκολο να ληφθούν. Θα συνεχίσει λοιπόν το Συνέδριο να είναι «φλου»; Μα μήπως έτσι δεν είναι όσα συμβαίνουν στο ΠΑΣΟΚ;

«ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΛΛΑ ΕΧΩ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙΑ»

Υ.Γ. Ένα από τα πιο προσφιλή μέσα που χρησιμοποιούνται κατά των διαφωνούντων στελεχών του ΠΑΣΟΚ, είναι οι απειλές για απολύσεις, μεταθέσεις κτλ., εναντίον εκείνων που οι επαγγελματικές τους δραστηριότητες σχετίζονται με το Δημόσιο. Έτσι μαθαίνουμε ότι στη Μυτιλήνη διακόπηκε η σύμβαση που είχε συνάψει γιατρός, μέλος της καθαιρεθείσης Νομαρ-

χιακής Επιτροπής με το Κρατικό Νοσοκομείο του νησιού. Και τα πράγματα έχουν φτάσει σε τέτοιο σημείο, ώστε στην Καλαμάτα, ένα στέλεχος που δεν τολμούσε να διαφωνήσει ανοικτά είπε το εξής καταπληκτικό: «Διαφωνώ αλλά τι να κάνω; έχω και παιδιά»!!!

Πιθανότατα όλα αυτά, καθώς και το πρωτοφανές Συνέδριο που ετοιμάζεται, να αποτελούν σύμφωνα με ορισμένους σημεία της «ρήξης» του ΠΑΣΟΚ με το «σύστημα».

Ανεξάρτητα από το αν η χρησιμοποίηση του κρατικού μηχανισμού είναι ένα νέο στοιχείο της Αλλαγής ή απλώς ένα κλασικό τερτίπι της Δεξιάς που δυστυχώς επαναλαμβάνεται, πρέπει να σημειώσουμε ότι τέτοια «ρήξη» εμείς δεν την θέλουμε. Γιατί και ο Χομεϊνί έκανε τη ρήξη του με την Αμερικανοκρατία, κι αφού έσφαξε άλλους τόσους όσο ο Σάχης, φυλάκισε ή κρέμασε, όλους τους Αριστερούς, ξαναγυρίζει με φόρα στην αγκαλιά των ιμπεριαλιστών. Φυσικά η Ελλάδα δεν είναι Ιράν, ούτε ο κ. Παπανδρέου Ιμάμης. Αλλά το συμπέρασμα έχει γενική αξία: μια κοινωνική αλλαγή ή «ρήξη», πρέπει, για να είναι πραγματική και σταθερή, να στηρίζεται στην ενεργοποίηση του λαϊκού παράγοντα και στις πιο πλατιές δημοκρατικές διαδικασίες. Όταν δεν υπάρχουν αυτά, όχι σε κοινωνικό, αλλά ούτε καν σε κομματικό επίπεδο, τότε οι «ρήξεις» αποτελούν στην καλύτερη περίπτωση φαντασιώσεις ή φρούδες ελπίδες.

□

ΟΙ ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΕΝ ΣΥΝΤΟΜΙΑ!

Δέν υπάρχει λόγος νά κρατάτε ολόκληρες τίς έφημερίδες πού διαβάζετε, γιά νά φυλάξετε μιά είδηση πού σάς ένδιαφέρει. Κρατείστε μόνο τήν είδηση.

Ζητείστε μας τά άποκόμματα όλων τών έφημερίδων, γιά νά μή μπειτε έσείς στόν κόπο νά τά συγκεντρώσετε.

Δουλειά μας είναι νά ένημερωνόμαστε καί νά σάς ένημερώνουμε.

Διαβάζουμε όλες τίς έφημερίδες (έλληνικές καί ξένες) καί κρατάμε γιά λογαριασμό σας, τά άποκόμματα πού σάς άφορούν.

Δέν είμαστε «μερικοί άνθρωποι», αλλά ένα ολόκληρο δημοσιογραφικό έπιτελείο πού δουλεύει υπεύθυνα γιά τήν είδική - δική σας έν ημέρωση.

Επικοινωνείστε μαζί μας!

EXPRESS NEWS

Τό προσωπικό σας Άρχείο.

ΣΤΡΑΤΟΣ ΜΟΥΥΒΑΣ

**ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΠΟΚΟΜΜΑΤΩΝ
ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ & ΞΕΝΟΥ ΤΥΠΟΥ**

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ 6 ΤΗΛΕΦ. 3243.351 ΑΘΗΝΑΙ Τ. Τ. 122

Τα βιβλία της «Γνώσης» ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

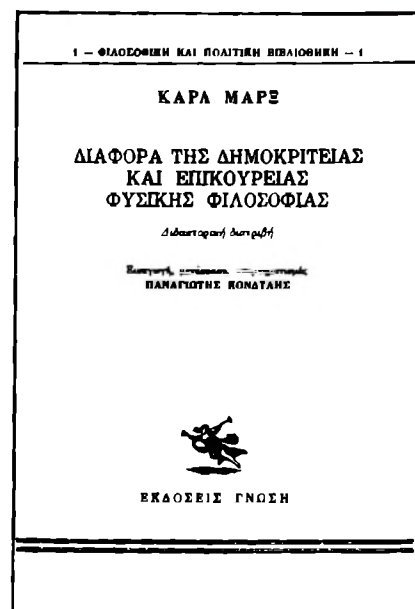
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΚΑΡΑ ΜΑΡΕ

**Η ΚΡΙΤΙΚΗ
ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΥΣΙΚΗΣ
ΣΤΗ ΝΕΟΤΕΡΗ ΣΚΕΨΗ**

Από τον όψιμο Μεσαίωνα
ώς τό τέλος του Διαφωτισμού

**ΔΙΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΕΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΥΡΕΙΑΣ
ΦΥΣΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ**

Διαδοτορική διατριβή

Εισαγωγή, μετάφραση, υπομνηματισμός
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΚΟΝΔΥΛΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΝΩΣΗ», ΓΡΗΓ. ΑΥΞΕΝΤΙΟΥ 26, ΙΛΙΣΙΑ
ΑΘΗΝΑ 621, ΤΗΛ. 7794879 - 7754963 - 7786441

ΕΓΩ Ο ΑΝΤΡΕΑΣ
ΙΔΕΑ ΔΕΝ ΕΧΩ ΓΙΑ
ΟΣΑ ΜΕ ΚΑΤΗΓΟΡΑΤΕ
...
ΟΛΑ ΑΥΤΑ ΤΑ ΕΚΑΝΕ
Ο "ΑΛΛΟΣ"... ΤΑ ΕΚΑΝΕ
Ο ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ

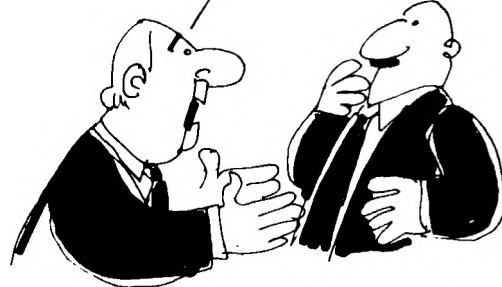
ΤΩΡΑ ΜΑΛΙΣΤΑ!
Ο ΔΡΑΚΟΣ
ΜΑΣ ΤΟ ΠΑΙΖΕΙ
"ΨΥΧΩ"

Ε ΝΑΙ ΚΥΡΙΕ!
ΑΠΟΔΕΙΞΗ ΟΤΙ ΕΝΩ
ΕΓΩ ΘΑ ΚΑΝΩ
ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ, ΑΥΤΟΣ
-ΕΓΩ ΔΗΛΑΔΗ-
ΒΑΖΕΙ ΤΟ ΚΡΑΤΟΣ
ΝΑ ΠΛΗΡΩΣΕΙ ΤΑ ΕΞΟΔΑ

ΚΑΙ
Μ'ΑΥΤΑ
ΤΑ ΧΑΛΙΑ
ΘΑ ΠΑΣ
ΜΟΡΕ
ΓΙΑ
ΕΚΛΟΓΕΣ;

ΑΥΤΟΣ
ΘΕΛΕΙ
ΕΚΛΟΓΕΣ!
ΕΝΩ ΕΓΩ
-ΑΥΤΟΣ ΔΗΛΑΔΗ-
ΛΕΕΙ ΟΤΙ ΘΑ
ΕΞΑΝΤΛΗΣΕΙ
ΤΗΝ ΤΕΤΡΑΕΤΙΑ

ΑΠΟΡΩ
ΠΩΣ
ΣΕ ΚΑΝΑΝΕ
ΠΡΟΕΔΡΟ
ΤΗΣ ΕΟΚ

ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ
ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΗΣ ΕΟΚ,
ΑΥΤΟΣ ΕΙΝΑΙ!
ΕΓΩ ΕΙΜΟΥΝΑ
ΑΝΕΚΑΘΕΝ
ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΕΟΚ

ΠΟΙΟΣ;
ΑΥΤΟΣ;
ΑΥΤΟΣ
ΕΙΝΑΙ
Ο ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ

ΟΠΩΣ
ΜΑΘΑΤΕ
Ο ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ
ΕΧΕΙ
"ΔΙΧΑΣΜΟ"
ΕΝΩ ΕΓΩ
ΕΙΜΑΙ Η
ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΚΑΙ ΕΧΩ "ΣΥΝΟΔΟ"

ΝΑΧΕΙΣ
"ΣΥΝΟΔΟ"
ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΤΙΠΟΤΑ
...
ΕΜΕΙΣ
-ΕΓΩ ΔΗΛΑΔΗ-
ΕΧΟΥΜΕ
"ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ
ΣΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ"

ΑΝΤΡΕΑ
ΠΡΟΧΩΡΑ
ΣΕ
ΘΕΛΕΙ
ΟΛΗ
ΧΩΡΑ

ΜΕΤΗΝ
ΘΕΛΗΣΗ
ΣΟΥ
ΛΑΕ ΤΗΣ
ΑΘΗΝΑΣ

"ΔΙΑΛΟΓΟ"
ΕΧΩ ΕΓΩ!
ΕΝΩ ΑΥΤΟΙ
-ΕΣΥ ΔΗΛΑΔΗ-
ΕΧΟΥΝ

ΕΧΕΙΣ
"ΔΙΑΛΟΓΟ
ΜΕ ΤΟ
ΠΛΗΘΟΣ"!!!!

ΣΤΟΠ

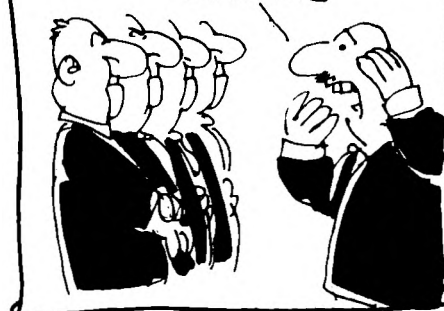

ΜΠΡΟΣ ΜΠΕΙΤΕ
ΣΤΗ ΣΕΙΡΑ

ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ
ΑΝΤΙΠΑΡΑΣΤΑΣΗ
ΝΑ ΒΡΟΥΜΕ
ΠΟΙΟΣ ΑΠΟ ΣΑΣ ΕΙΝΑΙ
Ο ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ

ΘΕΕ ΜΟΥ
ΤΩΡΑ ΒΛΕΠΩ
ΚΑΘΑΡΑ
ΠΟΙΟΣ ΕΙΝΑΙ
Ο ΠΑΠΑΝΤΡΕΟΥ!
ΕΙΜΑΙ ΕΓΩ

ΩΣ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΕΣΩΤΕΡΙΚΩΝ
ΔΙΝΩ
ΣΥΧΑΡΗΤΗΡΙΑ
ΣΤΑ ΣΙΜΑΤΑ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ

ΔΕΝ ΕΙΜΑΙ
ΤΑΞΙΜΑΤΑ
ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ
ΕΙΝΑΙ Η
ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ
ΤΩΝ
ΕΛΓΙΜΕΙΩΝ

ΑΥΤΟΣ
-ΕΜΕΙΣ ΔΗΛΑΔΗ- ΕΙΝΑΙ
Ο ΦΑΠ
Η ΑΤΑ
Η ΑΓΕΤ
ΟΙ ΒΑΣΕΙΣ
Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
Ο ΕΤΕΡΟΧΡΟΝΙΣΜΟΣ
ΤΟ ΤΖΑΜΠΟ Ο ΔΡΑΚΟΣ
Η ΣΑΚΟΡΑΦΑ
ΤΟ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟ ΣΤΑΔΙΟ
ΚΑΙ Η ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΤΗΣ ΕΟΚ

Η ΑΛΗΘΕΙΑ
ΕΙΝΑΙ
ΟΤΙ ΟΠΩΣ ΗΘΑΝΕ
ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ
ΜΟΝΟ ΕΝΑΣ ΑΠΟ
ΜΗΧΑΝΗΣ ΘΕΟΣ
ΘΑ ΜΠΟΡΟΥΣΕ
ΝΑ ΜΕ ΣΩΣΕΙ
...
ΕΜΕΝΑ ΟΜΩΣ
ΜΕ ΚΩΒΑΛΛΗΘΗΚΑΝΕ
ΔΥΟ

ΠΟΙΟΙ ΔΥΟ ΚΥΡΙΕ;
ΕΓΩ - ΕΜΕΙΣ ΔΗΛΑΔΗ -
ΕΙΜΑΙ Ο ΖΟΥΡΑΡΙΣ

Ο Στρατιωτικός Κανονισμός αλλάζει

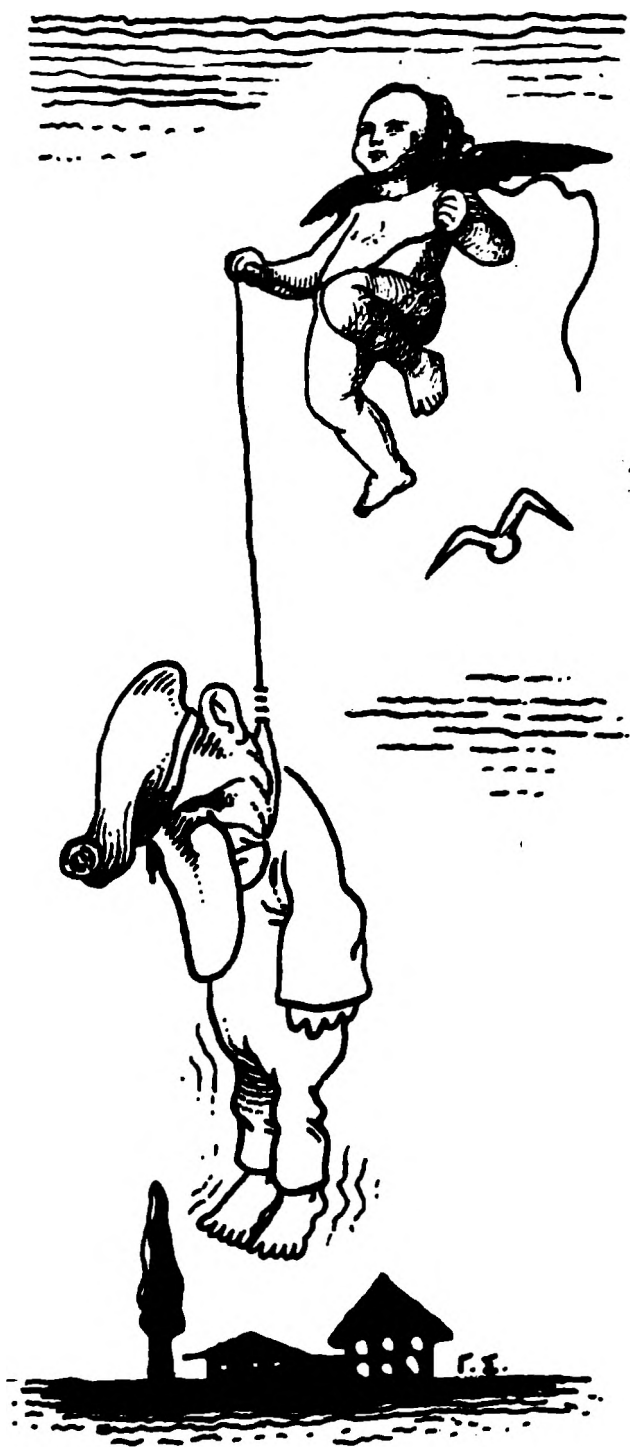
Τα στεγανά και η ιεραρχία ενισχύονται

Οι συχνές καταγγελίες στρατιωτών στον Τύπο, ιδιαίτερα τον τελευταίο καιρό για τις συνθήκες ζωής στα στρατόπεδα, οι αυτοκτονίες φαντάρων και η πρόσφατη ειδησεογραφία για ορισμένες αλλαγές και τροποποιήσεις του Στρατιωτικού Κανονισμού 20-1 έφεραν στην επιφάνεια το θέμα των συνθηκών διαβίωσης στο στρατό, τη σημερινή λειτουργία του και των σχέσεών του με την κοινωνία.

Από την άλλη πλευρά η κριτική των κομμάτων για το στρατό και οι δραστηριότητες κινήσεων και επιτροπών με περιεχόμενο την υποστήριξη και δημοσιοποίηση των αιτημάτων και των προβλημάτων των στρατευμένων νέων θέτουν μια σειρά προβλήματα που αφορούν τόσο την πολιτική για το στρατό όσο και τις δυνατότητες που δημιουργούνται για να λειτουργήσει ένα μαζικό κίνημα το οποίο να θέτει μια συγκεκριμένη προβληματική ικανή να στηρίξει πολιτικές πρωτοβουλίες, που να ανοίγουν δρόμους για ουσιαστικές αλλαγές στο σημερινό καθεστώς λειτουργίας του στρατού.

Η δημοκρατική κριτική

Μέχρι τώρα η προβληματική των κομμάτων της Αριστεράς στο θέμα στρατός στηρίχθηκε κυρίως στην καταγγελία των χουντικών και των αντιδημοκρατικών πρακτικών. Η πρακτική αυτή συνοδεύθηκε με την προβολή της θέσης του εκδημοκρατισμού, που τέθηκε ως γενικό αίτημα για το μέλλον, ασαφές όμως και απροσδιόριστο. Θεωρητικά η προβληματική και πολιτική αυτή καλύφθηκε με την άποψη ότι ο στρατός πρέπει να μείνει στους στρατώνες και να κάνει τη δουλειά του υπακούοντας στη νόμιμη κυβέρνηση. Αποτέλεσμα ήταν να παραμείνει ουσιαστικά το θέμα στρατός ταμπού για την Αριστερά και να εξαντληθεί η πολιτική παρέμβασή της στην ανάγκη αλλαγής προσώπων ή την προβολή ορισμένου χαρακτήρα αιτημάτων που αφορούσαν κυρίως τη χρονική διάρκεια της θητείας και την καταγγελία ορισμένων ακροτήτων που ήλθαν στη δημοσιότητα μετά από γράμματα στρατιωτών στον Τύπο. Ουσιαστικά δεν υπήρχαν αναλύσεις για τη λειτουργία και το ρόλο του στρατού στη μεταπολιτευτική περίοδο ή όσες υπήρχαν στηριζόταν στην δοκιμασμένη και κλασική συνταγή της ανά-

γκης ενός εκδημοκρατισμού, τον οποίο θα έκανε μια «αντιδεξιά» κυβέρνηση.

Ακόμη η προβληματική των αναλύσεων των κομμάτων της Αριστεράς στηριζόταν στην άποψη ότι ο στρατός είναι κυρίως μηχανισμός καταστολής, θέση η οποία, αν και στηρίζεται σε μια πλευρά της λειτουργίας του στρατού, δεν μπορούσε να εξηγήσει την λειτουργία του και ως μηχανισμού ενσωμάτωσης των νέων στην κοινωνία αλλά και τον γενικότερο ιδεολογικό ρόλο που έχει ο στρατός

και ο οποίος ενισχύθηκε σημαντικά σε πολλούς τομείς στη μεταπολιτευτική περίοδο.

Απέναντι, δηλαδή, στη νέα κατάσταση που δημιουργήθηκε τόσο με την πτώση της δικτατορίας, όσο και με την άνοδο του ΠΑΣΟΚ στην κυβέρνηση η Αριστερά δεν προχώρησε στην προβληματική της, ενώ από την πλευρά της πολιτικής εξουσίας, αλλά και από ορισμένους στρατιωτικούς κύκλους τέθηκε με αρκετά καθαρό τρόπο το θέμα του εκσυγχρονισμού του στρατού και πάρθηκαν μέτρα που συνιστούν ορισμένες αλλαγές και επιδιώκουν να προσαρμόσουν μακροπρόθεσμα βασικές λειτουργίες του στρατού και κυρίως τον μηχανισμό διοίκησης στις σύγχρονες απαιτήσεις και τις νέες κοινωνικοπολιτικές πραγματικότητες, χωρίς να θίγεται η δομή του ή να τροποποιείται η συνολική λειτουργία και ο ρόλος του.

Οι αλλαγές Δροσογιάννη

Οι τάσεις αυτές, δυσδιάκριτες, αλλά υπαρκτές, φάνηκαν περισσότερο μετά τις εκλογές του '81. Έτσι πέρα από ορισμένες αλλαγές προσώπων, αναμενόμενες και φυσιολογικές άλλωστε για την οποιαδήποτε νέα κυβέρνηση, πάρθηκαν ορισμένα μέτρα με πειραματικό κυρίως χαρακτήρα, όπως η καθιέρωση της πολιτικής περιβολής, η αύξηση του μήκους των μαλλιών, η ελαστικότερη αντιμετώπιση των νεοσύλλεκτων σε ορισμένα κέντρα εκπαίδευσης. Προβλήθηκε η ανάγκη εκσυγχρονισμού των πειθαρχιών, και η παροχή διευκολύνσεων σε ορισμένες κατηγορίες φαντάρων (φοιτητές, παντρεμένοι, κτλ.). Ο πειραματικός χαρακτήρας παρόμοιων μέτρων αποτελεί ακριβώς και ένα δείγμα των αντιθέσεων στους κόλπους της στρατιωτικής ιεραρχίας, αλλά και επιβεβαίωση της εκτίμησης ότι κερδίζουν έδαφος τάσεις που, χωρίς να αλλάζουν την δομή του στρατού, αποδέχονται ορισμένα μέτρα εκσυγχρονισμού του, προσαρμογής της διοίκησης στις σημερινές συνθήκες και βελτίωσης της ζωής των στρατιωτών σε ό,τι αφορά π.χ. στην τροφή της ή στην λειτουργία των Κ.Ψ.Μ. Οι τάσεις αυτές δείχνουν ότι ο στρατός τείνει να έχει πέρα από τον κατασταλτικό ρόλο του, στις σημερινές συνθήκες ρόλο ενσωμάτωσης και ιδεολογικού πειθαναγκασμού, πράγμα που τροποποιεί σε αρκετά ζή-

● Το ANTI δημοσιεύει την κοινή ανακοίνωση της «Επιτροπής για τα Δικαιώματα των φαντάρων» και της «Επιτροπής για το Στρατό» η οποία δείχνει και μια αντίστοιχη προβληματική που αρχίζει να διαμορφώνεται στις κινήσεις που λειτουργούν σήμερα για το Στρατό:

«Έγινε στις 15-9-1983 στην Αθήνα συνάντηση της «Επιτροπής για τα Δικαιώματα των Φαντάρων» και της «Επιτροπής για το Στρατό». Οι δυο επιτροπές, εκτιμώντας ότι η κατάσταση των στρατευμένων παραμένει σχεδόν χωρίς καμιά ουσιαστική βελτίωση και πως

χωρίς μια πλατειά κινητοποίηση δυνάμεων τόσο από την πλευρά των στρατευμένων, όσο και από την πλευρά των δημοκρατικών πολιτών δεν πρόκειται να υπάρξει βελτίωση, συμφώνησαν τα παρακάτω:

1) Να συντονίσουν τις προσπάθειές τους και να πραγματοποιήσουν μια σειρά κοινές ενέργειες και εκδηλώσεις για τα προβλήματα των στρατευμένων νέων.

2) Να υποστηρίξουν οι ίδιες και να εξασφαλίσουν την μέγιστη δυνατή υποστήριξη και από άλλους φορείς προς τις «Επιτροπές Στρατιωτών», που αγωνίζονται σε πλατειά, ανεξάρτητη και ενωτική βάση για δημοκρατικές και συνδικαλιστικές ελευθερίες και δικαιώματα, για

να μειωθεί η θητεία ως τους 12 μήνες, για να βελτιωθούν ουσιαστικά οι συνθήκες ζωής στη διάρκεια της θητείας.

3) Να συμμετάσχουν από κοινού στην Ευρωπαϊκή Συνδιάσκεψη Οργανώσεων Στρατιωτών ECCO σαν πλήρη μέλη, υποστηρίζοντας τους αγώνες και τα αιτήματά της, και να αναλάβουν από κοινού την διοργάνωση της 6ης Συνδιάσκεψης της ECCO στην Αθήνα τον Σεπτέμβριο 1984».

Αθήνα, 15 Σεπτέμβρη 1983
«ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ
ΤΩΝ ΦΑΝΤΑΡΩΝ»
«ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΓΙΑ ΤΟ ΣΤΡΑΤΟ»

τήματα τη λειτουργία του με συγκεκριμένα αποτελέσματα, τόσο στον τρόπο με τον οποίο ασκείται η διοίκηση, όσο και στη θέση του έφεδρου μέσα στο στρατό. Οπωσδήποτε οι προηγούμενες διαπιστώσεις δεν αναιρούν, αλλά απεναντίας φωτίζουν την, από όλες τις πλευρές, καταγγελλόμενη αυταρχικότητα, και το καταπιεστικό καθεστώς που υπάρχει στο στρατό.

Δυο χρόνια μετά την εκλογική νίκη του ΠΑΣΟΚ φαίνεται ότι η κυβέρνηση προσανατολίζεται στη διατήρηση των ισορροπιών στο εσωτερικό της στρατιωτικής ιεραρχίας και στην μερική τροποποίηση όπως δείχνει και η εξαγγελόμενη «Αλλαγή» του ΣΚ 20-1 στον τρόπο και τις μεθόδους που ασκείται η διοίκηση. Ο υπό τροποποίηση 20-1 σύμφωνα με όσα δημοσιεύθηκαν στον Τύπο, δεν αλλάζει το μηχανισμό της διοίκησης. Απλά κατοχυρώνει μέρος όσων πειραματικά έχουν εφαρμοσθεί, τροποποιεί τη διαδικασία επιβολής των ποινών χωρίς να τις καταργεί και εκσυγχρονίζει τα πειθαρχικά τα οποία προφανώς θα έχουν στη νέα φάση διαφορετικό ρόλο. Οι κατευθύνσεις αυτές, αν συνυπολογιστούν και οι δεσμεύσεις και οι περιορισμοί που θα υπάρξουν, διατηρούν τον στρατιώτη ουσιαστικά στην ίδια θέση. Δημιουργούν όμως ορισμένα νέα στοιχεία τα οποία στη σημερινή κοινωνική πραγματικότητα αποτελούν αναγκαίους όρους για την προσαρμοστική μετάβαση των νέων από τον προηγούμενο τρόπο ζωής σε ένα καινούριο, όταν θα τελειώνουν την θητεία τους.

Ρεπόρτερ

ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

- Η Επιτροπή Στρατιωτών, Ναυτών και Σμηνιτών έγινε μέλος της Ευρωπαϊκής Συνδιάσκεψης Οργανώσεων Στρατιωτών (ECCO).
- Το επόμενο συνέδριο της ECCO θα γίνει κατά πάσα πιθανότητα στην Αθήνα, τον Σεπτέμβριο του 1984.
- Η «Επιτροπή για τα Δικαιώματα των Φαντάρων» και η «Επιτροπή για το Στρατό» εκδώσανε κοινή ανακοίνωση και συμφώνησαν να αντιπροσωπευθούν από κοινού ως παρατηρητές

με δικαίωμα λόγου στο συνέδριο της ECCO.

- Οι Επιτροπές Στρατιωτών, Ναυτών και Σμηνιτών οργανώνουν μέσα στον Οκτώβριο εκδηλώσεις σε όλη την Ελλάδα με τριήμερες κεντρικές εκδηλώσεις στην ΑΣΟΕΕ στις 21, 22 και 23 Οκτωβρίου.

Τα βασικά θέματα του τριήμερου αυτού είναι: η θητεία (διάρκεια και προβλήματα), η αναμόρφωση του 20-1 (και ιδιαίτερα η πειθαρχική φυλακή) και οι αυτοκτονίες στο στράτευμα.

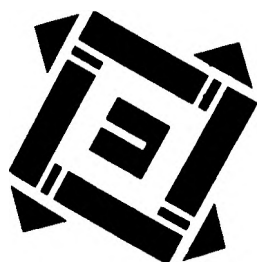
Βιβλιοπωλείο «ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΣ»

Μέτωνος 62, Χολαργός 1η παράλληλος της Μεσογείων,
τρίτη στάση, τηλ. 32.34.270

- Κάτι νέο στο χώρο του βιβλίου
- Αναγνωστήριο
- Παιδική γωνιά
- Αυστηρή επιλογή βιβλίων
- Εκπτώσεις
- Ειδικές προσφορές

ΚΑΛΕΝΤΗΣ ΚΑΙ ΣΙΑ Ε.Ε.

- Ρεμπетικό και Μουσική της Ανατολής

Χωροί και Λαϊκές εκδηλώσεις

- Δημιουργοί
- Χειροτεχνήματα

- Ιστορίες και Περιστατικά
- Κι άλλα ΘΕΜΑΤΑ του Λαϊκού Πολιτισμού αλλοτε και τώρα

περιοδικό για τα κατορθώματα της λαϊκής εμπνευσης

ΚΑΝΟΝΑΪΚΙ

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ

ΛΙΒΑΝΟΣ:

Η κατάρρευση της «Εθνικής Συμφωνίας»

της Φλωρέσκας Καρανάκου

Η έκβαση του πολιτικού παιχνιδιού που παίζεται σήμερα στον Λίβανο, είναι αποφασιστική για το μέλλον της Μ. Ανατολής. Κατά μεγάλο μέρος το πλαίσιο αυτού του παιχνιδιού καθορίζεται από την κοινωνική διάρθρωση και κυρίως τις διαδικασίες που εξελίσσονται στα διάφορα τμήματα της λιβανέζικης κοινωνίας. Αυτές τις συνιστώσες που, παρά την προνομιούχα θέση που κατέχει ο Λίβανος στη δημοσιογραφική επικαιρότητα των τελευταίων χρόνων, παραμένουν άγνωστες έρχεται να φωτίσει το άρθρο της συνεργάτιδάς μας Φλωρέσκας Καρανάκου.

Στο κέντρο της πολιτικής διαμάχης στο Λίβανο βρίσκεται σήμερα η αναθεώρηση της «Εθνικής Συμφωνίας» που είχε γίνει ανάμεσα στις διαφορετικές θρησκευτικές κοινότητες όταν ο Λίβανος κηρύχτηκε ανεξάρτητο κράτος το 1943. Η λύση στο πρόβλημα, ποια από όλες τις μειονότητες θα κυβερνήσει, δόθηκε τότε με μια συμφωνία που υπαγόρευε ότι η μεγαλύτερη μειονότητα (τότε ήταν οι χριστιανοί Μαρονίτες) θα έχει την προεδρία, ενώ ο πρωθυπουργός θα είναι πάντα Μουσουλμάνος Σουννίτης.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 όμως δεν υπήρχε πια καμιά αμφιβολία ότι ο πληθυσμός των μουσουλμανικών μειονοτήτων είχε ξεπεράσει τον αντίστοιχο χριστιανικό. Υπολογίζεται —χωρίς επίσημη απογραφή για ευνόητους λόγους— ότι τώρα οι Σιίτες είναι περίπου το 30% του πληθυσμού και ακολουθούνται από τους Σουννίτες και μετά από τους Μαρονίτες (20%), ενώ οι Δρούζοι είναι γύρω στα 10%. Πάνω σ' αυτή τη βάση στηρίζουν τα αιτήματά τους οι Μουσουλμάνοι και όλοι όσοι είναι αντίθετοι στην κυβέρνηση των Μαρονιτών.

Οι Φαλαγγίτες

Αυτή τη στιγμή οι «Φάλαγγες» («Καταϊμπ») είναι η πιο μεγάλη στρατιωτική και πολιτική δύναμη της Δεξιάς.

Από το '76 κι ύστερα με επικεφαλής τον Μπασίρ Τζεμαγιέλ (που δολοφονήθηκε πέρσι) οι «φάλαγγες» υπερίσχυαν ανάμεσα σε όλες από τις δεκάδες πολιτοφυλακές (αριστερές και δεξιές) που δρουν στο Λίβανο. Η κυριαρχία τους στο «Λιβανικό Μέτωπο», τον δεξιό πολιτικό σχηματισμό του Λιβάνου, είναι πλήρης.

Ο «δικός τους Λίβανος» είναι ένας γνήσιος «εθνικός» Λίβανος, χωρίς «ξένους» όπως οι Παλαιστίνιοι, χωρίς κομμουνιστές και παναραβιστές όπως βλέπουν τους αριστερούς Μουσουλμάνους, ένα προϊόν της «εθνικιστικής» υστερίας που πάντα κατείχε το κόμμα των «Καταϊμπ». Οι Φαλαγγίτες δεν ζητούν να αναβιώσουν το παλιό καθεστώς, το οποίο αν και πάντα δεξιό και Μαρονίτικο δεν τους έδινε τη μερίδα του λέοντος. Αυτό που ζητούν είναι η δική τους κυριαρχία, ως η μόνη δύναμη που αγωνίζεται να προστατεύσει το «Έθνος» και το συμφέρον του, που απειλεί να το καταβροχθίσει η τεράστια Αραβική θάλασσα που το περικλείει.

Οι Μουσουλμάνοι και οι σύμμαχοί τους

Ο αντίπαλος πόλος είναι το «Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας» που απαρτίζεται από τις πιο υπολογίσιμες δυνάμεις που αντιτίθενται στο καθεστώς των φαλαγγιτών.

Στις γραμμές της έχει δύο πρώην προέδρους του Λιβάνου δεξιούς Μαρονίτες, που είχαν προεδρεύσει στους δύο τελευταίους εμφυλίους πολέμους: τον Καμίλ Σαμαούν (1952-1958) που το 1958 βρέθηκε αντίπαλος με πολλούς απ' αυτούς που έχει συμμαχήσει τώρα, και τον Σουλεϊμάν Φραντζία (1970-1976) που αποφάσισε να συμμαχήσει με τους πρώην αντιπάλους του, όταν ο Μπασίρ Τζεμαγιέλ με τους στρατιώτες του δολοφόνησε το γιο του με την οικογένειά του και άντρες της πολιτοφυλακής του, σε μια επίδειξη δύναμης.

Στη συμμαχία, επίσης, ανήκουν ο Ρασίντ Καραμί, ένας αριστερίζων πρώην πρωθυπουργός, ο Βαλίντ Τζουμπλάτ, αρχηγός της Δρούζικης κοινότητας και του «Προοδευτικού Σοσιαλιστικού Κόμματος», και ο Νάμπι Μπέρρι, ο αρχηγός της οργάνωσης «Άμαλ» (ελπίδα), της πολιτοφυλακής των Σιτών. Ο Τζουμπλάτ είναι ένα περίεργο μείγμα αριστερού και κληρονομικού ηγέτη, αφού διαδέχτηκε στην ηγεσία του κόμματος τον πατέρα του μετά τη δολοφονία του. Προς το παρόν είναι ο πιο δυνατός αντίπαλος του Τζεμαγιέλ.

Το βασικό του αίτημα είναι η αναθεώρηση της «Εθνικής Συμφωνίας».

Η «Άμαλ», καθώς και οι «Μουραμπιτούν», η πολιτοφυλακή των αριστερών Σουννιτών δίνουν τη δική τους μάχη εναντίον των Φαλαγγιτών, η κάθε μια οργάνωση εκ μέρους της δικής της κοινότητας. Τον συνασπισμόν αυτό υποστηρίζουν κι άλλες αριστερές, κομμουνιστικές ή νασσεριστικές οργανώσεις και πολιτοφυλακές.

Ενώ εκ πρώτης όψεως φαίνεται ότι οι αντίπαλοι των Φαλαγγιτών είναι ενωμένοι γύρω από ορισμένα μετριοπαθή αιτήματα (σύγκληση εθνικής ενωτικής κυβέρνησης, αναθεώρηση της «Εθνικής Συμφωνίας» του 1943, μεγαλύτερη επιρροή των Μουσουλμάνων και αποχώρηση των ξένων στρατευμάτων) κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί ότι το μόνο που τους ενώνει είναι η αντίθεσή τους στους Φαλαγγίτες. Κατά τ' άλλα δεν παύουν να είναι μια ανομοιογενής μάζα διαφορετικών ιδεολογικοπολιτικών αντιλήψεων, θρησκευτικών παραδόσεων και κοινωνικής προέλευσης. Ειδικότερα το «Μέτωπο Εθνικής Σωτηρίας» μοιάζει περισσότερο με μια προσωρινή συμφωνία ανάμεσα σε πολιτικές προσωπικότητες με την υποστήριξη της πολιτικής τους πελατείας, παρά μια ενότητα με βάση κάποιο πολιτικό πρόγραμμα. Έτσι κάθε ελπίδα για μια συμβιβαστική λύση βρίσκεται στην πιθανή συμφιλίωση ανάμεσα σε κάποιες πολιτικές φράξιες και ηγετικές προσωπικότητες, και όχι απαραίτητα στην αποδοχή κοινωνικών αιτημάτων ή στην υιοθέτηση κάποιας πολιτικής πλατφόρμας.

Το πελατειακό σύστημα σε κρίση

Η πολιτική κρίση που ξέσπασε στο Λίβανο εδώ και 8 χρόνια, και ακόμα δε δείχνει να βρίσκεται προς το τέλος της, κρύβει μέσα της και μια άλλη, κοινωνική κρίση που κάνει έναν οποιοδήποτε πολιτικό συμβιβασμό ακόμα πιο δύσκολο. Η κρίση αφορά στην ίδια την εξουσία και το γενικό πλαίσιο μέσα στο οποίο έβρισκαν έκφραση οι πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις: το πελατειακό σύστημα.

Οι αρχέγονοι θεσμοί, όπως η οικογένεια, η φυλή και η θρησκευτική παράδοση, που πά-

να χαρακτηρίζαν την κοινωνία του Λιβάνου, υπήρξαν η βάση της οικοδόμησης ενός πανίσχυρου πελατειακού συστήματος που διαμόρφωσε τη δομή της εξουσίας. Η δύναμη και η έκταση αυτού του πλαισίου σχέσεων το επέβαλλαν υποχρεωτικά ως το μόνο μέσο με το οποίο ο πολίτης θα μπορούσε να έρθει σε επαφή και να ωφεληθεί από τον κρατικό μηχανισμό και τις υπηρεσίες του. Πολλές φορές η σχέση πελατών και προστάτη αντικαθιστούσε τις ίδιες τις κρατικές υπηρεσίες, αφού οι πελάτες είχαν προστασία, ιατρική περίθαλψη, κοινωνική ασφάλιση, εργασία ή προαγωγή, και παιδεία μέσα από το δίκτυο του προστάτη.

Το είδος αυτό του προστάτη αντιπροσώπευε σχεδόν όλους τους πολιτικούς του Λιβάνου, αφού για αντάλλαγμα των υπηρεσιών τους η πελατεία τους έπρεπε να δώσει την πολιτική της υποστήριξη. Το ίδιο το πολιτικό σύστημα καλλιεργούσε και διαίωνιζε αυτή την κατάσταση με τις συχνές αλλαγές κυβερνήσεων έτσι ώστε να δίνει την ευκαιρία σε όλο και περισσότερους πολιτικούς αρχηγούς να ικανοποιούν την πελατεία τους από το διοικητικό τους πόστο.

Καθώς οι κοινωνικές αλλαγές επιταχύνονταν με την οικονομική εξέλιξη του Λιβάνου, η αδυναμία των πελατειακών σχέσεων γινόταν όλο και πιο φανερή. Με την δεκαετία του '50 ο Λίβανος είχε αναδειχτεί στο μεγαλύτερο τραπεζιτικό κέντρο της Μέσης Ανατολής χάρη στις καταθέσεις των πετρελαιοπαραγωγών χωρών. Η οικονομία του κράτους στηριζόταν κυρίως στα έσοδα από τις τραπεζικές υπηρεσίες και στο εμπόριο δυτικών

προϊόντων που από τον Λίβανο διοχετεύονταν στις αγορές της Μέσης Ανατολής.

Κατά τα τέλη της δεκαετίας του '60 οι αρνητικές επιπτώσεις αυτού του συστήματος άρχισαν να αποκαλύπτονται. Η εφαρμογή καπιταλιστικής πολιτικής στη γεωργία άφηνε όλο και περισσότερους αγρότες χωρίς γη και δουλειά, και έτσι ενθάρρυνε τη μετανάστευσή τους στα αστικά κέντρα. Η υιοθεσία φιλελεύθερης πολιτικής στην οικονομία (Laissez-Faire) και η έλλειψη κάθε κρατικής πρωτοβουλίας για την ανάπτυξη και την προστασία της ντόπιας βιομηχανίας βοηθούσε στην αύξηση της ανεργίας και στη μεγαλύτερη εξάρτηση από τις εξαγωγές. Από το '65 κι ύστερα οι τράπεζες δοκίμασαν μια σοβαρή κρίση, καθώς οι ξένες επενδύσεις έπεφταν συνεχώς και η διαφυγή κεφαλαίου προς τη Δύση έπαιρνε μεγαλύτερες διαστάσεις. Η μεγαλοαστική τάξη των εμπόρων και των κεφαλαιούχων μίκρυνε σε ένα προνομιούχο 4%.

Η οικονομική αυτή κρίση είχε άμεσες επιπτώσεις στο πελατειακό σύστημα. Η αστική τάξη της κάθε θρησκευτικής κοινότητας προσπαθώντας να περισώσει ότι μπορούσε για τον εαυτό της, αγνοούσε τα φτωχότερα μέλη της, που είχαν συνηθίσει με την «προστασία» της. Έτσι όλο και περισσότεροι έμπαιναν στο περιθώριο. Η ανεπάρκεια του συστήματος φάνηκε καλύτερα με την ανικανότητά του να βολέψει τις νέες κοινωνικές ομάδες που προβάλλαν, όπως οι 500.000 Παλαιστίνιοι που χωρίς Λιβανική υπηκοότητα και δικαίωμα ψήφου ήταν άχρηστοι για τους πολιτικούς αρχηγούς. Και οι Σίτες ενώ αύξα-

ναν σε αριθμό γινόντουσαν αμελητέοι, επειδή δεν είχαν δυνατούς αντιπροσώπους ούτε στην αστική τάξη, ούτε στον κρατικό μηχανισμό.

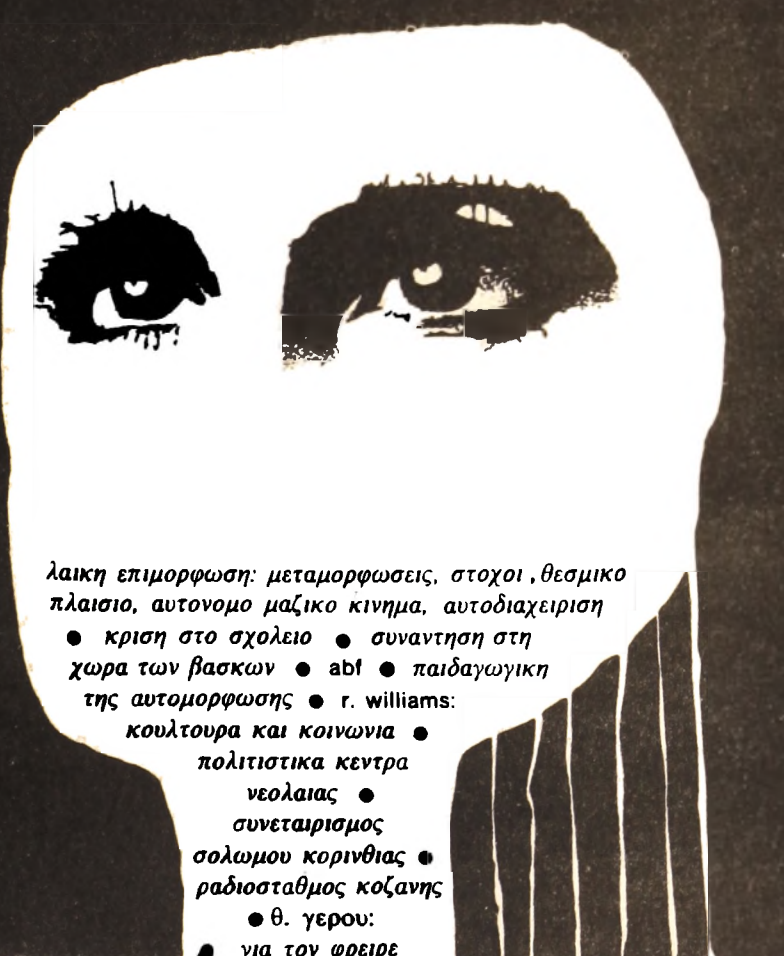
Οι δύο αυτοί παράγοντες δημιούργησαν μια πιεστική ανεπάρκεια στο πελατειακό σύστημα, και το απείλησαν σοβαρά η ανάπτυξη ταξικής συνειδησης από τις δυσανεκτικές μάζες. Η απαίτηση του λαού για αληθινή αντιπροσώπευση στη διακυβέρνηση του κράτους εκφραζόταν στο αίτημα της αναθεώρησης της «Εθνικής Συμφωνίας». Αυτές οι κοινωνικές εξελίξεις και ο ριζοσπαστισμός που καλλιεργούσε η παρουσία των Παλαιστίνιων ανταρτών έκαναν την κατάσταση πιο εκρηκτική και τελικά οδήγησαν στην εμφύλια αναμέτρηση που μέχρι σήμερα δεν έχει βρει αποτέλεσμα.

Τα τελευταία γεγονότα όμως ίσως μαρτυρούν κάποια δείγματα ανασυγκρότησης του συστήματος των πολιτικών αρχηγών - προστατών καθώς οι τελευταίοι προσπαθούν να παίξουν κάποιο ρόλο ως μεσάζοντες ανάμεσα στις αντιμαχόμενες πλευρές. Το αν θα καταφέρουν να ξαναεπικρατήσουν εξαρτάται από το τι σύστημα θα συγκροτηθεί στο τέλος αυτής της περιπέτειας, αν φυσικά συνεχίσει ακόμα να υπάρχει ένα Λιβανικό κράτος.

Βέβαια μια λύση δε θα προκύψει μόνον από τους εσωτερικούς παράγοντες, αλλά και από τους εξωτερικούς, όπως η Συρία, το Ισραήλ, οι άλλοι Άραβες και οι Αμερικάνοι, γιατί οποιαδήποτε λύση και να βρεθεί για το Λίβανο θα είναι αποφασιστική για όλη τη Μέση Ανατολή.

□

αυτομόρφωση

λαϊκή επιμόρφωση: μεταμορφώσεις, στοχοί, θεσμικό πλαίσιο, αυτονομο μαζικό κίνημα, αυτοδιαχείριση

- κρίση στο σχολείο • συνάντηση στη χώρα των βασκων • abt • παιδαγωγική της αυτομόρφωσης • r. williams:
- κουλτούρα και κοινωνία • πολιτιστικά κέντρα νεολαίας • συνεταιρισμός • σολωμου κορινθίας • ραδιοσταθμός κοζανης • θ. γερογιάννης: για τον φρεϊρε

1 καλοκαίρι '83

ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΚΔΟΣΗ

εκατο δραχμές

ή λέξη

Ελληνική και Ξένη λογοτεχνία

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ: 'Η μικρή χορεύτρια • Θρύλος • 'Ο λαστρίμος από τ'α Φαρόρα (ανεκδοτά ποιήματα)

Μ. ΚΑΡΑΓΑΤΣΗΣ: 'Στη Γοργόνα Πόρνη (γράμμα στον Καββαδία)

ΝΙΚΟΣ ΚΑΒΒΑΔΙΑΣ: 'Αδελφέ μου Δημήτρη (γράμμα στον Καραγάτση)

ΘΑΝΟΣ ΜΙΚΡΟΥΤΣΙΚΟΣ: 'Κοιτώντας μουσικά την ποίηση του Καββαδία

ΘΑΝΑΣΗΣ Θ. ΝΙΑΡΧΟΣ: 'Η αίτιότητα της αμαρτίας

ΤΖΕΝΙΑ ΚΑΒΒΑΔΙΑ: 'Αναμνήσεις από την παιδική ζωή του αδελφού μου

ΤΑΝΤΕΟΥΣ ΡΟΖΕΒΙΤΣ (μετ. Χάρης Ηλαδανός): 'Η ποίησή μου • Έγγραφο • Τό τέλος • 'Αγκάθι

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ: 'Η υπέρβαση και η γεωμετρία

ΓΙΟΥΚΙΟ ΜΙΣΙΜΑ (μετ. Μαρία 'Αργυράκη): 'Οι ρακίες

ΝΑΓΚΙΣΑ ΟΣΙΜΑ (μετ. 'Αντώνης Φωστήρης): 'Η νεότητά μου ξεκίνησε απ' την αποτυχία

Ε. Χ. ΚΑΣΣΑΓΑΝΗΣ: 'Αδελφότητα • 'Αταίριαστο • 'Κατάραση • 'Ανακάλυψη

ΜΑΝΟΥΣΙΑ ΜΕΛΙΑ ΒΑΠΤΙΣΤΟΥ (μετ. Κατερίνα Σουμπασάκου): 'Ο αλιτζίς

ΓΙΩΡΓΟΣ Κ. ΚΑΡΑΒΑΣΙΛΗΣ: 'Το ναί του θανάτου

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ: 'Αναμνήσεις από την Άνω Αίγυπτο

ΔΙΜΗΤΡΙΟΣ ΤΑΡΑΒΟΥ: 'Ατελή όλοκληρώματα • Les Aglades • 'Ο μύθος με τις δοντογλυφίδες • 'Ανώμαλη προσέγγιση • Μαθηματικό θεώρημα

ή κλεψύδρα

'Αντώνης Φωστήρης, Θανάσης 'Αντωνίου, Θανάσης Θ. Νιάρχος, Κώστας Κωτσώλης, Θ. Δ. Φραγκόπουλος, Τασινά Γκρίση-Μιλλάι, Νίκος Φινίκης

Σε 6 πρόσωπα (μία συνέντευξη με τον Mitsuo Takahashi)

Σε 1 πρόσωπο (6 Γιάννης Μιχαηλίδης για τη ζωγραφική του)

'Η κρίση του θεάτρου (από τον Γιάννη Βαββίρη)

'Η κρίση του κινηματογράφου (από τον Νίκο Κολοδό)

'Η κρίση του βιβλίου (από τον Θανάση Θ. Νιάρχο)

'Εξ όλης: Θανάσης Τζούλης, Τάσος Σαμαρτζής, Κάρλος Κούν

Σχέδια και ζωγραφική του Γιάννη Μιχαηλίδη

27

σεπτέμβρης '83

δρχ. 100

Σε νέα φάση το παιχνίδι των εξοπλισμών

Μερικές κινήσεις και δηλώσεις του Αμερικανού αντιπροέδρου Μπους το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Σεπτεμβρίου, καθώς και οι αντιδράσεις που προκάλεσε τόσο στους Δυτικούς όσο και στους Ανατολικούς, έδειξαν αρκετά καθαρά ότι οι διαπραγματεύσεις της Γενεύης οδηγούνται σε αδιέξοδο.

Στις 23 Σεπτεμβρίου, ο Μπους μιλώντας σε δημοσιογράφους διέκρινε τις «καλές» κομμουνιστικές χώρες από τις «κακές». Λίγες μέρες νωρίτερα είχε παρομοιάσει στην διάρκεια μιας επίσκεψής του στην Αλγερία, τον ανταποικιακό αγώνα για την ανεξαρτησία της με αυτόν της Αμερικής.

Την Πέμπτη 29 Σεπτεμβρίου, δήλωσε «την μία ή την άλλη στιγμή στις διαπραγματεύσεις για τους εξοπλισμούς θα πρέπει να συμπεριληφθούν τα πυρηνικά οπλοστάσια της Μ. Βρετανίας και της Γαλλίας», το οποίο μέχρι τώρα ήταν αίτημα της σοβιετικής πλευράς η μη ικανοποίηση του οποίου έχει προκαλέσει τη στασιμότητα των διαπραγματεύσεων της Γενεύης.

Αν και οι δύο πρώτες δηλώσεις θεωρήθηκαν ότι δεν ξεφεύγουν από τα συνήθη διπλωματικά πλαίσια, η δε τρίτη μετά τη «διόρθωσή» της ξεχάστηκε, φαίνεται ότι μερικά από τα κέντρα εξουσίας της αμερικάνικης κοινωνίας προσπαθούν να χαράξουν μια άλλη διεθνή στρατηγική από αυτή του προέδρου Ρήγκαν.

Αυτό γίνεται καθαρότερο από τις αντιδράσεις που προκάλεσε και η πιο επίμαχη, η τελευταία, από τις δηλώσεις του Μπους. Η αμερικάνικη πλευρά έσπευσε να ξεκαθαρίσει ότι ο Μπους εννοούσε μια παγκόσμια συμφωνία για το πάγωμα των πυρηνικών εξοπλισμών που θα πρέπει να συναφθεί στο μέλλον. Η Γαλλία και η Μ. Βρετανία απέρριψαν κάθε περιορισμό και έλεγχο του πυρηνικού τους οπλοστασίου.

Το Γαλλικό ΚΚ υποστήριξε έμμεσα τον Μπους. Η Ουμανιτέ έγραψε ότι «κανείς δεν θα δεχθεί να αφοπλισθεί, εάν δεν είναι βέβαιος ότι και ο άλλος δεν θα κάνει το ίδιο. Α-

πό δω πηγάει και η αναγκαιότητα ενός ακριβούς υπολογισμού όλων των όπλων. Και αυτό φαίνεται ότι ο Μπους το κατάλαβε». Αντίθετα —προς διεθνή έκπληξη— το πρακτορείο Τας σ' ένα σχόλιό του, κατηγορήσε τον Μπους ότι προσπαθεί «να παραπλανήσει την κοινή γνώμη».

Αυτή η αντίδραση της σοβιετικής πλευράς, απέναντι στην αποδοχή του κυριότερου αιτήματός της, ενισχύει τις αγωνιώδεις εκτιμήσεις διπλωματών στην Μόσχα, σύμφωνα με τις οποίες το Κρεμλίνο έχει πεισθεί ότι δεν μπορεί να αποτρέψει την μη εγκατάσταση των πυραύλων Πέρσιγκ και Κρουζ στη Δ. Ευρώπη. Ο νέος δραματικός τόνος του Αντρόπωφ, η σιωπή του για κάθε τι «θετικό» που έχει γίνει τον τελευταίο καιρό (η συμφωνία της Μαδρίτης, η υπόσχεσή του να μειώσει τους SS-20) δείχνει ότι η Ρωσία έχει αποφασίσει να παγώσει τις διαπραγματεύσεις της Γενεύης.

Ο Κίσιγκερ, σε συνέντευξή του στο Σπήγκελ, διερωτάτο «αν έχουμε ήδη εισέλθει σε μια μακρά περίοδο παγωνιάς» και επιρρίπτοντας ευθύνη στο ΝΑΤΟ για την πολιτική που ακολουθεί, σαφώς υπονοούσε αυτήν την κατάληξη. Τη συνέχεια από κει και πέρα, είναι εύκολο να την μαντέψουμε. Η Σοβιετική Ένωση θα σπεύσει να εγκαταστήσει SS-20 και στις άλλες ανατολικές χώρες.

Μια τέτοια εξέλιξη, που θα ανεβάσει την διεθνή ένταση, και θα προκαλέσει παγκόσμια πόλωση έχει ανησυχήσει πολλούς Αμερικανούς και θα πλήξει πολλούς κλάδους της αμερικάνικης (αλλά και της ευρωπαϊκής) οικονομίας.

Η πλειοψηφία των χωρών του τρίτου κόσμου που βρίσκονται σήμερα υπό την σοβιετική πολιτική κηδεμονία, στρέφεται σήμερα για οικονομική βοήθεια στη Δύση, η οποία όμως, μακροπρόθεσμα ναρκοθετεί την σοβιετική επιρροή. Ταυτόχρονα η Δύση με την οικονομική της επέκταση, έχει την δυνατότητα να αμβλύνει ζώτικα της προβλήματα.

Σ' αυτό το πλαίσιο εντάσσονται και οι

«αντι-ιμπεριαλιστικές» δηλώσεις του Μπους στο Αλγέρι, και η επίσκεψή του στην Ουγγαρία. Είναι σαφές ότι ο Μπους προσπαθώντας να βρει μια κοινή ιδεολογική αναφορά με χώρες που η αμερικάνικη επιρροή είναι μηδενική, προετοιμάζει το έδαφος για μια αμερικάνικη οικονομική διείσδυση.

Η οικονομική όμως διείσδυση της Αμερικής στο αντίπαλο στρατόπεδο δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί σε περιόδους διεθνούς έντασης, γιατί τότε οι οικονομικές σχέσεις καθορίζονται μονοσήμαντα από τις πολιτικές.

Έτσι όταν ο Μπους διαπίστωσε ότι οι διαπραγματεύσεις της Γενεύης οδηγούνται σε αδιέξοδο, με άμεσο αποτέλεσμα τον θάνατο της όποιας ύφεσης υπάρχει σήμερα, έσπευσε να αποδεχτεί το κυριότερο σοβιετικό αίτημα, αλλά βρέθηκε «εκτός γραμμής».

Σύμφωνα με την κυρίαρχη γραμμή στο χώρο της αμερικάνικης διπλωματίας, η Σοβιετική Ένωση εξαιτίας των ογκουμένων αδυναμιών της οικονομίας της, δεν θα είναι σε θέση να υπερβαλλήσει την Αμερική σ' ένα νέο γύρο του κυνηγητού των εξοπλισμών. Από την άλλη στο ηγετικό μπλοκ της σοβιετικής κοινωνίας φαίνεται ότι οι στρατιωτικοί κερδίζουν έδαφος (όπως δείχνει και η κατάρριψη του τζάμπο) και υπαγορεύουν αυτοί ανοικτά την εξωτερική πολιτική.

Για να μπορέσουν να υπερισχύσουν των μεταρρυθμιστών αντιπάλων τους έχουν ανάγκη την διεθνή ένταση, που θα αναστείλει τον καινούριο καταμερισμό της εξουσίας ανάμεσα στα στρώματα του ηγετικού μπλοκ, που καθιστά αναγκαίο η μεταφορά του ανταγωνισμού των υπερδυνάμεων από το στρατιωτικό στο οικονομικό πεδίο.

Η επικείμενη εγκατάσταση των Πέρσιγκ και Κρουζ στη Δ. Ευρώπη, τον Δεκέμβριο που μας έρχεται, θα επιταχύνει την εξέλιξη των πραγμάτων. Ας ελπίσουμε ότι ο φόβος του Κίσιγκερ για μια επικείμενη σύγκρουση στην Ευρώπη (όπως άφησε σε υπαινισμό του να διαφανεί), δεν θα επαληθευτεί.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΣΕΙΡΑ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ»

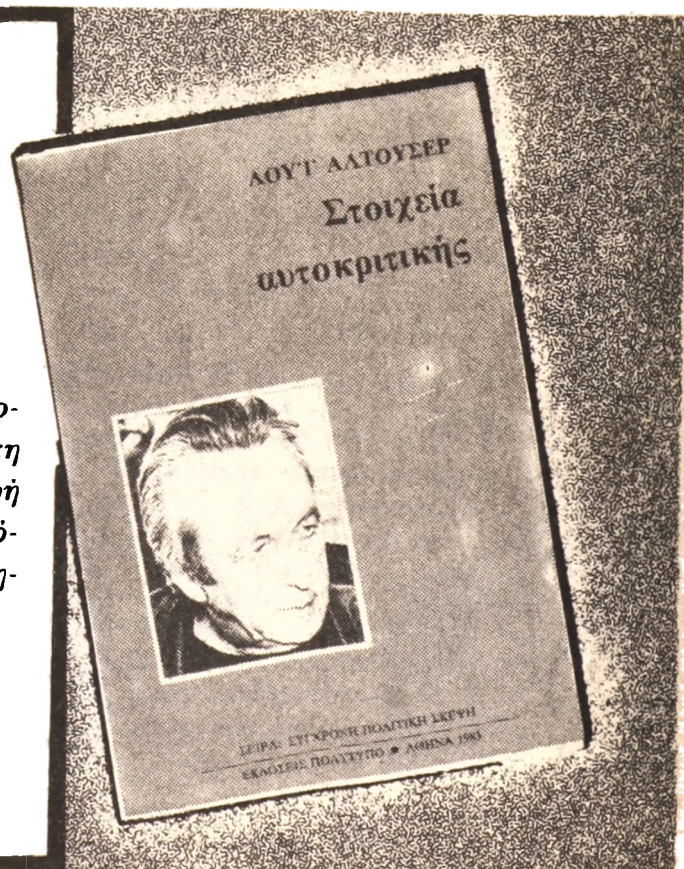
Επιμέλεια σειράς: Τάκης Καφετζής

ΛΟΥΓ' ΑΛΤΟΥΣΕΡ Στοιχεία αυτοκριτικής

Για την καταγωγή, την αναγκαιότητα και τον κριτικό επαναπροσδιορισμό της «επιστημολογικής τομής» • για την επιστήμη, την «ιδεολογία» και τις σχέσεις της μέσα στη «θεωρία» • για τον στρουκτουραλισμό και τις περιπέτειές του στη μαρξιστική μεταγραφή του • για τους λόγους και την αναγκαιότητα της ανάγνωσης του Μαρξ μέσα από τον Σπινόζα • για τον επιστημονικό προσδιορισμό των φιλοσοφικών «τάσεων» • για την επανεκτίμηση του «νεαρού Μαρξ».

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

ΑΘΗΝΑ: Εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9, Τηλ. 3607744 — 3639962
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σία ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

Ο Γιάτσεκ Κουρόν

ΠΟΛΩΝΙΑ: Η δίκη του Κ.Ο.Ρ

Ενώ ο Τύπος της... δημοκρατικής συμπολίτευσης ανακάλυπτε ότι η απονομή του νόμου ειρήνης στον Λεχ Βαλέσα υπαγορεύθηκε από πολιτικές σκοπιμότητες, το ΠΑΠ (Πολωνικό Πρακτορείο Ειδήσεων) μετέδιδε μια είδηση που οι ελληνικές εφημερίδες την βρήκαν όπως φαίνεται λιγότερο ενδιαφέρουσα.

Την Πέμπτη, στις 29 του Σεπτεμβρίου παραδόθηκε στο στρατιωτικό δικαστήριο της Βαρσοβίας το κατηγορητήριο εις βάρος των Γκάτσεκ Κουρόν, Άνταμ Μίτσνικ, Ένρικ Βούζεκ και Ζμπιγκνιέκ Ρομαζέφσκι. Οι κατηγορούμενοι είναι από τα παλιά μέλη και από τους εμψυχωτές του ΚΟΡ (Επιτροπή Υπεράσπισης των Εργατών), της πιο γνωστής και πιο σημαντικής ομάδας αντιπολιτευόμενων διανοουμένων που έχουν δράσει στις ανατολικές χώρες.

Το ΚΟΡ ιδρύθηκε στις 27 Σεπτεμβρίου του 1976 μετά την ήττα του απεργιακού κινήματος που είχε εμφανιστεί στην Πολωνία με κύριες εστίες στο Ράντομ και στο Ούρσου. Στόχος του η αποφυλάκιση των απεργών που είχαν συλληφθεί. Το καθεστώς από την πρώτη στιγμή επιτέθηκε εναντίον του, κατηγο-

ρώντας το σαν «όργανο του ιμπεριαλισμού». Οι διαδηλώσεις όμως που έγιναν την άνοιξη του '77 για την σκοτεινή δολοφονία ενός φοιτητή οπαδού του ΚΟΡ, υποχρέωσαν τις αρχές να ανεχθούν την ύπαρξή του.

Με τις δραστηριότητές του το ΚΟΡ, διευρύνει την επιρροή του σε πανεθνική κλίμακα. Παράλληλα ανέπτυξε ένα βαθύ θεωρητικό προβληματισμό γύρω από την φύση και τις προοπτικές των κοινωνιών του «υπαρκτού σοσιαλισμού», καθώς και για την πολιτική που θα έπρεπε να ακολουθήσει η αντιπολίτευση.

Η ζωντάνια των αντιλήψεών του και η μαχητικότητά του, συσπείρωσε γύρω από το ΚΟΡ τις κυριότερες αντιπολιτευτικές τάσεις: απόμαχους ηγέτες του φοιτητικού κινήματος του '68, καθολικούς ριζοσπάστες, σοσιαδημοκράτες, ευρωκομμουνιστές, αντιεξουσιαστές, νεοαριστερούς και φιλελεύθερους. Ο διάλογος ανάμεσα σ' αυτές τις τάσεις θα οδηγήσει στην δημιουργία της μαγιάς μιας ενοποιημένης αντιπολίτευσης.

Όταν το καλοκαίρι του 1979 εμφανίστηκε η «Αλληλεγγύη», τα μέλη του ΚΟΡ έχοντας μια βαθιά γνώση της πολωνικής κοινωνίας, στελέχωσαν πολλές θέσεις της. Η ανάπτυξη της «Αλληλεγγύης», ανάγκασε το ΚΟΡ να αυτο-διαλυθεί, μιας και η συζήτηση για το μέλλον της Πολωνίας είχε επεκταθεί στο σύνολο της κοινωνίας.

Στη διάρκεια των δυο χρόνων, ελεύθερης λειτουργίας της Αλληλεγγύης, καθώς και κατά το στρατιωτικό πραξικόπημα τον Δεκέμβριο του '81, τα μέλη του ΚΟΡ, κράτησαν αρκετά μετριοπαθή στάση. Σε ασυμφωνία με το κλίμα αισιοδοξίας που είχε δημιουργήσει η άτακτη υποχώρηση του πολωνικού καθεστώτος, υποστήριζαν ένα συμβιβασμό με το παράλυτο κι ανίσχυρο αυτό καθεστώς, μια επαναδιαπραγμάτευση της έκτασης της εξουσίας του, χωρίς να βάζουν σε αμφισβήτηση, και την θεσμική κατοχύρωση κατακτήσεων της «Αλληλεγγύης». Τα μέλη του ΚΟΡ πέρα από τις διαφορετικές πολιτικές αντιλήψεις τους, είχαν την κοινή πεποίθηση ότι οποιαδήποτε ριζική κοινωνική αλλαγή θα προκαλούσε την επέμβαση της Ρωσίας, στην οποία και

η πιο ηρωική αντίσταση θα ήταν μάταιη.

Η κατάληξη των γεγονότων επαλήθευσε τις επιφυλάξεις του ΚΟΡ. Και αν σήμερα η αντιπολίτευση στην Πολωνία έχει παραλύσει, είναι γιατί δεν μπορεί να παρουσιάσει στον πολωνικό λαό μια πειστική στρατηγική που θα αναγκάσει το καθεστώς να δεχθεί κάποιους συμβιβασμούς και μεταρρυθμίσεις. Ένα καθεστώς που απέδειξε ότι δεν φέιδεται μέσων για να διατηρήσει την ισχύουσα τάξη πραγμάτων.

Με νικημένη την «Αλληλεγγύη» σήμερα, το καθεστώς είναι έτοιμο για την έναρξη μιας σημαντικής πολιτικής δίκης που θα του επιτρέψει να ξεκαθαρίσει τους λογαριασμούς του με το ΚΟΡ, που ποτέ δεν έπαψε να το βλέπει σαν τη μαμή της Αλληλεγγύης.

Παράλληλα το καθεστώς προσπαθεί να παίξει και ένα άλλο χαρτί. Στη Δίαιτα (Βουλή) ο υπουργός δικαιοσύνης Συλβέστερ Ζαβάτςκι, άφησε να διαφανεί κάποια αβεβαιότητα ως προς την πραγματοποίηση της δίκης. Υπενθύμισε ότι ο νόμος της αμνηστίας που ψηφίστηκε στις 22 Ιουλίου επιτρέπει στο Ανώτατο Συμβούλιο, μετά από αίτηση του εισαγγελέως, να αναστέλλει τις διώξεις που αναφέρονται στο άρθρο 19 του ποινικού κώδικα. Στο άρθρο αυτό μνημονεύονται οι κατηγορίες για «προετοιμασίες» ή «απόπειρες» ανατροπής του σοσιαλιστικού συστήματος, που έχουν προσαφθεί στα μέλη του ΚΟΡ. Σύμφωνα με τον υπουργό, η πραγματοποίηση αυτών των διαθέσεων (δηλ. η αναστολή των διώξεων) θα εξαρτηθεί από «την πορεία της διαδικασίας ομαλοποίησης της κατάστασης στην Πολωνία και της παύσης από τους παράνομους των ποινικών δραστηριοτήτων τους». Η κυβέρνηση Γιαρουζέλσκι δεν διστάζει να δείξει ότι αντιλαμβάνεται τα μέλη του ΚΟΡ σαν ομήρους, προκειμένου να εξαγοράσει την ελευθερία τους με την υποταγή όσων επιμένουν να αντιστέκονται χωρίς να δίνει μάλιστα καμία εγγύηση για την τήρηση των υποσχέσεών της.

Η δίκη αναμένεται να διεξαχθεί στα τέλη του Οκτώβρη. Η έκβασή της θα είναι μία σαφής ένδειξη για την τακτική που θα ακολουθήσει το καθεστώς στο εγγύς μέλλον. □

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΠΟΛΥΤΥΠΟ»

ΠΕΤΡΟΣ ΜΑΡΤΙΝΙΔΗΣ

Συνηγορία της Παραλογοτεχνίας

Τέσσερις μονογραφίες και ένα δοκίμιο πάνω στα αστυνομικά και κατασκοπικά μυθιστορήματα, την «επιστημονική φαντασία» και τα χόμικς.

Οι ιστορικές καταβολές, οι λογοτεχνικές συγγένειες και η ψυχολογική λειτουργία της ανάγνωσης της παραλογοτεχνίας.

Μια μελέτη που διαβάζεται με τόσο ενδιαφέρον όσο και ένα αστυνομικό μυθιστόρημα: επιπλέον δίνει όλες τις πληροφορίες και τα στοιχεία για την κατανόηση ενός είδους με πολλούς φίλους.

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ:

ΑΘΗΝΑ: εκδόσεις «ΝΕΦΕΛΗ» Μαυρομιχάλη 9, Τηλ. 36.07.744 — 36.39.962

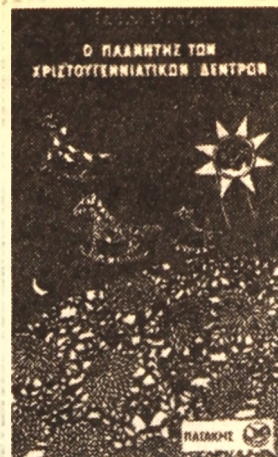
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Μ. Κοτζιά και Σια ΟΕ, Τσιμισκή 78, Τηλ. 279.720

Τ. ΚΡΟΥΖ
ΜΕΛΙΣΣΟΥΛΑ—ΣΟΥΛΑ—
ΦΡΟΣΟΥΛΑ (ΗΛ. 6-8)

ΝΤ. ΙΝΚΙΟΦ
Η ΚΟΥΚΛΑ ΠΟΥ ΗΘΕΛΕ ΕΝΑ
ΜΩΡΟ (ΗΛ. 5-8)

ΤΖ. ΠΟΝΤΑΡΙ
Ο ΠΛΑΝΗΤΗΣ ΤΩΝ
ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΩΝ
ΔΕΝΤΡΩΝ (ΗΛ. 9)

Ρ. ΓΚΙΓΙΟ
Ο ΚΥΡΙΟΣ ΤΩΝ ΕΛΕΦΑΝΤΩΝ
(ΗΛ. 8-13)

ΤΙΠΡΑΚΣΕ Ρ
ΥΟΤ ΣΠΟΚΑΙΔ ΙΟ
ΡΟΥΛΙΑΡΜΠΟΣ

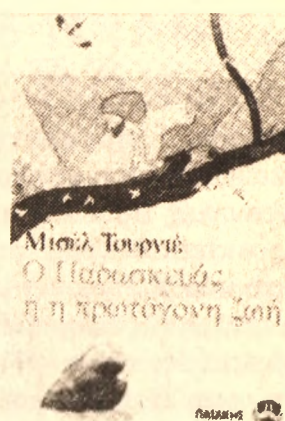
Ρ. ΕΣΚΑΡΠΙΤ
ΛΟΕΛΑ Η ΚΟΡΗ ΤΟΥ
ΜΠΑΜΠΑ ΜΠΕΡΤΑ (ΗΛ. 10-15)

Σύγχρονη λογοτεχνία για παιδιά και για νέους

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ

Νικηταρά 3, 106 78 Αθήνα
τηλ. 36.38.362

ΜΙΣΣΙΛ ΤΟΥΡΝΙΕ
Ο ΠΑΡΘΕΝΙΚΟΣ
Η Η ΠΡΩΤΟΓΟΝΗ ΖΩΗ

Ε. ΚΑΙΣΤΝΕΡ
Ο ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΙ Η
ΚΟΥΚΙΔΙΤΣΑ (ΗΛ. 8-12)

Α. ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-
ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ ΑΠΟ ΤΗΝ
ΑΦΡΙΚΗ (ΗΛ. 4-8)

Κ. ΣΦΑΕΛΛΟΥ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΑΤΕΡΑ (ΗΛ. 8-13)

Γ. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΟΥ—ΣΟΥΡΕΛΗ
ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΟΝΕΣ
(Εφηβικό)

Ε. ΒΑΛΑΒΑΝΗ
ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ—ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ
(ΗΛ. 4-5)

Σοσιαλισμός: κρίση και αναζήτηση

Οκτώβριο, δεκαεπτά χρόνια απ' τις αρχές του αιώνα μας, οι μάζες των ρώσων προλετάριων, αγροτών και στρατιωτών συνέδεαν το τέλος του πρώτου παγκόσμιου πολέμου με τον σοσιαλισμό: Το όραμα της απελευθέρωσης.

Οκτώβριο, δεκαεπτά χρόνια πριν το τέλος του αιώνα μας, η αμήχανη ευρωπαϊκή κοινή γνώμη συνδέει το τέλος των απελευθερωτικών οραμάτων με τον φόβο του πολέμου: Τον εφιάλτη της εξαφάνισης.

Απόλυτοι στην εσχατολογία τους, οι μύθοι της απελευθέρωσης ή της εξαφάνισης είναι πλέον εργαλεία στα χέρια των τεχνικών της εξουσίας. Παρ' όλα αυτά, μέσα στην απολυτότητα των διαψεύσεων και την βαναυσότητα της παγκόσμιας πραγματικότητας κάποιοι διανοητές επιμένουν να αναζητούν την άκρη κρατώντας το νήμα κάποιου σοσιαλισμού.

Αντί για άλλο αφιέρωμα στην επέτειο της Οκτωβριανής Επανάστασης, το ANTI παρουσιάζει τις απόψεις του Σαμίρ Αμίν και του Σαρλ Μπετελέμ. Δύο σοσιαλιστών διανοούμενων που αν κι έχουν κι οι δυο τους συνείδηση της κρίσης του μαρξισμού και του σοσιαλισμού, την αντιμετωπίζουν ωστόσο μ' ένα διαφορετικό τρόπο.

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Γ. ΣΕΦΕΡΤΖΗΣ

ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΗ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

Σαμίρ Αμίν

Σύμφωνα με μίαν ορισμένη ερμηνεία του μαρξισμού που υιοθετήθηκε το 19ο αιώνα από τη Β' Διεθνή, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής θα οδηγούσε στην κοινωνική πόλωση ανάμεσα στην αστική τάξη και το προλεταριάτο και από την πόλωση αυτή θα προέκυπτε ο *σοσιαλιστικός μετασχηματισμός των αναπτυγμένων καπιταλιστικών κέντρων του κόσμου*. Εκείνο όμως που υποτιμούσε εντελώς η ερμηνεία αυτή ήταν η σημασία των αποτελεσμάτων που είχε η *άνιση ανάπτυξη*. Ιδιαίτερα μάλιστα υποτιμήθηκε το ότι η εξάπλωση του ιμπεριαλισμού στα τέλη του 19ου αιώνα θα είχε ως συνέπεια τη διάσπαση του εργατικού κινήματος στη Δύση και την ανανέωση των συμμαχιών των κυρίαρχων τάξεων που επρόκειτο να ανασυνταχθούν σε νέα καπιταλιστικά ηγεμονικά μπλοκ.

Πράγματι, οι εργατικές τάξεις στη Δύση έχασαν τον επαναστατικό τους χαρακτήρα και εξελίχθηκαν σε κυριολεκτικά ρεφορμιστικές τάξεις —με την έννοια που δίνει στον όρο ρεφορμιστής ο Μπερνστάιν. Από την άλλη όμως μεριά στους «αδύνατους κρίκους» του ιμπεριαλι-

στικού συστήματος, εκεί δηλαδή όπου η άνιση συσσώρευση κεφαλαίου επέτρεπε μεγάλης ευρύτητας λαϊκές συμμαχίες, δημιουργήθηκαν εκρηκτικές καταστάσεις με επαναστατική δυναμική. Οι συμμαχίες αυτές που γινόταν για την ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος, περιελάμβαναν μια μειονότητα εργατικής τάξης και μια πλειονότητα αγροτών που αποτελούσαν και την πολυπληθέστερη μερίδα των λαών αυτών.

Οι καινούριες αυτές εξελίξεις θα έπρεπε βέβαια να είχαν συλληφθεί με τη θεωρία του ιμπεριαλισμού και της σοσιαλιστικής επανάστασης στους «αδύνατους κρίκους». Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι, το 1917, ο Λένιν πίστευε ότι η επανάσταση θα ξεκινούσε από την Ρωσία για να εξαπλωθεί γρήγορα, αν όχι σ' όλο τον κόσμο, τουλάχιστον στις αναπτυγμένες ευρωπαϊκές χώρες και ειδικά στη Γερμανία.

Δυστυχώς όμως ο Λένιν δεν επέκτεινε την ανάλυσή του του ιμπεριαλισμού, υποβάθμισε τη σημασία της συσπείρωσης των εργατικών τάξεων της Δύσης γύρω από τα ρεφορμιστικά κόμματα και, κατά συνέ-

πεια, υπερτίμησε τις δυνατότητες της επανάστασης στις χώρες αυτές. Έτσι η Ρώσικη Επανάσταση βρέθηκε μόνη και απομονωμένη.

Ωστόσο η δεύτερη επανάσταση που επιβεβαίωσε την ανάλυση των «αδυνάτων κρίκων» είναι η Κινέζικη που έγινε σε μια χώρα ακόμα πιο υποανάπτυκτη απ' όσο η Ρωσία του 1917. Και οι επιβεβαιώσεις αυτού του είδους επρόκειτο να συνεχισθούν.

Αν πάρουμε όλες τις σύγχρονες, ας πούμε «σοσιαλιστικές», επαναστάσεις, βλέπουμε ότι έγιναν, όλες τους, σε σχετικά καθυστερημένες χώρες τοποθετημένες στην εξουσιαζόμενη περιφέρεια του παγκόσμιου καπιταλιστικού συστήματος. Η ανατροπή όμως του καπιταλισμού κάτω απ' αυτές τις συνθήκες δεν σήμαινε και το τέλος της ιστορίας. Οι επαναστάσεις αυτές δε σήμαιναν τη διάνοιξη της «βασιλικής οδού» που θα οδηγούσε στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και την ταυτόχρονη κατάλυση των κοινωνικών τάξεων.

Αντίθετα, βλέπουμε στην περίπτωση της Ρωσίας ότι αυτό που συνέβη ήταν μια αξιοσημείωτη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων αλλά και η παράλληλη δημιουργία μιας νέας ταξικής κοινωνίας. Και λέω νέας διότι δεν πρόκειται για μια καπιταλιστική επανάσταση, αλλά για τη γέννηση ενός νέου τύπου ταξικής εξουσίας.

Η ευθύνη του λενινισμού

Το ερώτημα που τίθεται αναπόφευκτα είναι αν το είδος αυτό ταξικής κοινωνίας αποτελεί αναγκαστική συνέπεια του μαρξισμού γενικά, της λενινιστικής μόνο ερμηνείας του, ή της σταλινικής ερμηνείας ή διαστρέβλωσης του λενινισμού.

Μου φαίνεται πως, σύμφωνα με τις ως σήμερα εξελίξεις, η απάντηση είναι η εξής:

Η ρήξη με το καπιταλιστικό σύστημα επέρχεται μέσα σε τέτοιες ιστορικές συνθήκες ώστε ο χαρακτήρας που παίρνει η επανάσταση είναι αντιφατικός και διφορούμενος.

Δηλαδή, τη μια στιγμή η επανάσταση είναι σοσιαλιστική και εκφράζει ένα δυναμικό κίνημα των εκμεταλλεζόμενων για την κατάργηση της εκμετάλλευσης. Αλλά την άλλη στιγμή γίνεται μια αστική επανάσταση, ειδικότερα μια αγροτική επανάσταση, ταυτόχρονα εθνική και απελευθερωτική, ενάντια στη δεσποτεία του κυρίαρχου κεφαλαίου και στη δεσποτεία του ιμπεριαλισμού.

Τέτοιες επαναστάσεις δημιουργούν καινούριες δυναμικές συγκρούσεις ανάμεσα στις δυνάμεις που επιδιώκουν την κατάλυση των τάξεων από τη μια πλευρά, και απ' την άλλη πλευρά, τις δυνάμεις που έχουν ως πρωταρχικό σκοπό την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και τη δημιουργία ενός ταξικού συστήματος μέσα στο κράτος το οποίο αποκρυσταλλώνει αυτό το καινούριο σύστημα των τάξεων.

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 ακόμα και μετά το θάνατο του Λένιν, εφόσον πλέον ήταν προφανές ότι η Ρωσική επανάσταση θα έμενε απομονωμένη, η Σοβιετική εξουσία βασίστηκε στη λαϊκή εξουσία, θεμελιώθηκε πάνω σε μια πολύ μεγάλη ταξική συμμαχία εργατών και αγροτών.

Η συμμαχία αυτή επιτεύχθηκε μέσω αμοιβαίων ανταλλαγμάτων ανάμεσα στην καινούρια αγροτιά που ήταν ο αποδέκτης της ριζοσπαστικής αγροτικής μεταρρύθμισης (της πιο ριζοσπαστικής στην ιστορία αγροτικών επαναστάσεων μέχρι σήμερα) και την εργατική τάξη.

Αλλά αυτή η συμμαχία που αποτελούσε το δημοκρατικό υπόβαθρο της Σοβιετικής εξουσίας στη δεκαετία του 1920, έληξε με την κολληκτιβοποίηση της δεκαετίας του 1930 που έγινε ενάντια στη θέληση όχι απλώς μιας μειονότητας αγροτών αλλά σχεδόν του συνόλου της αγροτιάς, και επιβλήθηκε με εξαιρετικά βίαια μέσα.

Έτσι έχουμε την εγκαθίδρυση ενός δεσποτικού κράτους που αναμφίβολα ήταν αποκρυστάλλωση μιας καινούριας κυρίαρχης τάξης μέσα σ' ένα καινούριο ταξικό σύστημα το οποίο δεν είναι ούτε καπιταλισμός αλλά ούτε και σοσιαλισμός και που πρέπει να χαρακτηριστεί. Εγώ προτείνω να το αποκαλέσουμε Κρατικό Τρόπο Παραγωγής.

Τις ρίζες αυτής της νέας τάξης πραγμάτων βρίσκει κανείς μέσα στον ίδιο το Λενινισμό. Οι ρίζες αυτές είναι η οικονομιστική ερμηνεία του Μαρξισμού και το προβάδισμα που δίνεται στην ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων με οποιαδήποτε μέσα. Αποτέλεσμα αυτού είναι η επικράτηση της αντίληψης ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων και η τεχνολογία είναι σχετικά ουδέτερες ως προς την παραγωγή. Έτσι τα ερωτήματα για την παραγωγή μετατρέπονται απλώς και μόνο σε ερωτήματα για τη νομική ιδιοκτησία.

Ο σοσιαλισμός —που είναι ο έλεγχος των μέσων παραγωγής από τους εργαζόμενους— υποβαθμίζεται σ' ένα νομικισμό, την ιδιοκτησία του κράτους, τη δημόσια και όχι ατομική ιδιοκτησία των μέσων παρα-

γωγής. Και ο Λενινισμός δυστυχώς διέπεται απ' αυτή την οικονομιστική απλοποίηση του μαρξισμού που χαρακτήριζε ήδη την Αριστερά της Δευτέρας Διεθνούς, π.χ. του Κάουτσκι.

Ο κινέζικος δρόμος

Η δεύτερη επανάσταση, η Κινέζικη είχε καλύτερα αποτελέσματα γιατί και μεν ξεκίνησε όπως και η προηγούμενη, η ρωσική, με μια πλατιά λαϊκή συμμαχία ανάμεσα στην εργατική τάξη, την αγροτιά και τους διανοούμενους, αλλά ο μαοϊσμός συνέχισε εδώ να αναπτύσσεται και προς τα μέσα και προς τα έξω αντλώντας διαρκώς νέες δυνάμεις από τη λαϊκή βάση.

Η ρήξη των Κινέζων με τη Σοβιετική Ένωση στα τέλη της δεκαετίας του 1950 δεν επήλθε λόγω ριζικών διαφορών σχετικά με την ανοικοδόμηση του σοσιαλισμού ή με τα θεωρητικά δόγματα. Επήλθε λόγω των ριζικών διαφορών στην εξωτερική - διεθνή πολιτική των δύο χωρών. Το θέμα ήταν δηλαδή, εάν η Κίνα θα προσχωρούσε ή όχι στο σοσιαλιστικό στρατόπεδο αναγνωρίζοντας την πρωτοκαθεδρία της Σοβιετι-

κής Ένωσης, και ιδιαίτερα εάν θα υποστήριζε τη Σοβιετική Ένωση στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών με τις Ηνωμένες Πολιτείες. Αυτή άλλωστε η ρήξη δημιούργησε και τις καταστάσεις που επέτρεψαν την αξιοποίηση του αρχικού ταξικού συσχετισμού στην Κίνα. Μ' αυτόν τον τρόπο μπόρεσε, δηλαδή, να προωθηθεί η συζήτηση για την ανοικοδόμηση του σοσιαλισμού σε λαϊκή βάση.

Το βασικότερο επίτευγμα του Μαρξισμού ήταν βεβαίως η Πολιτιστική Επανάσταση —άσχετα από τα λάθη και τα όριά της—. Και αυτό γιατί η Πολιτιστική Επανάσταση συνειδητοποίησε ότι η τεχνολογία δεν είναι ουδέτερη, ότι η τεχνολογία είναι εμπεδωμένη σ' ένα δεδομένο σύστημα παραγωγής.

Γι' αυτό λοιπόν ο πρωταρχικός σκοπός κατά την περίοδο του μετασχηματισμού δεν ήταν η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων καθ' αυτή αλλά η πολιτική. Δηλαδή η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων μέσα σ' ένα καινούριο σύστημα παραγωγής.

Και το βασικό χαρακτηριστικό της Πολιτιστικής Επανάστασης ήταν ότι δημιούργησε ένα καινούριο παραγωγικό σύστημα που έδινε το προβάδισμα στις λαϊκές μάζες και ιδιαίτερα στην αγροτική και εργατική τάξη.

Μέχρι τώρα στην Κίνα δεν έχει εγκαθιδρυθεί όπως στη Σοβιετική Ένωση, μια ταξική κοινωνία ούτε έχει υπερισχύσει ένα δεσποτικό κράτος που να είναι αποκρυστάλλωση καινούριων ταξικών διαφορών.

Βεβαίως, μετά το θάνατο του Μάο βλέπουμε μια εξέλιξη προς αυτή την κατεύθυνση που ξεκίνησε με την επάνοδο στην εξουσία του Τεγκ-Τσάο-Πινγκ, την εγκατάλειψη της γραμμής των «Τεσσάρων» και τον αφορισμό της Πολιτιστικής Επανάστασης. Οι δυνάμεις που έχουν υπερισχύσει προασπίζονται με πολύ οικονομιστικό τρόπο, την υπεροχή της ανάπτυξης των παραγωγικών δυνάμεων.

Αλλά στην Κίνα —εν αντιθέσει με τη Ρωσία— εξακολουθεί να υπάρχει η πολιτική βάση της συμμαχίας εργατών και αγροτών.

Έτσι λοιπόν η Κίνα βρίσκεται ακόμη στο σταυροδρόμι όπου διάφορες εξελίξεις είναι πιθανές.

Δεν νομίζω ότι είναι δυνατό η Κίνα να αναπαράγει το Σοβιετικό μοντέλο —με όλα τα αρνητικά στοιχεία του— αν και βεβαίως υπάρχουν ορισμένες τέτοιες τάσεις που δεν θα έπρεπε να τις υποτιμήσουμε.

Η κρίση και ο πόλεμος

Οι Ανατολικές Χώρες διέρχονται μια κρίση. Αλλά αυτή η κρίση δεν είναι μια κρίση του καπιταλισμού, γιατί στις Ανατολικές χώρες δεν έχουμε καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής. Έχουμε κρατικό τρόπο παραγωγής ο οποίος έχει αποδειχτεί πολύ αποτελεσματικός για την ανά-

πτυξη των παραγωγικών δυνάμεων σε μια περίοδο επεκτατικής ανάπτυξης. Σε μια περίοδο όπου έγιναν τεράστιες μεταβιβάσεις παραγωγικών δυνάμεων από την καθυστερημένη γεωργία προς μια εκβιομηχάνιση η οποία αναπαρήγαγε τα βασικά στοιχεία του καπιταλισμού —ο τρόπος οργάνωσης της εργασίας, η υποταγή στην εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης, η μοντέρνα βιομηχανία κτλ.

Επειδή όμως αυτός ο τρόπος παραγωγής διαφέρει απ' τον καπιταλιστικό είναι πολύ δύσκολο να περάσει απ' αυτό το μοντέλο της επεκτατικής συσσώρευσης σε ένα μοντέλο εντατικής συσσώρευσης.

Αυτή η πολύ μεγάλη δυσκολία μετάβασης σ' ένα μοντέλο εντατικής συσσώρευσης χαρακτηρίζει τη φύση αυτής της κρίσης. Μιας κρίσης που έχει μονιμοποιηθεί στο σύστημα των Ανατολικών χωρών εδώ και 10-15 χρόνια.

Ποιες, λοιπόν, είναι οι δυνατές εξοδοί απ' αυτήν την κρίση του Κρατικού τρόπου παραγωγής; Κατ' αρχάς οι δυνάμεις που εξουσιάζουν επιχειρούν αυτό που πάντα επιχειρούν οι δυνάμεις του κατεστημένου: μετριοπαθείς μεταρρυθμίσεις. Δηλαδή κάνουν ένα μίνιμουμ τροποποιήσεων που όμως ποτέ δεν βάζουν σε κίνδυνο το μονοπώλιο της εξουσίας, κάνουν δειλές τροποποιήσεις.

Ο Κρούτσεφ ήταν ένα παράδειγμα. Η όλο και μεγαλύτερη συμμετοχή στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, η εισαγωγή τεχνολογίας από τη Δύση, αποτελούν ένα από τα στοιχεία αυτής της αναζήτησης για μια μετριοπαθή μεταρρυθμιστική λύση.

Και αυτή είναι η βασική αιτία της «ειρηνικής συμβίωσης»: η Σοβιετική Ένωση θέλει με άλλα λόγια να έχει τη δυνατότητα να εισάγει τεχνολογία απ' τη Δύση.

Βεβαίως η Σοβιετική Ένωση πρέπει να πληρώσει με τις εξαγωγές, ιδιαίτερα πρώτων υλών, αλλά διαθέτει μέσα για να εξασκήσει ενδεχόμενως στρατηγική πίεση, δεδομένα ότι η Δυτική Ευρώπη και η Ιαπωνία βασίζονται κατά μεγάλο μέρος στη Ρωσία σε ό,τι αφορά την επίλυση των ενεργειακών τους προβλημάτων.

Βλέποντας λοιπόν τους πιθανούς τρόπους πίεσης οι Δυτικές χώρες φαίνεται να δέχονται τη διεύρυνση αυτού του είδους ανταλλαγών με τη Σοβιετική Ένωση.

Κατά τη γνώμη μου αυτή η πολιτική δειλών μεταρρυθμίσεων και συμμετοχής στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, δεν μπορεί να επιφέρει μια πραγματική λύση στην κρίση που διέρχεται το Σοβιετικό σύστημα. Μπορεί να αμβλύνει ίσως αλλά μπορεί και να εμβαθύνει αυτή την κρίση.

Εάν η Δύση, προωθώντας την πολιτική σύγκρουσης του Ρήγκαν, αρνηθεί να παίξει το παιχνίδι της «ειρηνικής συμβίωσης» να υποστηρίξει τις μεταρρυθμίσεις στη Ρωσία ο κίνδυνος της στρατιωτικής αναμέτρησης είναι πολύ μεγάλος, γιατί η εξουσιάζουσα τάξη αυτών των χωρών, και, ιδιαίτερα η εξουσιάζουσα τάξη της Σοβιετικής Ένωσης μπορεί να βρεθούν, χωρίς κανένα άλλο όπλο, εκτός από τα πολεμικά όπλα, και έτσι για λόγους άμυνας, να περάσουν στην επίθεση.

Η εισβολή στο Αφγανιστάν, η διεκδίκηση και κατάληψη θέσεων στον Ινδικό ωκεανό στην είσοδο του Κόλπου στην είσοδο της Ερυθράς Θάλασσας, στις ακτές της Ανατολικής Αφρικής, όλα αυτά μπορεί να αποτελούν μέρος ενός πιο μακροχρόνιου σχεδίου βάσης του οποίου η Σοβιετική Ένωση μπορεί να ασκήσει πίεση στη Δύση απειλώντας τη διακοπή της τροφοδότησης —και ιδιαίτερα του πετρελαίου— που θα απέβλεπε στην επιβολή των όρων της «ειρηνικής συμβίωσης» και της μαζικής εξαγωγής τεχνολογίας προς τη Σοβιετική Ένωση.

Όλα αυτά δεν είναι αδύνατα. Βεβαίως δεν νομίζω ότι ο κρατικός τρόπος παραγωγής περιέχει αναγκαστικά τον επεκτατισμό και τον πόλεμο.

Νομίζω ότι ο επεκτατισμός και ο πόλεμος, ή τα μέσα επεκτατισμού που φτάνουν ως τον πόλεμο δεν είναι άμεσες απαιτήσεις του συστήματος, αλλά μπορεί να είναι μια δογματική πολιτική απάντηση στην κρίση και στο αδιέξοδο του συστήματος. Τα δύο αυτά φυσικά διαφέρουν.

Ιδεολογική και πολιτική παραμόρφωση

Αλλά το δεύτερο επακόλουθο αυτού του αδιέξοδου του Κρατικού τρόπου παραγωγής, και ίσως το πιο σοβαρό για μας, είναι η ιδεολογική και πολιτική παραμόρφωση, ο τρόπος σκέψης και δράσης μιας πολλής μεγάλης μερίδας της Αριστεράς σε διεθνή κλίμακα, των κομμουνιστικών κομμάτων.

Κατ' αρχάς, αυτή η μερίδα δεν θέλει να αναγνωρίσει τον μη-σοσιαλιστικό χαρακτήρα της Σοβιετικής Ένωσης και θέλει να διαφυλάξει την ψευδαίσθηση ότι πρόκειται για μια κοινωνία η οποία έχει πράγματι καταργήσει την εκμετάλλευση των τάξεων, και ότι τα «ε-

λαττώματα» που περιέχει είναι αποτελέσματα ιστορικών συγκυριών. Δηλαδή, ότι δεν πρόκειται για ταξική κοινωνία, πρόκειται για σοσιαλισμό, αλλά ατελή σοσιαλισμό.

Προφανώς, αυτό που προκύπτει είναι ότι αυτή η ανάλυση είναι πάρα πολύ στενόμυαλη. Περιορίζει τον σοσιαλισμό στην κοινή ιδιοκτησία των μέσων παραγωγής και εξακολουθεί να ασπάζεται τις βασικές αρχές της Δεύτερης και Τρίτης Διεθνούς σχετικά με τον «ουδέτερο» χαρακτήρα της τεχνολογίας.

Σαν αποτέλεσμα, το πρόβλημα της οικοδόμησης του σοσιαλισμού αντιμετωπίζεται σαν πρόβλημα αναπαραγωγής ενός ήδη υπάρχοντος μοντέλου —αν και ατελούς μοντέλου—. Σε ορισμένους μάλιστα ευρωκομμουνιστές βλέπουμε την τάση για «Wishful thinking», την εθελότυφλη δηλαδή υποβάθμιση των προβλημάτων του συστήματος της γραφειοκρατίας κτλ.

Επίσης, βλέπουμε μια τάση ευθυγράμμισης με την εξωτερική πολιτική της Σοβ. Ένωσης. Η τάση αυτή ήταν προφανώς πολύ ισχυρή μέχρι την αρχή της δεκαετίας του 1960 όταν ο μονολιθισμός της σοσιαλιστικής παράταξης είχε περιορίσει όλα τα κομμουνιστικά κόμματα στην απόλυτη υποστήριξη της Σοβιετικής πολιτικής, η οποία εθεωρείτο σαν η μόνη πολιτική που προωθούσε την οικοδόμηση του σοσιαλισμού περνώντας μέσα από τη σύγκρουση σοσιαλισμού-καπιταλισμού.

Τώρα αυτό δεν ισχύει πλέον. Είναι πολύ λιγότερες αυτές οι περιπτώσεις «υποστήριξης χωρίς όρους», αλλά εξακολουθεί να υπάρχει μια τάση υποστήριξης της Σοβιετικής πολιτικής.

Δογματισμός και επανάσταση

Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου έχουν αντιδράσει πολύ αρνητικά σ' αυτή τη φιλοσοφία σ' αυτές τις συγκυριακές αναλύσεις της Σοβιετικής πολιτικής. Οι θεωρίες της εθνικής δημοκρατικής οδού, της μη-καπιταλιστικής οδού, κτλ. που έχουν υποστηριχτεί από τα κομμουνιστικά κόμματα, και τις αριστερές δυνάμεις γενικά, είναι η αφετηρία των αποτυχιών των διαφόρων ριζοσπαστικών αστικών κινημάτων, όπως ο Νασερισμός κ.ά.

Και γι' αυτό ακριβώς το λόγο οι επαναστάσεις ή οι αναχαιτίσεις της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας όλες έχουν έρθει σε αντίθεση με την κομμουνιστική ορθοδοξία. Ακόμα και στην Κούβα. Όλοι ξέρουμε ότι η Κούβα δεν ξεκίνησε με τη στρατηγική του ντόπιου κομμουνιστικού κόμματος, αλλά ενάντια σ' αυτό. Βέβαια οι διεθνείς συγκυρίες την ώθησαν στην εξάρτηση απ' τη Σοβιετική Ένωση.

Ένα δεύτερο παράδειγμα, είναι της Νικαράγουας. Όπως ξέρουμε το κίνημα των Σαντινίστας δεν αποτελεί μέρος αυτής της πανοπλίας του διεθνούς κομμουνιστικού κινήματος. Οι απόψεις των Σαντινίστας —το όραμα του σοσιαλιστικού εποικοδομήματος που έχουν— είναι

πολύ πιο ευρείες. Δεν είναι ειδωλολάτρες του Σοβιετικού μοντέλου το οποίο και κριτικάρουν. Οι Σαντινίστας, όπως και το ΠΑΣΟΚ και πολλοί άλλοι θεωρούν ότι ο σοσιαλισμός παραμένει «υπό εφεύρεσιν». Δεν είναι ένα μοντέλο το οποίο έχει ήδη δημιουργηθεί από υπάρχουσες εμπειρίες. Υπάρχουν εμπειρίες οι οποίες έχουν και τη θετική και την αρνητική τους πλευρά, αλλά δεν απαρτίζουν ένα μοντέλο, ένα παράδειγμα «προς μίμηση».

Η Πολωνία είναι πραγματικώς το πεδίο στο οποίο βλέπει κανείς τη σημασία της κρίσης της Ανατολής, πιο ξεκάθαρα απ' οπουδήποτε αλλού.

Στην Πολωνία υπάρχει η συγκυρία που διαμορφώνεται από δύο παράγοντες. Αφενός την κρίση που διέρχεται το Ανατολικό σύστημα γενικά —δηλαδή η μετάβαση απ' την επεκτατική συσσώρευση στην εντατική συσσώρευση. Αφετέρου της πολιτικής και εθνικής κρίσης —δηλαδή της θέλησης του πολωνικού λαού να αποφανθεί σαν έθνος πιο αυτόνομα, και ανεξάρτητα απ' τη Σοβιετική Ένωση.

Αλλά επειδή ήταν τέτοιες οι ιστορικές περιστάσεις μέσα στις οποίες το ΚΚ Πολωνίας ανέλαβε την εξουσία και αναπτύχτηκε, έχει παραμείνει τελείως προσηλωμένο στην ορθοδοξία της Μόσχας.

Για τους Πολωνούς σοσιαλισμός είναι ο «υπαρκτός σοσιαλισμός». Επομένως η εξέλιξη αυτής της εξέγερσης είναι αμφίβολη και διφορούμενη και εξαρτάται εν μέρει από τη σημασία που θα δοθεί στην καθολική εκκλησία σαν σημείο αναφοράς και αποκρυστάλλωσης αυτής της εξέγερσης.

Βεβαίως η Καθολική Εκκλησία στην Πολωνία έχει περισσότερο εθνική, παρά ιδεολογική ή θρησκευτική σημασία.

Πρωτ' απ' όλα γιατί είναι ένας ιστορικός τρόπος για τον λαό της Πολωνίας να βρει τον εαυτό του να αποφανθεί σαν λαός αυτόνομος σε σχέση με τις δυνάμεις που τον εξουσιάζουν τη δύναμη της ορθόδοξης Ρωσίας, τη δύναμη του Πρωσικού Γερμανικού Προτεσταντισμού.

Αλλά, κατά δεύτερο λόγο, αυτός ο δρόμος έχει ανοίξει όχι μόνο επειδή η Καθολική εκκλησία βρέθηκε να αποτελεί το μόνο σύμβολο του Πολωνικού έθνους, αλλά επίσης επειδή ο πολωνικός λαός έχει ιστορικά κρατήσει μια απόσταση απ' την παραδοσιακή Αριστερά που κάτω από ορισμένες συνθήκες εμπέδωσε το Κομμουνιστικό Κόμμα.

Οπωσδήποτε η κατάσταση αυτή είναι αμφίβολη και διφορούμενη.

Όταν βλέπει κανείς την πολιτική που ακολούθησε ο Πάπας στη Νικαράγουα, μπορεί να αμφιβάλλει για το αν ο Πάπας θα μπορέσει να δώσει λύση στην κρίση της Πολωνίας.

Η Σοβιετική Ένωση δεν είναι ο φυσικός σύμμαχος των λαών που μάχονται εναντίον του ιμπεριαλισμού. Είναι ένας σύμμαχος περιστασιακός ανάλογα με το αν ο αντίπαλος είναι η Ηνωμένες Πολιτείες.

Έτσι, λοιπόν, και ο Πάπας δεν είναι ο φυσικός σύμμαχος του πολωνικού λαού. Είναι ένας περιστασιακός σύμμαχος λόγω του ότι η Καθολική Εκκλησία βρίσκεται σε ανταγωνισμό με τη Σοβιετική εξουσία.

Αυτή μπορεί να είναι μία αμφίβολη περιστασιακή συμμαχία που οφείλεται στο ότι πολλές φορές η ύπαρξη ενός εχθρού μας κάνει να συνάπτουμε περιέργως συμμαχίες.

Δεν πιστεύω ότι υπάρχουν φυσικοί σύμμαχοι όπως π.χ. ότι ο Φιντέλ Κάστρο ή και η Σοβιετική Ένωση είναι ο φυσικός σύμμαχος των λαών του Τρίτου Κόσμου.

Είναι μία συμμαχία περιστασιακή που όπως για ορισμένους λαούς της Ανατολής, οι οποίοι υφίστανται τα τυραννικά καθεστώτα της Ανατολής, ορισμένες αντιδραστικές δυνάμεις της Δύσης μπορεί να γίνουν περιστασιακά σύμμαχοι, όπως π.χ. βλέπουμε στην περίπτωση του Αφγανιστάν.

Ο σοσιαλισμός «προς ανακάλυψη»

Ας ξαναγυρίσουμε, λοιπόν, στο ερώτημα της ευθύνης του μαρξισμού για την εξέλιξη του υπαρκτού σοσιαλισμού. Ερώτημα θεμελιακό γιατί η εξέλιξη της ιστορίας του σοσιαλισμού έχει δημιουργήσει σε πολλούς την εντύπωση πως ό,τι συνέβει στη Σοβιετική Ένωση ήταν το υποχρεωτικό αποτέλεσμα όχι μόνο της πολιτικής του Στάλιν, αλλά του σταλινισμού που θεωρείται ως γνήσιο τέκνο του λενινισμού και ο λενινισμός γνήσιο τέκνο του μαρξισμού. Μ' αυτή τη λογική ο μαρξισμός καθίσταται υπεύθυνος για τη δημιουργία της ολοκληρωτικής μελλοντικής κοινωνίας.

Πιστεύω πως η άποψη αυτή δεν έχει καμιά σχέση με την αλήθεια.

Βέβαια, πολλοί μαρξιστές συνετέλεσαν στην τροπή που πήραν τα πράγματα και στην εξέλιξη των καθεστώτων που γέννησαν οι σοσιαλιστικές επαναστάσεις. Ο ίδιος όμως ο Μαρξ δεν έχει καμιά ευθύνη, ιδίως δε ο Μαρξ που υπόδειξε με την ανάλυσή του το περιεχόμενο και το ρόλο της ιδεολογίας ως συντελεστή της αναπαραγωγής των κοινωνικών συστημάτων ή του μετασχηματισμού των κοινωνικών συστημάτων.

Το μήνυμα και η ανακάλυψη του Μαρξ πιστεύω ότι πρωτοσυλλαμβάνεται στα *Χειρόγραφα του '44* και βρίσκει τη σαφέστερη έκφρασή της στο ίδιο το *Κεφάλαιο* όπου αναλύεται ο φετιχισμός του εμπορεύματος. Εκεί, δηλαδή, όπου περιγράφεται το πως ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής εκκρίνει μιαν ιδεολογία που δεν είναι μόνο η ιδεολογία της άρχουσας τάξης, αλλά η άρχουσα ιδεολογία όλης της κοινωνίας. Αυτή η ιδεολογία είναι ο οικονομισμός.

Οικονομισμός είναι δηλαδή η πεποίθηση ότι η ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων είναι ανεξάρτητη από τη βούληση των ανθρώπων, ανεξάρτητη από την ανθρωπότητα, δρα ως υπεργίγνη δύναμη, σαν φυσική δύναμη και καθορίζει την ανάπτυξη της ανθρωπότητας μονόπλευρα, μέσα δηλαδή από την αυτόνομη ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων. Αυτή η αντίληψη της οικονομιστικής ιδεολογίας έχει για τον καπιταλισμό θεμελιακή σημασία.

Ο καπιταλισμός δεν είναι μόνο ένα σύνολο κανόνων που ρυθμίζουν το οικονομικό παιχνίδι (ατομική ιδιοκτησία, μέσα παραγωγής, εκμετάλλευση της εργασίας, οικονομικοί μηχανισμοί αναπαραγωγής της ιδιοκτησίας και της εκμετάλλευσης). Ο καπιταλισμός είναι επίσης η οικονομιστική ιδεολογία. Η πίστη δηλαδή ότι οι παραγωγικές δυνάμεις είναι ανεξάρτητες από τη βούληση της ανθρωπότητας.

Από εδώ άλλωστε πηγάζει και η αστική ερμηνεία του μαρξισμού, ερμηνεία κατά πολύ διαδεδομένη μεταξύ των ιδίων των μαρξιστών, ερμηνεία που αποτελεί τελικά προέκταση της Φιλοσοφίας του Διαφωτισμού. Η τελευταία αυτή απέδιδε ακριβώς την πρόοδο σε εξωτερικές δυνάμεις που καθοδηγούν την ανθρωπότητα και την ανάπτυξή της. Και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ορισμένα στοιχεία της φιλοσοφίας αυτής βρίσκονται στον ίδιο τον Μαρξ. Αλλά όπως όλοι οι μεγάλοι στοχαστές έτσι και ο Μαρξ δεν σκέπτονται πάντα χωρίς να αντιφάσκουν. Και το σπουδαιότερο είναι πως στον Μαρξ υπήρχε συνείδηση των ορίων του οικονομισμού, και διαρκής πάλη για το ξεπέρασμά του.

Αντίθετα στον Κάουτσκι συναντάμε διαρκώς παραλληλισμούς ανάμεσα στους νόμους της φύσης και στους νόμους της κοινωνίας όπου η ιδεολογία αποτελεί την απλή αντανάκλαση των φυσικών νόμων αναπαραγωγής της κοινωνίας. Η ιδεολογία έτσι θεωρείται ως τρικ, ως πλάνη, ως οφθαλμαπάτη και όχι ως αυθύπαρκτη, ουσιαστική δύναμη αναπαραγωγής των οικονομικών συστημάτων.

Ο Μαρξισμός έκανε έμπρακτη κριτική αυτής της ερμηνείας. Τα συνθήματά του της «Πολιτιστικής Επανάστασης» είχαν μεγάλη απήχηση όχι μόνο στην Κίνα αλλά και στην ίδια τη Δύση.

Τα ευρωπαϊκά κινήματα του 1968 όπως και όλα τα απελευθερωτικά κινήματα που ήρθαν σε αντίθεση με τη μοσχοβίτικη ορθοδοξία, αποτέλεσαν ενσαρκώσεις της επανανακάλυψης από το Μαρξισμό του ρόλου της ιδεολογίας —της πιο επαναστατικής και ριζικής ανακάλυψης στην ιστορία του μαρξισμού— και της καταγγελίας της οικονομιστικής ιδεολογίας.

Η σημασία της ανακάλυψης αυτής που αποκάλυπτε ταυτόχρονα τον μη ουδέτερο χαρακτήρα της τεχνολογίας, έγκειται στο γεγονός ότι χωρίς αυτή δε θα μπορούσαμε να κάνουμε αποτελεσματική κριτική του σοβιετικού μοντέλου, ούτε και των στρατηγικών συμμαχιών των κομμουνιστικών κομμάτων. Ακόμα περισσότερο δε θα μπορούσαμε να κατανοήσουμε γιατί ο σοσιαλισμός είναι πάντα «προς ανακάλυψη».

□

Η καπιταλιστική κοινωνία της σοσιαλιστικής επανάστασης

Κυκλοφόρησε στη Γαλλία ο τρίτος τόμος του έργου σας «Ιστορία των Ταξικών Αγώνων στην ΕΣΣΔ», έξι ολόκληρα χρόνια μετά την εμφάνιση του προηγούμενου τόμου. Στην εισαγωγή του καινούριου σας βιβλίου εξηγείτε ότι νεότερες εκτιμήσεις σας αναιρούν ορισμένες από τις απόψεις που εκφράσατε στους δύο πρώτους τόμους. Ποιες είναι οι βασικές αναθεωρήσεις που έχετε κάνει;

Το πιο σημαντικό σημείο, ριζικά σημαντικό θα έλεγα, είναι η καινούρια εκτίμηση που κάνω για την Οκτωβριανή Επανάσταση και το σταλινισμό. Όταν άρχισα να γράφω τους τρεις αυτούς τόμους, κυρίως τον πρώτο, είχα μια αρκετά κλασική αντίληψη σχετικά μ' αυτό που ήταν η Οκτωβριανή Επανάσταση. Τη θεωρούσα επανάσταση σοσιαλιστική, και έβλεπα στο σταλινισμό μια σειρά παραμορφώσεις σε σχέση μ' αυτό που θα αντιπροσώπευε μια πραγματική πορεία προς το σοσιαλισμό. Από αυτήν την άποψη είχα θέσεις αρκετά κοντινές μ' εκείνες του ΚΚ Κίνας. Απ' αυτές τις θέσεις έχω τώρα διαφοροποιηθεί.

Οι Κινέζοι πίστευαν ότι όλα άρχισαν να πηγαίνουν στραβά μετά το θάνατο του Στάλιν. Μιλούσαν για το «Χρυστσοφικό πραξικόπημα». Εγώ, δεν μπορούσα να δεχτώ ότι ένα κοινωνικό σύστημα μετασχηματίζεται από τη μια μέρα στην άλλη επειδή ένα πρόσωπο αντικαθιστά κάποιο άλλο. Αν υπήρχαν συνεπώς πράγματα που δεν πήγαιναν καλά στη Σοβιετική Ένωση, έλεγα ότι αυτό είχε αρχίσει πριν από τον Χρυστόφ, ο οποίος δεν έκανε άλλο από το να συνεχίσει και να εμπεδώσει πράγματα που είχαν αρχίσει να πηγαίνουν στραβά νωρίτερα, και συγκεκριμένα στην εποχή του Στάλιν.

Όταν ξανάπιασα τη μελέτη της περιόδου εκείνης οπότε ο Στάλιν ήταν πια εδραιωμένος στην εξουσία, και έκανα πάλι μια σύγκριση ανάμεσα τα κείμενα του Στάλιν και σε ορισμένα κείμενα του Λένιν πάνω στο σοσιαλισμό, μου φάνηκε πως ο ισχυρισμός ότι ο Στάλιν είχε εγκαταλείψει την λενινιστική άποψη ήταν λαθεμένος σε ουσιαστικά σημεία. Οπωσδήποτε, στον τρόπο λειτουργίας του κόμματος ο Στάλιν είχε επιβάλλει πιο σκληρές μεθόδους, στη χρησιμοποίηση της αστυνομίας, των δικών κτλ. Ωστόσο, σ' ό,τι αφορά στη λειτουργία της οικονομίας, διαπίστωσα, ξανακοιτάζοντας τα πράγματα πιο προσεκτικά, ότι ο Στάλιν δεν έκανε άλλο από το να εφαρμόσει αυτό που είχε πει ο Λένιν όταν διακήρυττε π.χ. ότι ο κρατικός καπιταλισμός οδηγεί στον σοσιαλισμό και ότι όσο περισσότερο αναπτύσσει κανείς τον κρατικό καπιταλισμό τόσο περισσότερο πλησιάζει στο σοσιαλισμό. Στην πραγματικότητα ο Στάλιν παρέμεινε απόλυτα πιστός σ' αυτήν την αντίληψη και την εφάρμοσε με ιδιαίτερα βίαιο τρόπο. Δεν πιστεύω ότι ο Λένιν θα το είχε κάνει με την ίδια σκληρότητα. Όμως αυτό που είχε τεθεί ουσιαστικά σαν στόχος, δηλ. η συγκεντρωτική οικοδόμηση μιας μεγάλης βιομηχανίας διοικούμενης από τεχνικά όργανα ειδικευμένα σ' αυτή τη δραστηριότητα και τα οποία επιβάλλουν στα εργοστάσια τις νόρμες παραγωγής, καθορίζουν τους μισθούς κτλ., όλα αυτά δεν είχαν τίποτε το «αντι-επαναστατικό» σε σχέση με τις προτάσεις του Λένιν. Και αυτό ήταν που με οδήγησε τελικά να ξανασκεφτώ την Οκτωβριανή Επανάσταση και να δω ότι επρόκειτο για κάτι πολύ πιο πολύπλοκο από ότι αντιλαμβανόμουν όταν έγραφα τον πρώτο τόμο.

Στην πραγματικότητα, η επαναστατική διαδικασία που αναπτύχθηκε στη διάρκεια του 1917 ήταν αυτό που αποκαλώ ένα «πλουραλιστικό επαναστατικό προτσές». Αποτελείται, δηλαδή, από ποικίλες συνιστώσες, ξεκινώντας από συνιστώσες που ήταν απλά δημοκρατικές, είτε αστικο-δημοκρατικού τύπου είτε συμβουλευτικού (όπως οι κινήσεις των σοβιέτ με στόχο τη δημιουργία οργανώσεων προερχόμενων από τις εργατικές και αγροτικές μάζες και οι οποίες θα αναλάμβαναν τη διεύθυνση της οικονομίας και της πολιτικής), και από την άλλη πλευρά από την μπολσεβίκικη συνιστώσα που είχε τη δική της ξεχωριστή ταυτότητα. Αυτή η τελευταία μου φαίνεται σήμερα, μέσα από την ίδια της τη λογική και ανάπτυξη, ότι στην ουσία της ήταν τελικά μία συνιστώ-

σα που είμαι υποχρεωμένος να τη χαρακτηρίσω καπιταλιστική. Εννοώ ότι δεν στόχευε να διαταράξει τις σχέσεις παραγωγής, δεν στόχευε να εξασφαλίσει τον έλεγχο των άμεσων παραγωγών πάνω στα μέσα παραγωγής και τα αποτελέσματα της παραγωγής τους, αλλά να τελειοποιήσει, κατά κάποιο τρόπο, τη λειτουργία των επιχειρήσεων συντονίζοντάς τες ακόμα καλύτερα. Ανέπτυξε, συνεπώς, τον κρατικό καπιταλισμό σύμφωνα με τα υποδείγματα που είχε διατυπώσει άλλωστε ο ίδιος ο Λένιν, ο οποίος παράλληλα χρησιμοποιούσε ένα πολιτικό λόγο που εκθειάζε την εξουσία των Σοβιέτ. Το οικονομικό, ωστόσο, περιεχόμενο των λενινιστικών προτάσεων δεν ήταν παρά εκείνο μιας καπιταλιστικής επανάστασης που ξαναπαίρνει πνοή και αναπτύσσεται στη διάρκεια της δεκαετίας του τριάντα με τον Στάλιν. Και τούτο με ωθεί, επίσης, να κοιτάξω τις σχέσεις που εμπεδώθηκαν πολύ σύντομα ανάμεσα στην σοβιετική εξουσία και τις επαναστατικές οργανώσεις που αναπτύχθηκαν μεταξύ Φλεβάρη και Οκτώβρη 1917.

Κοιτάζοντας, λοιπόν, τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο, οδηγήθηκα στη διαπίστωση ότι το Μπολσεβίκικο κόμμα, αμέσως μετά την πραγματοποίηση της εξέγερσης του Οκτώβρη 1917, επιβάλλει τη δική του εξουσία πάνω από την εξουσία των Σοβιέτ, και παρά τις διακηρύξεις του ότι η εξουσία είναι σοβιετική. Οι πολιτικές αποφάσεις συγκεντρώνονται στα χέρια της Κεντρικής Επιτροπής του Μπολσεβίκικου κόμματος και η Εκτελεστική Επιτροπή των Σοβιέτ, που υποτίθεται ότι είναι η ανώτερη αρχή, μετατρέπεται σε όργανο επικυρωτικό των αποφάσεων του Μπολσεβίκικου κόμματος. Όλα αυτά με οδήγησαν σε μια ριζική αναθεώρηση του τρόπου με τον οποίο έβλεπα τα πράγματα παλιότερα και κατέληξα στο συμπέρασμα ότι η Οκτωβριανή Επανάσταση είναι η πρώτη καπιταλιστική επανάσταση.

Η καπιταλιστική επανάσταση

Αναφέρεστε στην «πρώτη καπιταλιστική επανάσταση». Ποια η διαφορά από τις αστικές επαναστάσεις;

Λέω «καπιταλιστική επανάσταση» γιατί η αστική επανάσταση είναι

κάτι διαφορετικό. Την αστική επανάσταση την πραγματοποιεί η κλασική αστική τάξη που ήδη υπάρχει σαν τάξη αποτελούμενη από επιχειρηματίες, εμπόρους και διανοούμενους. Εδώ όμως πρόκειται για ένα κόμμα που επικαλείται την εργατική τάξη και υποκειμενικά πιστεύει ότι κάνει μια σοσιαλιστική επανάσταση, ενώ στην πραγματικότητα ωθεί μέχρι τέρμα την λογική του καπιταλισμού, ιδίως μετά την εγκατάλειψη του συμβιβασμού στον οποίο είχαν έρθει οι Μπολσεβίκοι με την αγροτική επανάσταση. Η εγκατάλειψη της ΝΕΠ (Νέα Οικονομική Πολιτική) και η απαλλοτρίωση των αγροτών στα τέλη της δεκαετίας του '20 από τον Στάλιν φέρνει τη ρήξη της συμμαχίας με την αγροτιά και οδηγεί σε ένα πρωτόφαντο καπιταλιστικό στάδιο όπου ακόμη και οι μικροί αγρότες εμπορευματοπαραγωγοί στερούνται των δικών τους μέσων παραγωγής.

Ερχόμενος τώρα στο φαινόμενο του σταλινισμού, διαβάζω τη σιβυλική πρώτη φράση του βιβλίου: «Ο σταλινισμός είναι μια ολότητα που αποτελεί σύστημα». Τι εννοείτε;

Μάλιστα, θέλω, λοιπόν να πω ότι ο σταλινισμός, από τη στιγμή που κατέλαβε την εξουσία, δεν εκπροσωπεί απλώς μια συγκεκριμένη πολιτική γραμμή, αλλά αποτελεί ένα σύστημα ταυτόχρονα οικονομικό, πολιτικό και ιδεολογικό. Καλύπτει, δηλαδή, το σύνολο των τριών διαστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας και σ' αυτό ακριβώς έγκειται η δύναμη και η συνοχή του σταλινισμού. Αυτό είναι το νόημα της παραπάνω φράσης.

Για να επιστρέψουμε στη δικιά μας εποχή, πιστεύετε ότι η σημερινή σοβιετική κοινωνία εξακολουθεί να παραμένει μια κοινωνία σταλινική σ' όλα τα επίπεδα, πολιτικό, οικονομικό και ιδεολογικό ή έχει διαφοροποιηθεί ποιοτικά;

Πιστεύω ότι κατ' ουσίαν παραμένει μία σταλινική κοινωνία. Το σύστημα, δηλαδή, που οικοδομήθηκε εκείνην την εποχή αναπαράγεται. Έχει μετασχηματιστεί βέβαια —τίποτε δεν παραμένει εντελώς αναλλοίωτο— ωστόσο τα κύρια χαρακτηριστικά του παραμένουν τα ίδια. Οι βασικές μορφές οργάνωσης της εργασίας και της οικονομίας δεν έχουν αλλάξει. Συναντάμε πάντα μια σχεδιοποίηση στην οποία η μάζα των εργαζομένων δεν έχει τίποτε να πει, έναν κρατικό και κομματικό μηχανισμό που προσπαθούν να ελέγξουν κάθε τι που κάνει ο πληθυσμός, μια αστυνομία πανταχού παρούσα. Επίσης παραμένουν όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά μιας επίσημης ιδεολογίας που βρίσκεται σε αντίθεση με τη «ζωντανή πραγματικότητα». Εκείνο, όμως, που έχει κύρια αλλάξει είναι η οξύτητα των εσωτερικών αντιθέσεων της άρχουσας τάξης. Θέλω να πω, δηλαδή, ότι η τρομοκρατία που είχε αγγίξει μία μερίδα της άρχουσας τάξης κατά την περίοδο 1934-1938, με μία αναζωπύρωση στη μεταπολεμική περίοδο, 1948-53, αυτή η τρομοκρατία που προφανώς ήταν αναγκαία για να ευθυγραμμίζει την άρχουσα τάξη, για να την κάνει να ενοποιείται τεχνητά γύρω από το κόμμα, να αποδέχεται την καθοδήγησή του και να μην επιδίδεται στην υπεράσπιση βραχυπρόθεσμων συμφερόντων που θα μπορούσαν να έρθουν σε αντίφαση με τα μακροπρόθεσμα συμφέροντά της, αυτή ακριβώς η καταπίεση που χαρακτήριζε τη σταλινική περίοδο έχει ουσιαστικά εξαλειφθεί. Αυτό συμπίπτει και με την εξαφάνιση κάθε φανεράς απόπειρας από μέρους στρωμάτων, όσο ασημαντών κι αν είναι, της άρχουσας τάξης να προτάξουν μία ιδεολογία ή πολιτικές αντιλήψεις διαφορετικές από εκείνες της ηγεσίας. Στο βαθμό που ακούγονται διαφορετικές απόψεις, γιατί υπήρξαν περιπτώσεις κύρια-μεταξύ των διανοουμένων, των λογοτεχνών, των κινηματογραφιστών κτλ., πρόκειται για μεμονωμένες περιπτώσεις και όχι για μαζικά φαινόμενα. Αυτά τα μεμονωμένα περιστατικά συνεπάγονται την άμεση τιμωρία με συλλήψεις, κλείσιμο σε ψυχιατρικά άσυλα ή καταδίκη σε ορισμένα χρόνια στρατόπεδου. Τώρα, όμως, θίγονται μόνον άτομα ενώ κατά την περίοδο του Στάλιν θίγονταν ολόκληρα στρώματα της ίδιας της άρχουσας τάξης.

Ο χαρακτήρας των κρίσεων

Στο βιβλίο σας μιλάτε για δυο σοβαρές οικονομικές κρίσεις στην Σοβιετική Ένωση κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '30, την κρίση του 1933 και την κρίση του 1937. Μπορείτε να δώσετε με δυο λόγια τα χαρακτηριστικά των κρίσεων αυτών;

Ναι, πρόκειται για κρίσεις καπιταλιστικής φύσης που έχουν όμως εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τις αναλύσεις του Μαρξ, οι κρίσεις οφείλονται στην τάση του κεφαλαίου να συσσωρεύει για την συσσώρευση, με αποτέλεσμα τη δημιουργία βαθιών ανισορροπιών εξαιτίας της υπερβολικής συσσώρευσης. Ωστόσο, η υπερσυσσώρευση που πραγματοποιείται κάτω από τις συνθήκες της δεκαετίας

του τριάντα (και την οποία παρατηρούμε επίσης στη μεταπολεμική περίοδο) οδηγεί σε μία υπεραπασχόληση που αποτελεί φαινομενικά το αντίθετο της ανεργίας. Δηλαδή, για να λειτουργήσουν τα νέα εργοστάσια που έχουν σωρευτεί στον τομέα παραγωγής μέσων παραγωγής πρέπει ένα μέρος της γεωργίας, ακόμη και ένα μέρος της βιομηχανίας (κύρια της βιομηχανίας καταναλωτικών αγαθών) να στερηθούν από εργατικά χέρια. Αποτέλεσμα αυτής της υπερσυσσώρευσης, συνεπώς, είναι πτώση της γεωργικής παραγωγής και της παραγωγής καταναλωτικών αγαθών. Υπάρχει, δηλαδή, ταυτόχρονα και υπεραπασχόληση και έλλειψη αγαθών, ενώ η κρίση εκδηλώνεται φαινομενικά με τη μορφή του αντιθέτου της: αντί να είναι μία κρίση υπερπαραγωγής, είναι μία κρίση γενικευμένης έλλειψης αγαθών. Οι ρίζες, ωστόσο, αυτής της κρίσης είναι οι ίδιες, είναι η ώθηση της συσσώρευσης πέρα από τα όρια που θα εξασφάλιζαν μία ισορροπία ανάμεσα στους διάφορους κλάδους παραγωγής.

Την ίδια εποχή, ποια ήταν τα χαρακτηριστικά της κρίσης στη Δύση;

Εκείνη την εποχή, αντίθετα, στις δυτικές χώρες η κρίση χαρακτηριζόταν από ανεργία και υπερπαραγωγή ειδών κατανάλωσης και πρώτων υλών, κατόπιν δε από πτώση των τιμών. Όσο για εκείνους που δεν έδωσαν προσοχή στα χαρακτηριστικά των κρίσεων στη Σοβιετική Ένωση, είχαν την εντύπωση ότι δεν υπήρχε εκεί καμιά κρίση, αντίθετα μάλιστα πίστευαν ότι συντελείτο ένα οικονομικό θαύμα. Η πραγματικότητα όμως ήταν εντελώς διαφορετική. Τόσο άσχημη ήταν η κατάσταση που όχι μόνο χρειάστηκε να διακοπεί η λειτουργία μιας ολόκληρης σειράς εργοστασίων κατασκευασμένων στην πρώτη περίοδο των πενταετών, αλλά και για να λειτουργήσουν τα υπόλοιπα χρειάστηκε προσφυγή στην καταναγκαστική εργασία. Αγρότες επιστρατεύονταν και μεταφέρονταν στα ορυχεία και τα δάση, γιατί η καταναγκαστική εργασία χρησιμοποιόταν κύρια στα μεγάλα και βαριά έργα, όπως στα μεταλλεία και στην υλοτομία.

Οι ιδεολογικές αντιφάσεις

Με την παρατήρηση ότι ο τρίτος τόμος των Ταξικών Αγώνων στην ΕΣΣΔ έχει τον υπότιτλο «Οι Αρχόμενοι» ενώ ο τέταρτος θα έχει τον υπότιτλο «Οι άρχοντες», θα ήθελα να αναφερθώ στο ιδεολογικό επίπεδο. Μπορούμε να μιλήσουμε για δυο διαφορετικές ιδεολογίες, μια των «αρχόμενων» και μια άλλη των «αρχόντων» η οποία επιβάλλεται σαν επίσημος λόγος, στη δημόσια τουλάχιστον κοινωνική έκφραση;

Ναι, αυτό είναι όντως ένα από τα θέματα που θέλω να αναπτύξω ειδικότερα στον τόμο αυτό. Ένα από τα χαρακτηριστικά των ιδεολογικών μορφών της σταλινικής εποχής είναι η εμφάνιση μιας επίσημης ιδεολογίας που τείνει να επικαλύψει όλες τις περιοχές της κοινωνικής ζωής. Μιας ιδεολογίας, δηλαδή, πολιτικής, οικονομικής, νομικής κτλ., η οποία εμφανίζεται υπό τη μορφή ενός ιδεολογικού λόγου που χρησιμοποιούν το κόμμα, οι εκπρόσωποι του κόμματος, και ένα πλήθος βιβλίων που εκδίδονται και μεταγράφουν σε μαζική κλίμακα αυτήν την επίσημη ιδεολογία. Δεν θεωρώ απαραίτητο να αναλύσω εδώ το περιεχόμενο αυτής της επίσημης ιδεολογίας. Ωστόσο εκείνο το οποίο είναι πολύ σημαντικό είναι ότι η επίσημη ιδεολογία έχει ένα διφορούμενο περιεχόμενο, με την έννοια ότι κατά ένα μέρος της αποτελείται από δηλώσεις, προτάσεις, διατυπώσεις που βρίσκονται σε απόλυτη αντίφαση με αυτό που βλέπουν οι άνθρωποι γύρω τους.

Αυτή η πλευρά της επίσημης ιδεολογίας είναι μια ιδεολογία που «δεν πιάνει», που δεν εσωτερικεύεται δηλαδή από εκείνους στους οποίους απευθύνεται. Όλοι όμως είναι υποχρεωμένοι να επαναλαμβάν-

νουν τις προκατασκευασμένες φόρμουλες στη διάρκεια συνεδριάσεων, συσκέψεων κτλ. Όλοι καλούνται να χειροκροτήσουν τις επίσημες ομιλίες όπου επαναλαμβάνεται η ιδεολογία αυτή, ακόμη και στις πιο περιορισμένες συνεδριάσεις ο καθένας από τους παρευρισκόμενους είναι υποχρεωμένος να εκφράσει τη γνώμη του πάνω σ' αυτά που είπε ο ομιλητής, και η γνώμη του καθενός πρέπει να είναι σύμφωνη μ' αυτήν του ομιλητή γιατί διαφορετικά συλλαμβάνονται στην έξοδο σαν εχθροί του λαού.

Ωστόσο η επίσημη ιδεολογία είναι ένα μίγμα, κάτι το σύνθετο. Εκτός από την παραπάνω πλευρά, όπου πρέπει να στραφεί κύρια η προσοχή μας επειδή αποτελεί κάτι το εντελώς ιδιαίτερο, συμπεριλαμβάνει και στοιχεία αληθοφανή, όπως για παράδειγμα την ιδέα ότι η οικονομία υπόκειται σε σχεδιασμό. Τίποτε όμως δεν επαληθεύει την ιδέα αυτή διότι αν κοιτάξει κανείς προσεκτικά τα αριθμητικά στοιχεία των σχεδίων και την πραγματική πορεία της οικονομίας, γίνεται αντιληπτό ότι η οικονομία δεν υπόκειται σε σχεδιασμό, ότι αναπτύσσεται ως συνάρτηση αυθόρμητων δυνάμεων, αντιθέσεων ενός συστήματος που έμεινε στην πραγματικότητα πάντα εμπορευματικό κτλ.

Από μια άλλη πλευρά όμως, καθώς το πλάνο εκπηγάζει από το κράτος και κάθε κρατικίστικο σύστημα συνεπάγεται έναν *φετιχισμό του κράτους*, την αυταπάτη δηλαδή ότι το κράτος είναι παντοδύναμο, δημιουργείται η αυταπάτη ότι το πλάνο ελέγχει την οικονομία. Τούτο, βέβαια, είναι μία παραδοχή της επίσημης ιδεολογίας. Παράλληλα, όμως, και παρά το γεγονός ότι βρίσκεται σε πλήρη αντίθεση με την πραγματικότητα, πρόκειται για μια αυταπάτη που την συμμερίζεται ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Η ιδέα, δηλαδή, ότι η οικονομία υπόκειται σε σχεδιασμό έχει εσωτερικευτεί διότι ανήκει στη σφαίρα των «πραγματικών φαινομένων» (*apparences réelles*), για να χρησιμοποιήσουμε μία έκφραση του Μαρξ, και αποτελεί μια μορφή φετιχισμού. Η επίσημη ιδεολογία, συνεπώς, αναπαράγει ταυτόχρονα τόσο μια σειρά λόγων (*discours*) που βρίσκονται σε καταφανή αντίθεση με την πραγματικότητα, όσο και άλλους λόγους που δεν κάνουν άλλο από να «σχολιάζουν» φετιχοποιημένες μορφές της κοινωνικής ζωής.

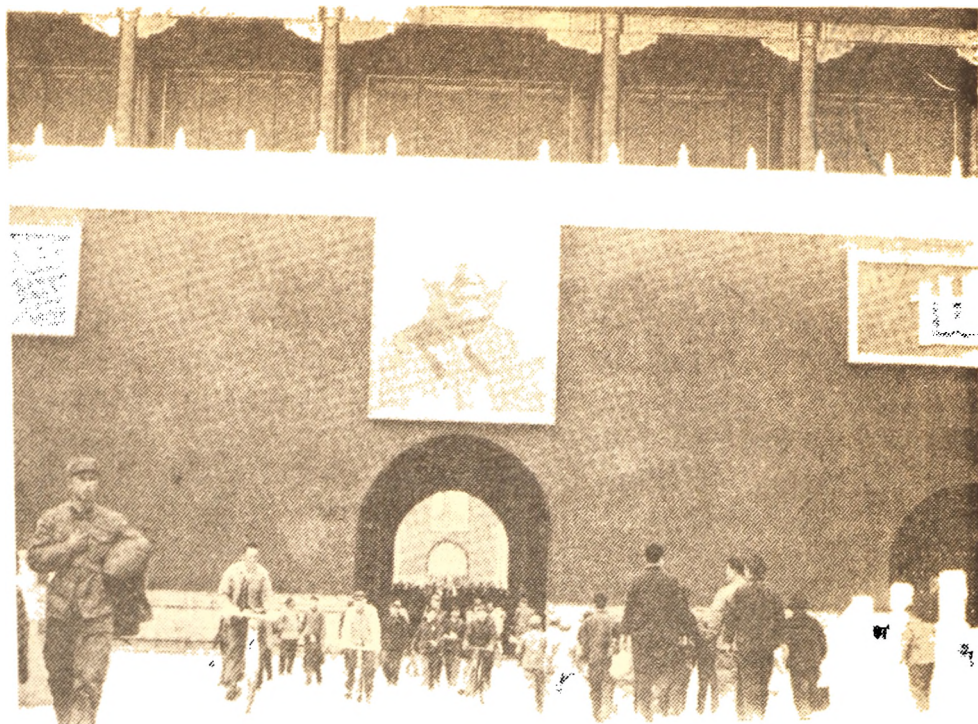
Αυτές οι φετιχοποιημένες μορφές είναι ιδιαίτερα σημαντικές ακριβώς επειδή επιβάλλονται πλατιά όχι μόνο στις υποτελείς τάξεις αλλά και στην ίδια την κυρίαρχη τάξη. Η κυρίαρχη τάξη έχει την αυταπάτη ότι ελέγχει την οικονομία ενώ στην πραγματικότητα αυτό δε συμβαίνει. Έχει εξάλλου την αυταπάτη ότι από τη στιγμή που θα συγκεντρώσει τα οικονομικά μέσα για την πραγμάτωση μιας σειράς πραγμάτων θα μπορέσει και να τα πραγματοποιήσει. Με άλλα λόγια, ο *φετιχισμός του χρήματος* επανεμφανίζεται με μια ιδιαίτερη μορφή μέσα στη λειτουργία του συστήματος και αποτελεί μια ιδεολογική διάσταση εγγενή στην επίσημη ιδεολογία, αλλά και στην κυρίαρχη ιδεολογία καθ' εαυτή.

Αυτό, λοιπόν, με οδηγεί σε μια δεύτερη παρατήρηση, ότι δηλαδή παράλληλα με την επίσημη ιδεολογία η οποία συνολικά δεν πιάνει, δεν γίνεται υποκειμενικά αποδεκτή (εξαιρώντας μερικές προτάσεις που αντιστοιχούν σε φετιχοποιημένες μορφές της κοινωνικής πραγματικότητας), συνυπάρχουν και κατακερματισμένες μορφές κοινωνικής συνείδησης. Δηλαδή, η αυθόρμητη κυρίαρχη ιδεολογία, εκείνη που αντιστοιχεί στα πραγματικά φαινόμενα, δεν τα καταφέρνει πραγματικά να πάρει τη μορφή ενός ενιαίου λόγου διότι αυτή η κυρίαρχη ιδεολογία, σε μια ολόκληρη σειρά μορφών της, θα ερχόταν σε αντίθεση με την επίσημη ιδεολογία. Βάλλεται συνεπώς αδιάκοπα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν υφίσταται. Υφίσταται με συγκαλυμμένη και διασπασμένη μορφή, που αντανakλάται, εκφράζεται, σε πολλαπλούς λόγους. Ο λόγος των εργατών, ο λόγος των αγροτών κτλ., είναι διαφορετικοί λόγοι που αμφισβητούν την επίσημη ιδεολογία, όχι όμως κατά ενοποιημένο τρόπο.

Η κρίση του μαρξισμού

Θα ήθελα να συζητήσουμε για λίγο αυτό που αποκαλείται από πολλές πλευρές «Κρίση του μαρξισμού» και που αποτελεί απτή πραγματικότητα. Μία πλευρά αυτής της κρίσης, ειδικότερα, είναι και η εξασθένηση ή στασιμότητα της μεγάλης πλειονότητας των Δυτικών Κομμουνιστικών Κομμάτων. Ποια είναι τα αίτια αυτής της κατάστασης, κατά τη γνώμη σας; Πιστεύετε ότι οφείλεται στην υπερβολική προσκόλληση σε μοντέλα του παρελθόντος;

Πιστεύω ότι το κύριο αίτιο είναι η πρόσδεσή τους στα μοντέλα του παρελθόντος. Σε μια εποχή που γίνεται φανερό σε έναν διαρκώς αυξανόμενο αριθμό ανθρώπων ότι αυτά τα μοντέλα του παρελθόντος δεν έφεραν την κοινωνική απελευθέρωση που είχαν υποσχεθεί, τα κόμματα

που συνεχίζουν να επαναλαμβάνουν ότι οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί που πραγματοποιήθηκαν στις χώρες του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» επιλύουν τα προβλήματα της ανθρωπότητας, δεν μπορούν παρά σταδιακά να χάσουν κάθε αξιοπιστία και κάθε ακροατήριο.

Αυτό μπορεί να απαιτήσει περισσότερο ή λιγότερο χρόνο, οι αντιθέσεις, όμως, ανάμεσα στα λόγια και την πραγματικότητα που παρουσιάζουν οι χώρες του «υπαρκτού σοσιαλισμού» όπου υποτίθεται ότι η εργατική τάξη έχει απελευθερωθεί και ευημερεί, ελέγχει τη μοίρα της κτλ., αυτές οι αντιθέσεις αποτελούν την κύρια βάση της εξασθένησης των κομμάτων αυτών. Πέρα απ' αυτό, βέβαια, είναι και το γεγονός ότι αυτά τα κόμματα δεν προτείνουν καμιά λύση για τα προβλήματα που τίθενται στις καπιταλιστικές χώρες, για το ξεπέρασμα του καπιταλισμού, για διεόδους προς νέες μορφές κοινωνικών σχέσεων. Δεν μπορούν να σκεφτούν άλλο από παλιές φόρμουλες, πολιτικάντικους συνδυασμούς, εκλογικά καρτέλ, σχήματα χωρίς μεγάλες προοπτικές, με αναπόφευκτο αποτέλεσμα να χάνουν κόσμο.

Αυτό δεν σημαίνει, βέβαια, ότι δεν υπάρχουν ήδη εναλλακτικές πολιτικές δυνάμεις, κοινωνικά κινήματα πραγματικά έτοιμα να παίξουν άμεσα ένα σπουδαίο ρόλο σε κλίμακα ιστορική. Πιστεύω, ωστόσο, ότι το πεδίο δράσης αυτών των κοινωνικών κινήματων θα γίνεται πιο εύκολο στο μέγεθος και το βαθμό που εξαφανίζονται οι αυταπάτες φορέας των οποίων είναι τα κομμουνιστικά κόμματα.

Ταυτόχρονα, η κρίση του μαρξισμού είναι και κάτι άλλο. Είναι η ταυτόχρονη αποκάλυψη, μέσα από την ιστορική εμπειρία, του γεγονότος ότι ο λόγος του Μαρξ δεν είναι μονοσήμαντος. Ή αλλιώς, για να χρησιμοποιήσω μια πρόσφατη διατύπωσή μου, «στον Μαρξ συνυπάρχουν περισσότεροι του ενός Μαρξ». Πράγμα που σημαίνει ότι στην εποχή μας, για να προετοιμάσουμε πραγματικούς και θετικούς κοινωνικούς μετασχηματισμούς, πρέπει να ξαναδουλέψουμε τον Μαρξ για να δούμε τι έχει διαψευστεί από την ιστορική εμπειρία και ποιες, αντίθετα, από τις αναλύσεις του επιβεβαιώθηκαν και πρέπει ίσως να τις αναπτύξουμε περισσότερο. Γιατί δεν πρέπει να πιστεύουμε ότι ο Μαρξ, ακόμη και στην πιο θετική πλευρά του έργου του, είχε δώσει έτοιμες τις απαντήσεις για τα προβλήματα της εποχής μας. Κάτι τέτοιο θα ήταν θαύμα προφητείας! Στο έργο του υπάρχουν άκρως σημαντικά στοιχεία ανάλυσης που πρέπει να τα ξαναβρούμε και να τα θέσουμε σε εφαρμογή στην παρούσα εποχή. Η κρίση δε του μαρξισμού συνίσταται στην ταυτόχρονη συνειδητοποίηση της πολλαπλότητας του Μαρξ και της ανάγκης να προεκτείνουμε, και όχι απλώς να επαναλαμβάνουμε, αυτό που βρίσκεται στο έργο του.

Νέοι δρόμοι

Οι αρνητικές εμπειρίες των χωρών του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού» έχουν οδηγήσει πολύ κόσμο στην αμφισβήτηση της ίδιας της έννοιας του σοσιαλισμού. Τι σκέπτεστε γι' αυτό; Θα μπορούσαν οι αποτυχίες και οι εμπειρίες γενικότερα του παρελθόντος να μας βοηθήσουν να ορίσουμε τον σοσιαλισμό;

Κατά τη γνώμη μου οι εμπειρίες αυτές δείχνουν ότι οι δρόμοι τους οποίους ακολούθησαν η Σοβιετική Ένωση, αργότερα η Κίνα, καθώς και άλλες χώρες που με ελάχιστες διαφορές ακολούθησαν τις ίδιες πολιτικές αντιλήψεις, οι δρόμοι αυτοί δεν οδηγούν στο σοσιαλισμό. Πρό-

κειται για δρόμους που χρησιμεύουν απλά στην επιβολή ειδικών μορφών καπιταλισμού οι οποίες είναι, σε πρώτη φάση, μορφές *κρατικού καπιταλισμού*. Όταν μάλιστα το κόμμα καταφέρει να θέσει υπό έλεγχο το σύνολο της άρχουσας τάξης έχουμε να κάνουμε μ' αυτό που αποκαλώ μορφές *κομματικού καπιταλισμού*. Εμφανίζεται δηλαδή μία ιδιαίτερη μπουρζουαζία, μία κομματική μπουρζουαζία.

Η αποτυχία, ωστόσο, αυτών των κατά φαντασίαν αποπειρών κοινωνικού μετασχηματισμού δεν πρέπει, κατά τη γνώμη μου, με κανένα τρόπο να μας κάνουν να απαρνηθούμε την ιδέα ότι πραγματικοί κοινωνικοί μετασχηματισμοί είναι ακόμη επιτεύξιμοι. Πρέπει, όμως, να μας κάνουν να σκεφτούμε ότι πραγματικοί κοινωνικοί μετασχηματισμοί θα χρειαστεί να πάρουν άλλες μορφές.

Άλλες μορφές που δεν θα είναι εκείνες μιας επανάστασης καθοδηγούμενης από ένα κόμμα που υποστηρίζει ότι κατέχει όλη την αλήθεια και απαιτεί να υπαγορεύει την εξέλιξη των γεγονότων. Πιστεύω ότι χρειάζεται το θάρρος να κάνουμε ορισμένες διαπιστώσεις, ότι πρέπει να το βρούμε κάποτε, τέλος πάντων. Θέλω να πω δηλαδή ότι όταν έχει ζήσει κανείς μέσα σε αυταπάτες ολόκληρες δεκαετίες και αυτές οι ψευδαισθήσεις καταρρέουν, πρέπει κατά κάποιον τρόπο να κάνει την προσπάθεια να ανασυστήσει το όραμα καινούριων δρόμων που οδηγούν σε μια κοινωνία άλλη από την καπιταλιστική. Διότι δεν υπάρχει κανένας λόγος να πιστεύουμε ότι η κοινωνία αυτή είναι αιώνια.

Όπως όλες οι κοινωνικές μορφές, έχει μίαν ύπαρξη ιστορική, είχε κάποτε μίαν αρχή και κάποτε θα κληθεί να πάρει τέλος. Δημιουργός δε της ιστορίας του είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Το τέλος αυτό δεν θα έρθει από μόνο του, ή μάλλον εάν ερχόταν από μόνο του θα γεννούσε ίσως κάποια νέα μορφή εκμετάλλευσης που δεν μπορούμε να προβλέψουμε. Οι ίδιοι οι άνθρωποι είναι οι μόνοι που μπορούν να γράψουν στην ιστορία νέα, πραγματικά νέα, κεφάλαια. Υπό την προϋπόθεση, βέβαια, να μην προσπαθήσουν να αντιγράψουν για μία ακόμη φορά τις απόπειρες που οδήγησαν σε λύσεις φανταστικές και τραγικές στα αποτελέσματά τους, όπως το έχουμε δει στην περίπτωση της σοβιετικής εμπειρίας και των άλλων που την έχουν μιμηθεί. Φυσικά, δεν έχω την απάντηση. Απλά μπορώ να κάνω μερικές προτάσεις για τα *στοιχεία* μιας απάντησης.

Θα έλεγα πρωτ' απ' όλα ότι κατά τη γνώμη μου, στο φως αυτών των ιστορικών εμπειριών αλλά και της ιστορικής εμπειρίας *γενικά*, το πέρασμα από μια μορφή παραγωγής σε μία άλλη είναι πέρασμα μακροχρόνιο. Όπως δηλαδή το πέρασμα από το δουλοκτητικό στο φεουδαρχικό σύστημα και από το φεουδαρχικό σύστημα στο καπιταλιστικό απαιτήσε αιώνες, το πέρασμα από τον καπιταλισμό σε μία νέα κοινωνία θα απαιτήσει τουλάχιστον μερικές δεκαετίες. Το κοινωνικό σύστημα δεν πρόκειται να μετασχηματιστεί με μίαν εξέγερση ή με μία επανάσταση μερικών ημερών ή μερικών χρόνων. Διότι το κοινωνικό σύστημα δεν συγκροτείται από την καθαρά πολιτική διάσταση του κοινωνικού πλέγματος, αλλά συγκροτείται βασικά από τις σχέσεις που δομούνται στην παραγωγή. Αυτή είναι άλλωστε η ανάλυση του Μαρξ, ο οποίος εφιστά την προσοχή στις σχέσεις παραγωγής, και οι σχέσεις παραγωγής δεν μετασχηματίζονται δια μαγείας από την μια μέρα στην άλλη.

Πιστεύω ότι πρόκειται για μια διαδικασία που ξεκινάει ουσιαστικά από κοινωνικούς αγώνες και κοινωνικά κινήματα. Είμαι πεισμένος, δηλαδή, ότι δεν πρέπει να περιμένουμε να προκύψει πρώτα μια πολιτική επανάσταση που θα ανοίξει μαγικά το δρόμο σε κοινωνικούς μετασχηματισμούς οι οποίοι θα πραγματοποιηθούν χάρη στην κρατική εξουσία. Αυτό δεν είναι παρά ο φετιχισμός του κράτους με νέα μορφή. Οι κοινωνικοί μετασχηματισμοί όμως δεν μπορούν να προκύψουν παρά μέσα από κοινωνικούς αγώνες. Από κοινωνικούς αγώνες που ήδη διεξάγονται μέσα στον καπιταλισμό όπως υφίσταται, με σκοπό να καταστρέψουν προοδευτικά τις υπάρχουσες κοινωνικές σχέσεις και να φέρουν στο φως νέες, να συντρίψουν τις μορφές καπιταλιστικής ιεραρχίας στην παραγωγή και τις μορφές καπιταλιστικού καταμερισμού της εργασίας, να δημιουργήσουν νέες μορφές συνεργασίας μεταξύ των εργαζομένων.

Πιστεύω ότι κάτω από πολύ ειδικές συνθήκες που κάνουν τα πράγματα πολύ δύσκολα, το κίνημα της Αλληλεγγύης στην Πολωνία είναι ένα κοινωνικό κίνημα το οποίο ακριβώς, αντί να θέτει κατά προτεραιότητα στόχους εξουσίας, έθετε σαν στόχό τον μετασχηματισμό της ίδιας της κοινωνίας. Και τούτο είναι εκείνο που ο Μαρξ αποκαλούσε κοινωνική απελευθέρωση. Πράγμα το οποίο δεν μπορεί να είναι, όπως το έλεγε πάλι ο Μαρξ, παρά έργο των ιδίων των εργαζομένων. Πρόκειται, συνεπώς, για μια διαδικασία συνδεδεμένη με την ανάπτυξη κοινω-

νικών κινήματων. Εννοώ έναν πλουραλισμό κοινωνικών κινήματων. Όχι ένα μοναδικό κόμμα και ένα μοναδικό συνδικάτο, αλλά μια πραγματική άνθιση κοινωνικών κινήματων που θα προωθήσουν τους μετασχηματισμούς στα διάφορα επίπεδα της κοινωνικής πραγματικότητας, το οικονομικό, το ιδεολογικό και το πολιτικό.

Οπωσδήποτε όμως χωρίς να δώσουν προνομιακή θέση στο πολιτικό επίπεδο, γιατί τότε πέφτουμε σ' αυτό που ο νεαρός Μαρξ αποκαλούσε *«πολιτική αυταπάτη»*. Την αυταπάτη δηλαδή, ότι αλλάζοντας τις πολιτικές μορφές, αλλάζοντας τα πρόσωπα που κατέχουν και εξασκούν την εξουσία, αλλάζουμε και την κοινωνία. Δεν αλλάζει έτσι η κοινωνία. Η αλλαγή γίνεται μέσα στον ίδιο τον πυρήνα της κοινωνίας, μέσω κοινωνικών αγώνων που πρέπει να είναι έργο των ιδίων των εργαζομένων και όλων εκείνων που βρίσκονται μέσα στην κοινωνική πραγματικότητα. Οπωσδήποτε είναι απαραίτητο για την επιτυχία αυτών των κοινωνικών κινήματων να προκύψει σταδιακά ένα όραμα της μελλοντικής κοινωνίας.

Κατά τη γνώμη μου, όμως, αυτό το όραμα δεν το έχουμε ακόμη. Πρέπει να το επεξεργαστούμε στην πορεία των αγώνων. Αν θελήσουμε να το φανταστούμε προκαταβολικά, τεχνητά, θα δημιουργήσουμε μία νέα ουτοπία. Θα είναι ουτοπία επιπλέον και, όπως με όλες τις ουτοπίες, αυτό έχει αρνητικά αποτελέσματα. Παλεύει, δηλαδή, κανείς για κάτι το απραγματοποίητο και χάνει από τα μάτια του την πραγματικότητα, περνάει από δίπλα της. Αν, όμως, αντίθετα ξεκινήσουμε από πραγματικούς αγώνες (όπως εκείνοι της Αλληλεγγύης στην Πολωνία ή εκείνοι που διεξάγονται σε άλλες χώρες, τη Γαλλία, τη Γερμανία, τα κινήματα των αλτερνατίφ και όλα τα άλλα που αμφισβητούν την υπάρχουσα πραγματικότητα) και προσπαθήσουμε να συλλάβουμε διαμέσου αυτών των αγώνων εκείνο που είναι καινούριο, θα κατορθώσουμε να σχηματίσουμε σιγά σιγά ένα όραμα της νέας κοινωνίας που δεν θα είναι δημιούργημα της φαντασίας αλλά αποτέλεσμα ανάλυσης εκείνου που έχει πραγματικά συμβεί, του νέου που βρίσκεται εν τω γίνεσθαι.

Ξεπέρασμα και όχι άρνηση

Κατά πάσα πιθανότητα, το έργο που μόλις περιγράψατε θα απαιτήσει ορισμένες αλλαγές προοπτικής. Στην παλιότερη εργασία σας, *«Οικονομικός λογισμός και μορφές ιδιοκτησίας»* (1970), δίνετε την εμπορευματική παραγωγή και τη μισθωτή εργασία σαν τα δύο καθοριστικά χαρακτηριστικά του καπιταλισμού όπου ο νόμος της αξίας αποτελεί τον μηχανισμό κατανομής της κοινωνικής εργασίας. Πιστεύετε, σήμερα, ότι είναι αναγκαίο να συλλαμβάνουμε τον σοσιαλισμό σαν την άρνηση των δύο αυτών σχέσεων;

Όχι, δεν το πιστεύω πια. Πιστεύω, μάλιστα, ότι η αντίληψη που είχα τότε, και η οποία συναντάται σ' ένα μεγάλο μέρος του έργου του Μαρξ, όχι σ' ολόκληρο, γιατί υπάρχουν και κείμενα διαφορετικά, αυτή η αντίληψη, λοιπόν, σύμφωνα με την οποία ο σοσιαλισμός και ο κομμουνισμός θεωρούνται ως το *αντιστραμμένο είδωλο* του καπιταλισμού, είναι αντίληψη *ουτοπιστική*. Διότι οι πραγματικοί κοινωνικοί μετασχηματισμοί δεν επιτελούνται με μια απλή *αντιστροφή* αυτού που υπάρχει αλλά είναι επακόλουθο *μετασχηματισμών* αυτού που υφίσταται. Πρέπει, δηλαδή, οι εμπορευματικές σχέσεις και οι σχέσεις μισθωτής εργασίας να μετασχηματιστούν βαθιά και να γεννηθούν νέες σχέσεις, αυτό όμως δεν αποτελεί κατάργηση των προηγούμενων.

Στην πραγματικότητα, η ιδέα της κατάργησής τους ανήκει στη σφαίρα της μεταφυσικής. Πιστεύω δε ότι εδώ βρίσκεται ένας από τους περιορισμούς, πράγμα εκπληκτικό για ένα τόσο καθαρό πνεύμα σαν του Μαρξ, στον τρόπο με τον οποίο συνελάμβανε τη μελλοντική κοινωνία. Όχι σαν *ξεπέρασμα*, αλλά απλά σαν *άρνηση* του καπιταλισμού καθένα από τα χαρακτηριστικά του αναπαραγόμενο στο αρνητικό του. Βλέποντας τα πράγματα μ' αυτόν τον τρόπο οδηγούμαστε σε ένα ουτοπιστικό όραμα που έχει μια σειρά διαστρεφωτικών αποτελεσμάτων. Το έχουμε δει, για παράδειγμα, στην αυταπάτη ότι είναι δυνατόν να καταργηθούν οι εμπορευματικές σχέσεις απλά και καθαρά.

Αυτή η αυταπάτη οδήγησε στην εμπέδωση ενός ιδιαίτερα δυσκίνητου γραφειοκρατικού συστήματος καταμερισμού των προϊόντων σε είδος χωρίς να κατορθωθεί τελικά να εξαλειφθούν οι εμπορευματικές και οι χρηματικές σχέσεις που εξακολουθούν να αναπαράγονται.

Σήμερα, συνεπώς, δεν είναι οι πλασματικές μορφές κατάργησης των εμπορευματικών σχέσεων και των σχέσεων μισθωτής εργασίας που μπορούν να θεωρηθούν σαν σκοπός, αλλά η ιδέα του μετασχηματισμού αυτών των σχέσεων έτσι ώστε μέσω του μετασχηματισμού αυτού να γεννηθούν νέες σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων.

Δειλινό στη Μέσα Μάνη: η ρούγα.

Εικόνες μιᾶς κοινωνίας πρὶν ἀπὸ τὴν ᾿Αλωση τῆς Λήδας Μόσχου

Ἡ πρώτη συνέχεια αὐτοῦ τοῦ σημειώματος —που θα μπορούσε να εκληφθεῖ και ως υπόμνημα, με υποψία και τέχνη κατεργασμένο, σε κάποια παραλειπόμενα... του «νεοορθόδοξου» λόγου— ἔχει κατατεθεῖ ἤδη στο τεῦχος 241 (σσ. 38-39: «Ἀς τελειώνουμε με τον ἐνδοξὸ μας βυζαντινισμό»). Εκεί, ἡ περιδιάβαση τῆς Λ. Μόσχου στα τοπία τῆς ερεβώδους και ἐγκόσμιας καθημερινῆς κατάστασης πραγμάτων(μας), ἐκκόλαψε σιγά - σιγά —σαν ἐκεῖνο το αὐγὸ τῆς χελώνας ...— τον πυρήνα και τον ιστό του θεωρητικοῦ τῆς μελήματος περὶ τὴν ὀρθοδοξίαν· ἐδῶ, τοῦτο το μέλημα συνεπικουρεῖται και το διάβημα τῆς διεκπεραίωσής που τεκμηριώνεται παραστατικά, εικονιστικά: τα περιγητικά ἐδάφια που παρατίθενται, διατυπωμένα 6 χρόνια πριν τὴν ... «Τουρκοκρατία» (δηλαδή, το 1447), ἴσως ἐπιτελοῦν και κάποια ἄλλη λειτουργία, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ συνηγορία τους για τὴν αἰτία ὑπαρξῆς και τον ιστορικὸ λόγο του ὀρθολογισμοῦ: θα μπορούσαν να ὁδηγήσουν το διάλογο περὶ Χριστιανισμοῦ σε ἄλλο μεθοδολογικὸ ἥθος και ἀποδεικτικὴ ἐγκυρότητα. Ἀς δοῦμε λοιπὸν κάτι ἀπὸ τὴ Μέσα Μάνη, πεντάκοσια χρόνια πριν. Μερικὲς ἀπὸ τὶς εἰκόνες ἔχουν τόση υλικότητα...

καὶ ἀναπεσὼν ἐκοιμήθη ὡς λέων
καὶ τὶς ἐγερεῖν αὐτόν;

Ἐπιγραφή στὴν Πρόθεση τῆς Περιβλέπτου τοῦ Μυστρά.

Τὰ ἀποσπάσματα πού ἀκολουθοῦν προέρχονται ἀπὸ ἓνα περιγητικὸ κείμενο τοῦ 15ου αἰῶνα. Δέν πρόκειται γιὰ κείμενο μοναδικὸ στό εἶδος του, ἓνα «ἄπαξ» στὶς βοηθητικές πηγές τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῆς Ἀνατολικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Βυζαντίου. Εἶναι ἓνα κείμενο ἀνάμεσα σέ πολλά ἄλλα ἀνέκδοτα, τὰ ὁποῖα ὁμως μένουν στή σκιά τῆς ἱστοριογραφίας ἢ στό περιθώριο κάποιων ὑποσημειώσεων γιὰ τὸ λεγόμενο Βυζάντιο. Ἡ σημασία του ἔγκειται στό ἐξῆς: ἡ περίοδος πού γράφτηκε εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς ἀρχῆς μιᾶς γόνιμης συζήτησης στή Δύση, μέ ἄξονα τὸν ὀρθολογισμό στήν κοινωνία και τὴν ἐπι-

στήμη. Ὁ συγγραφέας ἔχει βρεθεῖ πολλές φορές στό ἐπίκεντρο τέτοιων συζητήσεων, στήν αὐλή τῶν Μεδίκων, στή Βενετία, στή Γένοβα και ἄλλοι. Εἰδικά τὴν περίοδο πού γράφει αὐτὲς τὶς σελίδες γιὰ τὴν Πελοπόννησο, εἶναι βαθειὰ ἐπηρεασμένος ἀπὸ πολιτικές και ἰδεολογικές συζητήσεις πού φουντώνουν σέ κύκλους διανοουμένων¹ και ἀφοροῦν στήν ὀρθολογιστικὴ διακυβέρνηση μιᾶς χώρας (γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τὸν «Πρίγκιπα» τοῦ Μακιαβέλι), στήν ὀρθολογιστικὴ ἀντιμετώπιση τῶν διεθνῶν πολιτικῶν θεμάτων (λ.χ. ἡ προέλαση τῶν Ὀθωμανῶν) ἢ, ἀκόμα, στήν ὀρθολογιστικὴ ἐρμηνεία τῶν ἀρχαίων κειμένων

(Πλάτων, Ἀριστοτέλης), ἐκεῖ πού αὐτὰ μιλοῦν γιὰ τὸν ἄνθρωπο και τὸ ἐπιστητό.

Ὁ Κυριακὸς ὁ Ἀγκωνίτης εἶναι εὐρύτερα γνωστός ὡς «ὁ πρῶτος ἐπιγραφικός» ἢ ὡς «μεγάλος ἀρχαιολάτρης» ἢ ὡς «ὁ Παυσανίας τοῦ Μεσαίωνα». Ὅ,τι σημείωσε γιὰ τὶς κοινωνίες τῆς ἐποχῆς του, εἴτε ἀποσιωπήθηκε εἴτε κρίθηκε ἀπὸ πολλοὺς νεότερους ἱστοριογράφους τοῦ Βυζαντίου ἢ περιγητολόγους ὡς νεο-παγανισμός —τοῦ τύπου Πλήθων Γεμιστός—, ἐνῶ ὁ ἴδιος ὁ περιγητὴς θεωρεῖται ἓνας ἀπλὸς περιφρονητὴς τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος ἢ ξηρὸς ἀρχαιολάτρης. Ὁ Κυριακὸς εἶχε δύο ἐλαττώματα: ἦταν ἔμπορος και ὀρθολογιστής. Συνεπῶς και οἱ κρίσεις του γιὰ τὸν «ἐλλαδικὸ ἄνθρωπο» ἢ «τὸν βυζαντινὸ ἄνθρωπο» δέν εἶναι οὔτε ὀρθόδοξες, οὔτε «ἀγαπητικές». Πάντως νοιώθει πραγματικὴ συμπόνια γιὰ τὸν ἄνθρωπο τῆς ἐποχῆς του και τὰ πάθη του...

Ὅπως δὲποτε δέν φιλοδοξῶ μεταφράζοντας τὰ ἀποσπάσματα αὐτὰ νὰ ἀνασκουμπωθῶ ὡς νέος ἀνόσιος Ἰουλιανός, οὔτε τὸ πρόβλημά μου εἶναι ἂν θά σωθεῖ ἢ ὄχι ὁ τάφος τοῦ ἀγίου, τοῦ Καλλινίκου μάρτυρος Βαβύλα (ἡ ἄδεια γιὰ τὸν καθαρισμὸ τοῦ τεμένους ἔχει ὡς φαίνεται ἀνατεθεῖ στους κκ. Ζουράρι και Μοσκῶφ —και θέλω νὰ πιστεύω πὼς ἔχουν τὴν θετικὴ γνωμοδότηση τοῦ Ἀνωτάτου Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου τοῦ ΥΠΠΕ, σύμφωνα και μέ τὸν Κ.Ν. 5351/1932 «Περὶ Ἀρχαιοτήτων». Ἐξάλλου, ἡ ἀρχαιοκαπηλία ἀνθίζει στὸν τόπο μας— αὐτὸ ὑπονοεῖ ἀσφαλῶς και ἡ ἐθνοσωτήριος ἐκστρατεία τοῦ ΥΠΠΕ γιὰ τὴν ἐπιστροφή μέρους τῶν ἐλγινείων). Ἄλλο εἶναι τὸ πράγμα πού πρέπει νὰ μέ ἀπασχολεῖ, ἐννοῶ ἐπαγγελματικά· ἡ χρῆση και ἡ κατάχρηση τῆς ἱστορίας²:

Ἄστοχα πράγματα και κινδυνώδη. / Οἱ ἐπαινοὶ γιὰ τῶν Ἑλλήνων τὰ ἰδεώδη. (Κ. Καβάφης, Ὁ Ἰουλιανὸς ἐν Νικομηδείᾳ - 1924).

Αὐτὸς ὁ «ἐλλαδικὸς ἄνθρωπος» στή χριστιανικὴ μας Ὀρθοδοξία» τοῦ κ. Μοσκῶφ, μοῦ κατατρώγει μέρες τώρα τὴ σκέψη, και —ἄς μέ συγχωρέσει γιὰ τοῦτο, χριστιανικῶ τῷ τρόπῳ— μέ παραπέμπει ἄλλοι: προσωπικά, δέν καλαμπούρισα ποτέ μου μ' ἐκεῖνο τὸ «Ἑλλάς Ἑλλήνων Χριστιανῶν καθολικῶς διαμαρτυρομένων», ἰδιαίτερα ἐκείνη τὴν περίοδο (ναί, ναί, ἐκείνη), πού δέν εἶχαμε καιρό γιὰ ποίηση οὔτε χιοῦμορ γιὰ τέτοια και ἄλλα παρόμοια. Ἀλλά ἄς ξαναγυρίσουμε στὸν ἐλλαδικὸ του ἄνθρωπο. Ἡ μάλλον ἄς ἀφήσουμε τὰ κείμενα νὰ μιλήσουν, ἀσφαλῶς και θά

τά ποῦν καλύτερα ἀπό μένα. Γιά νά διευκολύνω τήν ἀνάγνωσή τους, τούς βάζω ἓνα γενικό τίτλο:

Τῶν Ἑλλήνων οἱ κοινότητες πρίν τήν Τουρκοκρατία³.

- Ὁ τόπος: ἡ χερσόνησος τοῦ Ταϊνά-ρου ἢ «Κάστρον τῆς Μαΐνης», ἡ σημερινή Λακωνική (Μέσα) Μάνη.
- Ὁ χρόνος: Ὁκτώβριος 1447.
- Τό πολιτικό πλαίσιο: Δεσποτάτον τοῦ Μορέως, μέ ἔδρα τό «μέγα δυναμάρι» τοῦ Μυζηθρά (χαλαρή ἢ ἐξάρτηση ἀπό τήν κεντρική ἐξουσία τῆς βυζαντινῆς Βασιλεύουσας).
- Καθεστώς γῆς στή χερσόνησο: μεγάλες σέ ἔκταση πρόνοιες, μέ κληρονομικό χαρακτήρα, καί ἐκτάσεις γῆς πού ἀνήκουν σέ ἐπισκοπές.
- Ἡ κοινωνία, οἱ ἰδεολογίες: ὁ μεσαιωνικός ἄνθρωπος τῆς περιφέρειας, ὁ προσκολλημένος στή γῇ πού καλλιεργεῖ, ὁ χωριάτης, χωρίς βυζαντινισμούς καί ἄλλα ἡχηρά παρόμοια. Ἡ καθημε-

ρινότητά του. Ὁ σκοταδισμός. Ἡ φτώχεια. Ἡ ἀνασφάλεια.

● Τό κέντρο: ὁ Μυστράς, τά παλάτια, τά ἀρχοντικά καί οἱ ἐκκλησίες του. Ἡ «Ἀναγέννηση» τῶν τελευταίων Παλαιολόγων.

● Ἡ γλώσσα: «ἐσμέν γάρ Ἑλληνες... τό γένος, ὡς ἡ τε φωνή καί ἡ πάτριος παιδεία μαρτυρεῖ». (Ἀλλά ποιά «παιδεία»);)

● Ὁ συγγραφέας: ὁ Ἰταλός Ciriaco de'Pizzicollì, alias Κυριακός ὁ Ἀγκωνίτης. Δυναμικός ἔμπορος (ἔργων τέχνης, χειρογράφων, δούλων, ὑφασμάτων κ.ἄ.), διεκπεραιώνει μέ ἐπιτυχία πολλές ἀπό τίς ὑποθέσεις διαφόρων ἰσχυρῶν σέ Ἀνατολή καί Δύση. Ἄνθρωπος τῆς ἐπερχόμενης εὐρωπαϊκῆς ἀναγέννησης, γιά τοῦτο καί θερμός «μαθητής» τοῦ Γεμιστοῦ (Gemistei platonici dilectissimus nostri gratia), μάτι προσεκτικό καί ὀξύ, ὁ Κυριακός θά καταγράψει στά Commentaria του ἐκεῖνα τά σημεῖα πού ὑπογραμμίζουν τή δυναμική τοῦ πολιτιστικοῦ γίνεσθαι, ὅ,τι

τέλος πάντων ἐμεῖς οἱ νεότεροι μηχανικά χαρακτηρίζουμε ὡς παράδοση. Ὁ ἔλεγχος τῶν πληροφοριῶν τοῦ περιηγητή, ἔχει τήν ἐννοια τῆς ἀξιοποίησης ὁλῶν αὐτῶν τῶν σημείων ἀναφορᾶς στό ζωντανό χῶρο καί στούς τρόπους ζωῆς τῆς μεσαιωνικῆς Ἑλλάδας, πού δέν ὑπῆρξε μόνον ἀρχαία ἢ ἀπλά βυζαντινή⁴.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. J. Colin, Cyriaque d' Ancône. Le voyageur, le marchand, l' humaniste. Paris 1981.
2. M.I. Finley, The use and abuse of History. London 1975.
3. Ὅχι σέ ἐντελῶς αὐτόνομα μέρη, κύριε Σαββόπουλε. Ἄς μὴν ὑπερβάλλουμε...
4. L. Moschou, Μιά ἀγροτική περιοχή τῆς Ἀνατολικῆς Λακωνικῆς Μάνης στόν κώδικα Ambrosianus - Troiti 373. In: XVI Internationaler Byzantinistenkongress, Akten II/4, JÖB 32/4 (1982) 639-656. Ὑπό ἐπανεκδόση, τό ταξίδι τοῦ περιηγητή στήν Πελοπόννησο (αὐτόγραφα Commentaria τοῦ 1447-1448). Πρῶτος ἐκδότης: R. Sabbadini, Ciriaco d' Ancona e la sue descrizione autografa del Peloponneso trasmessa da Leonardo Botta. In: Miscellanea Ciceriani, Milano 1910 = Fontes Ambrosiani. II. Firenze 1933 (χωρίς μετάφραση). Ἐδῶ, ἐπιλογή ἀπό τά folia 110^r - 106^r, πού μεταφράζονται γιά πρώτη φορά, εἰδικά γιά τό π. Ἀντί.

ἐς τόν ἄδην

Ita et loquendi antiquum quodammodo serevare morem cognovimus, mortuos nanque suos quosvecunque suae religionis homines, ἐς τόν ἄδην scilicet ad Inferos migrasse dicunt(...).

Παρατηρήσαμε λοιπόν πῶς κατά κάποιον τρόπο διατηροῦν τούς ἀρχαίους τρόπους ἔκφρασης, μιά καί λένε, γιά ὅσους ἀπό τούς δόμωθρησκούς τους πέθαναν, πῶς ἐφυγαν ἐς τόν ἄδην, δηλαδή πῶς πῆγαν στήν κόλαση(...).

Οὔτε κατάξερα καί ἄγωνα, οὔτε ἄνυδρα τά παραδοσιακά τοπία μας

Ubi per diem morantes plerasque alias lata in planicie villas inspeximus. cultis agris vinetisque et oliveis arboribus uberes.

Περάσαμε ἐκεῖ ὁλόκληρη τή μέρα μας τριγυρίζοντας πολλά ἀκόμα χωριά, πού βρίσκονται σέ μιά μεγάλη πεδιάδα, χωριά πού εὐμεροῦν χάρη στά καλλιεργημένα χωράφια τους, τ' ἀμπέλια καί τούς ἐλαιῶνες τους.

At et cum ex itinere pulchram et densis hinc inde vineis arboribusque et amoenis pratis virentem, et placidissimam vallem hilari animo conspexissem(...).

Στή συνέχεια, (κι ἐνῶσο) ἡ ψυχὴ μου ἀγαλλίαζε βλέποντας στή διάρκεια τῆς διαδρομῆς μας τούτη τήν ὁμορφὴ κοιλιάδα, τήν καταπράσινη ἀπό τ' ἀμπέλια καί τ' ἀπαλά λιβάδια, τήν τόσο ἡμερή (...).

Καί ὁμως τρῶνε

dapes enim eorum fracte quoque fabae oleoque conditae multo et ex ordeo panes sunt. potum vero aqua est, et raro vel nisi pro solemnibus laetis, vinum gustant, et panegyricis festis.

Τέλος, ἡ τροφή τους ἀποτελεῖται ἀπό τή φάβα, πού τήν κάνουν πολτό καί τήν ἀνακατεύουν μέ μπόλικο λάδι, καί ἀπό κριθαρένιο ψωμί. Δέν πίνουν παρά μονάχα νερό καί δέν γεύονται τό κρασί παρά ἐντελῶς σπάνια, κι αὐτό στίς ἐπίσημες γιορτινές μέρες ἢ σέ κανένα πανηγύρι.

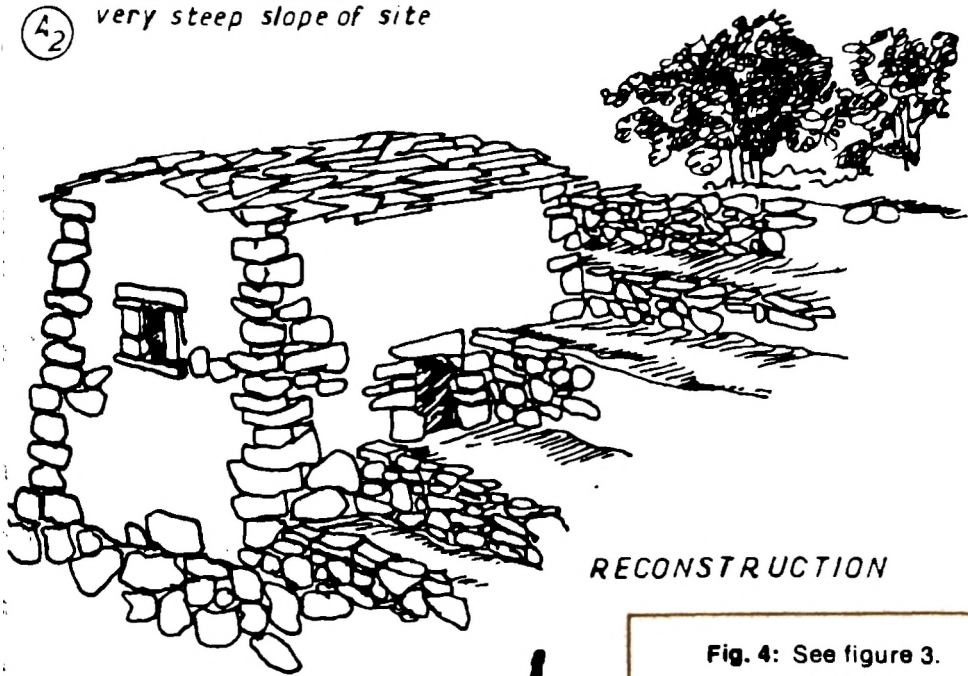
Δίχως μυστρί, μήτε βυζαντινό χορήγι (Ὅπου μεσαιωνική Ἑλλάδα δέν σημαίνει μόνον «βυζαντινές» ἐκκλησίες)

Etenim hisdem locis homines, plurifariammodis antiquum servare ritum cognovimus, nam quisque suas per rura casas magnis polygonique et antiqua arte compositis lapidibus aedunt. Ac cisternas quoque manu longo tramite effodientes ingentibus et septipedum saxis protegunt.

Ἐξάλλου σ' αὐτά τά μέρη οἱ ἄνθρωποι, ὅπως παρατηρήσαμε, μέ πολλούς τρόπους διατηροῦν τό ἀρχαῖο ἔθος, γιατί ὁ καθένας κτίζει τήν ἀγροικία του μέ μεγάλους καί πολυγωνικούς λίθους τοποθετημένους μέ ἀρχαία τέχνη. Καί στέρνες ἐπίσης σκάβουν μέ τό χέρι, κατά τρόπο ἐπιμήκη, καί τίς προστατεύουν μέ ὑπερμεγέθεις ὀγκόλιθους πού ἔχουν μήκος ἐπτά πόδια.

42

very steep slope of site

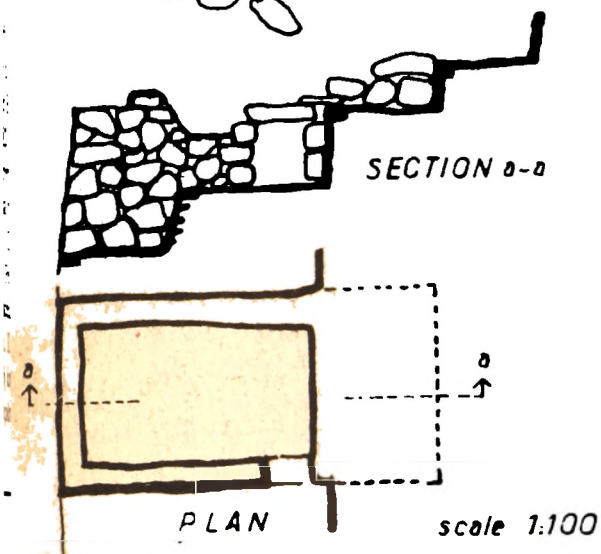

RECONSTRUCTION

Fig. 4: See figure 3.

Λακωνική Μάνη.
'Αναπαράσταση
μεσαιωνικού
ἀγροτικού σπιτιού
(σχέδιο του Τ.
Μόσχου. Βλ. π.
Ekistics 295, 1982,
σ. 265).

SECTION a-a

PLAN

scale 1:100

Τά «ἀρχαῖα» μας, ἐλγίνεια καί γηγενῇ, διαμέσου τῶν αἰώνων

Ἐλάχιστα πράγματα ἔχουν ἀπομείνει γιὰ νά μαρτυρήσουν τήν ἀρχαία
δόξα τοῦ Γυθείου. Ἀνάμεσα στά ἴχνη πού καταγράφει ὁ περιηγητής,
οἱ τεράστιες ρωμαϊκές θέρμες τῆς πόλης, κτισμένες ἀπό ὀπτές πλίν-
θους. Καί νά πῶς τίς ἀντιλαμβάνεται ὁ λαουτζίκος:

et quas vulgum hodie ignarum menelai palatia appellasse
comperimus.

Ἀκόμα σημειώσαμε πῶς, σήμερα, ὁ ἀπαίδευτος λαός τίς ἀποκα-
λεῖ «τά παλάτια τοῦ Μενέλαου».

Ἕνας ἀνδριάντας:

quod et altera quam pulcherrimis induta armis caeteris pre-
stare videtur, menelai simulachrum esse accolae ibidem
omnes, veteri fama vulgatum affirmabant.

Καί καθὼς τό ἓνα ἀπό ἐκεῖνα τά δύο ἀγάλματα — πού ἔφεραν ἓνα
θαυμάσιο ὄπλισμό— δείχνει πιό ἐπιβλητικό ἀπό τό ἄλλο, ὅλοι οἱ
κάτοικοι τῆς περιοχῆς μέ διαβεβαίωσαν πῶς μιά πολύ παλιά πα-
ράδοση τό θέλει γιὰ «τό ἄγαλμα τοῦ Μενέλαου».

Ἄς τελειώνουμε μέ τόν ἐνδοξό μας βυζαντινισμό

Ἐκεῖ σάν μπῶ, μέσ σ' ἐκκλησία τῶν Γραικῶν (...) / ὁ νοῦς μου παι-
νει σέ τιμές μεγάλες τῆς φυλῆς μας, / στόν ἐνδοξό μας Βυζαντινισμό.
(Κ. Καβάφης, Στήν Ἐκκλησία. — Ἀλεξάνδρεια 1912)

Πῶς καί αὐτός ἀκόμα ὁ πανάρχαιος καί ἐνδοξος Ταῦγετος μετα-
βλήθηκε χάρι στους παπᾶδες σέ κοινό «βουνίν», πού τό ὀνοματί-
ζουν «ἅγιο Ἥλια»:

montem vero non usquam claro suo nomine taygeton, quin
hagion heliam late ab incolis vocitatum audimus.

Ἴδού τί μπορεῖ νά καταφέρει ἡ θρησκεία σέ χρόνους ἀβέβαιους,
σάν ἔχει νά κάνει μέ ἀπλοϊκούς, φοβισμένους, καί ἀμαθεῖς ἀγρό-
τες:

tantum nostro quidem aevo incertos inter et vulgares homi-
nines et agrestes formidosa religio potest.

Γιὰ τόν δύσπιστο ἀναγνώστη

οὕτως ἀπήγγειλεν ἡμῖν Κυριακός ὁ ἐξ Αγκῶνος / ἀνὴρ ἀ-
ξιοπίστατος καί ἄλλως καλός κάγαθός, φά- / μενος καί αὐ-
τός ἔχει τήν βίβλον*.

* Βλ. καί E.W Bodnar, Cyriacus of Ancona and Athens. In: Coll. Latomus
XLIII, Bruxelles-Berchem 1960, 61-62 (γιὰ τή σχετική βιβλιογραφία).

ἡ hodie ἀπὸ τοῦ ἁγίου Μενέλαου ἀπὸ τῆς διπλῆς
Vbi Constantini cognomato dragos ex Regia
palatium profana deinde in hunc modum
Invenimus & apud eum in hunc modum
& πρὸ τῆς ἐκκλησίας ἀποκαλεῖται & νῦν μὲν.

Ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ αὐτόγραφο χειρόγραφο τοῦ Ciriaco de' Pizzicollì. Κώδικας
Ambrosianus - Trotti 373 (Ἀμβροσιανὴ Βιβλιοθήκη Μιλάνου).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ
Ο 18ος τόμος του ἄντι

ΤΟ ΥΦΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΗΘΟΣ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ

Διστάσαμε να γράψουμε αυτό το σημείωμα, γιατί το θέμα του έχει, κατά κάποιον τρόπο, εξαντληθεί από τον καθημερινό Τύπο. Ωστόσο υπάρχουν κάποιες όψεις σημαντικές, που δεν τονίστηκαν αρκούντως ή δεν ειπώθηκαν καθόλου, και τα σημαντικά πράγματα πρέπει να λέγονται.

Μιλάμε για την κυριακάτικη ραδιοφωνική εκπομπή της κ. Μ. Ρεζάν και τη «συνομιλία» που είχε με το Λεωνίδα Κύρκο.

Απαλλαγμένος, αυτή τη φορά, από ρητορικά σχήματα και «πολιτικές» σκοπιμότητες, κατάφερε να περιγράψει με αίσθημα —δίχως συναισθηματισμούς— την πορεία του αριστερού κινήματος της εποχής του και πώς αυτός, ο Λεωνίδας Κύρκος, ένα άτομο, την έζησε βιωματικά, κυριολεκτικά μιλώντας. Ο λόγος του καθαρός και κριτικός, δίχως φόβο πλιν όμως με πάθος, ήπιος και μετρημένος. Με σοβαρότητα —δίχως σοβαροφάνεια— ξεδίπλωσε μπροστά μας διάφανο τον αριστερό λόγο. Και όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Φρέντν Γερμανός στο χρονογράφημά του (Ελευθεροτυπία, 8-10-83), τελειώνοντας την εκπομπή «... ένας άνθρωπος 58 χρόνων, ένας πολιτικός ηγέτης, στάθηκε μπροστά στο ραδιοφωνικό μικρόφωνο και σφύριξε...».

Και παραπέρα. Σε κάποια ερώτηση του είδους «πώς εξηγείται, Λεωνίδα Κύρκο, την ακτινοβολία που έχετε στον ελληνικό λαό» και μόλις ξεπεράστηκαν οι απαντήσεις του τύπου «δεν έχω εγώ, αλλά το κόμμα μου», ακούστηκε το συγκλονιστικό: *Λίγοι άνθρωποι είχαν την τύχη να αποκτήσουν εμπειρίες ζωής σαν τη δική μου.* Και ακολούθησε η απαρίθμηση συλλήψεων, φυλακών και εξοριών. Την ΤΥΧΗ είπε ο συνομιλητής και ήταν πειστικός. Το ήθος της ζωής και όχι της επιβίωσης...

Κλείνοντας αυτό το σημείωμα θα ήταν άδικο να μη σταθούμε στον τρόπο με τον οποίο η Μαρία Ρεζάν με τον δήθεν αφοπλιστικό, μα καθαρά πολιτικό της λόγο, συμπεριφέρεται υποδειγματικά στους «συνομιλητές της»...

ΕΙΔΙΚΕΣ

• Μια αξιόλογη μουσική πρωτοβουλία πήρε το θεατρικό τμήμα του πανεπιστημίου Αθηνών σε συνεργασία με την εταιρία σύγχρονης τέχνης «Κρύσταλλο». Στις 20 Οκτωβρίου, στην αίθουσα του κινηματογράφου «Ιριδα» θα πραγματοποιηθεί συναυλία σύγχρονης αυτοσχεδιαζόμενης μουσικής, όπου θα παίξει το κουαρτέτο L.S.F.M, με τους P. Lytton, H. Schneider, Φλ. Φλωρίδη, P. Moschner.

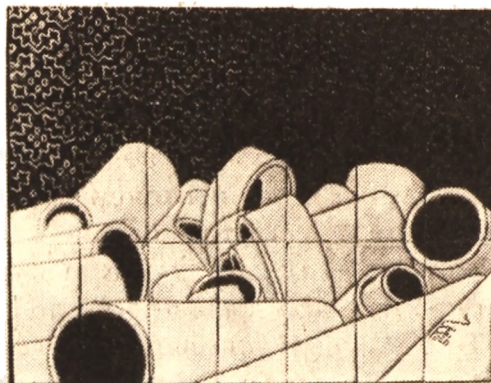
• Στα αρχαία περσικά «TAR» σημαίνει «χορδή» και είναι η ρίζα της λέξης Guitar. Στα νέα ελληνικά «TAR» σημαίνει το γνωστό πλέον, σ' αυτούς που αγαπούν την κιθάρα και την μουσική, περιοδικό που εκδίδει και διευθύνει ο Νότης Μαυρουδής. Από τα θέματα του 5ου τεύχους του TAR, που κυκλοφόρησε πρόσφατα, σημειώνουμε: • Ειδικό ένθετο φυλλάδιο «Οδηγός για τηναγορά της κλασικής κιθάρας» (του Ν. Διονυσόπουλου) • Αφιέρωμα στα 90 χρόνια του Α. Σεγκόβια. • Συζήτηση με τον Τζούλιαν Μπρημ. • «Πρόταση για μια βασική δισκοθήκη κιθάρας Τζαζ. (του Κ. Γιαννουλάπουλου). • «Ωδή στην κιθάρα» (του Πάμπλο Νερούδα).

• Τον Αύγουστο κυκλοφόρησε το 18ο τεύχος του Πορφύρα. Της διμηνιαίας έκδοσης της Κερκυραϊκής Ένωσης Γραμμάτων και Τεχνών. Η νέα διεύθυνση του «Πορφύρα» είναι Τ.Θ. 206, Κέρκυρα, και το τηλ. 31-923.

• Τα Κείμενα είναι μια πολιτική περιοδική έκδοση που

έχει ήδη φτάσει στο 8ο τεύχος της. Πρόκειται για μια πολύχρονη, σεμνή, διεισδυτική και πάντα τεκμηριωμένη παρουσία στον χώρο της αντιπληροφόρησης.

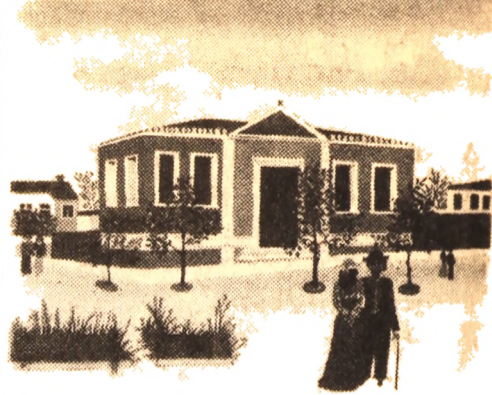
Όσοι θέλουν τεύχη ή να στείλουν υλικά θα πρέπει να απευθυνθούν στον διευθυντή της σύνταξης Γιάννη Γαλανόπουλο στη διεύθυνση Μαυρομιχάλη 93Α, τηλ. 36.42.325 και 36.13.629, Αθήνα.

• Η Μαρία Περετζή, μια νέα κεραμίστρια, με αξιόλογη ζωγραφική έκφραση σε κεραμικές πλάκες, παρουσιάζει τη δουλειά της στη γκαλερί «ΩΡΑ» ως τις 27 Οκτωβρίου.

• Από το 6ο τεύχος του «Τότε...» του «Μηνιαίου Περιοδικού για την Ελληνική Ιστορία», σημειώσαμε δύο θέματα: Τον Ιουλιανό τον Παραβάτη και τον Γιώργη Σιάντο. Και στα δυο είναι εμφανής η προσπάθεια του περιοδικού να προσεγγίσει τις ιστορικές προσωπικότητες πέρα από τα δόγματα της επίσημης ιστορίας αλλά και των απλουστευτικών σχηματοποιήσεων.

• Ο πρώτος δίσκος Έλληνα μουσικού της σύγχρονης τζαζ και της αυτοσχεδιαζόμενης μουσικής που κυκλοφορεί από ξένη εταιρεία, είναι το piano plays του Σάκη Παπαδημητρίου. Το άλμπουμ ηχογραφήθηκε φέτος τον Απρίλιο σε στούντιο του Λονδίνου και αποτελεί παραγωγή της Αγγλικής Leo Records. Ο υπότιτλος της μικρής αυτής εταιρείας αναφέρει χαρακτηριστικά: «μουσική για το ανήσυχο πνεύμα και τη φλογερή καρδιά». Στα έξι κομμάτια του δίσκου διακρίνονται οι πηγές του Σάκη Παπαδημητρίου που είναι η αφροαμερικανική παράδοση της τζαζ, η μεσογειακή λαϊκή μουσική, βαλκανικοί ρυθμοί και έρευνα σ' ολόκληρο το σώμα του πιάνου σαν όργανο έγχορδου και κρουστού. Ο ίδιος λέει ότι η μουσική του δεν είναι «πρωτοποριακή», όπως έγραψαν πολλές φορές στην Ελλάδα, αλλά μια αναδρομή στο παρελθόν για να βρούμε τις αρχέγονες καταβολές του ήχου, χαμένους χώρους αθωότητας, παιχνιδιού, τελετουργίας και σωματικότητας.

• Η Νίκη Ελευθεριάδη, παρουσιάζει τις ναϊβ ζωγραφίες της στην γκαλερί Κρεωνίδης, Νίκης και Υπερείδου 7. Με τη χάρη και την ευαισθησία ενός παιδιού μεταμορφώνει τον κόσμο μας σε παιχνίδι ή σε τοπίο φανταστικό. Η έκθεσή της θα παραμείνει ανοιχτή ως τις 26 Οκτωβρίου.

• Ένα αρχαιογνωστικό περιοδικό δεν είναι πολυτέλεια. Ο ήσυχος, δηλαδή το όριο, το σύνορο, προσπαθεί να ανιχνεύσει ένα δρόμο, αυτόν της αρχαιογνωσίας, δημοσιεύοντας μελέτες κυρίως ερμηνευτικές. Αλλά και αδημοσίευτο αρχαιολογικό υλικό, άρθρα, κριτικές, και σχολιασμό για όσα γίνονται ή δεν γίνονται σ' αυτόν τον τομέα... Διαβάσαμε στο πρώτο τεύχος το άρθρο του Άγγελου Π. Ματθαίου, Ηρία: αι πύλαι Αθήνησι, που το βρήκαμε εξαιρετικά ενδιαφέρον όχι μόνο για τις πληροφορίες, μα κυρίως για τη μέθοδο επεξεργασίας του.

• Από τις 6 Οκτωβρίου ως τις 4 Νοεμβρίου ο Αλέξης Ακριθάκης θα παρουσιάσει τις καινούριες ξυλοκατασκευές του στην γκαλερί Bernier. Τα έργα που θα εκτεθούν ανήκουν στην τελευταία περίοδο της δουλειάς του. Γκαλερί Μπερνιέρ, Μαρασλή 51, τηλ. 72.35.657

• Ως τις 27 Οκτωβρίου θα εκθέτει η Μαρίνα Πετρή τη ζωγραφική της δουλειά στη γκαλερί «ΩΡΑ». Η πολύ νέα αυτή ζωγράφος, μαθήτρια του Γιάννη Μόραλη, εντυπωσιάζει με την τόλμη αλλά και την ειλικρίνεια του έργου της.

Θα 'θελα αυτή τη μνήμη να την πω...

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια η μαρτυρία, με πολλά αξιοπρόσεχτα δείγματα, πήρε τη θέση της στον πνευματικό μας βίο, είτε προσφέροντας πολύτιμο υλικό στους ιστορικούς για παραπέρα έρευνα και επεξεργασία, είτε απαιτώντας μια λογοτεχνική δικαίωση με —πλούσια κάποτε— τα προσόντα της δροσιάς και της γνησιότητας στο αφηγηματικό της σχήμα. Δεν είναι τυχαίο, ίσως, γιατί γεωγραφικές, ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες φόρτισαν υπέρμετρα την πορεία αυτού του λαού με την ένταση γεγονότων δυσανάλογα μεγάλων με το χώρο και τις δυνατότητες αυτών που τον κατοικούσαν: πόλεμοι με τις νίκες και τις ήττες τους, ξεριζωμοί και καταστροφές, κατοχές και απελευθερωτικοί αγώνες. Μνήμες βαριές που μόνο η εξομολόγηση ελαφρώνει. Το δημοτικό τραγούδι, ο λαϊκός πεζός λόγος, η μαρτυρία, είναι στοιχεία που δέσανε την κομμένη πνευματική πορεία του γένους.

Έχουν περάσει ακριβώς δυο χρόνια από τότε που ο γιατρός Πέτρος Αποστολίδης (Καλούτς, Ζαγοριού 1896) καταθέτει ξαφνικά την πρώτη του μαρτυρία. Με τίτλο «Όσα θυμάμαι, 1900-1969» (Γκαρνιζόν Ουσιάκ, 1922-1923) έδωσε μια σημαντική πτυχή των δύο παραγμένων χρόνων της Μικρασιατικής Καταστροφής, που έζησε από κοντά σαν ανθυπίατρος του ελληνικού στρατού αρχικά κι έπειτα σαν αιχμάλωτος των Τούρκων. Στο χρονικό αυτό της αιχμαλωσίας —που αν είχε κυκλοφορήσει στη δεκαετία του '30 θα είχε

πάρει τη θέση του στην αντιπολεμική μας λογοτεχνία— δίνει με μικρές αλλά ζωντανές σκηνές όλη την γκάμα της ανθρώπινης αγωνίας και από τα δύο στρατόπεδα κι από τους δυο λαούς.

Η καθαρή αφήγηση, αλλά πολύ περισσότερο ο ουμανιστικός χαρακτήρας του βιβλίου, πέρα από τη θερμή υποδοχή της κριτικής, χάρισαν στον συγγραφέα το περσινό βραβείο Ιπεκτσι. Φαίνεται, ότι η περίοδος αυτή, της Μικρασιατικής Καταστροφής, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στον ιδεολογικό προσανατολισμό του Πέτρου Αποστολίδη, με αποτέλεσμα να ευαισθητοποιηθεί και να καταγράψει στη μνήμη του πολιτικά και κοινωνικά συμβάντα από την πορεία της νεότερης ιστορίας μας που έζησε από κοντά ο ίδιος.

Έτσι, δυο χρόνια ακριβώς ύστερα από το πρώτο εκείνο βιβλίο, πρόκειται να κυκλοφορήσει ο δεύτερος τόμος, που θα ολοκληρώνει και αρμόδια θα συμπληρώνει ό,τι αληθινά πολύτιμο κράτησε στη μνήμη του ο συγγραφέας.

Αν επιχειρήσει κανείς να επισημάνει τους δυο πόλους του ιδιαίτερου ενδιαφέροντος στο ανέκδοτο ακόμα αυτό βιβλίο, θα πρέπει πρωτ' απ' όλα να σταθεί στο γεγονός ότι στο κείμενο συγκλίνουν οι δέσμες μιας πολυπλευρης ενόρασης: του κοινωνιστή, του επιστήμονα, του λαϊκού δήμαρχου, του φυλακισμένου, του εξόριστου και πάνω απ' όλα του μόνιμα προβληματισμένου ατόμου. Γι' αυτό και το είδος του ουμανισμού που διαποτίζει

αυτές τις σελίδες, βρίσκεται πάνω από την οποιαδήποτε στενόκαρδη ένταξη. Είναι το ώριμο αποτέλεσμα μιας εμμονής στην τιμιότητα και καθαρότητα της σκέψης και είναι ακόμα η φυσική κατάληξη μιας διαδρομής, που είχε σαν μοναδικό της προορισμό τη λύτρωση του ατόμου από την οποιαδήποτε καταδυνάστευση. Είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι μέσα στις σελίδες που αναφέρονται στην περίοδο των εκτοπίσεων του 1947, ο κατά τα άλλα απόλυτα συνεπής πολιτικός εξόριστος, τολμάει σε κάποια θέματα στον 'Αι Στράτη να ορθώνει διαφορετική γνώμη από εκείνη του κόμματος.

Ο δεύτερος πόλος του ενδιαφέροντος είναι καθαρά μορφολογικός. Μέσα στις επτά περίπου δεκαετίες (1896-1969) όπου κινείται ο αφηγητής, άπειρα είναι τα πρόσωπα που ανακαλεί και κινεί, συνθέτοντας ένα πολύχρωμο πίνακα, με φιγούρες που ξεκινάνε από τον ποιητή Γιοσέφ Ελιγιά ως τον γραφικό τρελό των Ιωαννίνων. Έτσι, το αποτέλεσμα προχωρεί πέρα από τις προθέσεις του δημιουργού του. Η πολύτιμη αυτή μαρτυρία του Πέτρου Αποστολίδη φτάνει στην επιφάνεια με τη μορφή ενός έντεχνου λόγου και μάλιστα σφραγισμένη με το ολότελο προσωπικό ύφος του συγγραφέα.

Τάκης Μενδράκος

● Προδημοσίευση από το ανέκδοτο βιβλίο του Πέτρου Αποστολίδη, «Όσα θυμάμαι», Β' τόμος, που πρόκειται να κυκλοφορήσει από τις εκδόσεις Κέδρος.

ΚΡΟΥΑΖΙΕΡΑ ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ 1946-1950

Πού είναι τα τραγούδια σας; (1946)

Πέρασαν λίγες μέρες ακόμα, η τρομοκρατία και οι τραμπουκισμοί στο κρεσέντο. Και μια ωραία πρωία, Ιούλιος του '46, ενσκήπτει στο σπίτι μια κουστωδιά χωροφύλακες, με συλλαμβάνουν και με κλείνουν στα κρατητήρια του Α' Αστυνομικού Τμήματος, μια χαμοκέλα μισοϋπόγεια, χώμα στο πάτωμα, στον τοίχο ψηλά ένα παραθυράκι είκοσιπέντε επί σαραντα, για λίγο φως κι αέρα, κι απέναντι στην πόρτα ένα άλλο στο ίδιο μέγεθος, για να βλέπει μέσα ο φρουρός.

Η χαμοκέλα σήμερα έχει την τιμητική της, δύσκολα να βρεις πού να βάλεις τα πράγματά σου. Εκεί ήταν οι δικηγόροι Γιώργος Νιαβής, Βαγγέλης Κωσταπάνος, Πάνος Φάντης, ο συνταγματάρχης Λεωνίδας Σωμάκος και πολλοί άλλοι, κι όλο κουβαλούσαν από την επαρχία. Δε χώραγες παρά μόνο όρθιος, ο αέρας λειψός κι η αναπνοή δύσκολη.

Πέφτει λιπόθυμος ο συνταγματάρχης, βάζουμε τις φωνές και χτυπάμε δυνατά την πόρτα, αναγκάζονται ν' ανοίξουν, βγάζουμε έξω τον λιπόθυμο, βγαίνω κι εγώ σαν γιατρός. Κάποιος φρόντισε κι έφερε τον εισαγγελέα Στεφανούρη, είδε την κατάσταση, διέταξε και μετέφεραν κάμποσους στο διπλανό δωμάτιο. Εκεί ήταν ανθρωπινά κάπως, σανιδένιο πάτωμα και προπαντός παράθυρα κανονικά —φως κι αέρας.

Τον εισαγγελέα Στεφανούρη τον είχα γνωρί-

σει στο γραφείο του χειρουργού Σούλη, μόλις είχε έρθει. Σε συζήτηση θέλησε να εξάρει την οργάνωση Ζέρβα και τον ρώτησα, πως εξηγεί ότι ο ΕΔΕΣ δεν κατάφερε να έχει ούτε ένα δικό του τραγούδι.

— Δε σας κάνει εντύπωση, κ. εισαγγελέα; Οι αρματωλοί κι οι κλέφτες έχουν τα τραγούδια τους, το '21 άφησε τραγούδια, ήταν αγώνες εθνικοί, του λαού μας για τη λευτεριά του. Πόσα τραγούδια, άφηκε ο Ζέρβας; Δεν έχω ακούσει κανένα. Οι ΕΑΜίτες όμως έχουν θαυμάσια τραγούδια, τ' ακούς και σε πιάνει ρίγος. Πώς το εξηγείτε αυτό; Είναι μήπως τυχαίο;

Τον στενοχώρησε η κουβέντα μου. «Δεν ξέρω τι να σας πω» απάντησε τότε.

Τώρα στο κρατητήριο με κοιτάζε και με χαιρέτησε από μακριά, διαισθανόμενος ότι ήταν αμήχανος.

Η τρομοκρατία στην πόλη πρωτοφανής, κανένας άλλος εκτός απ' τους δικούς σου δεν τολμούσε να σ' επισκεφτεί. Σε μένα ήρθε μόνο ο γιατρός Δευτεραίος. Βλεπόμεστε για τελευταία φορά, πέθανε σε λίγο.

Είπα τότε στην Αθηνά, μόλις φύγω να πάρει το γιό μας και να φύγουν στην Αθήνα, στο σπίτι του θαυμάσιου εκείνου ανθρώπου και φίλου μου Γιώργη Φωτόπουλου και της έδωσα τη διεύθυνση.

Μας φορτώνουν σε φορτηγά. Γύρω μας κούρσες και μοτοσικλέτες, πολυβόλα και χειροβομβίδες. Γιατί; Ποιον φοβόντουσαν; Κανένα, απλώς για μπουγιο και τρομοκρατία.

Στην Πρέβεζα που μας πήγαν, το κλίμα διαφορετικό. Έρχονται το απόγευμα τα κορίτσια

της Αλληλεγγύης —δεν είχε καταργηθεί εδώ— και μας φέρνουν γλυκά. Πήραμε λίγο θάρρος. Δεν έσβησε ακόμα τελείως η ανθρωπιά. Πρωί πρωί την άλλη μέρα, δρόμο για το Αγρίνιο. Κι εδώ δεν υπήρχε η βαναυσότητα και η τρομοκρατία των Γιαννίνων.

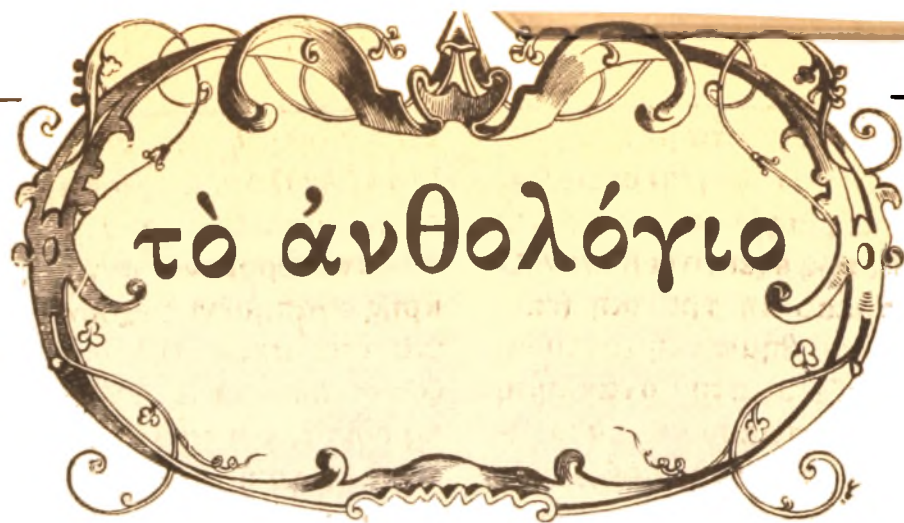
Μέσα στο κρατητήριο και η επιτροπή του ΕΑΜ Αγρινίου. Είχαν εκεί κι ένα νέο κουρελή και βρώμικο δεκαεφτά δεκαοχτώ χρόνων. Ήταν ο δύστυχος διανοητικά καθυστερημένος, λίγες λέξεις ήξερε, τα 'κανε όλα πάνω του, ήταν πάντα λερωμένος και μύριζε άσχημα. Θα τον πήγαιναν στο φρενοκομείο, και τον έβαλαν προσωρινά μαζί μας.

Κανένας δεν τον φρόντιζε και ήταν θεονήστικος. Του δώσαμε κι έφαγε και του μιλούσαμε, αλλά καθώς η βρώμα ήταν ανυπόφορη, τον βάλαμε να κάθεται και να κοιμάται στη γωνιά μακριά, κι ο κακόμοιρος πειθαρχούσε.

Καθώς κοντά μας βρήκε ημεράδα και φαγητό, τριγύριζε γύρω μας γελαστός και χαρούμενος σαν παιδάκι. Δε θυμάμαι πως τον έλεγαν, όμως δεν ήθελε να ξεκολλήσει από μας κι όταν στην Αθήνα, στο Μεταγωγών της οδού Νικοδήμου, τον έπαιρναν για το φρενοκομείο, αυτός έκλαιγε, φώναζε, έσπρωχνε τους χωροφύλακες και δεν ήθελε να μας αποχωριστεί.

Στο σκληρό κι απάνθρωπο κλίμα ανάμεσα σε χωροφύλακες πάντα κακοδιάθετους που δεν άκουγες παρά βρισιές, σαδιστικά χάχανα και βάρβαρες διαταγές, ήταν μια ανθρώπινη παρουσία.

Πέτρος Αποστολίδης

Γ.Θ. Βαφόπουλου
ΤΟ ΚΑΛΕΝΤΑΡΙ

1 Ἴδού, ἐπέστη τό πλήρωμα
τοῦ τρίτου ἔτους
τῆς οὐρανίας σου
μεταστάσεως.

5 Τῶν γλυκῶν σου ἐνθυμίων
τὴν πυξίδα μ' εὐλάβειαν ἀνοίγω.

Ἀγιότητος ἄρωμα,
τοῦ μαρτυρίου σου μόσχος,
στό κελλί τῆς μονώσεώς μου
10 διαχέει τὴν θείαν οὐσία του.

Ταπεινῶν ἐνθυμίων ἀντίκρουσμα.
Εὐλαβῆς δακρύων σπονδή.

Ἴδού, ἀνασύρω
τό λεπτό σου θερμόμετρο,
15 σέ ὑποθερμίας βαθμό
σταματημένο.
Ἴδού, ἐγγίζω
μέ τρέμοντα δάκτυλα
τό φτωχό σου χτενάκι,
20 τῶν μαλλιῶν σου χαλινάρι γλυκό.

Ἀλλά τό δακρύρρυτο βλέμμα μου,
σ' εὐλαβείας ἀχλύν τυλιγμένο,
σταματᾷ στό μικρό καλεντάρι,
ὅπου τό βλέφαρο
25 τῆς τελευταίας σου ἐγκοσμίας ἡμέρας
ἐκοιμήθη βαρύ.

Ἐκεῖ ἡ δεκάεξη τοῦ μηνός Ἀπριλίου.
Ἀγάπης, Εἰρήνης, Χιονίας, μαρτύρων.
Τοῦ μαρτυρίου σου τό τελεῖωμα,
30 τό ξανάνθισμα τοῦ δικοῦ μου.

Τῶν γλυκῶν σου ἐνθυμίων
τὴν πυξίδα μ' εὐλάβεια σφραγίζω.
Τῶν πτωχῶν σου ἐνθυμίων ὁ πλοῦτος,
μέ τῶν πλουσίων μου δακρύων
35 τὴν πτωχεία συγκερνᾶται.

Ἀγάπης, Εἰρήνης, Χιονίας, μαρτύρων.

Ἐν Ἀγάπῃ μένε.
Ἐν Εἰρήνῃ ἀναπαύου.
Λευκοτέρα Χιόνος.

Γ.Θ. Βαφόπουλος

Α. Οἱ νέοι στοὺς τάφους τῶν νεκρῶν συ-
χνά πηγαίνουν. («Ὁ Πατέρας»)

Β. Ἔτσι λοιπόν, πάλι μέ τοῦ ἀρχαίου ἀ-
μνοῦ τό τίμημα, τοῦ θανάτου πληρώνεται
ἡ ἄρνηση;

Ἦχι! Διαμαρτύρομαι, διαμαρτύρομαι!
(«Μνήμη ἀδελφῆς», I).

Γ. Ἦταν ὠραῖος δίχως πρόσωπο. Τό
μάντευα. Ἦταν μέγας δίχως σχῆμα.
Τό αἰσθανόμουν.

Ἦπῃρξε ὅπως ὑπάρχει ὁ κεραυνός. Ὅπως
ὑπάρχει ἡ ἀπλή ἀγάπη. Μέ τό ἀπλό ὄνομά
του: θάνατος. («Μνήμη ἀδελφῆς», II).

Δ. Ὁ θάνατος ὑπάρχει. Εἶναι ὁ μέγας
πατέρας, πού μᾶς φύτεψε στή μήτρα τῆς
ἀνυπαρξίας («Ὁ Μέγας Ὄν»).

Ε. Ἀλληλούϊα, ἀλληλούϊα, δόξα σοί ὁ Θε-
ός,
Θεός γάρ ὁ θάνατος καί θάνατος ὁ Θεός
μου. («Ὁ Μέγας Ὄν»).

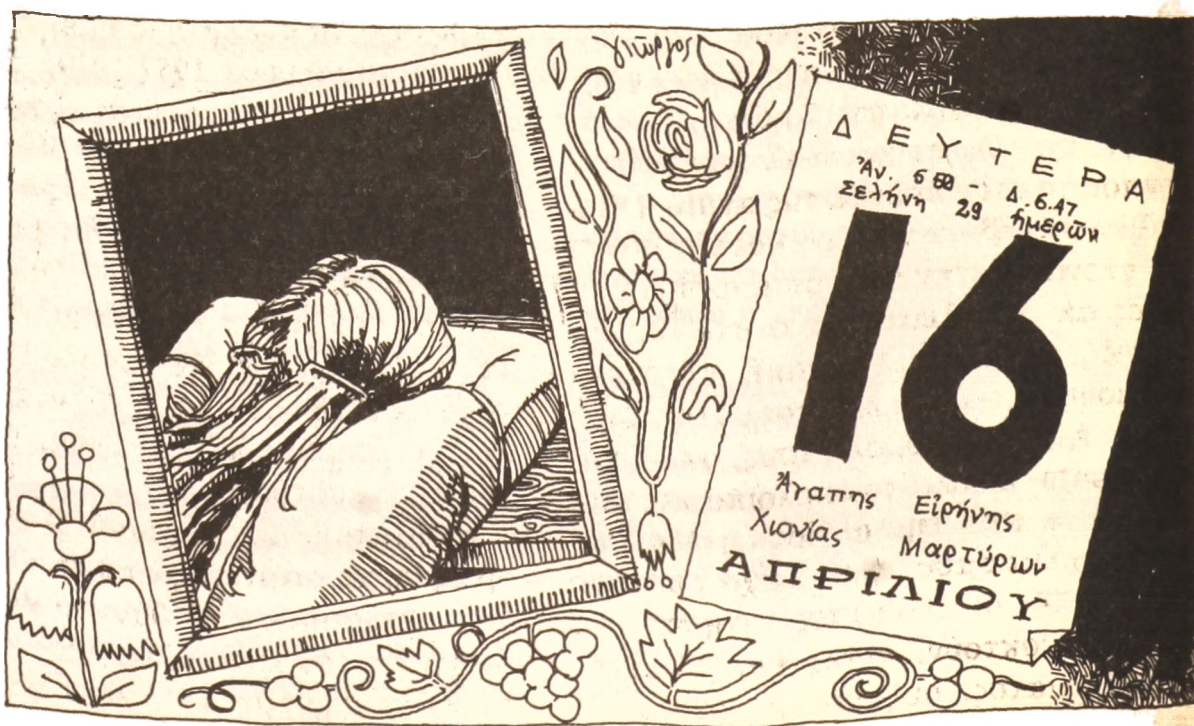
ΓΙΑΝΝΗ ΒΑΡΒΕΡΗ:

Η ΛΥΡΙΚΗ ΣΥΜΦΙΛΙΩΣΗ
ΜΕ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΟΝΤΑ

1948), προτάσσω ἓναν ενδεικτικό ερα-
σμό στίχων ἀπὸ τῆ μεταγενέστερη συλ-
λογή «Επιθανάτια» (1958-1966). Κάνω,
δηλαδή, τις ἀπαραίτητες συστάσεις, γι-
να γνωρίσει ἢ να επανεντοπίσει ὁ ανα-
γνώστης τὸν κεντρικὸ πυρῆνα γύρω ἀπ'
τὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ ποιητὴς καὶ γιὰ να
γίνει φανερό τὸ πόσο στο «Καλεντάρι» ἡ
φόρτιση ἀπὸ τὴν ἀπώλεια τοῦ ἐρωτικοῦ
συντρόφου λυρικοποιεῖ τὴν ψυχικὴ καὶ
ποιητικὴ στάση τοῦ Β., ἀλλὰ καὶ «εξαν-
θροπίζει» καὶ λειαινεῖ τὴ σκληρότητα
τοῦ θανάτου. (Ἡ βιοματικὴ αφετηρία
στάθηκε ὁ πρόωρος χαμός τῆς τότε συ-
ζύγου τοῦ Β., ποιήτριας Ἀνθούλας
Βαφοπούλου-Σταθοπούλου, το 1935).

Τὸ σύνολο σχεδὸν ἔργο τοῦ Β. εἶναι
λοιπὸν μιὰ μελέτη θανάτου ἐν ζωῇ. Μά-
λιστα ὁ ποιητὴς συνήθως πρῶτα προ-
βληματίζεται στο φιλοσοφικὸ ἐπίπεδο
καὶ συνέπεια αὐτοῦ εἶναι ὅτι δονεῖται
ποιητικά. Στὸ «Καλεντάρι» ὅμως πετυ-
χαίνει μιὰ περίεργη ἀντιστροφή που συ-
νιστᾷ ρήγμα στὴ συνήθη ὀπτική του: αυ-

Στὴν προσέγγιση τοῦ ποιήματος «Τὸ
Καλεντάρι», που ἀνήκει στὴ συλλογὴ
«Προσφορά καὶ Ἀναστάσιμα» (1935-

τή τη φορά έχουμε μπροστά μας μια μελέτη ζωής (εκείνης του ποιητή) μέσω της τραυματικής εμπειρίας ενός θανάτου. Ο θάνατος από σκοπός έχει γίνει μέσον. Ο ποιητής, με διάμεσο τη χρονική (επέτειος) και τη συναισθηματική (αντικείμενα) μνήμη, βυθίζεται στην ανάκληση του αγαπημένου προσώπου και καταλήγει μέσα από μια επώδυνη διαδικασία στην πλήρη αποδοχή του γεγονότος και τελικά στην αποδοχή της ζωής.

Η οδοιπορία του ακολουθεί ιεροτελεστικό βηματισμό μέσα σε κατανυκτική ατμόσφαιρα. Θα έλεγε κανείς πως τα θυμητάρια θερμόμετρο (στ. 14), χτενάκι (στ. 19) και καλεντάρι (στ. 23) κατορθώνουν, παρά την ασημαντότητά τους ως καθημερινών αντικειμένων, να πάρουν μια τέτοια υψηλή και καθαγιασμένη διάσταση —και να υποβάλουν και το ανάλογο κλίμα—, που ο ποιητής θα μπορούσε να είχε σημειώσει με κεφαλαία το πρώτο τους γράμμα. Η ιεροτελεστική εκφορά τα έχει αναγάγει σε αφηρημένα ουσιαστικά μιας οσιότητας περασμένης μέσα από την εξιδανίκευση του απόντος χρήστη τους. Είναι, νομίζω, μια διαδικασία παράλληλη μ' εκείνην που συναντούμε και στον Παπατσώνη. Πρόκειται λοιπόν για το Θερμόμετρο, το Χτενάκι, το Καλεντάρι.

Η ανέλιξη του ποιήματος, τουλάχιστον δομικά, λογοκρατείται απόλυτα. Αλλά και στα κατ'ιδίαν, είναι χαρακτηριστικός ο τρόπος επιλογής των λέξεων για να δηλωθεί το πραγματικό «σκηνικό» καθώς και η πρώτη και η τελευταία φάση της υποτυπώδους δράσης (στ. 1-6 και 31-32): Οι λέξεις ανακαλούν σαφή υπέρβαση από το μέτρο ενός κοινού θανάτου (ουρανία μετástασις, ευλάβεια, σφραγίζω). Ακόμη, συνιστούν μια άκρα μέριμνα στο ηχητικό πεδίο. Όπως καλλωπισμένοι προσερχόμαστε για το ύστατο χαιρε προς τους μεταστάντες, έτσι και οι λέξεις του Β. προσέρχονται με φθόγγους σοβαρούς, ριγηλούς και ελαφρά θωπευτικούς, για να μην ραγίσουν την ευθραυστότητα της κοίμησης της αγαπημένης. Οι στίχοι 6-12 εμφανίζουν τον ποιητή στον πρόναο της ανάμνησης. Δηλώνουν βέβαια το δέος και την οδύνη του απέναντι στην απύσχα μορφή, αλλά εκτός απ' τον λειτουργικό στ. 12, παρουσιάζουν μίαν αναλυτική ρητότητα συναισθημάτων που έρχεται σε αντίθεση με την έμμεση υποβολή τους, όπως κατορθώνεται σ' όλο το υπόλοιπο ποίημα, δηλ. μέσα από την αντιστιξη περιγραφής - σχολιασμού. Από στίχο σε στίχο (στ. 13-20), οι ελάχιστες κινήσεις του ποιητή αποκτούν, αυτές και ο ρυθμός του ποιήματος, αυξανόμενο βάρος και συγκινησιακό εκτόπισμα. Σου μεταδίδε-

ται η αίσθηση πως το ψυχικό άλγος είναι τόσο μεγάλο που η παραμικρή κίνηση απαιτεί μεγάλη σωματική προσπάθεια. Τα ανασυρόμενα αντικείμενα της νεκρής αγαπημένης έχουν εμπλουτισθεί μ' ένα νέο, αποκαλυπτικό στα μάτια του ζωντανού ποιητή ένδυμα (έτσι νομιμοποιούνται και τα 3 αρχαιοπρεπή «ιδού», σε άλλα ποιήματα καθ' υπερβολή χρησιμοποιημένα, ενώ εδώ υπηρετικά της μη εκφραζόμενης εικόνας των διάσταλτων από το θέαμα ματιών του). Δεν ξέρω αν αυτό που θα ισχυρισθώ βρίσκεται μέσα στις προθέσεις των στίχων 13-20, αλλά νομίζω πως στο σημείο αυτό, το αντιμαχόμενο ζεύγμα έρωτας-θάνατος βρίσκει τον έρωτα «θάνατον πατήσαντα». Έστω στιγμιαία —θα αναιρεθεί στους στ. 21-26—, τα δύο ρήματα ενέργειας (ανασύρω, εγγίζω) ματαιώνουν θα 'λεγα την ακινησία του θανάτου και ηχούν ως δειλές, αλλά σωματικές, τονίζω σωματικές, ερωτικές προσεγγίσεις της αναστημένης αγαπημένης: η μνήμη στην ουσιαστικότερη έκφασή της. Τα «τρέμοντα δάκτυλα» ενισχύουν την υπόθεσή μου. Αν το θερμόμετρο, «σε υποθερμίας βαθμό σταματημένο», παραπέμπει στη στιγμή της τελευταίας πνοής της, τα μαλλιά, ζωντανεμένα με το υποκατάστατο της αφής τους, το χτενάκι, συνδιαλέγονται κινητικά μαζί του και του ζητούν χαλινάρι. Το τόσο ανάγλυφο παρελθόν παραμερίζει το παρόν και οικειοποιείται τη θέση του.

Στον αμέσως επόμενο στίχο (21), η ψευδαισθηση διαλύεται. Εκείνο το «αλλά», συντακτικά αντιθετικό και νοηματικά ακυρωτικό των προηγούμενων, καταλύει το παροδικό όραμα. Αυτόματα σχεδόν (23), το τρίτο αντικείμενο του ποιήματος, το μικρό καλεντάρι, αποκαθιστά την ταραγμένη λογική ισορροπία. Ο Χρόνος, που αργότερα θα τον αναζητήσει, θα τον αρνηθεί και θα τον σαρκάσει ο Β. (στο ποίημα «Ο χρόνος και το ψάρι» απ' τη συλλογή «Η μεγάλη νύχτα και το παράθυρο» 1957-1959), δίνει την λύση μα και την αρχή ενός έξοχου ποιητικού ευρήματος, στο οποίο βέβαια συμμετέχει και η εκ του βιώματος συγκυρία. Την ημέρα που η ενοχή της επιβίωσης του ποιητή συναντάει και εξισορροπείται από τον λυτρωτικό για κείνην θάνατο της συντρόφου (16 Απριλίου), η εορτολογική ένδειξη αποτελεί και την μεγάλη του παραμυθία: Αγάπης, Ειρήνης, Χιονίας, μαρτύρων.

Κατά τον Λαυρεντιανό Κώδικα, οι τρεις αυτές μάρτυρες από τη Θεσσαλονίκη, βρήκαν φρικτό θάνατο κατά τους διωγμούς του Διοκλητιανού, για τη δε κοινή τους μνήμη μεριμνά ο ακόλουθος μικρός ύμνος:

«Χιών τό πῦρ ἦν τῇ Χιονίᾳ τάχα,
οὐ συμμετασχεῖν ἠγάπησεν Ἀγάπη.
Χιονίην τ' Ἀγάπην ἐκκαιδέκατῃ κατέ-
καυσεν.

Βέλος σέ πέμπει πρὸς τόν εἰρήνης τόπον
ἀφ' αἱμάτων σῶν ἐκμεθυσθέν, Εἰρήνη».

Στην ευαισθητοποιημένη σκέψη του ποιητή η ανάμνηση της αγαπημένης συναιρεί και τις τρεις αυτές ελάχιστονες, αλλά γι' αυτό τόσο διακριτικές μορφές της Χριστιανοσύνης, μ' όλη την ευγένεια και την αγνότητα των ονομάτων και των βίων τους (στ. 27-35). Ο θάνατος (ενθύμια της αγαπημένης) και η ζωή (δάκρυα του ποιητή) βρίσκουν έτσι στη διαλεκτική τους σχέση έναν εξισορροπητικό συγκερασμό. Η αποδοχή της ζωής και η οριστική, μετά από δραματικές αμφιταλαντεύσεις, παραμονή του ποιητή στην όχθη των ζωντανών (βλ. και το ποίημα της ίδιας συλλογής «Το πέραςμα»), υποδηλώνεται στους στ. 36-40, με ένα ευρηματικότατο κατευώδιο: Οι 3 όσιες, σαν μοίρες, τώρα διαχωρίζονται, εξατομικεύονται, και αλλάζοντας θαυματουργικά γένος μέσα στο ίδιο ποίημα, προικίζουν την αγαπημένη με την εννοιολογική δυναμική των ονομάτων τους. Εν Αγάπη μένε. / Εν Ειρήνη αναπαύσου. / Λευκοτέρα χιόνος. Σεπτή ευχή κάποιου, που όμως μένει.

Ίσως ολόκληρο το «Καλεντάρι», πέρα απ' τις δομικές και τεχνικές του επιτεύξεις, καθώς και τη δραματική του υποβλητικότητα, να μην φανερώνει μόνον αυτή τη μελέτη ζωής ή μάλλον ψυχικής διακύμανσης διαμέσου του θανάτου κι απέναντι σ' αυτόν, όπως είπα στην αρχή. Μια δεύτερη σκέψη μπορεί να μας οδηγήσει στο συμπέρασμα ότι πρόκειται και για μια πικρή ενατένιση της καταλυτικής επενέργειας του Χρόνου επάνω στα ανθρώπινα. Πιστεύω πως ενόσω ακόμα γραφόταν το ποίημα, προαναγγελόταν υποφώσκουσα η ίδια η λήθη της αγαπημένης, ενώ σε πρώτο επίπεδο φαίνεται το ακριβώς αντίθετο. Το ίδιο το ποίημα ίσως δεν είναι άλλο από το όχημα της λήθης. Και μάλιστα αποτελεί μια τελευταία απεγνωσμένη χειρονομία αποχαιρετισμού πριν απ' τη λήθη. Στο μέτρο που υποκρύπτεται μέσα στο κείμενο η επίγνωση του γεγονότος αυτού εκ μέρους του ποιητή, εκεί ανιχνεύεται και το τραγικό στοιχείο. Όμως η κοινή κοίτη του θανάτου (βλ. αποσπάσματα Δ, Ε) δίνει και ως προς αυτή την εκδοχή, την παρηγορία στον ίδιο τον Βαφόπουλο. Ακούω τη νηφάλια φωνή του: «Ο θάνατος μονάχα μας ενώνει. / Είναι ο μεγάλος βοσκός, που μαζεύει / τη νύχτα στο μαντρί τα πρόβατά του».

Ο Aldo Van Eyck στην Εθνική Πινακοθήκη

Η Αρχιτεκτονική του σήμερα και η αξιοποίηση της κοινωνιολογικής εμπειρίας

του Μάνου Στεφανίδη

Επιμελητή της Εθνικής Πινακοθήκης

Γύρω στο 1900 η Ολλανδική αρχιτεκτονική κυριαρχείται από μια απόκλιση του αρ-νουβώ που είναι ο νεογοθτισμός. Κυρίαρχες μορφές του θεωρούνται ο H.P Berlage και P.J.H Cuijpers ενθουσιώδους οπαδός του Viollet-le-Duc. Ο Cuijpers έχτισε το Rijksmuseum (1885) και τον σιδηροδρομικό σταθμό του Άμστερνταμ (1889). Ο εκλεκτικισμός του επιζητούσε τον συγκερασμό της παράδοσης με την «λογική και έντιμη» χρήση του σιμέντου.

Διαμετρικά αντίθετες θέσεις εκφράζει γύρω στα 1910 η νέα σχολή του Άμστερνταμ (Klerk, Kramer, van der Mey) που προετοιμάζει με τον ρασιοναλισμό της το de Stijl, κίνημα αισθητικό με καθοριστική συμβολή στην συγκεκριμένη θεώρηση του κόσμου, που δημιούργησε ο αιώνας μας. Ο φονξιοναλισμός του Stijl, υπηρετείται μέσα από τις δουλειές του J.J. Oud και βέβαια του Van Doesburg, προσωπικότητας πάρισης με τον Mondrian. Η ομάδα αυτή ασχολείται κυρίως με τα βασικά προβλήματα του χώρου και του χρώματος. Ριζοσπαστικό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι το χρώμα δεν αντιμετωπίζεται σαν μια επιπρόσθετη, διακοσμητική δυνατότητα, αλλά σαν δραστικό μέσο για την αποτύπωση - οριοθέτηση του χώρου. Στην πράξη βέβαια ξέρουμε πως συχνά οι χωροθετικές και οι διακοσμητικές λειτουργίες αλληλοκαλύπτονται.

Ο θεοσοφισμός που χαρακτηρίζει την ολλανδική σκέψη από τον Σπινόζα ακόμη, βρίσκει ανανεωμένη έκφραση στο έργο του

Granpré Molière, από το Delft.

Η σχολή του Delft με τον ιστορικότροπο προσανατολισμό της κυριαρχεί στην Ολλανδία — και το φαινόμενο μπορεί να ερμηνευθεί ποικιλότροπα — κατά την δεκαετία του 1950. Αυτής της τάσης διαλεκτική αντιπαράθεση υπήρξε η ομάδα X (team ten) που κινείται μέσα στις ευρύτερες προσπάθειες ανανέωσης του αρχικού CIAM του 1928 (Congrès Internationaux d'Architecture Moderne) και μέλη της ήταν ο Van Eyck, ο Bakema και ο Γιάννης Κανδύλης. Η κύρια θέση της ομάδας αυτής μπορεί να συνοψισθεί στη φράση του Bakema ότι αρχιτεκτονική είναι η τρισδιάστατη έκφραση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, και γίνεται γνωστή με διάφορες δημοσιεύσεις — κυρίως στο περιοδικό Forum — από το 1959.

Μια απόπειρα για να υλοποιηθούν νέες ιδέες έχουμε στο δημοτικό ορφανοτροφείο του Άμστερνταμ το 1955 που σχεδίασε ο van Eyck. Οι μεταβάσεις από το εσωτερικό στο εξωτερικό, οι σχέσεις του χώρου στο κτίσμα, είναι μερικά από τα σημαντικά ζητήματα που τίθενται. Ο κύκλος του van Eyck μπόρεσε να εφαρμόσει τις αντιλήψεις του κατά τον σχεδιασμό του οικισμού Nagelé στη Ν.Α. Ολλανδία, σε μια περιοχή που πρόσφατα αποστραγγίστηκε.

Μετά το σύντομο αυτό ιστορικό διάγραμμα μπορούμε να έρθουμε στην έκθεση που παρουσιάζεται σε κεντρική αίθουσα της Εθνικής Πινακοθήκης. Ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της έγκειται στο ότι σχεδιάστηκε και κατα-

σκευάστηκε ειδικά για την Ελλάδα «ως προσφορά στη συμβολή της χώρας μας στη σύγχρονη αρχιτεκτονική αντίληψη» και δεν ακολουθεί το σύνηθες σύστημα έκθεσης - πακέτου που περιοδεύει όλο τον κόσμο χωρίς να λαμβάνει υπόψη την ιδιαιτερότητα του κάθε τόπου.

Η παρουσίαση του Ολλανδού αρχιτέκτονα που είναι επηρεασμένος από τον Rennie Mackintosh, τον Jan Dulker, «χτίστηκε» με μεράκι από μια ομάδα αρχιτεκτόνων με επίβλεψη του ίδιου, και αποτελεί έναν προβληματισμό άμεσο και επίκαιρο σχετικά με το πως μπορεί να κατοχυρωθεί στις μέρες μας η παγκοσμιότητα της αρχιτεκτονικής γλώσσας με την άρση των επί μέρους τοπικών ιδιωμάτων και με το πως επικοινωνεί επαγωγικά η εμπειρία του παρελθόντος με τις τάσεις που γεωδαιτούν το μέλλον.

Ο ίδιος ο van Eyck σε διαφωτιστική διάλεξη του χαριτολογώντας πάντα, απέδειξε τη σπουδαιότητα της παράδοσης, αρκεί αυτή να μην αντιμετωπίζεται μουμιοποιημένη αλλά να αξιοποιείται με φαντασία ως προς το προαιώνιο πρόβλημα του χώρου αφεαυτού του και του χώρου σε σχέση με το άτομο ή με την απλούστερη κοινωνική ομάδα, το «μέσα» και το «έξω», το παράθυρο που ανοίγει σ' ένα χώρο κλειστό ή ανοικτό και που η αλληλεπίδρασή του δημιουργεί συχνά εντάσεις εκρηκτικές. Όλα αυτά τα άμεσα και ζωτικά προβλήματα της καθημερινής προσπάθειας για επιβίωση, της καθημερινής αντίστασης στην αισθητική ρύ-

πανση απασχολούν τον van Eyck με τρόπο ελκυστικό. Ισορροπώντας σ' ένα σχοινί πολλών λεπτών αντιθέσεων συνταυτίζοντας και αντιστρέφοντας τους ρόλους των πραγμάτων για να διαπιστώσει το αληθινό τους πρόσωπο, αποδεικνύει έμπρακτα πως η αρχιτεκτονική είναι κατεξοχήν κοινωνική επιστήμη.

Ο Aldo van Eyck αποδίδοντας φόρο τιμής στον Δημήτρη Πικιώνη και στους Έλληνες αρχιτέκτονες φίλους του, απόλυτα σύγχρονος στην αρχιτεκτονική έκφραση, απόλυτα κλασικός στη θέαση του κόσμου και στην αναζήτηση της ουσίας του, αντιμετωπίζει το κτίριο σαν πόλη και την πόλη σαν κτίριο. Μύστης μιας πειραματικής και εφαρμοσμένης μορφολογίας πιστεύει πως αυτό που μετρά δεν είναι ο χώρος απλά, αλλά το πως διαμορφώνεται το εσωτερικό του χώρου, ο εσωτερικός του ορίζοντας, που περιέχει την ενεργητική αίσθηση του συγκεκριμένου τόπου - πεδίου αναφοράς. Αυτή η αντίληψη της ελευθερίας στηριγμένη στη φράση του Sullivan «η μορφή ακολουθεί τη λειτουργία» είναι ζωτική για τα κτίρια του Aldo, τα οποία χτίστηκαν σαν une machine à habiter αλλά και με την όραση των παιδιών, δηλαδή σαν terrae incognitae που κανείς πρέπει να εξερευνήσει. Ο ίδιος λέει πως οι άνθρωποι αναπνέουν και εκπνέουν ενώ η αρχιτεκτονική σπάνια.

Ενεργητική συμβολή στο αποτέλεσμα και το οπτικό και το λειτουργικό που επιδιώκει ο van Eyck, έχουν ασφαλώς οι καθρέπτες του, γιατί ενσυνείδητα καλλιεργούν τη γοητεία της ψευδαισθήσεως, ανανεώνουν και ανοίγουν τους χώρους, δημιουργούν φωτεινές καταπακτές για να δραπετεύσει όποιος αισθάνεται την ανάγκη για κάτι τέτοιο. Άλλο στοιχείο παράλληλο είναι η χρησιμοποίηση του γυαλιού, η διαπερατότητα (transparency) του οποίου επιτρέπει να δεις το κτίσμα απ' όλες τις πλευρές όπως η Αρλεζιάνα του Picasso (1911-12).

Η έκθεση περιλαμβάνει μεγεθυμένες φωτογραφίες απ' όλο τον κόσμο, αρχιτεκτονικά σχέδια, κατόψεις, μακέτες, κατασκευές από γυαλί ξύλο και σίδηρο που προβάλλουν μια περισσότερο εξανθρωπισμένη αντίληψη Bauhaus, οργάνωση οικισμών που ο ίδιος αποκαλεί «τσαμπιά» υπονοώντας την εξάρτηση της μιας μονάδας απ' την άλλη. «Παντού όπου σταθεί ο άνθρωπος, ο χώρος καθορίζεται, μπορεί να είναι ο κύκλος που περιγράφει όταν κάθεται, ή μόνο η κίνηση, η φωνή του». Θαυμάζει κανένας τις τολμηρές λύσεις που έχει κατά καιρούς προτείνει, όπως συμβαίνει με την μακέτα των καταστημάτων Modesse στην Ελβετία όπου οι λεωφόροι εξωτερικά ενσωμα-

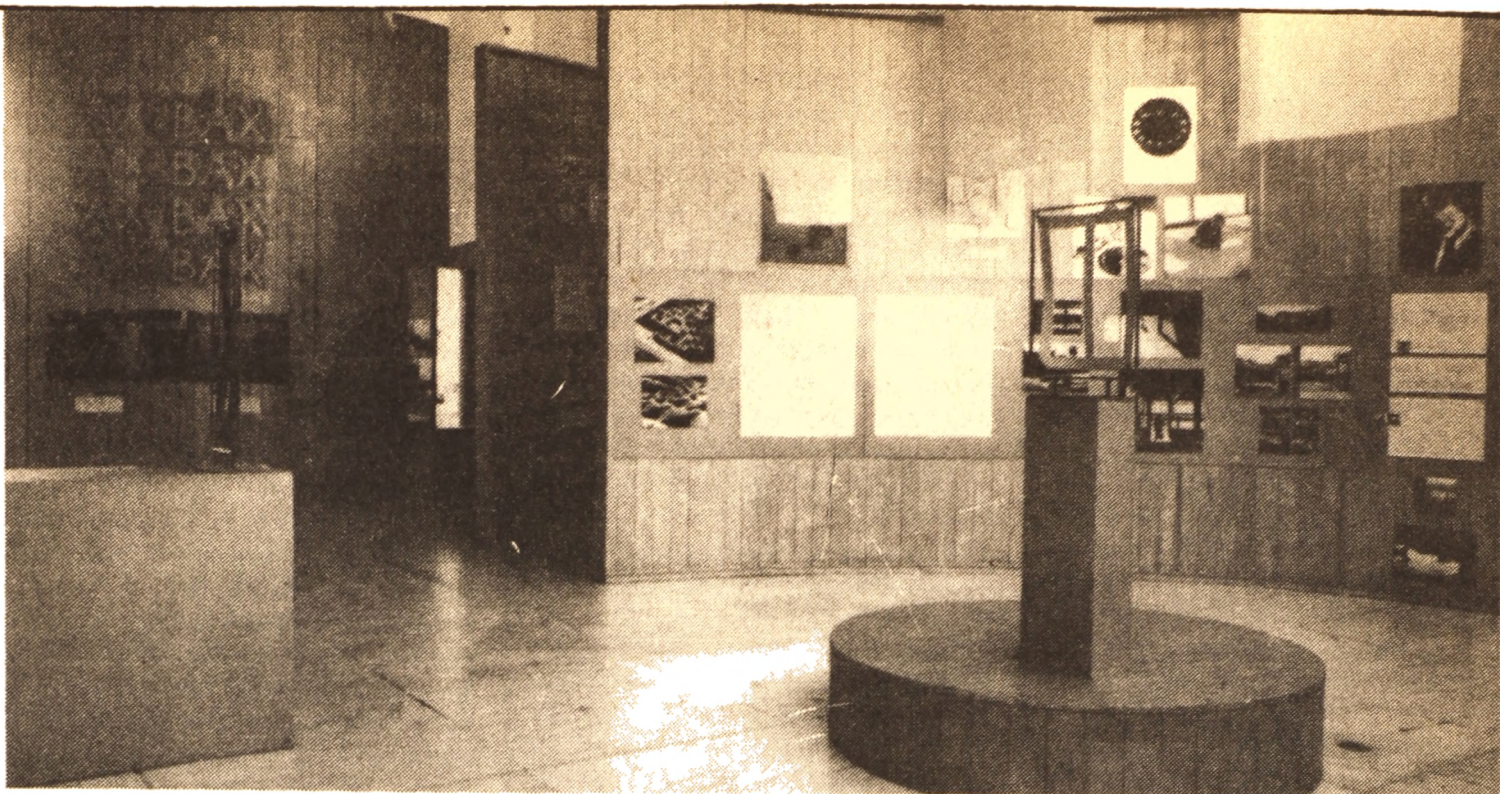
τώνονται λειτουργικά στο κτίριο το οποίο «σπάζει» σε διάφορα επίπεδα και έτσι το κάθε του στατικό στοιχείο αποκτά κίνηση.

Τελευταία η Εθνική Πινακοθήκη φιλοξένησε μια σειρά από άκρως ενδιαφέρουσες αρχιτεκτονικές εκθέσεις καταδεικνύοντας ότι μπορεί πολλαπλά να καλύψει τον παιδευτικό της ρόλο. Αναφέρω ενδεικτικά τις εντυπωσιακές, ρομαντικής υφής, αποκαταστάσεις των Γάλλων αρχιτεκτόνων της έκθεσης «Paris, Rome, Athen» την έκθεση της σχολής Bauhaus, την μεταμοντέρνα αρχιτεκτονική στις «τάσεις στη σύγχρονη αρχιτεκτονική» κ.ά.

Ιδιαίτερα η έκθεση του van Eyck μπορούμε να πούμε ότι λειτουργεί αντιστικτικά προς τις «τάσεις στη σύγχρονη αρχιτεκτονική». Σε εκείνη την έκθεση είχαμε την ποίηση και την σχεδόν υπερρεαλιστική αντιμετώπιση των αρχιτεκτονικών ζητημάτων που όμως αδιαφορεί για το πρακτικό αποτέλεσμα. Δηλαδή δεν κατοικεί κανείς στα σχέδια του Helmund Abraham ή του John Hejduk, αλλά μένει απλά το αισθητικό φορτίο των προβληματισμών αυτών. Αντίθετα ο van Eyck είναι κατά βάση, λειτουργικός και χρηστικός με έμφαση στις κοινωνιολογικές παραμέτρους που πρέπει να λαμβάνει υπόψη ένα σημερινό κτίριο.

Ευχάριστη έκπληξη αποτελεί ο αρθρωτός κατάλογος της έκθεσης με τον σπαραξικάρδιο αλλά αμύσημο τίτλο AX-BAX. Η γιορταστική διαμόρφωση του χώρου με τις εντυπωσιακές ξύλινες κατασκευές που τον οργανώνουν κυμματιστά με έντονες καμπυλώσεις, ολοκληρώνεται με τις χάρτινες λευκές σημαίες που θροϊζουν και καλούν τον επισκέπτη να κοιτάξει προς τα πάνω. Βλέποντας τις δραστηριότητες του van Eyck σκέφτεται κανένας πως το δυσκολότερο πράγμα γι' αυτόν πρέπει να είναι η κατασκευή στέγης για τα οικοδομήματά του, δηλαδή το πως θα εξασφαλίσει τα κτίρια χωρίς να τ' αποκόψει από τον ουρανό. Η έκθεση, με τις κυρτώσεις τ' ανοίγματα τα ζωγραφικά και τα γλυπτικά έργα, το γκριζο-ουδέτερο χρώμα που κυριαρχεί δίνει μια «ερμηνεία» χώρου και προκαλεί τον θεατή να σεργιανίσει στο λαβύρινθό της, να περιεργαστεί τις πυκνώσεις και τις αραιώσεις της.

Το συμπέρασμα της περιδιάβασης —αν πρέπει αναγκαστικά να υπάρξει κάτι τέτοιο— συγκεκριμένα φαίνεται σε μια φράση του Δ. Πικιώνη που είναι εμφιασμένα τονισμένη. «Τίποτε δεν υπάρχει μόνο του, αλλά τα πάντα είναι μέρος μιας καθολικής αρμονίας, όλα διαπερνούν το ένα το άλλο και πάσχουν και μεταβάλλονται το ένα από το άλλο. Και δεν μπορείς να συλλάβεις το ένα παρά διαμέσου των άλλων».

Ο ALDO VAN EYCK ΣΤΗΝ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

Είχα την τύχη να βρεθώ για 15 μέρες κοντά στον Aldo και την Hanne Van Eyck καθώς δουλεύανε την έκθεση που έχουμε τη σπάνια χαρά να μπορούμε να τριγυρίσουμε στην Εθνική Πινακοθήκη μέχρι τις 23 του Οκτώβρη. Μέρους γεμάτες ένταση και ενδιαφέρον, γεμάτες ερωτηματικά και αναζητήσεις, γεμάτες χιούμορ και καλοσύνη.

Οι ανωμαλίες στη μεταφορά των μεγάλων ξύλινων τοίχων που έφτασαν τελικά 2 μέρες πριν την έκθεση από την Ολλανδία άβαφτοι και αποσυναρμολογημένοι, καθυστέρησαν σημαντικά την ολοκλήρωση της έκθεσης έτσι όπως την έβλεπε ο Aldo: Προσεγγισμένη στην κάθε της λεπτομέρεια, σχολιασμένη με ποιήματα και πεζά ή με κείμενα δικά του που έπρεπε να μεταφραστούν, να γραφτούν και να τοποθετηθούν στις κατάλληλες θέσεις. Ποιήματα και κείμενα Ελλήνων δημιουργών που διάβαζε με πάθος στις μεταφράσεις που υπήρχαν. «Θέλω να κάνω αληθινά μια έκθεση στην Ελλάδα για τους Έλληνες φίλους. Δεν θέλω να κάνω μια έκθεση απ' αυτές που γυρίζουνε αδιάφορα τον κόσμο. Γι' αυτό και το εξώφυλλο του καταλόγου AX BAX από το σπίτι του Ροδάκη στην Αίγινα, γι' αυτό και η έκθεση αφιερώνεται στον αρχιτέκτονα Δημήτρη Πικιώνη» έλεγε ο ίδιος.

Η έκθεση είναι οργανωμένη σε 4 ενότητες:

- Η 1η ενότητα είναι το τιμητικό αφιέρωμα στο Δ. Πικιώνη με φωτογραφίες που έκανε ο ίδιος στο περίπτερο του Λουμπαρδιάρη —«ένα ανοιχτό βιβλίο»— και τις μακέτες των σπουδαστών του Πολυτεχνείου του Delft από τα κτίρια του Πικιώνη που έγιναν με τη φροντίδα του αρχιτέκτονα Αιμ. Χλιμίντζα συνεργάτη του Α.Υ.Ε.

- Η 2η ενότητα παρουσιασμένη στα κοίλα των μεγάλων τοίχων είναι αφιερωμένη στα «δίδυμα φαινόμενα» στον «ενδιάμεσο χρόνο» στον «ορίζοντα» στο «μικρό και το μεγάλο». Φαινόμενα αντίθετα όπως η εισπνοή και η εκπνοή, που όμως πρέπει να συνυπάρχουν γιατί αλλιώς δεν υπάρχει ζωή. «Μην ξεχωρίζεται τα πράγματα δεν αγαπά τις κατηγορίες, όλα είναι ΕΝΑ· απαιτείται η συμφιλίωση. Θέλω να

βρεθούν πάλι κοντά οι ποιητές, οι ζωγράφοι, οι γλύπτες, οι αρχιτέκτονες, γι' αυτό συνυπάρχουν στην έκθεση».

Ύστερα ο ενδιάμεσος χρόνος· κάτι που επαναλαμβάνεται συχνά, το σούρουπο, που εξαυλώνει τα αντικείμενα με τους ήπιους ενδιάμεσους τόνους, ή κάτι που επαναλαμβάνεται σπάνια, η έκλειψη.

Ο ορίζοντας, το κοίλωμα, ο λόφος, άνθρωποι καθισμένοι με δυο τρόπους που βρίσκονται μαζί ή μόνοι, η προέκταση του χώρου στη συμπεριφορά τους. Κι ύστερα το μικρό και το μεγάλο, το δέντρο και το φύλλο. Το γράφει και το ξαναγράφει με μικρά και με μεγάλα γράμματα, σαν σύνθημα πάνω στους τοίχους. Το τονίζει φτιάχνοντας ένα κύκλο τριγύρω του. Επιμένει:

«Μια πόλη δεν μπορεί να είναι πόλη/ σαν δεν είναι ένα πελώριο σπίτι/ ένα σπίτι είναι τότε μονάχα σπίτι/ όταν είναι και μια μικρούλα πόλη».

- Η 3η ενότητα απλωμένη στο κοίλο του μεγάλου τοίχου είναι ο κόσμος ολόκληρος. Η στάση του ανθρώπου στη φύση και τη ζωή. Απέναντι στην καθημερινή πραγματικότητα. Για τον Aldo van Eyck δεν υπάρχουν παλιά και σύγχρονα, δεν υπάρχουν μακρινά και κοντινά. Στο εσωτερικό του νου όλα συνυπάρχουν και όλα λειτουργούν ταυτόχρονα. Στο εσωτερικό του χρόνου «ο τόπος αποκτά χρονική σημασία και το συμβάν χωρική... Έτσι ο χώρος και ο χρόνος... αναδύονται εξανθρωπισμένοι» «Μιλούν για αισθητική αλλά τα προβλήματα της αρχιτεκτονικής είναι πολύ πιο σύνθετα από την αισθητική και δεν τα ξέρουν. Θα μου έφτανε ν' αποδεχτεί ο κόσμος ότι η αρχιτεκτονική πρέπει να έχει πολλές δυσκολίες για να πραγματοποιηθεί, όπως εγώ παραδέχομαι ότι η μουσική σύνθεση είναι δύσκολη υπόθεση χωρίς να ξέρω τις λεπτομέρειες».

«Τα μοντέλα —ο Παρθενώνας, το rueblo, η αρχιτεκτονική του μοντέρνου κινήματος— λειτουργούν σαν μεγάλοι μαγνήτες. Μια αρχιτεκτονική, προέκταση της ανθρώπινης συμπεριφοράς στο χώρο. Πρέπει να καταλάβει κανείς και τα 3 φαινόμενα αλλιώς δεν έχει καταλάβει τίποτα».

«παντού μπορούμε ν' ανακαλύψουμε τον εαυτό μας/ σ' όλους τους τόπους και σ' όλους τους χρόνους/ κάνοντας με διαφορετικό τρόπο τα ίδια πράγματα»! «ΑΥΤΟΣ αυτός ο κόσμος ο ίδιος κόσμος είναι»

Ο. Ελύτης

Για τον Aldo van Eyck δεν είναι ο μεγάλος αριθμός των ανθρώπων που ενδιαφέρει αλλά κάποιοι άνθρωποι ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΙ.

- Έτσι την 4η ενότητα χρησιμοποιεί συμβολικά το ΧΙΟΝΙ για να δείξει με μια τυχαία και παροδική διόρθωση —όταν χιονίζει— πόσο οι πόλεις μας είναι φτωχές σε κίνηση πεζών. Όταν το χιόνι παγώνει το αυτοκίνητο κι ελευθερώνει τον πεζό που θα 'πρεπε να 'ταν ο βασιλιάς της πόλης.

Τότε γίνεται ορατή η τρίτη ηλικία, τότε τα παιδιά, τότε η ζωή κι οι συγκινήσεις της που χάσαμε.

Κι εκεί δίπλα παραθέτει κάποιες παιδικές χαρές απ' τις 700 που έχει κατασκευάσει για το Δήμο του AMSTERDAM τις μικρές και περισσότερο μόνιμες επεμβάσεις του στο χώρο της πόλης προσπάθειες για την αποκατάσταση του ανθρώπου σ' ένα περιβάλλον φροντισμένο γι' αυτόν.

«Οι άνθρωποι δυστυχώς δεν καταλαβαίνουν την Αρχιτεκτονική ή ακόμα χειρότερα δεν ενδιαφέρονται γι' αυτή, ενώ η αρχιτεκτονική είναι αυτό που έρχεται αμέσως μετά τα ρούχα που φοράμε, θυμωθούν μόνο με την αρχιτεκτονική εάν δεν είναι καλή. Όπως οι οδοντίατροι φωνάζουν όταν βρίσκουν χαλασμένα δόντια».

Στον υπόλοιπο χώρο της έκθεσης αντίκρι, δίπλα ή απέναντι σ' όσα περιγράψαμε μπορεί να δει κανείς τη σοφή αρχιτεκτονική του ίδιου του Aldo van Eyck. Σχέδια μακέτες, φωτογραφίες, σκίτσα. Κατάθεση μιας προσφοράς για αναζήτηση, διερεύνηση και προβληματισμό. Μια προσφορά που αντανάκλα στον πραγματοποιημένο χώρο της έκθεσης μέσα από τις μύριες καθεφτένιες χαραμάδες που με τη σειρά τους αντανάκλουν κάθε στιγμή τον τόπο και το συμβάν. Δηλαδή την ανθρώπινη παρουσία.

Δημήτρης Αντωνακάκης

Ο Γιώργος Ζιαμπάκας γράφει για το βιβλίο του Ν. Λεβέντη, «Ουράνιο Μέλλον»

Πώς κομματιάζεται ο χρόνος;

Μια μνήμη φορτωμένη σπαράγματα να τρέχει σ' ένα ρευστό παρόν για να προσθέσει νέα μνήμη, καινούργια σπαράγματα και να συντάξει μ' αυτά ένα παρελθόν, βαρύ κάτω από ερείπια: κομμάτια χρόνου που ταλαντεύονται, ξωτικά της νύχτας, στον ορίζοντα του παρόντος.

Τι είναι μνήμη; Και με το παρελθόν τι κοινό έχει; Το παρελθόν είναι ο βιωμένος χρόνος. Μνήμη, η ανάγλυφη εικόνα του βιώματος. Είναι το απόσταγμα του παρελθόντος που σταλάζει σ' ένα παρόν και το χρωματίζει. Το χρωματίζει με τα χρώματα που ριζώθηκαν στην ύπαρξή μας, άρα μας ανήκουν γιατί οικοδομούν την ιστορία μας: που ριζώθηκαν μ' αυτήν κι άρα αποτελούν και διαγράφουν τον χαρακτήρα μας. Ο χαρακτήρας, η δυνατότητα προβολής του ανθρώπου σ' ένα μέλλον. Μέλλον, το διάστημα χρόνου που πρέπει / μπορεί να βιωθεί.

Ο χαρακτήρας του ανθρώπου είναι η πλαστικότητα της ουσίας του, αποκρυσταλλωμένη στη διαγράμμιση του παρελθόντος — πάντα ανοιχτό στο μέλλον. Κι αυτό το μέλλον, το χρονικό διάστημα που μένει ανοιχτό στο βίωμα και το προκαλεί, τι είναι;

Είναι ο χρονικός ορίζοντας που προσδιορίζει το χώρο ανάκλασης του φωτός: τις «χώρες του ήλιου». Είναι ο ν ό σ τ ο ς. Η επιστροφή που πραγματώνεται σε μια μελλοντική συνέχεια. Μια συνέχεια που υλοποιείται σ' ένα παρόν: στη σμίξη του παρελθόντος με το μέλλον στη «χρυσή τομή» τους. Μια σμίξη που κρυσταλλώνει το νόστο σε μελλοντική μνήμη. Σαν τάση βίωσης του φωτός, ακόμη.

Πώς κομματιάζεται, λοιπόν, ο χρόνος;

Πάνω στη χλόη προβάλλει ο αυλός να τραγουδήσει / πριν η χάρη περάσει το γεφύρι / και μαρμαρώσει ο κύκνος. / Λυγίζει η μέση / τ' αγγιόκλωνο πατάει στη γη / και καθρεφτίζει στους ώμους / το γαλάζιο τ' ουρανού / να δροσιστεί γέρνοντας βυθίζεται / σέρνει τα

φύλλα / το νερό / αστραπή του δέντρου / πριν να τ' αγγίζουν είναι ελαφρό. / — Φωνές απ' τη ρίζα ξανά γυρίζει στην αιώνια θέση. — / Χαμένη λευκότητα, / να δρασκελήσεις το ποτάμι των ζωντανών... / πλέει σε ράχη δελφινιού ή πάνω από δάφνηνη στέγη / την ανεμίζουν οι αύρες / την κρήνη με το λαγύνη να ξεδιψάσεις / στενεύουν τα νερά / σβήνει το λίγο φως / Ο ήλιος μονάχα θα φιλονικεί για μιαν αχτίδα του / που γλίστρησε στον Άδη / να φωτίσει / το στερνό φιλι. /

(Για τη μορφή που θέλησε ο συγγραφέας του, δες: «Ουράνιο Μέλλον», Ίκαρος, Αθήνα 1973, σελ.27.)

Πίσω από τους / παραπάνω / στίχους προσπαθεί ν' αχνοπροβάλλει κάποιο πρόσωπο: ένα πρόσωπο που ενεργεί κάτω από τη φυσική κίνηση και μεταμόρφωση — θα 'λεγα για κάποια φυσικοποίηση του προσώπου ή για προσωποποίηση της φύσης: κίνηση σύδρομη, που αφήνει τη μορφή της triste Ophelia να λικνιστεί στα γρήγορα νερά του αδυσώπητου χρόνου. Όμως η Ophelia μέσα στο ποίημα δεν υπάρχει: δεν υπάρχει σα σώμα, σαν παρόν. Μήτε και κάποιο — άλλο — πρόσωπο που δρα στο παρόν. Υπάρχουν μόνον αντικείμενα, φυσικές καταστάσεις που δρουν σε κάποιο πάσχον πρόσωπο.

Η λυγισμένη μέση σβήνει στην «αστραπή του δέντρου» και μόνον τα ριγμένα φύλλα ριγώνουν το νερό με τα σχήματά τους. Η μορφή που πάει να αναφανεί δε θα καταρωθώσει να υπερβεί την ελαφριά πλεύση του κύκνου («—πριν η χάρη περάσει το γεφύρι και μαρμαρώσει...»), να δεθεί σε ύπαρξη και να δράσει, μέσα στο ποίημα, όχι σε μνήμη, μα σε σώμα. Θα παραμένει από την αρχή του ποιήματος ακόμη, «χαμένη (λευκότητα)». Η δράση της πραγματώθηκε πριν «προβάλλει ο αυλός να τραγουδήσει» και στο παρόν του ποιήματος παρουσιάζεται μόνον η κίνηση που απόμεινε από το πέρασμά της.

Είναι, όμως, μια παρουσίαση απλή, κάποια περιγραφική διαγράμμιση αυτής της αχνής σαν όνειρο κίνησης;

Το πάσχον πρόσωπο προσπαθεί, σ' όλην τη διάρκεια του ποιήματος, ν' αναδυθεί, να υπάρξει στο παρόν του ποιήματος και να δράσει. Το δικό του, όμως, παρόν (του προσώπου), είναι το πα-

ρελθόν του ποιήματος: έχει διαβεί πια το γιοφύρι: μαρμαρωμένος κύκνος ξαναγύρισε στην «αιώνια θέση». Η χάρη που αφέθηκε — να τραγουδηθεί από τον αυλό του ποιητή, le chant de la Nature — αφού προσπαθήσει να καθρεφτιστεί στα νερά: λυγερή μέση ή «δροσερό κλωνάρι» σγουρής ιτιάς (sauce Frissonnant) που κουβαλά στους ώμους της «το γαλάζιο τ' ουρανού», θα διαβεί κι εκείνη... «να δροσιστεί γέρνοντας βυθίζεται»...

Το νερό κυλά (— ή ο χρόνος): «Φωνές απ' τη ρίζα ξαναγυρίζει στην αιώνια θέση».

Ο στίχος είναι Κορula του ποιήματος, που δένει τα δυο ενιάστιχα. Στο δεύτερο μέρος γίνεται μια αλλαγή του τόνου: η φωνή (ή το τραγούδι) απευθύνεται σε κάποιον. Η «χαμένη λευκότητα» δεν είναι παρά η αφαίρεση της σωματικής υπόστασης της Ophelia: το σύμβολο του σώματος — που: passe, fantôme blanc, sur le long Fleuve noir. Όμως κι αυτό το σύμβολο ακόμη θα κοιμιστεί, δρασκελώντας «το ποτάμι των ζωντανών», σ' έναν άλλο χώρο: στο «ουράνιο μέλλον» ή στο εκεί της «άλλης πηγής» — στην «αιώνια θέση».

Αλλά πριν —... par un fleuve emporté η Ophelia, κινήσει chercher la nuit, θα γίνει η ύστατη προσπάθεια να δράσει, σα σώμα, στο παρόν του ποιήματος. Et le poète, dit, απευθυνόμενος σ' αυτήν και την προσκαλεί... Όμως, ο έμμεσος λόγος —: «πλέει σε ράχη δελφινιού ή πάνω από δάφνηνη / στέγη την ανεμίζουν οι αύρες;» — που παρεμβάλλεται ανάμεσα στον άμεσο —: «να δρασκελίσεις το ποτάμι των ζωντανών, ... / ... την κρήνη με το λαγύνη να ξεδιψάσεις» — δηλώνει, με τον καθαρότερο τρόπο, την απουσία της δράσης μορφής και την αδυναμία (αυτής της μορφής) να ξαναφανερωθεί στο παρόν (του ποιήματος): Τη στιγμή που ο έμμεσος λόγος πάει να πραγματώσει την ύπαρξη του προσώπου, να το κάμει να δράσει με τον διάλογο και να ορθωθεί έξω από το χρόνο της μνήμης, (συν-) πάσχοντας στο παρόν..., μαρμαρώσει ο κύκνος και τα νερά στενεύουν: η χάρη έχει διαβεί το γιοφύρι. Η χρονική απόσταση μακραίνει. Η πλάκα πέφτει βαριά, παίρνει την blanche Ophelia:... «σβήνει το λίγο φως».

Και η belle comme la neige — η χάρη — θα παραμένει μια ανάμνηση, κάτι που έχει γίνει σ' ένα παρελθόν...

Κάτι που, ίσως, γίνει χειροπιαστό σ' ένα μέλλον...

Στο παρόν: μια «μνήμη» (— μνεία) της Οδύσσειας (Μ). Όμως, εδώ ο ήλιος δε ζητά να υπερβεί μέτρα». Γυρεύει να σταλάξει μιαν αχτίδα μόνον στη νύχτα που κυριαρχεί στην πέρα όχθη, να φανερώσει και να δώσει ύπαρξη («φωτίσει») στην στερνή χειρονομία της χάρης. Είναι η ίδια η φύση που ζητά να φανερωθεί, να κρατηθεί στο φως η «λευκότητα» έστω και σε χειρονομία («φιλι»), έστω κι αν διάβηκε πια το γιοφύρι («χαμένη»): — σα θύμιση και σα βίωμα...

(Για τα γαλλικά «σπαράγματα», δες: A. Rimbaud: «Poésies», Gallimard / Poésie, Paris 1973, p. 29, 30).

Το «εκεί» (σελ. 28) — η «αιώνια θέση», δεν είναι παρά ένα μέλλον που στον ορίζοντά του ζητά ο ποιητής να (ξανα) ζήσει τη μνήμη του. Το «ουράνιο» (του τίτλου) δηλώνει κάποια υπέρβαση / επέκεινα / άχρονη ή υπερ χρονική. Και το εκεί οικοδομείται σ' ένα χρόνο — και χώρο — καθορισμένο.

Ο χώρος της συλλογής, του βιβλίου ή και χωριστά του κάθε ποιήματος, συνθέτει την πρόσβαση του εκεί: καθώς κι ο χρόνος — αυτό το παρόν που δίνεται, η στιγμή της ανάγνωσης ή «χρυσή τομή» που θα υποδείξει την «αιώνια θέση»: το μέλλον. Που προσδιορίζει τις διαστάσεις βίωσης / του φωτός / και κρυσταλλώνει την αναζήτηση της μνήμης σ' ένα χρονικό ορίζοντα. Ένα ορίζοντα που διαγραμμίζεται σε κάποιο συνεχές παρόν. Κάποιο παρόν που πραγματώνεται στο μέλλον και υπάρχει στη μνήμη — σ' αυτό το εκεί που ο ποιητής ποθεί να ζήσει το παρελθόν του. Κάποιο παρελθόν που φανερώνεται στο παρόν: στο χώρο του κάθε ποιήματος — τ ε ί ν ε ι να σμίξει με τη ροή του ερχόμενου χρόνου.

Έτσι, η «αιώνια θέση» —: το «ουράνιο μέλλον» ή το «εκεί», δεν είναι παρά ο κατ' εξοχήν τόπος που θα συνάξει τα χρονικά σπαράγματα, θα τα ολοκληρώσει σ' ένα σώμα και θα τους δώσει τη δυνατότητα σύν-χρονης ύπαρξης. Είναι η «στιγμή» που μηδενίζει τις εκτάσεις του χρόνου.

Ελληνική Λογοτεχνία • Δοκίμιο • Ξένη Λογοτεχνία
Φιλοσοφία • Εθνική Αντίσταση • Παιδικά
Ελληνικά Θέματα • Επιστημονική Φαντασία

Εξάντας

Κωλέττη 11 • Τηλ. 36.04.885
Τζαβέλα 1 • Τηλ. 36.21.236

ΛΕΥΤΕΡΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ

Μπορούμε να ελπίζουμε;
Εκδ: Ηράκλειτος, Αθήνα 1983

Το βιβλίο του Λευτέρη Ελευθερίου, περιλαμβάνει μια συλλογή άρθρων που δημοσιεύτηκαν στην ΚΟ.ΘΕ.Π. (Κομμουνιστική Θεωρία και Πολιτική) και στην «Αυγή». Τα άρθρα καλύπτουν την περίοδο από τον Απρίλιο του 1978 έως το τέλος του 1982.

Όπως λέει ο ίδιος ο συγγραφέας στην εισαγωγή, τα άρθρα αυτά γράφτηκαν σε μια περίοδο όπου «το ανθρώπινο άτομο διεκδικεί τη θέση του — που δεν είχε στην παραδοσιακή θεωρητική ελληνική μαρξιστική σκέψη — μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι, και στη βασική κινητήρια δύναμη, την πάλη των τάξεων».

Ο Λευτέρης Ελευθερίου προσπαθεί σ' αυτά τα άρθρα να δομήσει την έννοια του «καθολικού ανθρώπου» και του ρόλου του στην επαναστατική διαδικασία. Έτσι, όλα αυτά τα άρθρα διαπερνώνται από κάτι ενιαίο: «Την αντίληψη για την αδιάκοπη καθολική κοινωνική επανάσταση, στην οποία συνενώνονται όλα τα συλλογικά υποκείμενα της επαναστατικής διαδικασίας».

ΝΙΚΟΛΑΪ ΤΟΝΤΟΡΟΦ
Σύντομη ιστορία της Βουλγαρίας
Εκδ: Α. Λιβάνης και Σια ΕΕ, Αθήνα 1983

Συνοπτική και τεκμηριωμένη εξιστόρηση της πορείας της γειτονικής χώρας. Ιστορικός αλλά και ερευνητής - μελετητής του Βαλκανικού χώρου ο Νικόλαϊ Τοντόροφ, βοηθά μ' αυτή του την εργασία τον Έλληνα ενδιαφερόμενο αναγνώστη, να αποκτήσει κάποιες χρήσιμες γενικές γνώσεις για την ιστορική διαδρομή της Βουλγαρίας που, όπως και ο τόπος μας, βρέθηκε κι αυτή στο σταυροδρόμι των μεγάλων ανακατατάξεων.

ΜΙΧΑΗΛΗΣ ΜΠΕΚΑΣ
Η ποίηση σήμερα δεν είναι εδώ
Εκδ: Καστανιώτη, Αθήνα 1983

Δείγμα γραφής:
«Εργάζομαι γραφιάς σ' εφημερίδες / Συνήθισα τα βράδια / Μέσα σ' αέρια του πυραύλου / που συμπιέζει το καρτέ / να τιναχτεί στ' αστέρια / Μέσα στη σκόνη της φωτογραφίας / από τις μάχες του Λιβάνου / Δοκιμασμένος στους ρυθμούς της διαδήλωσης / που σκίζει κάθετα τις στήλες...».

ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ
Κάποτε στο Αιγαίο
Εκδ: Δελιθανάση

Είναι ένα «λαϊκό μυθιστόρημα» με κεντρικό ήρωα ένα κυκλαδίτικο αγαλματάκι, σκαλισμένο χίλια τόσα χρόνια πριν από τη γέννηση του Χριστού — που περνά από χέρι σε χέρι για να φτάσει ως τις μέρες μας κουβαλώντας μαζί του τους πόνους, τα πάθη τις επαναστάσεις, τους έρω-

τες και τους θανάτους του Αιγαίου — ο Γ.Σ. βάζει να περάσουν μέσα από αυτές τις σελίδες 35 αιώνες αιγαιοπελαγίτικης ιστορίας χυμένοι σ' ένα καλούπι από αίμα, σκλαβιά, δάκρυα χαράς και στεναγμούς οδύνης.

ΟΒΙ Β. ΕGBUNA
Ελίνα
Εκδ: Νέα Σύνορα, Αθήνα 1983

Ο πρώτος τίτλος του λογοτεχνικού αυτού διηγήματος ήταν «Ανεμος Ενάντια στην Πολυγαμία». Πρόκειται για έναν ύμνο των παλιών αξιών και των παραδόσεων της Αφρικής, που βάλονται από τον σύγχρονο πολιτισμό. Μέσα από μια ευχάριστη ιστορία χωρίς εκπλήξεις, ο συγγραφέας στηρίζεται σε ένα πραγματικό πρόσωπο — τον φύλαρχο Οζουόμπα — για να στήσει ένα μανιφέστο υπέρ της πολυγαμίας.

ΘΕΟΔΩΡΟΣ Ε. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Συνδικαλιστικό Δίκαιο
(Συλλογικό Εργατικό Δίκαιο)
Εκδ: Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1983

Οι 614 σελίδες του βιβλίου αυτού καλύπτουν ένα μεγάλο κενό στην βιβλιογραφία την σχετική με το εργατικό δίκαιο της χώρας μας. Ο συγγραφέας, Θ.Ε. Θεοδώρου, είναι ένας από τους πιο κατάλληλους ανθρώπους για να ασχοληθούν μ' αυτό το θέμα. Όχι μόνο για την συνδικαλιστική του δράση, αλλά και γιατί ήταν ένας από τους βασικούς συντελεστές του πρώτου σχεδίου νόμου (του γνωστού αντι-330) πάνω στο οποίο στηρίχτηκε ο 1264/1982.

Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην κριτική ανάλυση των διατάξεων του νόμου αυτού καθώς και την ανάλυση του νόμου για «τις κοινωνικοποιήσεις» και στο νομοσχέδιο για τα «εποπτικά συμβούλια».

ΚΥΡ. ΝΤΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
Μ. ΚΑΪΡΗ:
Καβάφη Γεωγραφικά,
Εκδ: Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, Αθήνα 1983

Μια νέα ιστορική, φιλολογική και βιβλιογραφική έρευνα για τον Αλεξανδρινό μεγάλο ποιητή. Περιέχει αποδελτιωμένες τις πόλεις και γεωγραφικές περιοχές που μνημονεύονται στα ποιήματα του Καβάφη, μαζί με εγκυκλοπαιδικές πληροφορίες γι' αυτές. Ένα βιβλίο ιδιαίτερα χρήσιμο για τον ειδικό μελετητή.

ΠΑΠΑΣΠΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ - Υ. ΜΠΟΥΡΝΤΕ - Ο. ΓΟΥΑΪΖ - Θ. ΠΑΓΚΑΛΟΣ
Αυτοδιαχείριση, μια συζήτηση στο ANTI-φεστιβάλ.
Εκδ: Ανδρομέδα, (μικρή σειρά), Αθήνα, 1983

Όπως θα θυμούνται οι φίλοι και αναγνώστες του περιοδικού, μια από τις πιο ζωντανές και ενδιαφέρουσες συζητήσεις στο φεστιβάλ που είχε διοργανώσει περί το ANTI ήταν αυτή που αφο-

ρούσε την αυτοδιαχείριση. Θέμα πάντα επίκαιρο και αμφιλεγόμενο, αφού ο όρος χρησιμοποιείται άλλοτε ως ανατρεπτική πρόταση και άλλοτε ως κρατική ιδεολογία. Στη διασάφηση της έννοιας και του περιεχομένου της «αυτοδιαχείρισης» προσπάθησαν λοιπόν να συμβάλλουν και οι τέσσερις ομιλητές και την ίδια κατεύθυνση είχε και η σύντομη συζήτηση που ακολούθησε.

ΤΑΣΟΣ ΒΟΥΡΝΑΣ
Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας
Εκδ: Αφοί Τολίδη, Αθήνα 1983

Είναι ο πέμπτος και τελευταίος τόμος της ιστορίας του Τ. Βουρνά, από τα πρώτα μετεμφυλιοπολεμικά χρόνια ως την ημέρα του πραξικοπήματος των συνταγματαρχών (21 Απριλίου 1967).

Μέσα στις 550 σελίδες του τόμου αυτού, ο συγγραφέας προσπαθεί να δώσει μια πλήρη εικόνα του καθεστώτος της Αμερικανοκρατίας, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα των αμερικανικών βάσεων. Γίνεται μια λεπτομερής εξέταση του κυπριακού, καθώς και μια σκιαγράφηση του δρόμου που οδήγησε στη δικτατορία μέσα από την αδυναμία της Δεξιάς να αλλάξει το πρόσωπό της με επιτυχία μετά το θάνατο του Παπάγου.

Το έργο χαρακτηρίζεται από το πλούσιο ντοκουμένταρismo και τη γνωστή λογοτεχνική δύναμη του Τάσου Βουρνά.

ΑΡΗΣ ΦΑΚΙΝΟΣ
Ιστορία μιας Χαμένης Γης
Εκδ: Εστία, Αθήνα 1983

Καταγράφοντας τις διηγήσεις του παπού του και ό,τι άλλο μπόρεσε να μάθει από δεξιά κι αριστερά, ο Άρης Φακίνος, ιστορεί έναν αιώνα ελληνικής πραγματικότητας όπως την έζησε και την κατάλαβε ένας φτωχός, αγράμματος, αλλά πάνσοφος χωριάτης πριν αρχίσει ο «εξευρωπαϊσμός» μας: Τα αρβανιτοχώρια της Αττικής, η δουλειά, οι έρωτες, οι πόλεμοι. «Κανένας δεν μας μίλησε ποτέ, ούτε το σχολείο, ούτε το Πανεπιστήμιο, ούτε καν η λογοτεχνία, όπως μου μίλησε ο Βαγγέλης γι' αυτόν τον τόπο», λέει ο ίδιος ο Άρης Φακίνος.

ΧΡΗΣΤΟΣ Δ. ΛΑΖΟΥ
Η Αμερική και ο ρόλος της στην Επανάσταση του 1821 (2 τόμοι)
Εκδ: Παπαζήση, Αθήνα 1983

Αν και όχι ιδιαίτερα δημοφιλείς, οι ιστορικές μονογραφίες, είναι αυτές που αποτελούν την επιστημονική βάση μιας σωστής ιστορικής συνείδησης. Το έργο του Χρ. Λάζου είναι μια μελέτη της πρώτης αμερικανικής επαφής με τον ελληνικό χώρο, στηριγμένη σε σπάνια και άγνωστα στοιχεία και ντοκουμέντα. Αναζητώντας τις ρίζες της αμερικανικής παρουσίας στην Ελλάδα και της αμερικανικής στάσης στην ελληνο-τουρκική αντιπαρά-

θεση ο συγγραφέας προσπαθεί να αναλύσει τον χαρακτήρα και τις πιο κρυφές αιτίες του αμερικανικού «φιλελληνισμού» όσο και του «αντιφιλελληνισμού» και να διακρίνει τις αποχρώσεις που παίρνουν αυτές οι δυο πολιτικές στάσεις στις κυβερνητικές τοποθετήσεις έως την συμπαρατάση των πολιτών. Ιδιαίτερη εντύπωση μας έκανε η παρουσίαση της συμμετοχής των αμερικανών εθελοντών στις ελληνικές διενέξεις, η ανάμειξή τους σε οικονομικά σκάνδαλα, η επιρροή των προτεσταντικών ιεραποστολών στις κατευθύνσεις της ελληνικής παιδείας.

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ
Χριστίνα Φίλη, Χρόνος Αγήραος,
Αθήνα 1983

Γεώργη Δίλμποη, Σήκωσα, λέει, την καρδιά μου, Αθήνα 1983

Γεράσιμος Α. Ρηγάτος, Η παρουσία της ιατρικής στη νεοελληνική πεζογραφία, Εκδ: Ακροκέραμος, Αθήνα 1981

Χρίστος Αρτεμίδης, Παρατηρήσεις, Λευκωσία 1983

Γιάννη Γ. Μουγογιάννη, Ο Γεώργιος Καραμάνης και το σανατόριο Πηλίου, Βόλος 1982

Μαρία Νεοφωτίστου, Η λάβα, Εκδ: Πύλη, Αθήνα 1982

Όσκαρ Ουάιλντ, Το πορτραίτο του Κ.Υ.Η. και 12 ποιήματα, Μετ: σημειώσεις Ειρήνη Βρης, Εκδ: Οδός Πανός.

Βησσαρίωνος Χατζηδανιδ, Χοντρές αυλακιές σε χερσοχώροφο, Μοντρεάλ 1983

Αντρέας Κερένης, Αλληγορίες του πρωινού, Εκδ: Οδυσσεύς, Αθήνα 1983

Μιχάλης Φακίνος, Οι κωπηλάτες, Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1983.

Τάκης Νατσούλης, Αναδρομές, Αθήνα 1983

Αλέξανδρος Κοτζιάς, Μια σκοτεινή υπόθεση, Τρίτη έκδοση, Εκδ: Κέδρος, Αθήνα 1983

Νώντας Ν. Ανδρικόπουλος, Ο λόφος, τα αλυσμόνητα χρόνια, Αυτοέκδοση, Αθήνα 1983

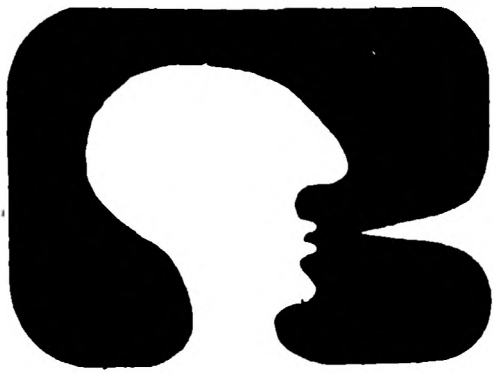
Μισέλ Φάις, Το σύνορο, Εκδ: Σ. Ι. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1983

Θέμης Τασούλης, 65 ποιήματα της νότιας πολιτείας του μυαλού μου, Εκδ: Όστρια, Αθήνα 1983

Κέντρο Μελετών Τεκμηρίωσης Εκπαίδευσης της ΓΣΕΕ, Διεθνής Διάσκεψη για την ανεργία, απασχόληση, παραγωγικότητα, εργασιακές σχέσεις (Πάντειος 16-19 Φλεβάρη '83).
Εκδ: ΚΕΜΕΤΕ, Αθήνα 1983

Αλέξη Μητρόπουλου, Εργασιακές σχέσεις και Κοινωνικός Μετασχηματισμός
Εκδ: Επιθεώρηση Εργατικού Δικαίου, Αθήνα 1983

Παναγιώτη Γουλιέλμου, Παγκόσμια Πραγματικότητα 1800-1970 (Οικονομική ανάλυση)
Εκδ: ΕΠΟΙΩ, Αθήνα 1982

ΟΔΥΣΣΕΙΑ ΚΑΙ ΒΑΣΕΙΣ

● *Να και μερικές σκέψεις που θα σας προβληματίσουν:*

Αγαπητό ANTI,

Έτυχε να διαβάσω μαζί τις ειδήσεις:

Υπογράφηκε η συμφωνία για τις βάσεις με τους Αμερικανούς. Ο Μαμαγκάκης τελείωσε τη συμφωνία για την «Οδύσσεια».

Μου γεννήθηκαν λοιπόν η ακόλουθοι συλλογισμοί.

Εάν ο Μαμαγκάκης έγραφε τη συμφωνία του για τις βάσεις και οι Αμερικανοί τη συμφωνία για την «Οδύσσεια», θα είχαμε μια πολιτική μουσική για τις βάσεις και μία μουσική πολιτική για την «Οδύσσεια». Με αποτέλεσμα οι βάσεις να γίνουν «Οδύσσεια» και η «Οδύσσεια» πολιτική.

Η μόνη χαμένη θα είναι προφανώς η μουσική. Γιατί η Ελλάδα θα αποκτούσε μουσικές βάσεις.

Με εκτίμηση
Γιώργος Τσιώλης

ΤΟ ΤΖΑΜΠΟ

● *Στο γράμμα που ακολουθεί ο επιστολογράφος σχολιάζει το άρθρο του ANTI για το Τζάμπο:*

Στο τεύχος 241 του περιοδικού σας διάβασα το άρθρο του κ. Α. Ψάλτη με τίτλο «τα αεροπλάνα καταρρίπτονται». Κατ' αρχήν

χωρίς την εξέταση όλων των στοιχείων όπως είχατε υποχρέωση να κάνετε σαν δημοσιογράφοι, βγάξετε το αποτέλεσμα: ένοχοι οι Σοβιετικοί. Οι Ηνωμένες Πολιτείες αθώες. Έτσι βγαίνει το εξωφρενικό συμπέρασμα ότι κανένα αεροπλάνο δεν μπορούσε να διενεργήσει κατασκοπία σε βάρος της ΕΣΣΔ. Ψέμα πρώτο. Γιατί αν θέλετε μπορείτε να μου πείτε τι ρόλο παίζουν τα αεροπλάνα SR-71, V-2, E-3A, RC-135. (Προσέξτε ιδιαίτερα το τελευταίο). Αν δεν ξέρετε να σας πω εγώ. Τα δύο πρώτα πετώντας σε ύψος το πρώτο μέχρι 26.212^m και 21.340^m το δεύτερο έχουν το ρόλο των στρατηγικών «αναγνωριστικών» ή καλύτερα κατασκοπευτικών. Τα άλλα δύο πετώντας στα σύνορα μπορούν να παρακολουθούν την εναέρια κίνηση σε βάθος πολλών χιλιομέτρων. Έτσι το επιχείρημα περί μη αναγκαιότητας φωτογράφισης από αεροπλάνο αποδεικνύεται χοντροκομμένο ψέμα, για «άγνωστους» λόγους. Στο άρθρο αυτό αποσιωπήσατε αρκετά και ουσιώδη στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το αεροπλάνο εκτελούσε κατασκοπευτική αποστολή. 1) Πετούσε σε ύψος 2000 - 3000 ποδών πάνω από σπουδαιότατης στρατηγικής σημασίας βάση πυρηνικών πυραύλων. 2) Εξέπεμπε κατά διαστήματα κωδικοποιημένα μηνύματα όμοια μ' αυτά των κατασκοπευτικών αποστολών. 3) Κοντά του πετούσε αεροσκάφος RC-135 της USAF. 4) Αρνήθηκε να προσγειωθεί στα επανηλειμμένα σήματα των σοβιετικών πιλότων. 5) Πέταξε σε βάθος 500Km πάνω από τον Σοβιετικό εναέριο χώρο, λάθος που όπως είπε ο καλύτερος πιλότος της Ali-

talía σε συνέντευξή του, μόνο λάθος δεν μπορεί να είναι. 6) Και γενικά όπως παραδέχτηκαν πιλότοι δυτικών χωρών η όλη συμπεριφορά του πιλότου του Jumbo 747 θύμιζε κατασκοπευτική ενέργεια. Το 747 αυτό καθ' αυτό ίσως να μη μπορεί να εκτελέσει ολοκληρωμένη κατασκοπευτική αποστολή από την άποψη ότι δεν μπορεί να μεταφέρει πολλά μηχανήματα. Είναι όμως ικανό να μεταφέρει μηχανήματα που βοηθάν άλλο αεροπλάνο να εκτελέσει αυτή την αποστολή. Στην προκειμένη περίπτωση το RC135. Αυτό είπαν αξιωματικοί της πολεμικής μας αεροπορίας.

Ευχαριστώ για τη δημοσίευση
Δημήτρης Παπούδας

ΥΓ: Θα πρέπει να διαβάσετε στην εφημερίδα «Ελεύθερη Γνώμη» στη σελ. 2 ένα άρθρο από την εφημερίδα «Denver Post» που το γράφουν δύο πρώην πιλότοι RC-135. Σαν αυτό που πετούσε κοντά στο Boeing 747. Είναι πραγματικά ωραίο. Δημοσιεύτηκε στις 20.9.83.

ΑΥΣΤΗΡΗ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ

● *Τη δική του άποψη για το ίδιο θέμα του Τζάμπο, παραθέτει ο επόμενος επιστολογράφος μας:*

Αγαπητό ANTI,

Πολύ σωστά ο κ. Ψάλτης παρουσίασε το πρόβλημα «τζάμπο» που ομολογουμένως παρουσίασε στοιχεία —ως επί το πλείστον τεχνικά— που κι εμένα με διαφώτισαν.

Νομίζω όμως, ότι ο κ. Ψάλτης έχασε ή «ξέχασε» να επισημάνει ορισμένα σημεία:

α. ότι οι Σοβιετικοί πιλότοι ειδοποίησαν πολλές φορές το τζάμπο και αν δεχτούμε τελικά

ότι ο κορεάτης πιλότος δεν μπορούσε να λάβει τα προειδοποιητικά μηνύματα των σοβιετικών τότε ας φανταστούμε και την απόγνωση αυτών μη λαμβάνοντας σήμα, και

β. πού τελικά θα κατέληγε το τζάμπο αν δεν καταρριπτόταν; (Προς Θεού, δεν θέλω να πω ότι καλά έκαναν που το κατάρριψαν).

Κύριε Ψάλτη, πιστεύω να με καταλαβαίνετε. Δεν μιλώ πορωμένα. Αυτό που τελικά πρέπει να καταλογίσουμε στους Σοβιετικούς είναι μια αυστηρή παρατήρηση κι όχι μια τρομακτική καταδίκη που αφήνεται να αχνοδιαγραφεί μέσα απ' το κείμενό σας.

Φιλικότατα
Βασίλης Φούσκας

ΤΟ «ANTI» ΤΗΣ ΣΙΑ ΚΑΙ Ο ΔΕΣΙΟΣ ΤΥΠΟΣ

● *Την αγανάκτησή τους εκφράζουν με το γράμμα που ακολουθεί, τρεις πρώην αναγνώστες μας. Αιτία: η θέση του ANTI για το τζάμπο:*

Δεν υποφέρεται άλλο! Τέρμα στο «ANTI» της ΣΙΑ.

Πρώην φίλοι του «Αντί» δεν ντρεπόσαστε λίγο, που στεναχωρηθήκατε που και η δική μας κυβέρνηση δεν καταδίκασε την Σοβιετική Ένωση, που νόμιμα πράττοντας έρριξε το κατασκοπευτικό αεροπλάνο, όπως θα 'κανε κάθε χώρα όταν ένα ξένο αεροπλάνο μπει στα εδάφη της και μάλιστα τόσο βαθιά;

Το 'χετε παρακάνει με την αντι-ΚΚΕ και αντισοβιετική πολιτική σας, χωρίς να βλέπετε τον κατήφορο που βαδίζετε εσείς και το κόμμα σας το διασπαστικό ψευδοευρωκομμουνιστικό κομ-

ΚΑΤΕΦΘΑΣΕΝ

Αγαπητό «Αντί»,

Όντας παλιοί αναγνώστες σου θελήσαμε να κριτικάρουμε το περιοδικό, τώρα που πιστεύουμε ότι «κάτι δεν πάει καλά». Αναπόφευκτα ανατρέχουμε σε εποχές άλλες όταν το Αντί είχε μια ενιαία (και σωστά όχι ομόφωνη) πολιτική άποψη. Αυτά επί καπιταλισμού. Τώρα όμως τι γίνεται;

Είναι φανερό ότι μετά Αλλαγής το περιοδικό ακολουθεί μια γραμμή ΠΕΡΙΓΡΑΦΗΣ της κατάστασης (έστω... αντι-περιγραφής) μη παίρνοντας ξεκάθαρες θέσεις σε γεγονότα σπουδαία όσον αφορά αυτά «που ο σοσιαλισμός ποιεί». Μένουν λοιπόν κάποια ερωτήματα. Το Αντί (θέλει να) είναι ο... Παρασκήνιος της Αριστεράς; Και ποιο σκοπό έχουν οι μεσοβέζικες αναλύσεις για την (όποια) Αριστερά; (Γιατί αυτό που μένει σε μας είναι η γεύση του στυφού ή μονολογίες του τύπου: «κοίτα, τι γίνεται ρε πούστη»). Σε τελευταία ανάλυση θα ήταν καλό να προσδιο-

ριστεί πού αρχίζει και πού τελειώνει η κριτική (αντι-) υποστήριξη στο κυβερνών κόμμα, και πόσο μας καλύπτουν ολοκληρωτικά κάποιες χρήσιμες διαφωνίες σε θέματα προσωπικά (τύπου Χριστοδουλίδη).

Βέβαια το προσωπικό είναι πολιτικό όπως και η κριτική του «ναι μεν αλλά» κάπου έχει ιδιάζουσα βαρύτητα στην πολιτική. Όμως αυτό που χρειαζόμαστε σήμερα είναι ένας στέρεος δυναμικός λόγος και μια δυναμική παρέμβαση στη συγκυρία για να μην εξαντληθεί όλη μας η ενεργητικότητα σε απαντήσεις σε Ζουράρι-Μοσκόφ και σε επιτροπές φαντάρων.

Αυτό «απαιτούμε» από το «Αντί» σήμερα που η κρίση διαπερνά ίσως πρώτα απ' όλα εμάς τους αναγνώστες, την Αριστερά γενικότερα και το ίδιο το «Αντί» —έκφραση ίσως της κρίσης— ειδικότερα.

Παππάς Γ.
Τσουμαλάκος Θ.

Ένας διάλογος —όχι εσωτερικός

Μεγάλο φασούλι ξεκινούν οι δυο φίλοι μας. Δεν θέλω να μείνω σε ένα ισολογισμό που θα ζυγιάζει φαντάρους, ελληνορθόδοξους, ΠΑΣΟΚ και Αριστερά. Μπορεί να γίνει κι αυτό. Θα μπορούσε να δει κανείς αυτό το γράμμα σαν κατάθεση προσωπικών απόψεων. Όπως και είναι. Νομίζω πως το ANTI έχει πάρα πολλούς δυσारेστημένους αναγνώστες: πιστεύω πως οι περισσότεροι αναγνώστες δεν συμφωνούν με το ANTI σαν συνολική αρθρογραφία. Αλλά πρέπει να το πούμε: Δεν είναι αυτό που επιδιώκουμε. Ίσως και να μην το θέλουμε. Γιατί τότε θα πρέπει να φτιάξουμε «οπαδούς» και όχι «ανιχνευτές»; Σωστά παρατηρούν οι φίλοι μας ότι το ANTI είναι έκφραση της κρίσης της Αριστεράς. Εμείς δεν αποτελούμε πολι-

τική ομάδα και δεν μπορούμε —ούτε είμαστε σε θέση εν ονόματι της όποιας πολιτικής άποψης— να βγάλουμε την Αριστερά από την κρίση της. Είμαστε και μεις, υποκείμενα αυτής της κρίσης. Αλλά τι πρέπει να γίνει άραγε; Πρέπει να διαμορφώσουμε τη δική μας πρόταση και να την προβάλλουμε; Ψηλαφίζουμε τα γεγονότα, καταγράφουμε εμπειρικά τα συμβαίνοντα, αναζητούμε και τις δυο όψεις του νομίσματος. Νομίζω πως αλλού είναι το πρόβλημα: αν κάνουμε έντιμα και με επάρκεια αυτή την κριτική καταγραφή. Πειράζει να το πεινυτούμε ότι επιχειρούμε έντιμα; Πιστεύω όμως ότι δεν γίνεται η δουλειά μας πάντα με επάρκεια. Όχι μόνον βέβαια γιατί είμαστε «υποκείμενα στην κρίση της Αριστεράς». Είναι και το πρόβλημα των δικών μας δυνατοτήτων. Και κάτι άλλο, βασικό, αυτό: Έχουμε και μεις το ίδιο δίλημμα που

ματίδιο του Εσωτερικού και δεν συμμαζεύεται. Όσο κι αν τα σκυλάκια γαυγίζουν το «καραβά-νι προχωρεί» δηλαδή η ελπίδα των λαών Σοβιετική Ένωση και το ένδοξο ΚΚΕ προχωρούν και δυναμώνουν, και ιδιαίτερα το ΚΚΕ βρίσκεται σε συνεχή άνοδο όπως έγραφε τελευταία και ο δεξιός Τύπος «Καθημερινή» και «Ακρόπολη».

Οι πρώην αναγνώστες σας (από το δεύτερο φύλλο μέχρι το 241)
Α. Βοχαΐτης Δ. Βελόπουλος
Γ. Αντωνιάδης

ΠΟΙΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣΤΑΤΕΣ

● Το γράμμα που ακολουθεί το υπογράφουν είκοσι μία γυναίκες, σύζυγοι στρατιωτών:

Στη θέση μας βρίσκονται 300-400 οικογένειες παντρεμένων με παιδι(ά), που υπηρετούν φαντάροι. Αντικειμενικά, πρώτοι απ' όλους θα 'πρεπε να θεωρούνται προστάτες και να υπάρχει μια ανάλογη μείωση της θητείας τους, γιατί είναι πραγματικοί προστάτες.

Μέχρι σήμερα ουσιαστικά θεωρούνται προστάτες μόνο οι προστάτες γονέων κι όχι οι προστάτες των ΔΙΚΩΝ ΤΟΥΣ οικογενειών, με αποτέλεσμα οι πρώτοι να υπηρετούν 12, 6, 3 μήνες, ενώ οι πατέρες 1, 2, 3 παιδιών 18, 14, 12 μήνες αντίστοιχα.

Θεωρώντας πως είναι εφικτή σήμερα η ουσιαστική μείωση της θητείας τους, προτείνουμε: 12μηνη θητεία για πατέρες ενός παιδιού, 6μηνη για πατέρες δύο παιδιών και 3μηνη για πατέρες τριών παιδιών.

Με την πρέπουσα τιμή
Σύζυγοι - Μητέρες

ΠΟΙΗΤΙΚΗ ΕΝΣΤΑΣΗ

● Η Βούλα Δαμιανάκου καταθέτει τις απόψεις της, με επιστολή, αλλά και εμμέτρως για την διακηρυγμένη «αξιοκρατία», σε συνδυασμό με τον «αξιοκρατικό παιδεμό», όπως ονομάζει τις ταλαιπωρίες της σε σχέση με το Εθνικό Θέατρο. Αλλά, ας ακούσουμε καλύτερα την ίδια.

Αγαπητό ANTI,

Τους λίγους αυτούς, ελαφρώς «τραγικούς» στίχους, τους αφιέρωσα στην κυρία Υπουργό Πολιτισμού, διαβάζοντας στην Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία (21-8-83) την απάντησή της σε διαμαρτυρίες καλλιτεχνών και πολιτικών (Ν. Κούνδουρου, Γ. Ιωάννου, Γ. Κακουλίδη, Γ. Ζωγράφου, Λ. Κύρκου, Ι. Πεσμαζόγλου κτλ.). Η κυρία Μερκούρη τονίζοντας ότι όλα την σήμερα γίνονται «αξιοκρατικά» απεφάνθη: «Προκαλώ οποιονδήποτε να καταγγείλει έστω και μια επέμβαση κλαδική».

Η αλήθεια, εγώ δεν ξέρω ούτε τι χρώμα έχουν οι κλαδικοί. Αν όμως κάτσω και ιστορήσω τα

βάσανά μου, όχι απ' όλα, αλλά από ένα μόνον από τα ευαγή και παιδευτικά μας ιδρύματα, λ.χ. τον αξιοκρατικό παιδεμό που τραβάω από το Εθνικό μας Θέατρο: Πώς έπειτα από πρόταση σκηνοθέτη του να σκηνοθετήσει τον Κολοκοτρώνη του Β. Ρώτα, υπόβαλα πρόταση για το έργο αυτό μαζί με δυο φωτοτυπημένα αντίτυπα (το έργο έχει εξαντληθεί), πώς εκείνοι ζητήσαν, πώς τους έστειλα κι άλλα τρία, πώς τώρα έκαναν κακιά υπομονή και τα δέχτηκαν, τα πρωτοκόλησαν, μου 'στειλαν και αριθμό και απόδειξη: Σήμερα την τάδε του μηνός δείνα,... του 1982, «προσλήθε ο κ. Β. Ρώτας κι έφερε το έργο του "Κολοκοτρώνης"». Αν καταγραφεί η διαδικασία πως, «απο μανα ως τη μημη χάθηκε το παιδί» και πως ένα χρόνο τώρα με 'χουνε στήσει να τα... φυλάω, δηλαδή να περιμένω απάντηση «θα φριξετε όλοι σας από τα γέλια», όπως λέει κι ο Ρώτας.

Μ' όλα μου τα ευχαριστώ
Β. Δαμιανάκου

ΑΠΛΗΡΩΤΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗ ΜΕΛΙΝΑ

Για τα Ελγίνεια, αφού το θες, Μελίνα, κάνε στη Μάγκυ παραστάσιμα, και στα συμπόσια που παρακάθεσαι πολιτισμένα και σεμνά, κανέναν δε βλάπτει αν μια μεγάλη καταπιείς μπουκιά. Μα σ' εξορκίζω, όσο μεγάλο κι αν θωρείς τον εαυτό σου στον καθρέφτη, όχι για το θεό στα χρόνια, μα στο ρόλο, έτσι καλό να ιδείς μη λες μεγάλο λόγο, γι' αξιοκρατία και τέτοια, μη φτάνεις ως εκεί, μη χωρατεύεις, όση κι αν έχεις εύνοια κι εξουσία, με το χάλι μας μην κοροϊδεύεις.

Βούλα Δαμιανάκου

**ΑΓ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΔΕΡΒΕΝΑΚΙΩΝ 29
τηλ 6595137**

**ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ
περιποίηση προσώπου
και σώματος με
ΙΑΤΡΙΚΗ
παρακολούθηση
ΑΔΥΝΑΤΙΣΜΑ χωρίς
γυμναστική χωρίς
εξαντλητική διαίτα!**

διατυπώνουν οι φίλοι μας αλλά και όλοι οι δημοκρατικοί πολίτες: «Πού αρχίζει και πού τελειώνει η κριτική (αντι-) υποστήριξη στο κυβερνών κόμμα»; Μήπως δεν σταματάμε πολλές φορές και αυτολογοκρινόμαστε, όταν θεωρούμε ότι μια κριτική μπορεί να θεωρηθεί ακραία; Γεγονός που μπορεί τελικά, να δράσει αρνητικά σκοντάφτοντας σε κομματικούς πατριωτισμούς; Αυτή η παρατήρηση δεν ισχύει μόνον για το ΠΑΣΟΚ. Ισχύει το ίδιο και για το ΚΚΕ. Η δίκαιη κριτική θα ήταν ίσως εκείνη που θα μας καταλόγιζε ότι δεν έχουμε αυστηρή γλώσσα για το ΚΚΕ εσ. ή την ΕΔΑ. Αλλά πόσο συχνά, να αναφερόμαστε σ' αυτά τα κόμματα; Επηρεάζουν τόσο πολύ τα πολιτικά πράγματα ή παραβιάζουν τόσο κραυγαλέα την εσωκομματική νομιμότητα;

Γ.

Παρά, να τους
φωνάζουμε στο ιδρυ-
τικό συνέδριο; Ξ.

Το γράμμα των αναγνωστών θέτει ένα ζήτημα που στην ουσία του αγγίζει προβλήματα της Αριστεράς στον τόπο μας και όχι αποκλειστικά του ANTI. Η περίοδος που διανύουμε με το ΠΑΣΟΚ στην εξουσία, μετά την πρώτη ικανοποίηση της νίκης που πρόσφερε στον δημοκρατικό και αριστερό πολίτη, πέρασε ήδη στην έκφραση μιας γενικευμένης αμηχανίας ως προς τις αντιδράσεις, την δυσχέρεια ως προς την έκφρασή τους, καθώς και το αίσθημα αδιεξόδου, απ' τη στιγμή που εναλλακτική πολιτική δύναμη εξουσίας δεν φαίνεται να υπάρχει.

Τα πολλαπλά διλήμματα έχουν κατά κύριο λόγο αποδιοργανώσει την πολιτική προβληματική των δημοκρατικών πολιτών και γίνονται όλο και περισσότερο φανερά μέσα σε ΟΛΑ τα κόμματα, άλλοτε με την σιωπή τους και άλλοτε με αποφάσεις και διακηρύξεις για «κατανάλωση» απλώς.

Το ANTI, θα πρέπει να γίνει σαφές, ποτέ δεν διανοήθηκε να

παιζει ένα ρόλο πολιτικής ομάδας ή να υποκαταστήσει το ρόλο των πολιτικών κομμάτων. Το ζητούμενο ήταν πάντα η έντιμη πληροφόρηση και η κατάθεση προβληματισμού, χωρίς φόβο και πάθος. Η πρακτική αυτή δεν έχει αλλάξει, με την «Αλλαγή». Αλλά αυτό δε σημαίνει ότι γίνεται πάντα με τον καλύτερο τρόπο. Υπάρχει πολλή αγωνία, πολλή ανησυχία, αλλά και πολλή αβεβαιότητα. Τα διλήμματα και οι αντιφάσεις που ζουν οι Έλληνες αριστεροί, μέσα ή έξω από κόμματα, ταλανίζουν και εμάς που φτιάχνουμε το περιοδικό. Η αμηχανία —τι λέμε; πώς το λέμε; τι να προτείνουμε— μας κατέχει παραπάνω από συχνά.

Η εναλλακτική πρόταση που αυτή τη στιγμή δεν έχει προκύψει μέσα απ' την πολιτική ζωή του τόπου, εμφανίζεται και ως έλλειψη στην εναλλακτική πληροφόρηση που είναι το δικό μας ζητούμενο. Και όλα αυτά, χωρίς να λέμε τίποτα για τις μικρές ως μεγάλες υποκειμενικές μας ανεπάρκειες, που φυσικά υπάρχουν.

Ζ.

Αυτό που πρέπει να πάρουν απόφαση οι φίλοι μας (εμείς ήδη το κάναμε), είναι να μην αναμένουν απ' το ANTI, την αναπλήρωση όλης της κακοδαιμονίας που δέρνει την σημερινή ελληνική Αριστερά. Ένα πιο ρεαλιστικό κριτήριο θα ήταν ίσως, το εάν το ANTI πραγματικά ξεφεύγει κάπως απ' τους γενικούς όρους προβληματισμού του χώρου του, αν ανιχνεύει κάποια διέξοδα, αν, έστω, δεν ξεπέφτει τακτικά στην αμηχανία. Κι ας μην ξεχνάμε ότι ένα περιοδικό, είναι άδικο να φορτίζεται με προσδοκίες που εκ των προτέρων δεν μπορεί να πραγματοποιηθούν μέσα απ' την δικιά του δυναμική. Κατά τα άλλα, ας μη ξεχνάμε ότι καθένας κάνει ό,τι μπορεί.

Δ.

Πιστεύω ότι οι δυο επιστολογράφοι θίγουν ένα πολύ καίριο πρόβλημα για το ANTI.

Σήμερα, το ΠΑΣΟΚ, έχει εξ' αντικειμένου αναδειχθεί σε εκφραστή του εκσυγχρονισμού και της «εξυγίανσης» του ελληνικού καπιταλισμού. Έχοντας λοιπόν χρεωθεί τις αδιέξοδες αντιφάσεις αυτού του ρόλου, υπονομεύει συστη-

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Εκδόσεις «ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ»
τηλ. 88.24.965 - 36.47.744
36.208.89

ματικά και ανεπανόρθωτα ένα ένα όλα τα παραδοσιακά θεμέλια (διεθνή και ελληνικά) του ελληνικού αστισμού.

Ήδη, το '83 η Ελλάδα έχει μπει σε έναν δρόμο εντάσεων και αντιπαράθεσεων που κανείς δεν μπορεί να προβλέψει το τέλος του.

Πολύ λίγοι είναι οι Έλληνες που έχουν συνειδητοποιήσει τον πραγματικό και τον δραματικό χαρακτήρα αυτών των εξελίξεων. Και πολύ λιγότεροι μέσα σ' αυτούς οι Αριστεροί, οι οποίοι στην μεγάλη τους πλειοψηφία επιμένουν να αναρωτιώνται (άλλοι με κατανόηση και άλλοι χωρίς) για το αν το ΠΑΣΟΚ μας οδηγεί στο σοσιαλισμό ή όχι.

Μέσα σ' αυτό το κλίμα της πνευματικής αφλογιστίας και της ανεπικαιρότητας που χαρακτηρίζει όλη την Αριστερά, κινείται και το ΑΝΤΙ.

Θα ήταν όμως υπεκφυγή εκ μέρους μας αν τις αδυναμίες του ΑΝΤΙ τις φορτώνουμε στην «κρίση της Αριστεράς». Γιατί η «κρίση» δεν είναι για μας μόνο ένα περιοριστικό πλαίσιο, αλλά κυρίως ένας γνώριμος και εύκολος τρόπος ύπαρξης που ενσυνείδητα αναπαράγουμε και με μαεστρία υπερασπίζουμε (όταν οι άνθρωποι μιλούν για «δυναμική παρέμβαση στη συγκυρία» εμείς τους λέμε ότι αναζητούν τους χαμένους καθοδηγητές τους).

Βέβαια, τα «γιατί» και τα «πώς» είναι μια μεγάλη ιστορία. Οι αδυναμίες αυτές του ΑΝΤΙ δεν είναι άσχετες με κάποια άλλα στοιχεία που είναι η δύναμη του περιοδικού και η μεγάλη του προσφορά στον ελληνικό περιοδικό τύπο: τον πλουραλισμό και την απέχθειά του για κάθε είδους προπαγάνδα.

Όλα αυτά θα μπορούσαν να είναι θέματα ενός γόνιμου και πολύ ζωτικού διάλογου, αν δεν γίνονταν μόνο και μόνο για να γεμίσει η στήλη του εσωτερικού διάλογου. Προς αναπαράγηση δηλαδή της «εν κρίσει» ύπαρξής μας.

Ω.

ΟΡΘΟΓΡΑΦΙΚΑ

● Την ορθογραφία του συνεργάτη μας Γ. Καλαϊτζή σχολιάζει ο επόμενος επιστολογράφος μας:

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Κάθε φορά που θα διαβάσω το τακτικό εικονογράφημα του συνεργάτη σας κ. Γιάννη Καλαϊτζή, μου έρχεται στο νου το ίδιο πάντα ερώτημα:

Γιατί η Σύνταξη του τόσο αξιόλογου περιοδικού σας δε φροντίζει να προλαβαίνει τα απαραίτητα ορθογραφικά λάθη που μόνιμα συνοδεύουν το εικονογράφημα, με αποτέλεσμα να τραυματίζεται σοβαρά η ταλαιπωρη γλώσσα μας;

Με φιλικούς χαιρετισμούς
Κλείτος Σ. Κύρου

ΣΣ. Ο Γ. Καλαϊτζής στον οποίο μεταφέραμε την κριτική του κ. Κύρου, μας έδωσε την απάντηση που ακολουθεί:

Το γράμμα του κ. Κύρου, μου θύμισε το εξής ανέκδοτο:

Όταν οι Σοβιετικοί μπουκάρανε στην Πράγα όσοι από τους κρατούμενους της Απριλιανής χούντας —μου αφηγούνται— διατηρούσαν την λεβεντιά και την ευαισθησία τους, συνέταξαν ένα κείμενο διαμαρτυρίας κάτω από το άγρυπνο βλέμμα, εννοείται, των φρουρών και των «ορθόδοξων», που όταν έφτασε προς υπογραφήν και στον συγκρατούμενό τους Μ.Π. αυτός έβγαλε αμέσως από την κωλότσεπη ένα κόκκινο μολυβάκι και —θα το υπογράψει; δεν θα το υπογράψει;— διόρθωσε τα ορθογραφικά λάθη.

Γιάννης Καλαϊτζής

ΕΙΣΑΙ ΜΗΠΩΣ ΚΟΔΗΣΟ;

● Στην «ομοβροντία» για το ΚΟΔΗΣΟ (τχ. 237) απαντά ο φίλος αναγνώστης Στ. Κουγιουμτζόγλου:

Αγαπητό Αντί,

Ταλαντεύτεκα λιγάκι, αν θα έπρεπε να ζητήσω κι άλλο χώρο σου για το εξαντλημένο —αυτό καθαυτό— θέμα του ΚΟΔΗΣΟ, αφού οι στοχειώδεις προσεκτικοί αναγνώστες σου θ' αρκέστηκαν να υπομειδιάσουν με την συνδυασμένη (;) ομοβροντία τριών Σωματοφυλάκων του ΚΟΔΗΣΟ.

Τελικά —για να μην παρεξηγηθεί η σιωπή μου— αποφάσισα για τελευταία φορά να κάνω μερικές σύντομες —τις πιο ενδεικτικές— επισημάνσεις, παραβλέποντας με κατανόηση προσωπικές —όχι ψυχραιμες— επιθέσεις:

1) ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ και ΥΠΕΚΦΥΓΕΣ. Να ένας τίτλος για τις δύο τελευταίες επιστολές, που μπορούν να «ειδωθούν» σαν μια ενότητα. Π.χ. Ο φίλος (που διερωτάται αν έχει καλή μνήμη, αλλά ενώ θυμάται θαυμάσια διασημούς Μπιλντεμπέργκερ, δεν ρωτά καν το κόμμα του για τη συμμετοχή του κ. Γιάγκου) παραπέμπεται στη βιβλιογραφία, που α-

κολουθεί στο τέλος του κειμένου. Αν λοιπόν είναι τόσο αφύσ κι ευθίκτος όσο δείχνει, ας κάνει, έστω κι αργά, αυτό που δεν έκανε τόσα χρόνια το κόμμα του.

Εμείς θα του πούμε ότι πρέπει να το κάνει και για ένα ακόμα λόγο: ν' αποκλείσει σκέψεις κακόπιστων ότι ΓΙ' ΑΥΤΟ ΕΙΔΙΚΑ έσπευσε ΚΑΙ το κόμμα του —μετά την ΕΔΗΚ— να ζητήσει έλεγχο των οικονομικών των κομμάτων ΚΑΙ αφού είχε ξεκαθαριστεί ότι τα μεγάλα κόμματα δεν ήθελαν κουβέντα γι' αυτό... (Για να μην απονέμεται έτσι εύκολα ο τίτλος του «συνωμοσιολόγου» στο ΑΝΤΙ και σ' άλλους, απλώς περιέργους).

2) ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ και ΑΞΙΩΜΑΤΑ. Μαθαίνουμε λοιπόν ότι όποιος υπερασπίζει τις απόψεις του κάνοντας πολιτικό διάλογο σε διάφορα έντυπα, πρέπει ν' αποφεύγει τα ΠΟΛΙΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ και την ΑΥΡΙΑΝΗ, αλλιώς η μικρότερη ποινή που του πρέπει, είναι... η αίτηση στέρησης των πολιτικών —αλληλογραφικών— δικαιωμάτων του απ' το ΑΝΤΙ (!). Είναι δε «πολιτική ασθένεια» η τεκμηριωμένη πολιτική αρθρογραφία και όχι οι —μετ' επιμελείας— αναπόδεκτοι χαρακτηρισμοί και παρομοιώσεις με τους συμπαθείς πιθήκους...

3) Τέλος απ' την σαφώς ευφύστερο πρώτο ΚΟΔΗΣΟ - φύλακα ας μας επιτραπεί να τον ζητήσουμε να γίνει —αφού έδειξε ότι μπορεί— σαφέστερος... Π.χ. σε ενδεχόμενο (λέμε αν) σημερινό δημοψήφισμα ο κ. Πλυτας θ' απαρνείτο τη Βασιλεία ή π.χ. δεν θα έπρεπε να μαθαίναμε περισσότερα για τους «ξένους αρχιτέκτονες του πολιτικού σήμερα» όπως γράφει;

Ένας ντόπιος αρχιτέκτονας
Σταύρος Κουγιουμτζόγλου
Μέλος Κ.Ε. της ΕΔΗΚ

ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΑΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟΝ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

● Να το εξομολογηθούμε; Όταν στο προηγούμενο τεύχος δημοσιεύσαμε την έκκληση του αναγνώστη μας Μπιρλή για να τον βοηθήσουμε στην εκλογή αγοράς αυτοκινήτου, το αποφασίσαμε και λίγο για το αξιοπερίεργο του πράγματος. Όντας ζώα πολιτικά καθ' έξιν στο δημόσιο βίο μας, αυτολογκρινόμαστε κατά τα λοιπά και παίζουμε και μεις, σαν σύνταξη, το μικρό μας ρόλο με τον τόνο που επιβάλλουν οι περιστάσεις. Κανονικά, βέβαια, έχουμε και μεις προβλήματα ποικίλα και διάφορα π.χ. το ΙΧ μας είναι συνήθως τρακαρισμένο, κυκλοφορούμε μέρα

παρά μέρα και τα Σαββατοκύριακα ανακαλύπτουμε ότι μείναμε από μπαταρία. Αυτά και άλλα πολλά μας ταλανίζουν κάθε εικοσιτετράωρο που να σας λέμε τώρα, έτσι σοβαροί άνθρωποι που το παίζουμε...

Διαβάσαμε τα γράμματα των δύο επιστολογράφων και νομίζουμε πως ίσως βοηθήσουν το φίλο μας Μπιρλή. Τα δημοσιεύουμε με προτεραιότητα μήπως και τον βοηθήσουν στην εκλογή του αν έρθουν άλλα δεν θα τον προλάβουν στις αποφάσεις του. Θα μας συγχωρήσουν όμως οι φίλοι μας που ενδιαφέρονται μόνον για την πολιτική όταν διαπράττουμε αυτή τη μικρή περέκκληση από τους ρόλους μας δημοσιεύοντας γράμματα σχετικά με τα ΙΧ; Πειράζει τόσο αν πάρουμε μια μικρή ανάσα από την αέναη προσπάθειά μας για την αποσαφήνιση της ορθής πορείας προς την Αλλαγή ή για την επανάσταση; Και τελοσπάντων ας μην είμαστε μονότονοι: δεν μπορεί να απαντούμε μονότονα ότι καλά αυτοκίνητα είναι όσα έχουν χρώμα κόκκινο επαναστατικό: πρέπει να ρωτούμε και για το τιμόνι, τα φρένα, τα καθρεφτάκια, τα τασάκια και τα άλλα εν γένει μηχανολογικά αξεσουάρ.

● Το γράμμα του Χρ. Προυκάκη: Αγαπητοί φίλοι,

Με αφορμή το γράμμα αναγνώστη σας που ζητά γνώμη για την αγορά αυτοκινήτου, σας γράφω, εκτός ύλης περιοδικού βέβαια.

Θα πρέπει να σημειώσω ότι η γνώμη μου είναι τελείως υποκειμενική, αποτέλεσμα της εμπειρίας μου από ένα YUGO 45 και ένα SUZUKI ALTO. Αντιδιαστολών λοιπόν αρχή και διαπίστωση πρώτη, το ZASTAVA ανήκει στην ίδια κατηγορία με τα γιαπωνέζικα μόνο λόγω τιμής και αυτό γιατί σε επίπεδο μηχανής δεν συγκρίνονται.

Το γιουγκοσλάβικο έχει μηχανικά μέρη του FIAT 127 δηλαδή εφαρμογές δοκιμασμένες για δέκα και πλέον χρόνια. Το φινιρίσμα του είναι μέτριο αλλά αποζημιώνει με το ότι έχει καλή οδική συμπεριφορά, κάπως σκληρή ανάρτηση, ακριβές τιμόνι, καλή επιτάχυνση (από 0 σε 100 χιλ. σε 17" με τους 54 HP και τα 903CC του). Η κατανάλωσή του είναι μέτρια και μεταφέρει άνετα πέντε ανθρώπους συν 50 KGR. αποσκευές, ενώ επιπλέον μπορεί να ρυμουλκίσει μέχρι 800 KGR. Από την άλλη πλευρά τώρα τα γιαπωνέζικα, που πράγματι είναι μικρά, έχουν ισχύ από 27 έως 31HP, επιτάχυνση από 0 σε 100 χιλ. σε 30" περίπου, πολύ καλό φινιρίσμα και υλικά καλής γενικά ποιότητας. Όμως με τέσσερις ανθρώπους θεωρούνται μάλλον υπέρβαρα, δεδομένου ότι έχουν

φέλιμο φορτίο γύρω στα 300 GR., συν του ότι έχουν περιορισμένους εσωτερικούς χώρους.

Στην πρακτική τώρα, η εμπειρία μου γύρω από το ZASTAVA είναι καλή μέχρι τα 2000 χιλ. Αρχικά υπήρχαν μερικά προβλήματα α οποία όμως με θεωρητική μελέτη και παρατήρηση ξεπεράστηκαν. Να σημειώσω ότι αμέσως μετά την αγορά άλλαξα λάστιχα διότι οι ελληνικοί δρόμοι είναι πολύ επικίνδυνοι τον χειμώνα. Σημεία που είναι θετικά από την πρώτη στιγμή είναι η δυνατή ταλική μηχανή και η λογική κατανάλωση. Για το SUZUKI έχω να πω (σχόλια που ισχύουν για τα άλλα δύο) ότι είναι τυπικό αυτοκίνητο πόλης με καλή οδική συμπεριφορά, ευελιξία, αλλά αδύναμη μηχανή.

Γενικό συμπέρασμα λοιπόν, αν ο φίλος μας θέλει ένα αυτοκίνητο με το οποίο θα γυρίσει όλη την Ελλάδα παραβλέποντας το μέγριο φινίρισμα τότε το ZASTAVA είναι η λύση, που του δίνει τη δυνατότητα για πολύ γρήγορες μετακινήσεις ακόμη και με το γκάτζ στο... πάτωμα (!) αν οι ικανότητες φθάνουν μέχρι αυτό το σημείο. Πρόβλημα ανταλλακτικών σίγουρα δεν υπάρχει γιατί μπορεί να χρησιμοποιηθούν και της FIAT. Όμως αν το ενδιαφέρον του περιορίζεται σε ασφαλείς μετακινήσεις μόνο μέσα στην πόλη τότε τα γιαπωνέζικα είναι η καλύτερη λύση.

Με εκτίμηση
Χρήστος Προυκάκης
Υπομηχανικός

● Το γράμμα του Νίκου Αλεξάνδρου:

Αγαπητό «Αντί»,

Μια και τυχαίνει να είμαι αναγνώστης και δικός σου και του (πολύ καλού στον τομέα του) περιοδικού «4 Τροχοί», μπορώ να δώσω μια (αμερόληπτη, αφού δεν ασκώ εμπορία αυτοκινήτων) απάντηση στον συνάδελφο που σε ρωτούσε στο τεύχος 242 ποιο αυτοκίνητο να προτιμήσει.

1. Μεταξύ των τριών γιαπωνέζικων, υπερέχει αναμφισβήτητα το SUBARU 600, γιατί: πρώτο και κυριότερο είναι πιο ασφαλές στο δρόμο, εφόσον έχει καλύτερα φρένα (χωρίς τα προβλήματα των άλλων δύο) και σαφώς ανώτερη ανάρτηση, ιδιαίτερα στην πίσω (τριγωνικά ημιαιωρούμενα ψαλίδια και κυλινδρικά ελατήρια)· δεύτερο, είναι πιο ευρύχωρο από τους ομοεθνείς ανταγωνιστές του.

2. Μεταξύ του SUBARU και του YUGO 45, η επιλογή αποτελεί υποκειμενικό θέμα: α) Το YUGO έχει σαφώς καλύτερες επιδόσεις λόγω (45 ίππων DIN, έναντι 31 του SUBARU), πράγμα που, μεταξύ άλλων, σημαίνει περισσότερη α-

σφάλεια στο προσπέρασμα (το οποίο στη χώρα μας είναι τόλμημα, μια και η πολιτεία αρνείται επιμόνως να περιορίσει τις ορέξεις του... Μολώχ, τοποθετώντας προστατευτικά κιγκλιδώματα στις εθνικές οδούς). β) Το SUBARU είναι πολύ πιο αξιόπιστο και διατηρεί ψηλότερη τιμή μεταπώλησης από το YUGO. Το τελευταίο, όπως βεβαιώνουν οι «4 Τροχοί», παρουσιάζει πολλά μικροπροβλήματα από τα πρώτα

κίολας χιλιόμετρα, κι έτσι ταλαιπωρεί τον κάτοχό του, υποχρεώνοντάς τον συνάμα σε έξοδα αντικατάστασης αρκετών (γιουγκοσλαβικών) εξαρτημάτων.

Τέλος παραπέμπω για περισσότερες πληροφορίες τον κ. Μπιρλή στο τεύχος 156 των «4 Τ», όπου υπάρχει τεστ για το YUGO, καθώς και στο τεύχος 138, όπου υπάρχει τεστ για το SUBARU.

Και κάτι φαιδρό (στην τραγική του): αν το ελληνικό κρά-

τος είχε κάποιο ίχνος σεβασμού για τους πολίτες του, και δεν επιβάρυνε τα Ι.Χ. (έχουν πάψει από καιρό να είναι είδος πολυτελείας) με δασμούς και εισφορές 300% ή 400% επί της αξίας CIF, με 500.000 δρχ. θα μπορούσαμε ν' αγοράσουμε, όπως οι Ευρωπαίοι εταίροι μας, αυτοκίνητο 1600 κ. εκ. (και όχι εξακοσίων). Η οδική ασφάλεια όμως είναι θέμα ήσσονος σημασίας στη χώρα μας, και οι κάτοχοι ΙΧ είναι πολύ ευάλω-

MIKAL PAĪMAN

Εν onόματι του Μάρξ Έντεκα απόρρητα ντοκουμέντα

ΡΙΖΟΥ ΜΠΟΚΟΤΑ

Έτσι χάθηκε ο Άρης

ΜΙΑ • ΕΝΓΚΕΛΣ •
ΜΠΕΜΠΕΛ • ΑΝΤΛΕΡ •
ΖΙΛΜΠΟΥΡΓΚ • ΣΑΪΝΤΕΜΠΕΡΓΚ

Η αξία της γυναίκας

ΣΙΜΟΝ ΝΤΕ ΜΠΩΒΟΥΑΡ

Πύρρος και Κινέας

Εκδόσεις Γλάρος

ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ 36 18 457

Τα ντοκουμέντα αυτά δημοσιεύονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα και δείχνουν πως αλλοιώθηκε η ιδέα του αληθινού σοσιαλισμού τα κρίσιμα χρόνια 1924-1927, για να φτάσει η ΕΣΣΔ και ο κόσμος ολόκληρος στο φαινόμενο του σταλινισμού.

Μιά συγκλονιστική μαρτυρία για τις τελευταίες έξι μέρες του Άρη Βελουχιώτη, πού θρέθηκε κυνηγημένος στα φαράγγια του θανάτου, μετά την εντολή του ΚΚΕ: «ούτε γουλιά νερό για τον Άρη».

Έξι συγγραφείς ερευνούν, αποκαλύπτουν και υπογραμμίζουν ότι δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνική απελευθέρωση του ανθρώπινου γένους χωρίς κοινωνική ανεξαρτησία και ισότητα των δύο φύλων.

Το πιο ωραίο και πιο αισιόδοξο φιλοσοφικό δοκίμιο που έγραψε η συγγραφέας του Δεύτερου Φύλου και της Προδόμενης γυναίκας.

ΤΑΜΑΣΟΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

Ε. Atkin - ΠΑΙΔΙΚΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ - ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ ΓΙΑΤΙ ΚΑΙ ΠΩΣ

- Είναι το παιδί σας πολύ επιθετικό; Τί το κάνει να συμπεριφέρεται έτσι;
- Τί μπορείτε να κάνετε;
- Τιμωρία; το δίλημμα
- Προβλήματα φαγητού, ύπνου, θυμού κ.λ.π.
- Το ξύλο και τα αποτελέσματά του.

ΚΑΤΑΘΛΙΨΗ (η μυστική της δύναμη).

- Αϋπνία
- Απώλεια αυτοεκτίμησης
- Κόπωση
- Μελαγχολία
- Πεσμένη σεξουαλική ορμή
- Ανορεξία απώλεια βάρους
- Υπερευαίσθησία - ερεθιστικότητα
- Υπερβολικό φόβο

ΤΑΜΑΣΟΣ

Χαρ. Τρικούπη 13 - 2ος όρ.

Τηλ. 3625464

τοι: δεν έχουν φωνή γιατί, όπως όλοι σχεδόν οι Έλληνες καταναλωτές, δεν έμαθαν (ακόμη) να την υψώνουν.

Φιλικά
Νίκος Αλεξάνδρου
Φοιτητής Νομικής

Υ.Γ. Θυμάμαι ακόμη το άρθρο για τη νοθεία στη βενζίνη που είχε δημοσιεύσει παλιά το «Αντί». Μια παρόμοια έρευνα για την (αδιάλειπτη) εξαπάτηση των καταναλωτών, θα ήταν ευπρόσδεκτη.

• Σ.Σ: Μας είχαν κάνει τότε μήνυση οι καταγγελλόμενοι πρατηριούχοι οι οποίοι αφού το ξανασκέφτηκαν τις απέσυραν. Δεν είδαμε όμως καμιά ενέργεια από την πολιτεία. Τι λέτε, φέρνουν κανένα αποτέλεσμα οι έρευνες;

ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΘΗΤΕΙΑ

• Στο γράμμα που ακολουθεί, ο επιστολογράφος μας κριτικάρει την υπουργική απόφαση που δίνει σε ορισμένες κατηγορίες στρατευσιμων το δικαίωμα να εξαγοράσουν τη θητεία τους:

Είναι πια φανερό ότι η παραπάνω υπουργική απόφαση αποκλειστικό σκοπό είχε την εύνοια ενός πολύ περιορισμένου αριθμού ατόμων.

Συγχρόνως όμως αποτελεί άμεση παραδοχή από μέρους της κυβέρνησης της ανάγκης μείωσης της στρατιωτικής θητείας και αποδεικνύει ότι η πολιτεία αναγνωρίζει τη μείωσή της ή την εξαγορά της σαν ευεργέτημα, πράγμα που ισοδυναμεί κατά λογική αναγκαιότητα με αναγνώριση του γεγονότος πως η έκτιση ολόκληρης της (διετούς+) στρατιωτικής θητείας αποτελεί τιμωρία.

Δυστυχώς η υπουργική αυτή απόφαση είναι του Α. Παπανδρέου ο οποίος όντας στην αντιπολίτευση είχε καταγγείλει και στιγματίσει σαν αντισυνταγματικές τις ευνοϊκές διατάξεις για τρίμηνη και εξαμήνη θητεία νέων επιστημόνων του εξωτερικού, όταν στο κάτω - κάτω η θητεία αυτή ήταν αρκετή για τη στρατιωτική κατάρτησή τους και για τη συμμετοχή τους στην υπεράσπιση της πατρίδας σε καιρό ανάγκης, σε αντίθεση φυσικά με την εξαγορά της.

Η παραπάνω υπουργική απόφαση θα μπορούσε να μην είχε δει το φως της δημοσιότητας αν είχε τη μορφή εσωτερικής εγκυκλίου όπως άλλες ευεργετικές διατάξεις των οποίων χρήση μπορούν να κάνουν μόνο οι γνώστες υπαρκτής τους που είναι και οι «ημέτεροι» των εκάστοτε κυβερνήσεων.

Σε παρακαλώ να δεχτείς την ανωνυμία μου. Βλέπεις είμαι κι εγώ ένας από τους τόσους στρατευσίμους στις ένοπλες δυνάμεις της χώρας.

Στρατιώτης

ΜΗ ΔΙΑΨΕΥΣΙΜΑ

• Από τον καθηγητή Κώστα Κριμπά, πήραμε το γράμμα που ακολουθεί —ουφ αυτοί οι διανοούμενοι! Και να δείτε, όπου να 'ναι θα μας γράψει και ο Κ. Βεργόπουλος... Εν πάση περιπτώσει, η επιστολή είναι χρήσιμη γιατί εκτός των άλλων αποσαφηνίζει, για τον ιστορικό του μέλλοντος που βρίσκονταν ο Γιώργος —προσοχή, όχι ο Κώστας— Κριμπάς το πρωί της 21/4/67.

Αγαπητό ΑΝΤΙ,

Σε επιστολή του (τεύχος 240, σελίδα 48) ο κ. Δ. Δημητράκος, γνωστός (και μη εξαιρετός) θιασώτης του φιλόσοφου Καρλ Πόππερ, με ρωτά ποιοι είναι αυτοί οι, προφανείς για μένα, λόγοι παράλειψης του φίλου Κ. Βεργόπουλου, από τη χορεία των προοδευτικών διανοητών τους οποίους (κατα)κρίνει (Ν. Πουλαντζάς, Κ. Τσουκαλάς, Π. Τερλεξής ακόμα και Δ. Δημητράκος) στο άρθρο του. Θα μου επιτρέψει, όμως, να του παρατηρήσω ότι όσα γράφει ο κ. Βεργόπουλος είναι επιστημονικά. Κατά Πόππερ επιστημονικά είναι όσα υπόκεινται σε διάψευση, είναι δηλαδή διαψεύσιμα. Και όσα γράφει ο Κ. Βεργόπουλος είναι διαψεύσιμα. Απόδειξη ότι διαψεύδονται μόλις δημοσιευθούν.

Με εκτίμηση
Κώστας Κριμπάς

Υ.Γ. Πάλι η σύγχυση μεταξύ Κώστα και Γιώργου Κριμπά, κι όμως σας είχα προειδοποιήσει. Έτσι στο ίδιο τεύχος σελίδα 23, στον Όμιλο Παπαναστασίου ιδρυτικό μέλος ήταν ο Γιώργος Κριμπάς κι όχι εγώ. Δεδομένου ότι έλειπε στο Λονδίνο δεν είναι δυνατό να έλαβε μέρος στη συνάντηση το πρωί του πραξικοπήματος. Αντίθετα, ως εκπρόσωπος της Ένωσης Κέντρου, έκανε δηλώσεις κατά της χούντας την επομένη μέρα στο Λονδίνο.

ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕ

Εκδόσεις «ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ»
τηλ. 88.24.965 - 36.47.744
36.208.89

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
115 21 Αθήνα
Τηλ. 72.32.713 — 72.32.819

- Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
115 21 Αθήνα
- Υπεύθυνος τυπογραφείου:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΒΛΑΧΟΣ
Μιλτιάδου 23β
Χαλάνδρι
- Δημόσιες σχέσεις
Διαφημίσεις:
ΤΑΚΗΣ ΜΩΡΑΪΤΗΣ
- Καλλιτεχνική επιμέλεια:
ΜΠ. ΜΠΟΖΕΝΑ
- Μοντάζ:
ΤΑΣΙΑ ΛΕΒΟΝ
- Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Αναπαραγωγή φιλμ:
«ΠΟΛΥΤΥΠΟ» ΕΠΕ
Δεινοκράτους 131
Τηλ. 72.29.237
- Εκτύπωση:
«ΛΙΘΟΤΥΠ» Α.Ε.
Ιασιού 5 - Περιστερί
Τηλ. 57.22.201

• Κάθε ενυπόγραφο άρθρο εκφράζει την προσωπική άποψη του συγγραφέα του.
• Χειρόγραφα δεν επιστρέφονται.

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ

Εσωτερικού

Εξαμ. 600 δρχ. - Ετήσια 1.200
Ετήσια Οργανισμών
Τραπεζών, κτλ.: 4.000 δρχ.
Φοιτητική έκπτωση 15%

Εξωτερικού

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
εξαμηνιαία: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 13
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 28
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
εξαμηνιαία: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 15
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 30
Αυστραλία - Ωκεανία:
εξαμηνιαία: απλή δολ. 11
" αεροπ. δολ. 20
ετήσια: απλή δολ. 22
" αεροπ. δολ. 40

• Εμβάσματα, επιταγές:
ΧΡΗΣΤΟΣ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δημοχάρους 60,
115 21 ΑΘΗΝΑ

• ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ: δρχ. 50
• ΠΑΛΙΑ ΤΕΥΧΗ: δρχ. 80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ

- Για τα βιβλιοπωλεία της Αθήνας:
Εκδόσεις «Νεφέλη»
Μαυρομιχάλη 9,
Τηλ. 36.07.744 - 36.39.962
- Για τα βιβλιοπωλεία Β. Ελλάδας: Βιβλιοπωλείο Μ. Κοτζιά και Σια Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720
546 22 Θεσσαλονίκη

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΟΥΝ ΑΠΟ ΤΙΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
1983-1984

ΑΛΕΞΙΟΥ ΕΛΛΗ ΑΠΑΝΤΑ 22

Υπό Εχεμύθειαν

ΑΣΗΜΑΚΟΠΟΥΛΟΥ ΚΩΣΤΑ

Το δέντρο που χορεύει
(Μυθιστόρημα)

ΓΕΩΡΓΟΥΣΟΠΟΥΛΟΣ ΚΩΣΤΑΣ

Πλάγιες ερωτήσεις

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΣΩΤΗΡΗ

Λεξικό όρων ΙΙΙ
Γλωσσολογίας

ΖΕΡΒΑΣ ΑΝΤΩΝΗΣ

Η Ανάσταση της κυρά-Τσίνης
(ποιήματα)

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ

Τρίτος Δρόμος '83

ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΙΑΝΝΗΣ

Ο Ευρωπαίος

«ΙΩΝ» ΠΛΑΤΩΝΟΣ

(Μετάφραση - Εισαγωγή - Σχόλια
Α. Κούσουλα)

ΚΑΓΓΕΛΑΡΗΣ ΦΩΤΗΣ

Η διαδικασία της αποπροσωποποίησης
στη σχιζοφρένεια

(Το βλέμμα και το είναι στην ψύχωση)

ΚΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗ ΙΩΑΝΝΑ

Οι δύο τελευταίοι
(Μυθιστόρημα)

ΚΟΝΤΑΡΑΤΟΣ ΣΑΒΒΑΣ

Η εμπειρία του αρχιτεκτονημένου χώρου
και το σωματικό σχήμα

ΚΑΚΙΣΗ ΣΩΤΗΡΗ

Τρόμος στο Κολλέγιο και άλλα
αστυνομικά δοκίμια

ΚΟΥΣΟΥΛΑΣ ΛΟΥΚΑΣ

Μετά τα φιλολογικά
(Δοκίμια)

ΜΟΣΚΩΦ ΚΩΣΤΗΣ

Η πράξη και η σιωπή
Τα όρια του έρωτα και τα όρια της ιστορίας
Δοκίμια ΙΙ

ΜΑΛΑΝΟΣ ΤΙΜΟΣ

Βάρναλης - Αυγέρης-, Καρυωτάκης

ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ-ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ ΕΛΕΝΗ

Τα δέντρα που τα λένε Ντίβι-ντίβι
(Διηγήματα)

ΤΣΑΚΝΙΑΣ ΣΠΥΡΟΣ

Δακτυλικά Αποτυπώματα
(Κριτικά κείμενα)

ΧΑΡΙΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΙΟΝΥΣΗΣ

Τα παιδιά της χελιδόνας
(Μυθιστόρημα)

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ
Ζωοδόχου Πηγής 3, Αθήνα 142
• Τηλ. 360.1331, 360.3234

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

10 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ – ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 83

& ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

ΕΡΕΥΝΑ:
ΧΗΜΙΚΑ
ΠΡΟΣΘΕΤΑ
ΣΤΙΣ
ΤΡΟΦΕΣ

ΣΑΧΕΛ:

Η ΕΠΕΛΑΣΗ
ΤΗΣ ΕΡΗΜΟΥ

ΕΒΡΟΣ

ΤΟ ΔΙΑΛΥΤΗΡΙΟ
ΣΤΟ ΔΕΛΤΑ

ΔΑΝΙΑ

ΟΙ ΕΘΕΛΟΝΤΕΣ
ΤΟΥ ΑΝΕΜΟΥ

ΤΖΑΖ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ
ΚΗΘ ΤΖΑΡΕΤΤ

120 δρχ.

Τηροφορίες — συνδρομές: Σόλωνος 94, Τηλ. 3644453